

**ABD EMPERYALİZMİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: SURİYE İÇ SAVAŞI
ÖRNEĞİ**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI**

Muhammed Ekrem ÖZTÜRK

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Osman KURTER**

**ABD EMPERYALİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SURIYE İÇ SAVAŞI
ÖRNEĞİ**

Muhammed Ekrem ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Osman KURTER

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Mayıs, 2022

İÇİNDEKİLER

DOĞRULUK BEYANI.....	5
ÖNSÖZ.....	6
ÖZ	8
ABSTRACT	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION.....	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	14
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM.....	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
1.SURİYE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	16
1.1. Etimolojik, Coğrafi ve Tarihsel Olarak Suriye	16
1.1.1 Etimolojik açıdan Ortadoğu ve Suriye.....	16
1.1.2.Suriye'nin Coğrafi Özellikleri.....	17
1.1.2.1. Coğrafya ve Jeopolitiğin Önemi Üzerine	17
1.1.2.2. Suriye'nin Jeopolitik Konumu.....	18
1.1.3. Günümüz Suriye Topraklarının Kısa Tarihçesi	20
1.1.3.1. Tarih İlminin Önemine Binaen.....	20
1.1.3.2. İslamiyet Öncesi Dönem	21
1.1.3.3. İslamiyet Dönemi.....	23
1.1.3.4. Saltanat Dönemi	26
1.1.3.5. Osmanlı Dönemi.....	27
1.1.3.6. Fransız Mandası Dönemi.....	28
1.1.3.7. Askeri Darbeler Dönemi.....	31

1.1.3.8. Hafız Esad Dönemi.....	35
1.1.3.9. Beşar Esad Dönemi.....	37
1.2. Arap Baharı Öncesi Suriye Politikaları.....	38
1.2.1. Hafız Esad Dönemi Suriye İç Politikası	39
1.2.2. Hafız Esad Dönemi Suriye Dış Politikası	43
1.2.3. Beşar Esad Dönemi Suriye İç Politikası	47
1.2.4. Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikası.....	51
1.3. Arap Bahar'ından İç Savaş Dönemine Suriye	54
2. ABD DIŞ POLİTİKASI MERHALELERİ VE EMPERYALİZM.....	63
2.1. ABD Hegemonyası	63
2.1.1. Hegemonyanın Tanımı.....	63
2.1.2. Uluslararası İlişkiler Okullarının Hegemonyaya Bakışı	64
2.1.3. Hegemonya, Emperyalizm ve İmparatorluk İlişkisi.....	66
2.1.4. Hegemonyanın Elde Tutulması İçin Gereken Şartlar	69
2.1.5. ABD'nin Hegemonyasının Kurulum Süreci	70
2.1.6. 11 Eylül ve ABD'nin Ortadoğu'daki Emperyalizmi.....	73
2.2. Yeni Muhafazakarlık Fikrinin ABD Dış Politikasına Etkileri ve Agresif ABD Dış Politikası	76
2.2.1. Yeni Muhafazakarlık (Neo Conservatism) Nedir?.....	76
2.2.2. Yeni Muhafazakarlığın Mütalaası.....	78
2.2.3. Yeni Muhafazakarlığın Ulusal Güvenlik İçin Başlıca Temel Öncelikleri	80
2.2.4. Obama Dönemi Siyasi Atmosferi ve ABD Dış Politikasındaki Değişimler	82
2.2.5. Obama Dönemi İle Değişen Yeni Muhafazakar Eğilimler ve ABD Dış Politika Yöntemleri	87
2.3. Anarşik Uluslararası Düzendeki ABD Emperyalizmi ve Yöntem Değişiklikleri.....	93
2.3.1. Güvenlik İkilemi Değerlendirmesi.....	93
2.3.2. Ülkelerin Güç Mücadelesi ve Anarşik Uluslararası Düzen	95
2.3.3. Bir Politika Aracı Olarak Savaş.....	100
2.3.4. Geçtiğimiz Yüzyılın “Barış” Karnesi ve ABD'nin “Terörle Mücadele” Bilançosu	102
2.3.5. ABD Emperyalizminin Dönüşümü	106

2.3.6. Emperyalist ABD'nin Kan Kaybı ve İç Muhalefet	115
3. SURİYE İÇ SAVAŞINDA ABD	123
3.1. ABD'nin Pragmatist Suriye Politikası	123
3.1.1. İç Savaş ABD-Suriye İlişkileri	123
3.1.2. ABD İç Savaş Süresince Suriye Politikalarının Çehresi.....	126
3.2. ABD-PYD İlişkileri	132
3.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Sonrası Suriye ve Suriye Kürtleri.....	132
3.2.2. PKK: Kuruluşu, Özellikleri ve ABD ile İlişkileri.....	133
3.2.3. PYD'nin Kuruluşu, PKK ile Bağlantısı ve Suriye İç savaşında PYD-Suriye Rejimi İlişkileri.....	135
3.2.4. Işid'in ortaya çıkışı ve yayılımı, IŞİD-PYD savaşı	137
3.2.5. PYD ile Uluslararası Toplumun Kaynaşması, PYD Yönetiminin Özellikleri	138
3.2.6. Suriye İç Savaşında ABD-PYD İlişkisi ve ABD-Rusya Ortaklığı.....	139
3.3. Suriye İç Savaşında Uluslararası Toplumun Durumu	144
3.3.1. Uluslararası Topluma Realist Bir Yaklaşım.....	144
3.3.2. Güvenlik Konseyi'nin Etkisinde Kalan BM ve BM Eleştirisi	146
3.3.3. Suriye İç Savaşında BM'nin Durumu, İç Muhalefet ve Etkisizlik	149
3.3.4. BM Barış Girişimleri.....	152
3.4. Kimyasal Silahlar ve İnsanlık Dramı	158
3.4.1. Dezenformasyon ile Gerçeklik Arasında Kimyasal Silahlar ve BM	158
3.4.2. ABD-Rusya ve Suriye Rejiminin Kimyasal Silahlar Konusundaki Tavrı.....	162
3.4.3. Suriye İç Savaşı Bilançosu	165
SONUÇ.....	170
KAYNAKÇA	175
ÖZGEÇMİŞ.....	211

TEZ ONAY SAYFASI

Muhammed Ekrem ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “ABD EMPERYALİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SURİYE İÇ SAVAŞI ÖRNEĞİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Osman KURTER

.....

Tez Danışmanı, Bölge Çalışmaları ABD

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Bölge Çalışmalarında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

24/05/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Osman KURTER (KBÜ)

.....

Üye: Prof. Dr. Hasan KORKUT (MÜ)

.....

Üye: Doç. Dr. Latif PINAR (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığımı beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Muhammed Ekrem Öztürk

İmza :

ÖNSÖZ

İslam alemi başta olmak üzere tüm dünyayı ilgilendiren Suriye iç savaşı hala devam ederken bu konuda yapılan çalışmaların kapsamı ve getirilen çözüm önerileri genellikle sınırlı kalmaktadır. Bu çalışmada insanlık tarihinin en kadim ve önemli bölgelerinden birisi olan ve yanibaşımızda bulunan Suriye'yi iç ve dış dinamikleriyle beraber iyi anlamak ve anlatmak amaçlanarak yola çıkılmış ve daha sonra gerek bölgeyi gerek dünyanın geri kalanını etkisi altına almış olan ABD'nin dış politikasının ve bölge üzerindeki emellerinin açıklanmasının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Öncelikle bu sebepleri irdelemeye ve beni dünyadaki olaylara kayıtsız kalmayıp çözüm aramaya iten faktörün İslamiyet inancım olduğunu ifade etmem gerekir. Bu sebepten dolayı bana hidayet edip yol gösteren Rabbim Allahu Teâla'ya (avc) sonsuz şükrediyorum. Bende bulunan her nimet, her meziyet O'nun lütfuyudur. Aynı şekilde bundan sonra elde edeceğim her hayrı da yine O'ndan bekliyorum.

Daha sonrasında bana her açıdan en güzel şekilde örnek olan peygamberim Muhammed (sav)'e de minnettarım. O ve onun yolunda giden Müslümanlar bana hayranlık veren örneklikleri ile yolumu aydınlatmış ve geldiğim noktada ciddi katkıları olmuştur.

Tez danışmanım olan ve bana tezim konusunda ciddi katkıları olan Dr. Öğr. Üyesi Osman Kurter'e; tez çalışmamın yapıldığı aşamada bana destek olan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Nasseraddin Alizdeh'e ve Prof. Dr. Ali Asker'e de teşekkür ederim. Tecrübeli insanların yol göstermesi mesafe almayı çok kolaylaştıran bir faktördür. Bu sebepten ötürü üzerimde emeği olan tüm hocalarıma müteşekkirim.

Gerek tezimde, gerekse hayatımda bana desteğini esirgemeyen eşime, olağanüstü bir fedakârlıkla beni yetiştiren anneme, üzerimde çok emeği bulunan

babama, tezimi bilgisayara aktarmak hususunda bana yardımcı olan kayınvalideme, bana ciddi motivasyon sağlayan Mutlu kardeşim başta olmak üzere, tüm arkadaşlarıma ve kardeşlerime çok teşekkür ederim. Etrafımda bu kadar güzel insanlar olduğu için Allah'a ne kadar şükretsem az olduğunu düşünüyorum.

ÖZ

Bu araştırmada “ABD dış politikasında emperyalist bir çizgi benimsemekte midir? Suriye meselesi emperyalist tutumun coğrafyayı nasıl harap ettiğine örnek midir? Suriye krizi küresel güçlerin dahliyle nasıl bir hal almıştır? ABD çıkarları için kendi değerlerini gözardı etmekte midir? Uluslararası kurumlar dünya barışına ne düzeyde katkı vermektedir ve bu kurumlar küresel güçlerin etkisi altında mıdır?” sorularına cevap aranmış ve ABD emperyalizminin Suriye iç savaşı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu çalışmada Suriye hakkında genel bilgilere ve ülkenin tarihçesine değinilmiş, Hafız Esad ve Beşar Esad politikaları üzerinden Suriye’yi iç savaşa hazırlayan süreç açıklanmıştır. Arap Baharının ortaya çıkış süreci ve Suriye’ye yansımaları incelenmiştir. İkinci bölümde ABD dış politikası ve emperyalizmine dair açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölümde hegemonya, emperyalizm ve imparatorluk kavramları üzerine yapılan tartışmalar sunulmuş ve aralarındaki ilişki izah edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada yeni muhafazakarlık fikri açıklanarak ABD dış politikasına etkileri değerlendirilmiştir. Bununla beraber küresel dünya düzenine dair tartışmalar realist düşünce ağırlıklı olarak uluslararası ilişkiler okullarından faydalanılarak irdelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ABD’nin dış politika önceliklerinin incelenmesinin ardından; ABD dış politikasını Suriye iç savaşı bağlamındaki emperyalist yönleri örneklendirilerek ve izah edilmiştir. Bu bağlamda ABD’nin Suriye’de icra ettiği pragmatist politikaları, ABD-PYD ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca başta BM olmak üzere uluslararası toplumun Suriye iç savaşındaki tutumu açıklanmış, kimyasal silahlar ve insanlık dramından bahsedilmiştir. Bütün bunların ABD dış politikasıyla ilişkileri kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Suriye; ABD; Dış Politika; Emperyalizm; Suriye İç Savaşı; Birleşmiş Milletler; Süpergüç

ABSTRACT

Bu araştırmada “ABD dış politikasında emperyalist bir çizgi benimsemekte midir? Suriye meselesi emperyalist tutumun coğrafyayı nasıl harap ettiğine örnek midir? Suriye krizi küresel güçlerin dahliyle nasıl bir hal almıştır? ABD çıkarları için kendi değerlerini gözardı etmekte midir? Uluslararası kurumlar dünya barışına ne düzeyde katkı vermektedir ve bu kurumlar küresel güçlerin etkisi altında mıdır?” sorularına cevap aranmış ve ABD emperyalizminin Suriye iç savaşı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu çalışmada Suriye hakkında genel bilgilere ve ülkenin tarihçesine değinilmiş, Hafız Esad ve Beşar Esad politikaları üzerinden Suriye’yi iç savaşa hazırlayan süreç açıklanmıştır. Arap Baharının ortaya çıkış süreci ve Suriye’ye yansımaları incelenmiştir. İkinci bölümde ABD dış politikası ve emperyalizmine dair açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölümde hegemonya, emperyalizm ve imparatorluk kavramları üzerine yapılan tartışmalar sunulmuş ve aralarındaki ilişki izah edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada yeni muhafazakarlık fikri açıklanarak ABD dış politikasına etkileri değerlendirilmiştir. Bununla beraber küresel dünya düzenine dair tartışmalar realist düşünce ağırlıklı olarak uluslararası ilişkiler okullarından faydalanılarak irdelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ABD’nin dış politika önceliklerinin incelenmesinin ardından; ABD dış politikasını Suriye iç savaşı bağlamındaki emperyalist yönleri örneklendirilerek ve izah edilmiştir. Bu bağlamda ABD’nin Suriye’de icra ettiği pragmatist politikaları, ABD-PYD ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca başta BM olmak üzere uluslararası toplumun Suriye iç savaşındaki tutumu açıklanmış, kimyasal silahlar ve insanlık dramından bahsedilmiştir. Bütün bunların ABD dış politikasıyla ilişkileri kurulmuştur.

Keywords: Syria; USA; Foreign policy; Imperialism; Syrian Civil War; United Nations; Superpower

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Abd Emperyalizminin Değerlendirilmesi: Suriye İç Savaşı Örneği
Tezin Yazarı	Muhammed Ekrem ÖZTÜRK
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Osman KURTER
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	24.05.2022
Tezin Alanı	Bölge Çalışmaları
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	211
Anahtar Kelimeler	Suriye; ABD; Dış Politika; Emperyalizm; Suriye İç Savaşı; Birleşmiş Milletler; Süpergüç

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Evaluation of US Imperialism: The Case of the Syrian Civil War
Author of the Thesis	Muhammed Ekrem ÖZTÜRK
Advisor of the Thesis	Dr. Osman KURTER
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	24.05.2022
Field of the Thesis	Regional Studies
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	211
Keywords	Syria; USA; Foreign policy; Imperialism; Syrian Civil War; United Nations; Superpower

KISALTMALAR

- BM** : Birleşmiş Milletler
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
OPCW : Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü
CWC : Kimyasal Silahları Engelleme Birliği
IMF : Uluslararası Para Fonu
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
GATT : Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
PKK : Kürdistan İşçiler Partisi
PYD : Demokratik Birlik Partisi
YPG : Halk Koruma Birlikleri
vb. : Ve Benzeri

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırma ABD'nin emperyalist dış politikasının Suriye iç savaşı örneğinde değerlendirilmesini ihtiva etmektedir. Ayrıca bu ana konuyu anlamak için önemli olduğundan Suriye'nin bölgesel olarak tanınması ve ABD'nin saldırgan dış politikası genel hatlarıyla ele alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada dünyadaki krizlerde arabulucu rol üstlenen ABD'nin, Suriye örneği üzerinden barış sağlayıcı yönü incelenmiştir. Mevcut uluslararası düzenin geçtiğimiz yüzyıldaki karnesine ve ABD'nin müdahale ettiği bölgelerdeki sonuçlara baktığımızda durumun meşruiyet elde edilmeye çalışan emperyalist çıkarlar olduğu görülmektedir. Bunca yanılığa ve olumsuz tecrübeye rağmen dünyada gerçekleşen hemen her olayda gözler ya ABD'ye ya da ABD başta olmak üzere küresel güçler etkisinde olan BM'ye çevrilmiştir.

Ayrıca bu çalışmada Suriye'nin odak noktası olarak seçilmesi de sebepsiz değildir. İlk olarak konunun güncel olması ve hali hazırda devam eden durum ile alakalı tespitler yapılarak çözüm önerilerinin ortaya konulabilmesi; geçmişte yaşanıp biten bir olayın değerlendirilmesinden daha ehemmiyetli görülmüş ve tercih edilmiştir. İkinci bir sebep ise ABD'nin Irak, Afganistan, Vietnam örneklerinin aksine Suriye'de barışçıl ve çözüme katkı sunan bir imajının olması olmuştur. Zira bu çalışma ABD'nin Suriye'de çıkarları doğrultusunda ortaya koyduğu değerleri hiçe sayabildiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle ABD için Suriye'de farklı olan şey emperyalist emelleri gerçekleştirmek için farklı durumların ve farklı imkanların var olmasından kaynaklıdır. Yoksa ABD'nin emperyalist, işgalci, çıkarıcı ve zorba yönünde herhangi bir değişiklik olmamıştır.

Bu çalışmada Suriye'deki çözümsüzlüklerin ve kaosu temel sebeplerinden biri olan ABD'nin emperyalist emelleri incelenmiştir. Çözümün ne kadar istenirse ve çabalansa da; yanlış bir adres, yanlış bir metot ve gerçeklik ile taban tabana zıt bir anlayış ile gelmeyeceği vurgulanmıştır. Çözüme dair ilk adım, defalarca kez denenmiş, gerçek mahiyeti her seferinde ortaya çıkmış ve her seferinde hüsrana sonuçlanmış bir anlayışın terk edilmesi ile atılabilir.

Dolayısıyla gerek ABD, gerek BM ve gerekse diğer uluslararası örgüt ve aktörlerin çözüme dair etkisizlikleri bu araştırmada incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma nitel araştırma teknikleri kullanılarak hazırlanmıştır. Nitel araştırma kişilerin çıkarımları, tecrübeleri, algıları ve duyguları gibi sübjektif verilerle ilgilenmektedir. Bu verileri inceleyip sonuca ulaşmayı sağlayan nitel araştırma, olay ve olgulara ilişkin anlamlar oluşturma çabasıdır. Ayrıca olayın arkasındaki nedenleri kavramaya çalışan nitel araştırmalar bir sosyal olayı doğal ortamı ve doğal oluşumu içinde incelemektedir (Baltacı, 2019). İzah edilmeye çalışılan konunun derinliği sebebiyle birçok kaynaktan faydalanılarak hazırlanmış bir çalışmadır. Bu çalışma hem tarihsel bilgileri hem de güncel olayları ihtiva etmektedir. Bu sebepten dolayı tarihe dair pek çok kaynaktan istifade edilirken güncel olaylar haber ajanslarından aktarılmıştır.

Birincil kaynak kullanımına önem verilen bu çalışmada ülkelerin resmi kurumların internet sitelerinde yer alan açıklamalarına, arşiv belgelerine, anlatılan olayların bire bir içinde bulunan kişi ve kurumların kaynaklarına ve demeçlerine sıkça yer verilmiştir. Beyaz Saray arşiv kayıtları ve ABD başkanlarının resmi sitelerinde bulunan açıklamalar bu duruma örnek gösterilebilir. Ayrıca bu çalışmada ülke liderlerinin, örgüt başkanlarının demeç ve yazılarına da yer verilmiştir. BM ve BM'ye bağlı kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere, resmi belgelerden nitelikli bilgiler kullanılmaya özen gösterilmiştir. Açıklanan iddiaların altı başkanlar, bakanlar, akademisyenler, haber ajansları, resmi raporlar, bilimsel deneyler vb. ile desteklenmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışmada yeni muhafazakarlığı merkeze alan pragmatist, realist kuramlardan faydalanılmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Araştırma kapsamında incelenecek olan hipotezler şunlardır:

1. ABD dış politikasında emperyalist bir çizgiyi benimsemektedir.
2. Suriye meselesi emperyalist tutumun coğrafyayı nasıl harap ettiğine örnektir.

3. ABD adalet, demokrasi, terörle mücadele gibi kavramları dış politikada üstünlük sağlamak için kullanmaktadır.
4. Uluslararası kurumlar küresel güçlerin etki alanlarını artırmak için kullandığı vasıtalaradır.
5. Suriye krizi küresel güçlerin dahliyle çözümlenemez bir hale gelmiştir.
6. ABD çıkarı için kendi değerlerini gözardı etmektedir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu araştırmada ABD emperyalizminin Suriye iç savaşı üzerindeki rolü Suriye bölge tarihi, coğrafi özellikleri, Suriye'yi Arap Baharı'na hazırlayan Suriye iç ve dış politikaları, ABD hegemonyası, yeni muhafazakarlık fikrinin ABD dış politikasına etkileri, iç savaş içerisinde ABD-Suriye ilişkileri, ABD-PYD ilişkileri, Suriye iç savaşında uluslararası toplumun durumu incelenmiş olup araştırmanın kapsamını ve sınırlılığını oluşturmaktadır.

Araştırmanın konusu Suriye iç savaşı “ devletin dış politikasını incelediğinden pek çok ikincil konuya temas etmek gerekliliği hasil olmuştur. Bu durum aynı zamanda Türkçe-İngilizce kitaplardan, arşiv belgelerinden, demeçlerden, makalelerden, tarihi bilgilerden ve haber ajanslarından oluşan oldukça geniş bir kaynak havuzunu irdelemeyi ve sentezlemeyi gerekli kılmıştır. Bu yönüyle yapılan bu çalışma, çok yönlü olması, ortaya koyduğu tezleri resmi belgeler ile sunması, bizzat kaynağından ABD emperyalizmini ve küresel sistemi inceleyerek onu Suriye iç savaşı örneğinde güncel gelişmelerle masaya yatırması bakımından özgün bir niteliğe sahiptir.

1.SURİYE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Etimolojik, Coğrafi ve Tarihsel Olarak Suriye

1.1.1 Etimolojik açıdan Ortadoğu ve Suriye

İnsanlık tarihinin en eski yerleşim yerlerinden biri olması ve birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmasından ötürü, Suriye toprakları günümüze kadar birçok farklı isimle anılmıştır. Bu isimlerden en çok bilinen ve kadim olanlarından birisi Mezopotamya ismidir. Mezopotamya Dicle ve Fırat nehirleri arasını ifade eden bir coğrafi tabir olup, günümüzdeki Suriye topraklarını da içine almaktadır (Tekin, 2014). Dolayısıyla Suriye topraklarının bir kısmını kapsayan bölgeye Mezopotamya, bu topraklarda bulunan eski uygarlıklara da Mezopotamya uygarlıkları adı verilmektedir. Fetih hareketleri ile bölgeye İslam'ın yayılmasıyla uzun zaman günümüz Suriye topraklarını da içine alan bölge "bilad'üş-şam" yani "kuzeyin toprağı" olarak anılmıştır. Hadis-i şeriflerde çokça geçen bu tabir pek tabii Müslümanlar tarafından da benimsenmiş ve uzun yıllar kullanılmıştır (Tomar, 2010).

Ayrıca sınırları zaman, mekan, ülke sınırları, dini yayılımlar ile değişmekle beraber tarih boyunca devam eden bir doğu-batı ayrımından bahsedilebilir. Bu ayrımlar da günümüz Suriye toprakları için önem arz etmektedir. Çünkü günümüz Suriye toprakları bu doğu batı ayrımından doğrudan etkilenmiştir. Yer yer günümüz Anadolu toprakları için yer yer de günümüz Suriye toprakları için kullanılan Yakın Doğu tabiri bunun en bariz örneklerindedir. Ahameniş-Yunan, Fars-Roma, Müslüman hakimiyeti-Hristiyan hakimiyeti gibi etkenler ile sınırları değişen doğu-batı arasında günümüz Suriye toprakları doğunun yakın bölümünü teşkil etmiştir ve Anadolu ile beraber uzun yıllar bu şekilde anılmıştır. Ayrıca günümüz Suriye topraklarını kapsayan bu bölge batısında yer alan diğer medeniyetler tarafından "Yakın Doğu, güneşin doğduğu yer" şeklinde anılmıştır (Lewis, 2005).

Suriye topraklarını içine alan bölgeyi günümüzde en yaygın olarak ifade eden kavram Ortadoğu kavramıdır. Fakat önceki tabirlere kıyasla bu kavramın çok daha yeni olduğu görülmektedir. Ortadoğu kavramının ilk kez Amerikalı deniz tarihçisi ve stratejist olan Alfred Thayer Mahan tarafından kullanıldığı

yaygın olarak kabul edilmektedir. Mahan bu kavramı hem Deniz yollarının yeterince açıklayıcı olmadığını düşünerek, hem de bölgenin stratejik konumunun önemine ithafen ortaya koyma ve kullanma ihtiyacı duymuştur (Mahan, 1902). Kısa bir zaman sonra İngiliz gazeteci Valentine Chirol Ortadoğu kavramını soru-cevap, sebep-sonuç yöntemleriyle işlemeye çalışmıştır. Bunu yaparken de İngiliz sömürgeci anlayışına katkı yapmak amacı gütmüştür. İngilizler için Yakın Doğu sorununun bir devamı olarak gördüğü Ortadoğu'nun İngilizler tarafından nasıl sömürülebileceği üzerinde durmuştur (Chirol, 1903). Ortadoğu kavramının yaygınlaşmasının ise o zamanın en önde gelen sömürgeci gücü İngilizler tarafından gerçekleştirildiği söylenilebilir (Özdem, 2016).

Suriye kelimesinin kökeni de dilbilimciler arasında etraflıca tartışılmıştır. Milattan önce 3000 yıl öncesine kadar gidilmiş ve günümüzde kaybolmuş antik medeniyetlerin dilleri dahi incelenmiştir. Bu derin incelemeler ve tartışmalar ortaya farklı sonuçların çıkmasına sebebiyet vermiştir. Fakat en yaygın kabullerden birisine göre Suriye kelimesinin Asur kelimesi ile çok yakından ilişkili olduğu neticesine varılmıştır. Bu iki kelime de "Fırat ve Dicle arasındaki yer" anlamına gelen "asura" kelimesinden türemiştir. Eskiden bu bölgeye hakim olan Asur uygarlığını ifade eden bu kelime, daha sonra ses ve anlam kaymasına uğrayarak günümüze kadar gelmiştir. Tarih boyunca kullanımının genellikle günümüz Lübnan, Filistin, Ürdün topraklarını ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini kapsadığı görülmektedir. Fakat bugünkü uluslararası kabul gören anlamında "Suriye" ismini alması 1939 yılında olmuştur. M.Ö. 3000lerden günümüze kadar binlerce yıldır ses değişimine uğrayan, kapsamı ve kapsadığı alan değişen Suriye kelimesi, 2. Dünya Savaşı'nın ardından bugünkü anlaşılın sınırları ifade etmek için kullanılmıştır (Frye, 2012).

1.1.2.Suriye'nin Coğrafi Özellikleri

1.1.2.1. Coğrafya ve Jeopolitiğin Önemi Üzerine

Suriye'nin coğrafi ve jeopolitik özellikleri üzerinde durulması, bölgedeki iç ve dış dengeleri anlamak açısından önem arz etmektedir. Çünkü jeopolitik özelliklerine hakim olunmayan bir ülkenin layığı ile anlaşılması mümkün olmayacaktır. Jeopolitiğin birçok alt dalı olması ve bu dalların her birini açıklamanın çalışmanın asıl amacından sapmasına neden olacağı için, bu

bilgilere temel düzeyde yer vermek yeterli görülmüştür. Spykman'a (1944) göre: *“Coğrafya uluslararası ilişkilerde en temel unsurdur. Zira en kalıcı olan odur. Bakanlar gelir ve gider, hatta diktatörler bile ölür ama dağlar yerinde kalır”*

1.1.2.2. Suriye'nin Jeopolitik Konumu

Önemli stratejik kazanımlar barındıran bir coğrafyada bulunması sebebiyle, bugünkü Suriye toprakları tarih boyunca birçok mücadeleye tanıklık etmiş ve birçok farklı medeniyet tarafından yönetilmiştir. Siyasi, sosyal, askeri, ekonomik vb. sebepler Suriye sınırlarının günümüzdeki şeklini almasında etkili olmuştur.

Suriye'nin günümüzdeki coğrafi şeklini almaya başladığı dönem Birinci Dünya Savaşı sonrası dönem olarak ifade edilebilir. Dönemin İngiltere ve Fransa Dışişleri temsilcilerinin adları ile anılan Sykes-Picot antlaşması Suriye'nin bugünkü sınırlarına temel teşkil etmektedir. 16 Mayıs 1916 tarihli bu anlaşma İngiltere Fransa ve Rusya arasında Osmanlı topraklarını paylaşmaktadır. Günümüz Suriye toprakları bu antlaşmada Fransa'ya verilen topraklardan Lübnan'ın çıkartılması ile elde edilen topraklardır. Bahsedilen Suriye topraklarının uluslararası ortamda kabul gören son şeklinin alması işlemi ise, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonrasına tekabül etmektedir (Varlık, 2009).

Coğrafi olarak incelemek gerekirse Suriye hem bir Ortadoğu hem de bir Akdeniz ülkesidir. Asya, Avrupa ve Afrika arasında bulunmaktadır ve toprakları bu üç büyük kıtayı birbirine bağlamaktadır. Bununla beraber tarihi ipek ve baharat yollarının geçtiği Suriye toprakları bu konumundan ötürü tarih boyunca bir ticaret merkezi olmuştur. Günümüzde ise Süveyş Kanalı'nı uzaktan kontrol etmesi, Basra Körfezinin kontrolü açısından önemli olması sebebiyle emperyal amaçlar güden büyük devletlerin hedef tahtası halindeki konumunu devam ettirmektedir. Görüldüğü üzere Suriye, doğu ve batı arası fetih ve istila yollarının merkezi, tarih boyunca ticaretin önemli merkezlerinden birisi, günümüzde ise Akdeniz'de hakimiyet kurmak için doğu ile batı arasındaki önemli bir stratejik kavşak noktasıdır. Stratejik bölgelere sahip olmanın büyük önem arzemesinden dolayı Suriye, bölge ülkeleri ve küresel güçler başta olmak üzere birçok ülkenin çıkar beklentisinde olduğu önemli bir konuma sahiptir (Varlık, 2009).

Suriye 185.180 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir. Bu toprak genişliği onu 193 ülke arasında 89'uncu, Ortadoğu'da ise Türkiye, Suudi Arabistan, İran, Mısır ve Irak'tan sonra altıncı büyüklükte ve orta boyutlu ülkelere biri yapmaktadır. Doğu-batı ve kuzey-güney genişliğine bakıldığında Suriye'nin, dengeli bir derinliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu ülke Türkiye, Irak, İsrail, Lübnan ve Ürdün ile sınır komşusu olmaktadır. Bununla birlikte 193 kilometre uzunluğunda bir Akdeniz sahili vardır. Türkiye sınırı 911 kilometre, Irak sınırı 605 kilometre, Ürdün sınırı 375 kilometre, İsrail sınırı 76 kilometre ve Lübnan sınırı da 375 kilometre uzunluğundadır. Ülke kendi içinde ekonomik ve siyasi olarak karışık olmasının yanı sıra, stratejik olarak da önemli bir ülkedir. Ülke içerisindeki istikrarsızlıklar ve etrafında bulunan ülkelere kaynaklanan güvenlik zafiyeti, örneğin İsrail'in elindeki Golan Tepeleri ile Başkenti Şam'ı direkt tehdit edebilir bir konumda olması, ülkenin kritik bir konumda olduğunu açıklamaktadır (Colleo, 2005).

Suriye topraklarını coğrafi olarak üçe ayırmak mümkündür: sahil şeridi, platolar ile vadiler ve çöller. Sahil bölgesi kıyıya paralel ilerleyen dağlar sebebiyle nispeten dar bir kıyı şeridi oluşturmaktadır. Bu durumun denizden yapılacak bir saldırıyı zorlaştıracakı aşıkardır. Fakat kıyı şeridinin çok önemli ekonomik merkezlere ev sahipliği yapması ve fazlaca imar edilmiş olması Suriye'nin denizden gelecek bir taarruzdan büyük ölçüde etkilenebilmesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda kıyı şeridine paralel uzanan dağlar bu bölgenin Suriye'nin iç kesimlerinden destek almasını da zorlaştırmaktadır. İkinci olarak Suriye platosundan ve vadilerinden bahsedilebilir. Buralar son derece verimli olup, yerleşim yerlerinin çoğunu teşkil etmektedir. Nispeten yüksek sayılabilecek konumda olan bölümleri savunmayı kolaylaştırmakla birlikte ulaşım yollarındaki arazi şartlarının zorluğu topyekün bir savunmayı zorlaştıracı niteliktedir. Son olarak ülkenin çoğunu ihtiva eden çöllerden bahsedilebilir. Buralar ise ne savunma anlamında, ne de yerleşim anlamında uygun olmayan ve verimsiz yerlerdir (Varlık, 2009).

Ülkede çöl iklimi, Akdeniz iklimi ve karasal iklimin her birinin bölge bölge görüldüğü söylenebilir. Sahil kesiminde sarıçam ve narenciye tür ağaçlara sıkça rastlanmaktadır. Ayrıca ülkenin zeytin yetiştiriciliği açısından çok verimli bir ülke olduğu söylenebilir. Zeytinin haricinde fıstık, üzüm ve pamuk da

Suriye'nin önemli zirai ürünleridir. Ülke topraklarının %25 ila %32'si ekilebilir topraklardan oluşmaktadır. Ayrıca %4,4'ü ormanlık alanlardan müteşekkildir. Suriye coğrafyasının çoğunun çöllerden müteşekkil olması yerleşim ve tarım gibi ihtiyaçların belli bölgelerde kısıtlanmasını mecburi kılmaktadır (Collelo, 2005).

Doğal kaynaklar penceresinden bakıldığı zaman Suriye'nin başlıca petrol, doğalgaz, hidro enerji, fosfat, krom, manganez, demir, kaya tuzu, mermer, alçı taşı gibi kaynaklara sahip olduğu görülmektedir (Varlık, 2009). Petrolünün kalitesinin düşük olması, çıkartılmasının pahalı olması ve bu konudaki teknolojisinin yetersiz oluşu, Suriye'nin petrol zengini diğer Ortadoğu ülkeleri ile petrol konusunda rekabet edememesinin sebebini açıklamaktadır. Bununla beraber Irak haricinde diğer bütün komşularından daha fazla petrol rezervine sahiptir. Suriye ayrıca elektrik üretme kapasitesi bakımından da yeterli konumdadır. Ülke, çöl bölgelerinden çıkarılan fosfat bakımından da çok zengindir. Fakat Suriye'nin mevcut durumu göz önüne alınırsa, bu potansiyel imkanının tam olarak kullanıldığını söylemek güçtür (Ghorbannejad, 2010). Ülkenin hidrokarbon kaynakları açısından da görece seviyede zengin olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Suriye, demir, kömür gibi enerji kaynakları açısından da yeterli düzeydedir. Suriye, doğal kaynaklar açısından dünyada tekel oluşturabilecek seviyede olmasa bile, zengin kaynaklara sahip olduğu ifade edilebilir (Varlık, 2009).

1.1.3. Günümüz Suriye Topraklarının Kısa Tarihçesi

1.1.3.1. Tarih İlminin Önemine Binaen

Bilimsel açıdan herhangi bir konuyu daha kapsamlı bir şekilde anlayabilmek için o konuyu birçok farklı yönden ve farklı bilim dallarını kullanarak incelemek gerekmektedir. Tarih ilmi ise bütün ilim dallarına adeta bir mutfak teşkil eder. Kısacası bir konuyu iyi bir şekilde anlayabilmek için, o konunun tarihi ile ilgili bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Tarihi bilgi, bir çalışmanın zihni alt yapısını oluşturur ve çalışmayı sağlamlaştırır. Her ne kadar tarihin nesnel olduğu kadar öznel bir yanı olsa da bu, anlayış açısından bir zenginlik olarak değerlendirilebilir. Sadece bölgede yaşanan olayları yansıtmakla sınırdan değil, aynı zamanda o olaylara mukabil farklı bakış açılarını

da yansıtmaktadır (Demircan, 2007). Bu sebeple araştırmamızda Suriye iç savaşının sebep ve sonuçları, iç ve dış aktörleri, mevcut durumun analizi gibi konulardan önce Suriye'nin tarihini ele alınmıştır. Bu çalışmamızda günümüz Suriye topraklarının antik çağlardan günümüze kadar kısa bir tarihçesi oluşturularak, bütüncül bir tarihsel anlatım yapılmıştır. İlerleyen bölümlerde Suriye'nin tarihi, günümüze kadar nasıl değişim ve dönüşümlerden geçtiği, modern haline nasıl ulaştığı, günümüz devletleşme sürecinin nasıl vukua geldiğinden kısaca bahsedilecektir.

1.1.3.2. İslamiyet Öncesi Dönem

Mezopotamya, Bilad'üş-şam, Yakın Doğu, Ortadoğu gibi kelimelerle ve değişen dillerde farklı kavramlarla birçok şekilde anılan bir bölge üzerinde bulunan Suriye toprakları, yeryüzünün en eski yerleşim yerlerinden birisidir. Bu topraklar kıtaların, ticaret yollarının, medeniyetlerin, kültürlerin, dini ve etnik grupların arasında bir köprü teşkil etmiştir. Ayrıca yeryüzünün en verimli topraklarından birine sahip olması ve stratejik olarak önemli bir konumda bulunması bu bölgeyi tarih boyunca önemli bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Sadece Suriye'nin başkenti Şam ele alınır bile ülkenin ne kadar zengin bir tarihi olduğu görülecektir (Yavuz, 2005).

Bu bölgenin tarihi başlangıcını detaylı ve kesin bir şekilde anlamak güçtür. Yapılan arkeolojik kazılarda milattan önce 5000 yılına hatta daha da öncesine ait bulgular bulunmaktadır. Bu denli eski tarihlere dair bulguların günümüze ulaşmasının zorluğu göz önüne alınacak olunursa, araştırmalarda elde edilen bilimsel verilerin kapsamlı olmadığı görülecektir. Bununla beraber arkeologların yaptığı çalışmalar bizlere günümüz Suriye topraklarında milattan önce 5000li yıllardan itibaren avcı ve toplayıcılık yapan insan yerleşimleri bulunduğunu göstermektedir. Fakat bu verilerin tahmini olduğu ve her geçen gün geliştirilmeye müsait olduğu da göz önüne alınmalıdır. Zira bu gibi eski dönemlere ait tarihi veriler çok kısıtlı olduğu için son yıllarda Göbeklitepe'de yapılan keşiflerde olduğu gibi, kesinlik ihtiva emeyen bildilerimiz zamanla güncellenebilmektedir.

Günümüz Suriye topraklarında hüküm süren uygarlıklar ile ilgili veriler ise milattan önce 2700lü yıllara kadar uzanmaktadır (Bryce, 2014). Milattan önce

üçüncü milenyumdan itibaren bölgede Akadlar, Kenanlılar ve Amuriler gibi antik uygarlıkların hüküm sürdüğü bilinmektedir. Milattan önce 2000li yıllar geride bırakıldığında İbraniler, Amuriler ve Yamhad Krallığı gibi antik çağın büyük krallıkları bu bölgeye hükmetmiştir. Ayrıca antik çağın en büyük uygarlıklarından biri olan Asurluların da bölgeye uzun bir dönem hakim olduğu söylenebilmektedir. Hurriler tarafından kurulmuş olan Mittani Devleti de bölgeye milattan önce 1500 ila 1360 yılları arasında hükmetmiştir (Aydos ve Duran, 2000). Görüldüğü üzere antik çağın en önemli uygarlıklarının birçoğunun günümüz Suriye topraklarında hayat bulduğunu söylemek mümkündür.

Milattan önce 1278 yılında Hititliler ile Mısırlılar arasında bugünkü Suriye topraklarında imzalanan Kadeş Antlaşması tarihin bilinen ilk yazılı antlaşmasıdır. Bu antlaşmanın bir barış antlaşması olduğu söylenilebilir. Bu antlaşma doğrultusunda günümüz Suriye topraklarının kuzeyi Hititlere, güney yani Filistin toprakları ise Mısır'a bırakılmıştır (Özey, 1997). Kısacası bölge antik çağlardan itibaren önemli bir merkez olmuş ve günümüze dek bu önemini korumuştur.

Hitit hakimiyetinden sonra sırasıyla Aramiler, Asurlular, Medler ve Babilliler bölgeyi hakimiyetleri altına almıştır. Bu uygarlıklar dönemlerinin en güçlü ve en gelişmiş uygarlıkları kabul edilmektedir. Daha sonra Babil yönetimine son veren Ahameniş krallığı günümüz Suriye toprakları da dahil olmak üzere geniş yüzölçümünde topraklara sahip olmuşlardır. Yaklaşık 200 yıl bölgede kesin bir Fars hakimiyetinin olduğu söylenebilir. Milattan önce 333 yılında Makedonyalı Büyük İskender Farsları mağlup ederek bölgenin hakimi haline gelmiştir (Aydos ve Duran, 2000).

Hız. Davud ve Hız. Süleyman'ın hükmettiği krallığın da günümüz Suriye topraklarına kapsadığı söylenebilir (Harman, 2010). Fenike, Şam ve Halep Krallıkları gibi krallıklar da günümüz Suriye topraklarının bir kısmına zaman zaman hükmetmiş iktidarlardır (Yavuz, 2005). Yazının ilk defa kullanıldığı, ilk defa kanun metinleri oluşturan, sosyal, askeri ve siyasal anlamda bilinen ilk reformları yapan, teknik ve mimaride devrim niteliğindeki gelişmelere öncülük eden ve bunun gibi tarihin dönüm noktası denilebilecek birçok olayın yaşandığı uygarlıklar; doğrudan veya dolaylı günümüz Suriye toprakları ile ilişkilidir

(Koroğlu, 2020). Yaşanan bu ve benzeri olaylar ya günümüz Suriye topraklarında cereyan etmiş, ya da günümüz Suriye topraklarını kapsayan medeniyetler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Günümüz Suriye toprakları milattan önce 64 yılında Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Milattan sonra 4. yüzyıla kadar Romalıların hakimiyetinde kalan bölge, imparatorluğun parçalanmasının ardından Doğu Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir. Daha sonrasında Sasanilerle yaşanan bir mücadeleden ve kısa bir Sasani hakimiyetinden bahsedilebilirse da bölgenin milattan sonra 7. yüzyıla kadar Roma hakimiyetinde olduğu söylenebilir. Bu hakimiyete son veren ise İslam fetihleridir. İlk raşit halife olan Hz. Ebubekir döneminde bölgeye akınlar başlamış, Müslüman ordular 635 yılında Şam'ı fethetmiştir. Bu fetihleri 636 yılındaki Halep, Antakya ve Hama şehirlerinin fethi takip etmiştir. Aynı yıl Halid Bin Velid komutasındaki İslam ordusu Yermük Savaşı'nda bölgeyi tamamen Müslüman hakimiyeti altına almıştır (Çerkeşli, 2016). Bütün bu olaylar, günümüz Suriye topraklarının çehresini tamamen değiştirmiş ve yepyeni bir döneme kapı aralamıştır.

1.1.3.3. İslamiyet Dönemi

610 yılında İslam Peygamberi Hz. Muhammed'e inen ilk vahiy ile merkezi Mekke olan ve hızla dünyaya yayılan büyük bir değişim başlamıştır. Hayatının daha önceki evrelerinde güvenilir ve kibar bir kimse olan ve kendi halinde bir hayat yaşayan Hz. Muhammed'in hayatı 40 yaşından sonra bambaşka bir döneme girmiştir. Hz. Muhammed insanları Allah'tan başka hiçbir ilahın olmadığını kabul etmeye, onu tek bir otorite kabul etmeye, sahte ilahları reddetmeye, akrabalık bağlarını gözetmeye, iyi bir ahlak sahibi olmaya, zor durumda olanlara yardım etmeye, namaz kılmaya, Allah'a dayanıp güvenmeye ve buna benzer birçok uygulamaya davet eden bir kimse olmuştur. Aynı zamanda o onun yanında bulunan sahabesi bu değerleri bütün yeryüzüne yaymak için çabalamışlardır. Bununla beraber dönemin en büyük iki gücü olarak ön plana çıkan Sasani ve Doğu Roma İmparatorluğu'nda ise tam ters bir anlayış görülmektedir. Soylu ve elit tabakanın halkın genelini ezdiği ve sindirdiği bir ortam vardı. Bölge halkları onlara İslami yönetimin getireceği adaletten çok uzak

yaşıyordu. Halk yönetici elitlerin ve din adamlarının istediği yere çekebildiği bir din anlayışı, sürekli yaşanan istilalar, mütemadiyen karşılaşılan ayrımcılık gibi durumlarla sürekli karşılaşmaktaydı (Sırma, 2017).

İslamiyet'in yükseldiği Arap Yarımadası ise yukarıda söz edilen durumlardan pek de farklı olmaksızın, manevi bir buhran içerisindeydi. Böyle bir ortamda yükselmeye başlayan İslamiyet, birçoğu kölelerden, gençlerden ve ezilen kimselerden oluşan bir azınlık olarak ortaya çıkmıştı. Birçok zorlukla karşılaşmasına ve defalarca yok edilmeye çalışılmasına rağmen önü alınamaz bir hızla yayılmıştır. Önce Medine'de küçük ve özerk bir yönetime sahip olmuş, daha sonra bütün Arap Yarımadasını hakimiyeti altına almıştır. Hz. Muhammed'in vefatından henüz birkaç sene sonra bugünkü Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Orta Asya'da yayılım göstermiştir. İnsanları Allah'ın karşısında eşitleyen, onları adaleti ve iyilik yapmayı emreden, kötülük yapmayı yasaklayan anlayış önceki anlayışlara ve yönetimlere karşı üstünlüğünü hissettirmiş ve insanlar akın akın İslam'a girmişlerdir (Cleveland, 2004).

İslam fetihlerinin gerçekleştiği topraklardan birisi de günümüz Suriye topraklarıdır. İlk halife Hz. Ebubekir zamanında genel itibariyle Arap Yarımadası'ndaki isyanlar bastırılmaya çalışılmıştır. Bu dönemin ardından Hz. Ömer döneminde ise İslam fetihleri büyük bir hızla yayılım göstermiştir. Ortadoğu toprakları ve bilhassa günümüz Suriye topraklarının fethinin başlangıcı bu döneme tekabül etmektedir. 635 ve 636 yıllarında yapılan savaşlar İslam ordularının günümüz Suriye topraklarına yayılma sürecini teşkil etmektedir. Bahsedilen savaşların sonuncusu ve kesin netice vereni olarak Yermük Muharebesi söylenilebilir. İslam komutanları Halid Bin Velid ve Ebu Ubeyde Bin Cerrah komutasında, 100 kadar Bedir Savaşı'na katılmış sahabenin de aralarında bulunduğu birkaç bin kişiden müteşekkil Müslüman ordusu, kendisinden kat kat büyük ordulara galip gelmiş ve günümüz Suriye topraklarını da hakimiyet sınırlarına katmıştır.

Bu tarihi vakalarda görülen önemli özelliklerden birisi de İslami fetihlerin yapılmasında İslam'ın yayılımının amaçlanmasıdır. Bir başka ifade ile o dönemki İslam fetihleri insanları öldürmeyi veya onların mallarını almayı amaçlayan hareketler olmamıştır. İnsanlar İslam'a davet edilmiş ve Müslüman

olan insanlar, Müslüman olan Arapların gördüğü muameleyi görmüş ve el üstünde tutulmuştur. Savaş öncesi karşı tarafın orduları İslam'a davet edilmiştir. İnsanlara Allah'a kul olmaları, peygamber olarak Hz. Muhammed'i kabul etmeleri ve İslam'ın buyruklarını yerine getirmeleri tavsiye edilmiştir. Aksi takdirde, savaşa girmeden insanlara İslam'ın yayılmasını engellemek ve İslam topraklarında yaşayan kimselerin vergi vermesi şartını koşup barışçıl bir şekilde yaşamalarına müsaade etmişlerdir. Bu şartları sağlamayan insanlarla da İslam ile diğer insanların arasındaki engelleri kaldırmak maksadı ile savaşmışlardır. İslam cihadının ve İslam fetihlerinin temel gayesi budur (Sırma, 2017). Bu durum dönemin Sasani komutanı Rüstem'e karşı gönderilen Müslüman elçi Rib'i bin Amir'in şu sözlerinden de anlaşılmaktadır:

“Allah'ın dilediği kimseleri kula kulluktan kendisine kulluğa, dünya sıkıntılarından ve bâtil dinlerin zulmünden kurtarıp İslâm adaletine ulaştırmak için bize bir Peygamber gönderdi. Kim bu dini kabul ederse, bizden olur, biz de döner gideriz. Kim de kabul etmezse, Allah'ın vaad ettiğine kavuşuncaya kadar onunla savaşıyoruz” (Eriş, 2006).

Aynı zamanda bölgede ahlaki bir gelişmenin yaşandığı da söylenebilir. Adaletsizlikler ve zulüm gitgide azalmıştır. Roma zamanında kendilerine yaşam hakkı bulamayan Yahudilerin dahi bu zamanda kendilerine yaşam hakkı bulduğu görülmektedir. İlmî ve teknik anlamda da ciddi bir gelişme yaşandığı söylenilebilmektedir. Müslümanlar öncelikle İslami öğretiler olmak üzere bilime çok önem vermiş ve her yerde desteklemiştir. Ayrıca bölgede gelişmiş bir posta teşkilatının oluşturulduğu tarihi vakalarla sabittir. İnsanlar, sosyal hayattaki adalet ile tanışmaya başlamıştır. Kimsenin ticari faaliyeti engellenmemiş, eşkıyalık işlerine asla müsaade edilmemiş, kimse haksız yere kayırılmamış, herkese hakkı maaş olarak ödenmiştir. Bu ve benzeri olaylar İslamiyet'in bölgede nasıl bu kadar hızlı yayıldığını ve kalıcı olduğunu kısmen açıklamaktadır (Sırma, 2017). Aynı zamanda bu, İslamiyetin bölgede uzun yıllar boyunca kalıcı olmasını sağlayan ve İslamiyetin bölgede hakimiyetini yitirmesiyle beraber özleminin yaşanmasına sebebiyet veren bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İslamiyet ile felaha ve izzete ulaşan günümüz Suriye toprakları ileride anlatılacağı üzere, İslam nizamından uzaklaştıkça daha da derin sıkıntılarla yüzleşecek ve sıkıntılarını günümüze kadar intikal edecektir.

Hz. Osman Döneminden itibaren İslam Devletinde iç karışıklıklar ve anlaşmazlıklar baş göstermiştir. Bu durum fetihlerin yavaşlamasını da

beraberinde getirmiştir. Dördüncü halife olan Hz. Ali zamanında ise fetihler durma noktasına gelmiş ve iç karışıklıklar iç savaşa dönüşmüştür. Bu dönem İslam tarihinde Bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Artık istişareye dayanan, peygamberi direkt olarak takip eden raşit halifelik dönemi bitmiş ve Suriye'yi de içine alan tüm İslam topraklarında saltanat dönemi başlamıştır (Fayda ve Küçükaşçı, 2019).

1.1.3.4. Saltanat Dönemi

Günümüz Suriye topraklarında raşit halifeler yönetiminin ardından hem askeri hem de siyasi bir devrim yaparak iktidarı ele geçiren Emevi Hanedanı hüküm sürmüştür. Raşit halifeler döneminde görülen olumlu hava etkisini yitirmeye başlamıştır. Daha önce halkın arasında halktan biri gibi yaşayan Müslüman idareciler yerini saraylarda yaşayan sultanlara bırakmıştır. Ayrımcılığı reddeden ve bütün halkları eşit sayan İslami anlayış, Emevi iktidarı döneminde yerini Arap milliyetçiliğine bırakmaya başlamıştır. Baskı ve eziyetler gün yüzüne çıkmıştır. Raşit halifeler döneminde Şam valisi olan Muaviye zamanında başlayan Şam merkezli Emevi Saltanatının başkenti de yine bu kadim şehir olmuştur. Dolayısıyla, günümüz Suriye topraklarının bu dönemde önemini daha da artırdığı görülmektedir (Fayda ve Küçükaşçı, 2019).

750 yılında Emevi Hanedanına ihtilal yaparak başa gelen Abbasiler, günümüz Suriye topraklarının Emevilerden sonraki sahipleri olmuşlardır. Abbasiler döneminde bölge, Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında mücadelelere sahne olmuştur. Abbasilerin gücünü zamanla yitirmesi sonrasında, merkezi Mısır olan Tolunoğulları, 905 yılında Tolunoğullarını yıkılmasından sonra günümüz Suriye topraklarının kuzeyine Hemdaniler, güneyine ise İhşidiler hakim olmuştur. Bu kısa süreli yönetimlerin ardından, o dönemde güçlü bir yapıda olan Fatımi Devleti 969 yılında Filistin'i ve Şam'ı ele geçirmiştir. 11. yüzyılda Suriye'de Büyük Selçuklu hakimiyeti başlamış fakat Haçlı Seferleri nedeniyle bu hakimiyet çok uzun sürmemiştir. 1128 yılında Büyük Selçuklu İmparatorluğu Musul atabeyi İmadeddin Zengi'nin oğlu Nureddin Zengi tarafından tekrardan Suriye toprakları Müslüman hakimiyetine geçmiştir. Daha sonra ise Nureddin Zengi'nin Mısır'a gönderdiği ve orada Fatimilere son verip kendi yönetimini ilan

eden Selahaddin Eyyubi, günümüz Suriye, Mısır ve Filistin bölgelerini de kapsayan güçlü bir devlet kurmuştur (Aydos ve Duran, 2000).

Eyyubi devletinin yıkılmasının ardından, Zahir Baybars komutasındaki memluk ordusu tarafından 1260 yılında Suriye tekrardan fethedilmiştir. Altı eyalet halinde yönetilen Memlûklülerde Şam en büyük eyaleti teşkil etmekteydi (Aydos ve Duran, 2000).

1.1.3.5. Osmanlı Dönemi

Günümüz Suriye topraklarındaki Osmanlı hakimiyeti, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim önderliğindeki Osmanlı ordusu tarafından Memlûklülere karşı elde edilen Mercidabık zaferi ile başlamıştır (Arı, 2012). Osmanlı Devleti Müslümanlar tarafından Bilad'üş-şam olarak bilinen bu toprakları ele geçirdikten sonra burada dört ayrı yönetim kurdu. Bu yönetimler başlıca Şam, Halep, Trablusşam ve sonradan Akka olarak değişecek olan Sayda'dır. Osmanlı merkezine bağlı olmakla beraber bu dört yönetimin, özellikle iç meselelerinde serbest bırakıldığı söylenilebilir. Osmanlı kendi askeri yönetimini ve hakimiyetini bölgede sağladıktan sonra, bölgenin dini ve kültürel yapısına müdahale etmemiş ve bölgeyi barışçıl bir şekilde idare etmiştir (Hinnebusch, 1993). Merkezden idareci atamak yerine, bu bölgenin kendi insanı, yöneticileri ve alimleri ülke yönetiminde söz sahibi olmuştur.

Osmanlı'nın bu hoşgörülü bu politikası meyvelerini vermeye beraber, zaman-zaman dezavantajlı da olabilmekteydi. Örneğin, Osmanlı Devleti hoşgörülü politikalarıyla bölgede 400 yılı aşkın bir zaman hüküm sürmüştür fakat aynı zamanda yönetimin ilk yıllarında Şii din adamları, daha sonra ise batılı ülkeler için çalışan ajanlar bu hoşgörüyü Osmanlı'yı karşı, onu yıkmak için kullanmaktan geri durmamıştır (Lewis, 2009).

Osmanlı yönetimine gelinecek olursa, bölgede istikrarı sağlamak için yerel kanaat önderleri, aşiret ve tarikat reisleri gibi birtakım kimselere kanunlara uymaları şartıyla bazı imtiyazlar sağlanmıştır. Yani Osmanlı İmparatorluğu, bölgeyi barışçıl bir şekilde idare edebilmek anlamında ciddi bir çaba ortaya koymuş ve daima bölgesel dinamikleri göz önünde tutmuştur (Aksu, 2011). Bununla yetinmeyip, Şam şehrinin tarihi önemi, ticari bir merkezi olması ve Mekke, Medine ve Kudüs gibi kutsal topraklara giden yolların üzerinde

bulunması dolayısıyla özel bir yere koymuştur. Burayı Hicaz demiryolunun başlangıç yeri olarak belirlemiştir (Çınar, 2013).

Zamanla bu bölgede Osmanlı hakimiyetinin zayıflamasını birden fazla sebebe bağlamak mümkündür. Osmanlı yönetiminin zayıflaması, bölgesel yönetimlerin başına buyruk hareket etmesi, Fransız İhtilalinin ortaya çıkması ile milliyetçilik akımlarının güçlenmesi, yaşanan savaş ve isyanlar bu sebeplerden bazıları olarak ifade edilebilir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu, İslahat ve Tanzimat Fermanı uygulamalarıyla beraber bir gerileme evresindeydi. Dolayısıyla gerek küresel güçler gerekse yerel isyankar hareketler Osmanlı'nın zayıflığından cesaretlenmiş, icraatlarını bir adım öteye taşımıştır (Arı, 2012). Bu dönemde Osmanlı Devleti'ndeki yabancı okullar ve elçilikler bile devletin aleyhine çalıştığı odaklar haline gelmiştir (Serdaroğlu, Köylü, Uçar ve Bulut, 2012). Bu duruma ek olarak, valiler kendi yönetimlerini ilan etmiş, yerel isyanlar çıkmış ve özellikle batılı ülkeler tarafından yapılan işgal girişimleri meydana gelmiştir (Ertaş, 2006). Bu ve bunun gibi faktörler o dönemde Suriye topraklarının yönetimini zorlaştırmış olsa da Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'ndaki işgallere kadar günümüz Suriye topraklarının yönetimini elinde bulundurmıştır (Cleveland ve Bunton, 2013). Osmanlı Devleti'nin parçalanması ile günümüz Suriye toprakları da yepyeni bir döneme giriş yapmıştır.

1.1.3.6. Fransız Mandası Dönemi

1919 yılındaki Versay Barış Konferansı sırasında ABD başkanı Woodrow Wilson Arap Devletleri'nin bağımsızlığını gündeme getirmiştir. Arap halkını temsilen Osmanlı Devleti yerine Arap milliyetçiliğini ön plana çıkarmış bir aileden olan Emir Faysal konferansa davet edilmiş fakat İngiltere ve Fransa, Suriye'de bağımsız bir Arap devletinin kurulmasına karşı çıkmıştır. 1920 yılının nisan ayında Sevr Antlaşması'nın şartlarının hazırlanmasına yönelik olarak İtalya'da San Remo Konferansı gerçekleştirilmiş, bu konferansta bir araya gelen yüksek ittifak konseyi, Sykes-Picot anlaşmasını baz alarak Arap topraklarının bölünmesi ve manda yönetimi ile idare edilmesini kararlaştırmışlardır. Aynı yıl, Fransız işgal güçleri Şam'a doğru ilerlemeye başlamıştır (Okur, 2009).

Fransa'nın Suriye işgali genel olarak Sykes-Picot Anlaşması ile ilişkilendirilmekle birlikte, Fransa'nın Suriye'deki faaliyetleri daha öncesine

dayanmaktadır. Fransa, Sykes-Picot anlaşması ve işgalden önceki 100 seneyi aşkın bir dönem boyunca Osmanlı Devleti'nin zor durumundan faydalanmış ve bölgeye kendi emperyal amaçları doğrultusunda sızmış ve kendi etki alanını oluşturmuştur. Bu amaçla ülkeye birçok Ruhban Okulu, hastane ve yetimhane inşa etmiştir. Bu ve benzeri kurumları vasıtasıyla, Fransız misyonerlik faaliyetleri yürütülmüş, Hristiyan sayısı ve nüfuzu arttırılmış ve neticesinde siyasi ve idari karmaşalar tetiklenip işgale zemin hazırlanmıştır. Kendi ülkesinde bu dönemde dinin fazlaca önemsizleştirildiği düşünülecek olursa, bu çabaların tamamen politik maksatlı olduğu ve Fransa'nın 100 yıl sonraki manda idaresine alt yapı teşkil ettiği söylenebilir (Çeviker ve Küçükbiltekin, 2011).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından emperyalist gayeler güden Avrupa devletleri hem ülkesel hem de bölgesel bazda "böl-yönet" politikasını benimsemişlerdir. O dönem Bilad'üş-şam, günümüzde ise Ortadoğu olarak tanınan bu coğrafyanın bir parçası olan Suriye, bölgesel bazda bu politikadan nasibini almıştır (Hinnebusch, 2001). Bahsedilen böl-yönet politikası detaylı olarak incelendiğinde, burada hiçbir bölgesel çıkarın gözetilmediği; sadece kolay yönetilebilen, birbirleriyle birleşmeleri mümkün olmayan, birbirleriyle çatışma potansiyeli yüksek ve aynı zamanda savaştan galip ayrılan batılı devletlerin maddi, manevi ve zihinsel sömürüne müsait elverişli bir Ortadoğu'nun dizayn edildiği görülecektir (Bannerman, 1995).

Birinci Dünya Savaşı sonrası işgalci ülkelerin, Sykes-Picot düzenine bağlı kalarak Ortadoğu'nun kuzeyinin Fransızların, güneyinin ise İngilizlerin çıkarları ve istekleri doğrultusunda şekillendirdiği görülecektir. İngilizler; Sykes-Picot düzeninde kendilerine düşen bölgelerden çekilirken yönetimi kendileri ile iş birliği halinde bulunan Şerif Hüseyin'in çocukları arasında paylaştırılmıştır. Ayrıca Ürdün Devleti de Osmanlılara karşı İngilizlerle beraber işbirliği yapan Haşimi ailesinin kontrolüne verilmiştir. Daha sonra Filistin'de İsrail Devleti kurulması da İngilizlerin kontrolünde olmuş ve o günden bugüne bölgede bir türlü istikrar sağlanamamıştır (Oktav, 2008).

Aynı bölgesel böl-yönet düzenin Suriye'de de Fransızlar tarafından icra edildiği söylenebilir. Lübnan toprakları Suriye'den çıkartıldıktan sonra ülke, Fransaya bağlı beş farklı yarı özerk idari birime ayrılmıştır. Bu bölgelerden birisi

olan Lazkiye Nusayrilere, İskenderun Türklere, Dürzi Dağı Dürzülere, Halep ve Şam ise Sünni Araplara Fransa'ya bağımlı kalmak kaydıyla bırakılmıştır (Yıldız, 2005). Bu etnik-stratejik paylaşımın amacı, bölgeyi sömüregelen batılı devletlerin kendi çıkarlarını koruma noktasındaki tedbiri niteliğindedir. Batılı devletler, Osmanlı Devleti'ni birleşip de güçlenemeyecek kadar küçük parçalara ayırmış, bu oluşturduğu uydurma devletleri, istikrar temin edilemeyecek biçimde idari birimlere bölmüş, böldüğü bu idarelerin başına kendi onay verdiği liderleri geçirmiş ve tüm bölgeyi kendi çıkarlarını maksimum derecede besleyecek şekilde dizayn etmiştir (Okur, 2009).

Bölgenin kontrolü adına Fransa, "Özel Doğu Akdeniz Birlikleri" adında bir ordu kurmuştur. Bu ordunun çoğunluğunu Nusayriler oluşturmaktaydı. Fransa'ya karşı isyan ve ayaklanmalar göz önüne alındığında, Nusayrilerin bu görev için seçimi Fransa idaresine yardımcı olmuştur. Fransa çıkarları doğrultusunda Nusayrileri orduda ve idarede önemli mevkilere getirmiştir. Bu şekilde Nusayrilerin Suriye'de makam ve mal sahibi olmaları daha sonra ortaya çıkacak Nusayri idaresinin temellerini atmış ve azınlık olan bir grubun nüfusun çoğunluğunu teşkil eden kısmına karşı baskın olduğu mezhepsel bir idarenin kurulmasını mümkün kılmıştır. Bu durumun, Suriye'de halihazırda devam eden ve bir türlü bitirilemeyen çatışmaların sebebini teşkil ettiği söylenilebilir (Şentürk, 2003).

1925 ile 1927 yılları arasında Suriyede işgal yönetimine karşı isyanlar patlak vermiş ve altı bin insanın katledilmesi pahasına, Fransa ülkeyi elinde tutmaya devam etmiştir. 1928 yılında ise Fransa, isyanlarda etkin olan ulusal grubu tanımak zorunda kalmıştır. Milliyetçi örgütlerin birleşimi olarak görülebilecek bu oluşumu Fransa'nın kabul etme sebepleri olarak Fransa'nın Suriye topraklarını idare etmekte zorlanıyor oluşu ve ulusal grubun kararlılığı olarak gösterilebilir (Cleveland, 2004).

Sömürü düzenini devam ettirmek için baskıcı ve zorba bir tavır alan Fransa yönetimi, bu işgalini sürdürmek için birçok insanın ölümüne sebep olmuştur. Gün geçtikçe isyanlar yayılmış ve Fransa daha zor duruma düşmüştür. Bu da Fransa'yı her defasında biraz daha da taviz vermeye itmiştir. Daha sonra Suriyeliler tarafından kurulan "El Kitle El Vatanıye" adlı milli cephe örgütünü,

Fransa tanımak mecburiyetinde kalmıştır. Bu dönemde bir anayasa çalışması olsa da Suriye'nin bağımsızlık ve birleşmesinin Fransa'nın çıkarlarına uygun olmaması dolayısıyla, ilk aşamada buna müsaade edilmemiş ve meclis süresiz olarak tatile gönderilmiştir (Shambrook, 1998).

1935 yılına gelindiğinde ekonomik olarak zor durumda olan Fransa, Suriye manda idaresinde belirgin değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Ulusal hükümeti tanımış ve aynı zamanda alevi ve dürzi bölgelerinin Suriye'ye dahil olmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Lübnan'ın Fransa'dan ayrılmasını ve ayrı bir devlet olmasını da kabul etmiştir (İbas, 2004). Fransa aynı dönemde Türkiye ile anlaşarak Türk nüfusunun fazla olduğu Hatay'ın da 1939 yılında Türkiye'ye bağlanmasına müsaade etmiştir (Yorulmaz, 1998).

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Fransa Suriye topraklarındaki etkisini iyiden iyiye yitirmiştir. Savaşta Almanya'ya teslim olan Vichy hükümeti, ülkesi ile birlikte mandası Suriye'yi de Alman idaresine terk etmek mecburiyetinde kalmıştır. Alman idaresi İngiliz, Fransız ve bölgesel Arap güçlerinin ittifakı ile çok kısa sürede bölgeden atılabilmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasını müteakip bağımsızlık sözünü alan günümüz Suriye topraklarının asıl sahipleri, 1944 ile 1945 yılları arasında dünyanın büyük devletleri tarafından bağımsız olarak tanınmıştır (Khoury, 1987). 1945 yılında ilk devlet başkanı Şükrü El Kuvvetli yönetiminde ulusal bir ordu kurulmuş, aynı yıl Birleşmiş Milletler'e üye olunmuş ve Arap Ligi ile üyelik antlaşması imzalanmıştır. Tüm bu olayların neticesinde, 17 Nisan 1946 tarihinde Fransa, bütün askeri varlığını Suriye'den çekmiş ve 25 yıllık Fransa manda idaresi Suriye'de 1946 yılında son bulmuştur (Okur, 2009).

1.1.3.7. Askeri Darbeler Dönemi

Ne yazık ki Fransızların bölgeden çekilmesi, Suriye'nin arzu edilen istikrarlı bir döneme girmesini sağlayamamıştır. Suriye bağımsızlığını kazanmasından itibaren başka bir sancılı sürece daha adım atmıştır. 1948 Arap-İsrail Savaşı, Suriye tarihinde önemli bir diğer dönüm noktasını teşkil etmektedir. Dışarıdan gelen işgalci bir düşmana karşı kısa süreliğine de olsa birleşip bütünleşmeyi başarabilen Suriye, Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra tekrar eski karmaşık düzenine dönmüştür (Toraman, 2015). Suriye'nin Sykes-Picot

gizli antlaşması ile batılı devletler tarafından dizayn edilmiş ve çatışmaya elverişli olan demografik yapısı, yaşanan en ufak bir sosyal veya politik kriz durumunda milli bütünlüğünü kolaylıkla kaybedebilmektedir. Arap-İsrail savaşlarının ardından Suriye'de aynen buna benzer bir durum vuku bulmuş ve ülke uzun yıllar devam eden bir askeri darbeler dönemine girmiştir.

1949 yılının mart ayında Albay Hüsnü Zaim tarafından Şükrü El Kuvvetli yönetimine bir darbe gerçekleştirilmiş ve bu askeri ihtilal, Suriye tarihinin ilk askeri darbesi olarak kayıtlara geçmiştir. CIA tarafından desteklenen bu darbe sonucunda Albay Hüsnü Zaim kendisini Cumhurbaşkanı ilan etmiş ve parlamentoyu feshetmiştir (Akdemir, 2000). ABD'li siyaset bilimci ve Ortadoğu uzmanı Stephen P. Cohen gibi birçok ABD'li uzman da bu darbenin arkasında ABD'nin ve Truman yönetiminin olduğunu kabul etmektedir. Zaten daha sonrasında İsrail ile ateşkes yapılması, İskenderun üzerindeki hak iddialarından feragat edilmesi, Suriye'de komünizmin yasaklanması, Suudi Arabistan ile Akdeniz arasındaki petrol boru hattına tam destek verilmesi ve kısacası bölgede Amerikan çıkarlarının her konuda ön plana çıkarılması bu iddiaları güçlendirmektedir (Cohen, 2009).

ABD destekli Hüsnü Zaim darbesinin üzerinden henüz bir yıl bile geçmeden ülkede iki yeni darbe daha yaşanmıştır. Suriye'yi tamamıyla ABD kontrolüne bırakamamak istemeyen İngilizlerin desteği ile Sami Hinnavi, Hüsnü Zaim yönetimine darbe yaparak Zaim'i idam etmiştir. Bu dönemde her ne kadar siyasi partiler tekrar açıldıysa da siyasetin hala ordunun güdümünde olduğu söylenilebilir (Şen, 2004). Bu dönemde Suriye'de Irak ile birleşme söylemleri ortaya atılmıştır. Bu birleşmenin ise Irak'ta ciddi bir nüfuzu olan İngilizlerin menfaati için uygun olduğu görülecektir. Söylemde "Büyük Suriye" olarak ifade edilen bu plan, Albay Edip Çiçekli tarafından ihanet olarak görülmüş, Suriye çıkarları aleyhinde Irak ile işbirliği yapmak olarak değerlendirilmiş ve henüz 4. ayında olan Sami Hinnavi yönetimi darbe ile devrilmiştir (Jaber, 1970). Manda yönetimi sona ermiş olsa da Suriye toprakları, zamanının hakim devletleri ve onların çıkar mücadelelerinde adeta bir satranç tahtası olma niteliğini kaybetmemiştir.

Edip Çiçekli tüm siyasi partileri yasaklamış ve merkeziyetçi bir Suriye tesis etmiştir. 1951 yılında Genelkurmay Başkanı ve daha sonra da Devlet Başkanı olmuştur. 1953 yılında yönetimi askeri diktatörlükten, başkanlık sistemi ile idare edilen Cumhuriyet nizamına çevirmiş ve 10 Temmuz 1953'te referandum ile Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Arı, 2012). Daha önceki devlet başkanlarının idaresinin birkaç ay olduğu düşünülürse, Edip Çiçekli 4 yıl gibi uzun bir süre Suriye'nin başında kalarak Suriye'yi idare etmiştir (Pehlivanoğlu, 2004).

25 Şubat 1954 tarihinde kendisi de bir Albay olan Faysal el-Atasi, Edip Çiçekli yönetimine yine darbe ile son vermiş ve ihtilalden sonra yönetimi sivillere devretmiştir. O yıl gerçekleşen seçimlerde Millet Partisi ile Halk Partisi koalisyonu iktidar olmuştur. 16 adet milletvekili çıkarmayı başaran Baas partisinin yönetimde ilk defa etkili olmaya başlaması bu zamana tekabül etmektedir (Şen, 2004).

1954 yılından itibaren Suriye, bu defa Sovyetler Birliği ile yakınlaşmaya başlamıştır. Bunu 1955 yılında Mısır ile yapılan Askeri İttifak Antlaşması takip etmiştir. Bu dönemler etkisini hissettiren Soğuk Savaş döneminde Suriye, Sovyetler birliğini kendisini batı tehlikesine karşı koruyacak bir sığınak gibi görmüştür. Aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin de Suriye topraklarında ciddi çıkar beklentileri bulunmaktaydı. Bu sebepten ötürü Sovyetler Birliği, 1957 yılına gelindiğinde Suriye'yi iyiden iyiye silahlandırmaya başlamıştır (Arı, 2012).

1958 yılına gelindiğinde ise Suriye ve Mısır birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti Devletini kurmuşlardır. Bu yeni yapıyı Baas Partisi de aktif bir şekilde desteklemiştir. Fakat bu oluşum ancak 1961 yılına kadar devam edebilmiş ve Albay Kerim el-Nahlavi önderliğinde gerçekleştirilen başka bir darbe ile ülkenin yönetimi el değiştirirken Birleşik Arap Cumhuriyeti de tarihe karışmıştır (Ataman, 2012). Darbe sonrasında askeri idarenin komutanların kendileri ile aynı bölgeden ve aynı görüşten olanlarını kritik noktalara atması ülke içerisinde ve dışında yönetimi ele geçirmeye çalışan farklı farklı grupların varlığına işaret etmektedir (Van Dam, 2000).

1961 yılında yapılan seçimler sonucunda Nazım el-Kudsi devlet başkanı seçilmiş ve üç ay sonra bu hükümete de darbe yapılmıştır. Halkın bu gelişmelere sessiz kalmayışı ve ülke çapındaki çıkan darbe karşıtı gösteriler sonucunda Nazım el-Kudsi yeniden devlet başkanı olmuş ve darbeyi yöneten subaylar da sürgün edilmiştir (Hopwood, 1988).

1963 yılının Mart ayında Baasçılar tarafından bir darbe daha gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Suriye Nasır yanlıları ve karşıtlarının mücadelelerine sahne olmuştur. General Emin Hafız devlet başkanı, Baas partisinin kurucularından olan Salah Bitar da başbakan olmuştur. Bu dönemde Baasçılar ordu içindeki Nasırcıları tasfiye ederek yerine kendi taraftarlarını yerleştirmiştir. Aynı durum siyasette de gerçekleşmiş ve Baas Partisi'nin daha önceki ideolojik söylemleri rafa kaldırılarak yerine mezhep, bölge ve aşiret esaslı kayırmalar tercih edilmiştir (Hopwood, 1988).

Bu dönemde Baas Partisi'nin süregelen ideolojik tavrı ve tutumu değişiklik göstermiştir. Temeli Pan Arabizm ideolojisi üzerine olan bu kuruluş, seküler ve sosyalist bir çizgi benimsemiştir. Buradaki Suriye sosyalizmini Marksist-Leninist çizgi ile aynı görmemek gerekmektedir. Zira Baas Partisi'nin benimsediği sosyalist çizgi diğerleri kadar radikal olmamakla birlikte, sosyal eşitsizlikleri azaltmak ve mülkiyeti sınırlandırmak gibi konuların üzerine yoğunlaşan bir sosyalizm türüdür. İlk başlarda Arap milliyetçiliğini esas alan seküler ve sosyalist anlayış ile ideolojisini perçinleyen Baas partisi, daha sonra Nusayri azınlığın kritik yerlere yerleştirilmesi ile başka bir kimliğe bürünmüştür. Böylelikle, milliyetçi çizgi yerini radikal Nusayri unsurlara bırakmıştır (Hopwood, 1988).

Baas Partisi'nin kurucuları farklı din ve mezheplerden olan Misel Eflak, Salah Bitar ve Zeki Arsüzi'dir. Partinin bu dönemdeki sloganları birlik, özgürlük ve sosyalizm üzerine yoğunlaşmıştır. İçerisinde Arapların huzur bulduğu büyük bir Arap Devleti arzu edilen bir hedeftir (Özkoç, 2008). Parti içerisindeki ve ordudaki kritik makamların Nusayrielerin eline geçmesi üzerine, ülkede halihazırda kontrol sahibi olan Baas partisi eski Baasçılar ve yeni Baasçılar arasında bölünme yaşanmıştır (Kıymaz, 2012).

1963 yılındaki darbe ile kayırmalar had safhaya ulaşmıştır. 1966 yılına gelindiğinde ise Salah Cedid tarafından gerçekleştirilen yeni bir darbe ile Emin Hafız yönetimden uzaklaştırılmıştır. Parti kurucularından olan Misel Eflak ve Salah Bitar'ın da aralarında bulunduğu birçok üst yönetici tutuklanmış ve parti radikal solcuların eline geçmiştir. O dönem Hava Kuvvetleri Komutanlığı görevini yapan Hafız Esad, bu darbeye aktif bir rol almıştır. Bu gelişmeler onun ülke içerisindeki etkinliğini ve popülaritesini artırmıştır. Yapılan bu darbenin ardından Nurettin Attasi devlet başkanı olmuştur (Kıymaz, 2012).

Önceki yönetimlerde olduğu gibi, Attasi yönetimi de çok uzun süre Suriye'yi idare edememiştir. 1967 yılında gerçekleşen Arap İsrail Savaşının mağlubiyetle sonuçlanması ve Golan Tepelerinin İsrail'e kaptırılması yönetimde yeni bir çalkalanmayı beraberinde getirmiştir. Hafız Esad, bu kez şahsen, yeni bir darbe yapmış ve Attasi yönetimine son vermiştir. Hafız, ihtilal sonrasında kendisine karşı olan parti yöneticilerini tutuklatmış ve parti içerisinde kendisine karşı olabilecek azınlıkları da tasfiye etmiştir. Bir yıl sonra yapılan referandumda %99,2 gibi şaibeli ve ezici bir oran ile devlet başkanı seçilmiş olan Hafız Suriye'yi yepyeni ve 30 yıl sürecek bambaşka bir döneme taşımıştır (Arı, 2012).

1.1.3.8. Hafız Esad Dönemi

Hafız Esad başa geçer geçmez kendi yönetimini güçlendirme yoluna gitmiştir. 7 Mart 1972 tarihinde, Ulusal İlerici Cephe'yi kurarak kendi iktidarını güçlendirmiştir (Alan, 2003). Bu oluşum hem Baas Partisini hem Suriye'deki sosyalist diğer partileri hem de Nasırcı grupları içine almıştır. Ardından 1973 yılındaki anayasa referandumu ile kabul edilmiş ve Esad yönetiminin otoritesini temin etmesi yasalar ile sağlanmıştır. Artık Suriye'de Baas partisi bir siyasi partiden çok daha fazlası anlamına gelmektedir. Bu noktadan sonra bu parti bir hukuki kurum olarak kabul edilmekte ve ileride kendisini devlet olarak görece Baasçıların, özellikle de Esad ailesinin askeri diktatörlüğünün başı anlamına gelmektedir. Bu süreçten sonra Suriye'de bir başka siyasi oluşuma müsaade edilmemiş, ülke Baas ideolojisinin ve Esad ailesinin şahsi emellerine bırakılmıştır (Cantürk, 2012).

Hafız Esad, özellikle Sünni muhalefete karşı, genelde Nusayri olmayan ve kendisine karşı olma potansiyeli olan herkese karşı, radikal tedbirler alma

yoluna gitmiştir. Son derece realist, pragmatist ve milliyetçi bir politika izlemiştir. Her yönden totaliter bir Suriye tesis etmiştir. Hafız Esad hem genel sekreteri olduğu Baas partisini, hem devlet başkanı olduğu Suriye idaresini, hem de başkomutan olduğu Suriye Ordusu'nun yönetimini kendi tekelinde toplamıştır (Şöhret, 2016).

Hafız Esad, etnik olarak Suriye'de azınlıklardan birisi olan Nusayrilerdendir. Üstüne üstlük bu duruma ek olarak ülkede diğer etnik unsurları hemen hemen yok sayması ve bütün stratejik konumlara Nusayrileri ve onlara yandaş olan bazı Dürzi ve Hristiyanları getirip güçlendirmesi ülke içinde ciddi bir huzursuzluğa sebep olmuştur. Bu durum 1980 yılına kadar devam eden isyanları beraberinde getirmiştir. Hafız Esad yönetimi bu isyanlara karşılık çok sert bir tavır takınmıştır. Bu tarihten sonra çatışmalar, tutuklamalar ve karışıklıklar bir türlü bitmek bilmemiştir. Ülkede çoğunluğu teşkil eden Sünnilerin Hafız Esad'a suikast girişiminde bulunması çatışmaların dozunu daha da artırmıştır. Hafız Esad, kendi kardeşinin hapisanesinde tutulan ve ülkenin en büyük İslami hareketi olan Müslüman Kardeşler üyelerini infaz etmiştir (Şen, 2016). 1982 yılında Hama kentinde hakları için ayaklanan Müslüman Kardeşler üyelerine karşı 27 gün boyunca Suriye ordusu tarafından tank, top ve savaş uçağı bombardımanı ateşi altında kuşatma yapılmıştır. Bu operasyon sonucu, şehir Neredeyse tamamen yok edilmiş, 10 bin ila 35 bin arası insan katledilmiş, 80 bin kişi ise ülkeyi terk etmek mecburiyetinde kalmıştır (Arı, 2012).

Hafız Esad döneminin bundan sonraki bölümünü ise dış politikada Sovyetler Birliği ile yakınlaşma, Sovyetler Birliği'nden aldığı destek ile güçlenme, bazen ittifak, bazen rekabet şeklinde ilerleyen Mısır ile ilişkiler, devam eden askeri diktatörlük ve kayırmalar, Arap dünyasının yer yer liderliğine soyunulması gibi gelişmeler teşkil etmektedir. Aktif bir dış politika izleyen Hafız Esad, 1980 İran-İrak Savaşı'nda İran'ın yanında, 1991 Körfez Savaşı'nda ise ABD'nin başını çektiği koalisyon ile beraber hareket etmiştir. Bu minvalde 29 yıl gibi bir süre Suriye'yi idare eden Hafız Esad, 2000 yılında ölmüştür. Halefi olarak gördüğü oğlu Basil Esad'ın 1994 yılında trafik kazasında hayatını kaybetmesinden sonra, diğer oğlu Beşar Esad, bir kez daha yasaların ailenin çıkarlarına uydurulması sonucunda Suriye'nin yeni devlet başkanı olmuştur (Şen, 2016).

1.1.3.9. Beşar Esad Dönemi

Oğlu Basil'in ölümünden sonra Hafız Esad diğer oğlu Beşar'ı iktidar için hazırlamaya başlamıştır. O süreçte Londra'da Tıp eğitimi almakta olan Beşar Esad, apar topar Suriye'ye geri getirilmiştir. Hafız Esad oğlu Beşar Esad'ı askeri ve siyasi olarak yetiştirmeye çalışmıştır. İlk önce Humus Askeri Akademisi'ne yerleştirilen Beşar Esad, hem istihbarat, hem askeriye, hem de siyaset konusunda bir hızlı eğitime tabi tutulmuştur (Zisser, 2007).

10 Haziran 2000 tarihinde Hafız Esad'ın ölümünün ardından, Hafız Esad tarafından devletin kritik yerlerine yerleştirilen Nusayri ve Alevi kadro, oğlu Beşar Esad'ı yönetime geçirmek için çalışmalara başlamıştır. Suriye Anayasası'nda başkan olabilmek için en az 40 yaşında olmanın gerekliliği ile ilgili bir madde, Suriye yasalarındaki yaş sınırına bile henüz ulaşmamış olan Beşar Esad için kısa sürede yasa değişikliği ile onun yaşı olan 34'e çekilmiştir. Sadece bu olay bile Suriye'de Nusayri azınlığın ne denli her istediğini yapabildiğini ve diğer aktörlerin yok sayıldığını gözler önüne sermektedir (Hinnebusch, 1996). Daha sonra yapılan referandumda, oyların %97'sini elde eden Beşar Esad, Suriye'nin yeni devlet başkanı olmuştur (Dağ, 2013). Yapılan anayasa değişikliği ve halkoylamasının sonucu Suriye'de ve dünyada adil ve güvenilir görülmemiştir. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Madaleine Albright da o dönem Suriye'yi ziyaret ederek bu karışık durumda Nusayri azınlığın yaptığı işlemleri adeta ABD desteği ile meşrulaştırmıştır. Bu şekilde gayri meşru olarak gerçekleşen bir başkanlık seçiminin ülke içerisinde muhalefete maruz kalması kaçınılmaz olacaktır. Halihazırda ülkenin çoğunluğunun karşı olduğu bir azınlık rejimin, 29 yılın ardından tekrardan devam edecek olması ve yönetime geliş şekli, başta ülke nüfusunun %81'ini oluşturan Sünniler ve diğer adaletsizliğe uğramış etnisiteler tarafından hoş karşılanmamıştır. Hafız Esad dönemindeki kayırmalar oğlu Beşar döneminde de artarak devam etmiştir. Öyle ki ülkede çoğunluk olan Sünni kesim siyaset, ordu ve bürokrasi, neredeyse hiçbir yerde önemli makamlara gelemediği gibi, ticaretle dahi önü kesilmiş ve kısıtlanmıştır (Zisser, 2007).

2000 yılında 99, 2001 yılında 1000 muhalif ve entelektüel kişi tarafından 99'lar ve 1000'ler Bildirgeleri yayınlanmış ve Suriye halkının demokratik bazı

taleplerini dillendirilerek, Suriye rejiminin siyasi gücünü halkla paylaşmasını ve Suriye hakkında varolan adaletsizliklerin giderilmesi gibi reformlar istenmekteydi. (Ataman, 2012). 2000 yılı ile 2003 yılları arasında oluşturulan bu kısmi yakınlaşma dönemi, Şam Baharı olarak adlandırılmaktadır. Fakat bu olumlu dönem kısa sürecek, ne muhalifler hayalini kurduğu haklarını elde edecekler, ne de rejim bu yakınlaşmayı sürdürecekti. Beşar Esad dönemi, ilk başlarda kısa süreli de olsa bir umut pırıltıları doğursa da daha sonra babası Hafız Esad yönetimini aratmayan bir yapıya dönüşmüştür. Ciddi tutuklama operasyonları ve işkenceler birbiri ardına gelmiştir. Suriye'de Beşar Esad'a karşı ayaklanan muhalif grupların liderlerinin birçoğunun Beşar Esad'ın işkenceleri ve katliamları ile meşhur Sednaya Hapishaneleri'nde bir dönem kalmış ve işkence görmüş kişiler olduğu da konunun bir başka önemli boyutudur (Şen, 2016).

Sosyal hayattaki kısıtlamalar, dini ve ideolojik yasaklamalar, toplumun çoğunluğunun isteklerini yok saymalar, rejimin süren dikte tutumu, tutuklama ve katliamlar, sosyal hayattaki eşitsizlikler ve kayırmalar Beşar Esad döneminde bir türlü bitmek bilmemiştir. Bu durum, sanal ortamda kimler tarafından ve ne amaçla planlanıp uygulandığı şüpheli Arap Baharı'nın Suriye'de ne denli önemli bir karşılık bulmasının en önemli nedenlerini birisini açıklamaktadır. Bu talihsiz süreç Arap Baharı'nı mümkün kılmakla kalmamış, gelişmiş bir iç savaşa dönüşerek, bölünmeleri beraberinde getirmiş ve bölgedışı emperyal güçlerin doğrudan müdahalesine zemin hazırlamıştır.

1.2. Arap Baharı Öncesi Suriye Politikaları

Suriye'de yaşanan çatışmaların doğru anlaşılabilmesi için Suriye'nin iç ve dış politikasının çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Zira ülkede yaşanan sosyal çatışmaların ve iç savaşın temelinde bu politikaların etkisinin olmadığını düşünmek yanlış olur. Bilhassa Hafız Esad ve oğlu Beşar Esad'ın politikaları son dönemlerde yaşanan ayaklanmaların ve çatışmaların sebebini teşkil etmektedir. Dolayısıyla, baba ve oğul Esadlar döneminin iç ve dış politikasının nasıl şekillendiğini anlamak Suriye'nin iç savaşa ve bölünmeye giden sürecini anlamayı kolaylaştıracaktır.

1.2.1. Hafız Esad Dönemi Suriye İç Politikası

Suriye'deki Alevi azınlığın, kendi etnik gurupları içinde bir hayat sürüp, nüfusun geri kalanından uzak yaşama ve onlar ile etkileşime geçmeme uygulaması uzun zaman ülkede yaygın olmuştur. Hafız Esad'ın çocukluğunda bu tecrit durumu farklı olmamakla birlikte, kendisi kabuğuna çekilerek yaşanan izole bir hayatı istememiştir. Onun gözü hep daha yükseklerde olmuştur. Zor da olsa Lazkiye'de ortaokula gidebilmiştir. Kendisi Asad ailesinde ilkokuldan sonra orta eğitime devam eden ilk kişi olmuştur. Daha o dönemlerde, Baas Partisi'nin milli canlanma ve sosyal reform doktrinlerini cazip bulmuştur. Baas Partisi'nin gençlik yapılanması içinde yer almış ve lisenin sonuna kadar bu şekilde aktif bir öğrencilik hayatı geçirmiştir. Üniversite çağında ailesinin onu okutmaya maddi gücü olmadığından ötürü, Esad ve onun durumunda olan öğrenciler için tek yol parasız eğitim veren askeri okullar olmuştur. Hafız Esad o dönemde yeni kurulmakta olan Havacılık Akademisi'ne girmiştir. Fikirleri, hırsı ve yetenekleri üstleri tarafından dikkat çeken Hafız Esad, Sovyetler Birliği'ne gönderilerek burada havacılık eğitimi almıştır. Aynı dönemde Sovyetler Birliği'ni görme fırsatı da elde eden Esad, ileride görmüş olduğu bu sistemi Suriye'de yürürlüğe koymanın gayreti içerisinde olmuştur. Suriye'ye döndüğünde ise o dönemde askerler arasında çok yaygın olan siyasete, o da ilgi duymuştur. Esad, askeri hayatı boyunca ülke siyasetinde etkili olmuş birçok darbe ve devrimin arkasında yer almış ve en sonunda devlet başkanlığına kadar yükseleceği siyasi hamlelerini fırsatını yakalamıştır (Cleveland, 2004).

Hafız Esad öncesi dönemde, bir partiden daha çok gayriresmi bir örgüt gibi hücre sistemi ile çalışmalarını gizli yürüten Baas Partisi, Hafız Esad'ın yönetimi eline aldığı 70'li yıllardan itibaren bambaşka bir yapıya bürünmüştür. Bu dönemden sonra Baas Partisi, Hafız Esad'ın karizmatik liderliği altında ülkedeki gücü eline almıştır. Çalışmalarını yeraltında yürütmesini gerektirecek bir zayıflığı kalmayan Baas Partisi, artık gizlice iktidarı devirme faaliyetleri yapan değil, Suriye'yi dönüştüren bir misyona bürünmüştür. Parti, gizli bir örgüt gibi çalışmaktan daha çok ideolojik bir kimlik ile ortaya çıkmıştır. Partide askeri kanadın ve Hafız Esad'a yakınlığı ile bilinen kişilerin hiyerarşik düzende en tepede yer almasıyla beraber parti, aynı fikri paylaşılan ve parti için menfaat

sağlayan kişilere de kapılarını açmaya başlamıştır. Zamanla ülkedeki siyaset, ordu, ekonomi, istihbarat gibi devletin güç merkezlerini oluşturan makamlar, Baas Partisi'nden ve Hafız Esad'ın yakınları olan insanlar tarafından idare edilmeye başlamıştır. Böylece Hafız Esad yönetimi, devrilmesi veya karşı durulması çok zor olan bir devlet bürokrasisi tesis etmiştir (Seale, 1991).

Bu dönemde Söylemlerdeki sosyalist dönüşümün Hafız Esad iktidarı ile eyleme geçtiği de söylenilebilir. Baba Esad'ın, Sovyetler Birliği'nin hem ideolojik hem de sistemsel olarak etkisi altında kaldığı açıkça görülmektedir. Bu bağlamda, iktidarın ilk icraatlarından birisinin Sovyet tipi tarım reformu olduğu göze çarpmaktadır. Ülkede toprak reformları yapılmış ve Sovyet tipi tarımsal üretim merkezleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Tarım ile başlayan Sovyet tarzı sosyalist reformlar enerji, finans ve sanayi gibi sektörlerdeki devletleştirme ve millileştirme politikaları ile devam etmiştir. Aynı zamanda sosyal hizmetler, eğitim, sağlık, aile gibi müesseseler de devlet tekeline alınmaya ve devlet tekelinde idare edilmeye çalışılmıştır. Bu uygulamalar ile Hafız Esad, iktidarının ilk günlerinden itibaren sosyalist bir Suriye tesis etmeyi amaçladığının sinyallerini vermiştir (Cantürk, 2012).

Hafız Esad kendisinden önceki dönemlerin aksine, daha pragmatist ve realist bir politika gütmüştür. Yaptığı icraatların her birinde kendi gücünü göz önüne almıştır. Bu sebeple ilk dönemlerinde bir taraftan devleti şekillendirirken, öbür taraftan da Sünni veya diğer etnik kökenlerden olan insanları bir anda saf dışı etmektense, onları kendi yanına çekme gitmiştir. Adım adım ülke üzerindeki kontrolünü arttırırken bunu hem kendi iktidarı için daha az risk teşkil edecek şekilde yapmış hem de yasal bir çerçevede gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ulusal İlerici Cephe'nin kurulmasıyla, ülkedeki sosyalist partileri ve Nasırcı grupları da kendi bünyesine katan Hafız Esad, 1973 yılında yeni Suriye Anayasası'nı halk oylamasına sunmuş ve referandum ile kendi siyasi çalışmalarını dışındaki tüm siyasi örgütlenmeleri ortadan kaldırmıştır. Yapılan bu yeni anayasada cumhurbaşkanı öyle geniş yetkilere sahip olmuştur ki meclis sadece sembolik bir yasama organı haline gelmiştir. Bununla beraber Esad, devlet başkanının Müslüman olmasını gerektiren kanunu kaldırmıştır. Hem mezhepçi hem laik olan bu yönetime karşı isyanlar başlayınca, Şii din adamlarından Nusayriilerin de Müslüman olduğuna dair fetvalar alıp bunları yayınlatan Esad'ın bu tavrı, onun

yönetimi elinde tutmak için ne kadar dikkatli olduğunu gözler önüne sermektedir. Her geçen gün gücüne güç katan iktidar, politikalarını gün geçtikçe daha da keskin hale getirmiştir (Cleveland, 2004).

Bu dönemde Sünniler başta olmak üzere Türkmenler ve Kürtler istenmeyen unsurlar olarak tasfiye edilirken Nusayriler ve Hristiyanlar önemli görevlere getirilerek “yukarıdan devrim” denilebilecek uygulamalar yürürlüğe konulmuştur (Özkoç, 2008). Devrimlerin kalıcı olabilmesi için halk tarafından kabulünün önemli olduğunu bilen Hafız Esad, yönetimi, sendika ve halk komitelerine de ayrıca önem vermiştir. İktidar okullar ve fabrikalardan başlayarak birçok alanda etkin olmaya çalışmıştır. İnsanlar Nusayri veya sosyalist olmasalar bile kendi menfaatlerini temin edebilmek adına bu örgütlere üye olmuşlardır. 1980’li yıllarda bu gurupların üye sayısının 400.000’lere ulaşması bu durumu açıklamaktadır. Kısacası Baas rejimi hem siyaset, ordu vb. üst düzey kurumları hem de halkın genelini teşkil eden alt düzey kurumları etkisi altına alarak merkezi ve otoriter yapısını desteklemiştir. İnsanlar iş bulabilmek, ticaret yapabilmek gibi basit isteklerinde bile Baas rejimini gözetmek mecburiyetinde kalmışlardır. Devrim yukarıdan aşağıya doğru tüm Suriye’yi kapsar hale gelmiştir (Devlin, 1991).

1970’li yıllarda Hafız Esad döneminde Suriye, devlet politikaları sayesinde adeta ekonomik olarak şaha kalkmıştır. Ekonominin devlet güdümüne alınması ile beraber bu alanda bazı liberal adımların da atıldığı göze çarpmaktadır. Esad iktidarının başlarında özel sektör kısıtlamaları bir nebze kaldırılarak Sünni tüccarlara jest yapılmıştır. Aynı zamanda büyük şirketler, bankalar, ulaşım şirketleri ve sanayi kuruluşlarının millileşmesi de söz konusudur. Ekonomik şahlanma kısa sürmüş, Hafız Esad’ın rekabetçi dış politikası Suriye’yi petrol zengini Arap devletlerine karşı yabancılaştırmıştır. En üst düzey görevler liyakatten ziyade Baas Partisi ideolojisine sadakat ile elde edildiği için, ülkede ciddi bir ekonomik verimsizlik kısa süre içerisinde kendisini hissettirmiştir. Ekonomik kalkınmanın bir yolsuzluk ağı içerisinde vuku bulması, bu kalkınmanın temelden çürük olmasına yol açmış ve Sovyetler Birliği referans alınarak kurulan birçok devlet kurumu da idare edilmekten aciz kalmıştır. Bunun en temel sebebi olarak eğitimsizlik öne çıkmaktadır. Devlet kurumlarını idare edebilecek yöneticiler ve teknisyenlerin bulunmasında ciddi sıkıntılar

yaşanırken, Nusayri, Baas yanlısı ve Hafız Esad'ın destekçisi olan kesimin lüks ve şatafat içinde yaşaması ve halkın ekonomik durumunun da git gide kötüleşmesi ekonomi politikalarının başarısızlığını gözler önüne sermiştir. Tarımda yapılmaya çalışılan reformlar olumlu sonuçlar doğurmamış ve bunun neticesinde birçok çiftçi topraksız kalmıştır. Kendisi de kırsal kesimden gelmiş olan Hafız Esad, tarıma ciddi bir bütçe ayırmasına rağmen istenilen başarıyı yakalamanın çok uzağında kalmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde, Suriye gıda ürünlerinin çoğunu ithal eder bir konuma gelmiştir (Cleveland, 2004).

Eğitim alanında yüksek vaatlerde bulunan Hafız Esad, vaatlerinin çok gerisinde kalmıştır. Esad, cehaleti ortadan kaldıracağını ifade etse de idaresindeki Suriye'nin okuryazar oranında ciddi bir değişiklik göze çarpmamaktadır. Parasız eğitimin önü açılmaya çalışılmış fakat ekonomide yaşanan sıkıntılar burada da kendisini hissettirmiştir. Bu sıkıntıların sebebi nitelikli eleman eksikliği ve kişisel menfaatlerin ön planda tutulması olarak ifade edilebilir. Eğitim Baas ideolojisini yayma aracı olarak kullanılmaya çalışılmış, artan nüfusu eğitecek nitelikli öğretmen ve derslik temin edilememiş, kalabalık sınıflar ve yetersiz imkanlar ile eğitim, hiçbir zaman vasat seviyenin dahi üzerine çıkmamıştır (Cleveland, 2004).

Hafız Esad'ın iç politikada öne çıktığı yönlerin başında ise diktatör ve totaliter uygulamaları gelmektedir. Devletin kritik kurumlarını kendine bağlamasının ve sadece insan kaynakları idaresi tesis etmesinin yanı sıra, askeri güç kullanmaktan ve kan akıtmaktan da geri durmayan bir idare sergilemiştir. Bu uygulamaların birçoğunu göğüsleyenler ise ülkenin çoğunluğunu teşkil eden Sünni Müslümanlardan başkası olmamıştır.

Tüm bu gelişmeler neticesinde, Hafız Esad iktidarına karşı Sünniler tarafından bazı protestolar baş göstermiştir. Bu protestoların birçok dış politika ve iç politika bağlamında sebepleri bulunmaktadır. Lübnan'da Filistin Kurtuluş Örgütü'ne yapılan müdahale ile İran-Irak savaşında İran'ın yanında yer alınması, protestoların dış politika ile ilgili olanlarından bazılarını teşkil etmektedir. Ayrıca laik ve reformcu bir Alevi yönetiminin varlığı ve etkisini günden güne arttırması, Esad yanlısı olan azınlık kesimin faydalandırılıp çoğunluk olan Sünni kesimin zayıf bırakılması, yolsuzlukların günden güne artması, hayat şartlarının

Esad yanlısı azınlık hariç günden güne zorlaşması gibi sebepler de protestoların iç politikadaki sebepleri olarak gösterilebilir (Cleveland, 2004).

Yapılan protestolara cevabı çok katı ve günden güne daha da sertleşen bir biçimde tezahür etmiştir. 1980 yılına kadar olan süreçte, İslami muhalefete göz açtırılmamaya çalışılmış ve önü alınamayan tutuklamalar gerçekleştirilmiştir. Bu tutuklamaları çatışmalar ve işkenceler takip etmiştir. 1980 yılında Hafız Esad'a karşı gerçekleştirilen başarısız bir suikast girişimi sonucunda rejim totaliterliğini bir üst seviyeye taşımıştır. Esad, bu olayı sebep göstererek binden fazla Müslüman Kardeşler üyesini Tedmür-Palmira Hapishanesi'nde katlettirmiştir. Rejiminin en acımasız Sünni katliamı 1982 yılındaki Hama katliamı olarak kayıtlara geçmiştir. Hama şehrinde rejime karşı ayaklanan muhaliflere 27 gün süren bir operasyon yapılmış, bölgede yer alan Sünnilere tank, top ve savaş uçakları ile müdahale edilmiştir. Bu katliam sırasında rejimin sivil halkın üzerinde siyanür gazı kullandığı da uluslararası raporlara yansımıştır (Robinson, 2013). Hama'da gerçekleşen bu katliam sırasında 10 bin ila 35 insanın katledildiği tahmin edilmektedir. Bununla beraber, hapishanelerde bulunan ve sayıları 25 binlere ulaştığı söylenen Sünni Müslümanların da bu dönemde işkence ile öldürüldüğü iddiaları bulunmaktadır. Bu baskılar neticesinde sayıları 70 bini bulan insanlar da ülkeden kaçmak zorunda kalmışlardır (Şen, 2016).

Hafız Esad ülkenin çoğunluğu olan Sünnileri toplu katliamlar, işkenceler ve tutuklamalar ile baskı altında tutmuştur. Bununla beraber otoritesinin sağlamlaştırdıktan sonra diğer azınlıkları da hiçe sayan uygulamalara imza atmıştır. Kendisine karşı olan sosyalist ve komünist parti liderlerini dahi hapsedmiş veya sürgüne göndermiştir. Kürtler de yönetimden tasfiye edilerek siyasi temsil hakkından uzak tutulmuşlardır. Hatta birçok Suriyeli Kürt'e vatandaşlık bile verilmemiştir. Esad, totaliter bir yönetim kurma ve onu totaliter bir şekilde idare etme üzerine kurulu yönetimini, 2000 yılındaki ölümüne kadar devam ettirmiştir. Yönetimi elinde tutmak ve mutlak bir yönetim sağlamak için hiçbir hukuk ve insan hakları ihlalini yapmaktan kaçınmamıştır (Şen, 2016).

1.2.2. Hafız Esad Dönemi Suriye Dış Politikası

Hafız Esad'ın dış politikada önceliği İsrail olmuştur. İktidar bu dönemde, İsrail Devletini Ortadoğu'da iç ve dış politikası ABD tarafından belirlenen bir

devlet olarak görmektedir. Bu durum Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kuran Suriye yönetimini kaygılandırmıştır. Suriye yönetiminin İsrail konusundaki tutumu, neredeyse bütün Arap yönetimleri ve özellikle Arap halkları ile aynı çizgide olmuştur. Ortadoğu’da tek bir Arap devleti hayali kuran Suriye için bu harici oluşum kabul edilemez gibi görünmektedir. Ayrıca İsrail bir zamanlar güney Suriye’nin bir parçası olan Filistin topraklarında işgalci olarak bulunmaktadır. (Cleveland, 2004).

İsrail’in işgal ettiği Suriyenin Golan Tepeleri, Hafız Esad’ın dış politikadaki en büyük önceliklerinden birisi idi. Bu bahane ile darbe yapmış ve yönetimi ele geçirmişti. İsrail bu stratejik tepeleri elinde bulundurarak Suriye’ye karşı ciddi bir avantaj elde etmekteydi. Öyle ki başkent Şam, Golan Tepeleri’nden her an vurulabilir bir konumda olmuştur. Aynı zamanda bu, Hafız Esad’ın iktidara gelmeden önce kurtarmayı vaat ettiği Suriye’nin onur meselesi idi (Cleveland, 2004).

Esad, Suriye’nin askeri olarak yeterince güçlü olmadığını bilecek kadar tecrübeye sahipti. Bu sebeple bu dönemde İsrail ile savaşmak yerine, orduyu geliştirme yoluna gitmiştir. Bu dönemde Sovyetler Birliğinden alınan silah ve mühimmat yardımlarının yanısıra, ordunun mevcudu da belirgin bir biçimde arttırılmaya çalışılmıştır. Öyle ki Suriye ordusunun mevcudu 1967’de 50 bin iken, bu sayı 1973’te 225 bine, 1980’lerde ise 400 bine ulaşmıştır. Ayrıca orduya daha fazla bütçe ayrılmaya başlamıştır. 1980’li yılların başlarında Suriye Gayrisafi Milli Hasılası’nın yüzde 20’den fazlası ordu için ayrılıyor, bu durum da ülkenin ekonomisini zora sokuyordu. Orduyu geliştirmek adına önemli diğer yatırımlardan feragat ediliyordu (Cleveland, 2004).

1973 yılında Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat ile ittifak yapan Hafız Esad, Golan Tepeleri’ni İsrail’in işgalinden kurtarmak için Mısır ile ortak bir mücadeleye girmiştir. Suriye-Mısır ittifakı bu savaşı kaybetse bile, Suriye ordusundaki gelişme bu savaşta kendi kendisini göstermiştir. Mısır, İsrail’e karşı tavrından geri adım atınca İsrail’e karşı yapılan kısa süreli Suriye-Mısır ittifakı da son bulmuştur (Cleveland, 2004).

Soğuk Savaş yıllarında Suriye toprakları üzerinden kendi çıkarlarını gözeten Sovyetler Birliği, Suriye’ye Siyasi ve askeri destek olarak iyi ilişkiler

kurmuş ve iki ülke arasında gelişen kazan-kazan ilişkisi üzerine temin etmeye çalışmıştır (Karabulut, 2007). Hafız Esad'ın Sovyetler Birliği ile önceden yapılmış ittifak antlaşmalarına daima sadık kalması, bu antlaşmaları daha ileri boyutlara taşıması ve daima Sovyetler Birliği ile beraber bir dış politika gütmeye özen göstermesi o dönemdeki güçlü Sovyetler Birliği-Suriye ilişkilerini gözler önüne sermektedir (Doster, 2012). Ayrıca Esad'ın, devlet başkanı olur olmaz ilk ziyaretini Sovyetler Birliği'ne yapması da bu durumun başka bir göstergesidir (Toraman, 2015).

Suriye'yi Arap dünyasının en güçlü ve lider devleti yapmayı amaçlayan Esad, Lübnan ve Ürdün'e politikaları ile bölgedeki hakimiyetini güçlendirmeye çalışmıştır. Ayrıca Filistin Kurtuluş Örgütü üzerinde etki oluşturup onları İsrail'e karşı elinde bir koz olarak kullanmaya çalışmıştır. Hafız Esad'ın İsrail karşıtlığının altındaki en önemli sebeplerden birisini de kurmak istediği bölgesel hakimiyet oluşturmaktaydı (Cleveland, 2004).

İlk dönemlerinde Hafız Esad İsrail karşıtı söylemleri ile Arap dünyasında genel olarak kabul görmüş ve kendisi Nasır'ın halefi olarak görülmeye başlanmıştır. Fakat bu durum zaman içerisinde değişmiştir. Esad, ülke içerisinde Müslümanlara olan zalimane tutumunun yanısıra dış politikadaki bazı hamleleri ile de Arap dünyasında antipati toplamıştır (Cleveland, 2004).

1976 yılında Esad, Lübnan iç savaşına müdahalesi konusunda Arap Birliği'nden destek almıştır. Fakat kendisi Lübnan'da Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve solcu güçlere karşı Maronit Hristiyanların yanında yer almıştır. Bu tavrı onun Arap dünyasında sorgulanmasına sebep olmuştur. Fakat Esad bu dönemden sonra daha da cüretkar adımlar atmıştır. 1980 yılındaki İran-İrak savaşında mezhepçi tavrını milliyetçi tavrının önüne geçirerek İran'ın yanında yer almıştır. Neredeyse tüm Arap dünyası, kendilerinden birisi olan Irak'ın yanında yer alırken o, Arap olmayan fakat mezhep olarak kendisi ile benzeşen Şii İran'ın yanında yer almıştır (Cleveland, 2004). Hafız Esad bu tutumu ile daha önce söylediği aşağıdaki söylemlerinin tam aksine hareket etmiştir:

“Siyasi ve ekonomik bir birlik olan Arap ana vatani bölünemez. Arap ülkelerinden hiçbiri diğerlerinden ayrı şekilde yaşayamaz.” ve “Arap ulusları, kültürel birlikteliği ifade etmektedir. Aile arasında ve çocuklar arasında oluşan anlaşmazlıklar önemli değildir ve geçicidir. Arap düşüncesinin belirginleşmesi ile hepsi ortadan kalkacaktır.” (Atay, 2000)

Bu tavrı onu ve Suriye'yi Arap dünyasından soyutlamış olsa da Suriye o dönemdeki gücünden dolayı ayakta kalmayı başarmıştır. Ayrıca Suriye, Sovyetler Birliği tarafından Gorbaçov dönemine kadar ciddi bir destek görmeye devam etmiştir. Fakat Sovyetler Birliği'nin git gide zayıflaması sonucu Suriye zor durumda kalarak uzun zamandır güttüğü dış politikasında değişiklikler yapmıştır. Petrol zengini olan ve daha önce sırt çevrilen Arap ülkeleri ile iyi geçinilmeye çalışılmıştır. Katar ve Kuveyt bankalarından kredi kullanılmıştır (Çerkeşli, 2016). Dolayısıyla Suriye ekonomik sıkıntılar içerisinde bulunduğu bu dönemde, radikal kararlar aldığı bir dış politikadan, uzlaşmacı bir dış politikaya geçiş yapmıştır. İsrail-Filistin sorunu ile ilgili Arap devletleri ile müzakereler yapılmıştır. Bu hareketler, dış politikada oldubittiye getirme döneminin artık kapandığını göstermektedir (Özkoç, 2009).

Aynı tavır ABD ile olan ilişkilere de yansımıştır. Hafız Esad öncesi dönemde dahi iniş çıkışlar gösteren ABD-Suriye ilişkileri, bu döneminin başlarında çok hassas bir duruma gelmiştir. Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kuran Suriye, ABD'nin Ortadoğu'daki hemen her politikasına karşı çıkmaktadır. Zaten Sovyetler Birliğinden destek görmesinin altında da bu tavrı yatmaktadır. İran'da, ABD'ye yakınlığı ile bilinen Şah yönetimini devirerek başa geçen Şii, mezhepçi yönetime tam destek sunularak ABD'ye açıkça rest çekilmiştir. Soğuk Savaş sırasında doğu bloğunun en sadık üyelerinden biri olan Suriye, bu tavrı nedeni ile ABD tarafından teröre destek veren ülkeler kategorisine dahil edilmiştir (Gani, 2008). Aynı zamanda Suriye'nin İran-Irak savaşında İran'dan yana tavır alması da ABD'yi rahatsız eden dış politika hamlelerinden birisi olmuştur (Altınkaş, 2012).

Suriye'nin, Arap devletleri ile olan ilişkilerinde görülen yakınlaşmadan daha belirgin bir yumuşama ise Sovyetler Birliği'nin gücünü kaybetmesi ile Suriye-ABD arasında yaşanmıştır. Bu dönemde dış politikada yalnız kalmak istemeyen ve ABD ile ters düşmek istemeyen Hafız Esad yönetimi, ABD yanlısı politikalar gütmeye başlamıştır. 1991 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardında, ABD öncülüğünde Irak'a gerçekleştirilen Çöl Fırtınası Operasyonu'na Suriye, ABD'nin başında olduğu koalisyona dahil olmuştu ve bu operasyona 14.500 asker göndermiştir (Şen, 2016). Bu durum; Suriye rejiminde yıllarca darbeler yapan, yıllardır Suriye rejiminin aleyhine söylemlerde bulunduğu, bu söylemleri

ile halkından ve Araplardan destek beklediği ABD'nin güdümünde bir Arap devleti ile savaşılmaya anlamına gelmekteydi. Üstüne üstlük bu eylem, söylemleri ile daima Arap halklarının kardeşliği ve bütünlüğünden dem vuran Hafız Esad ve Baas yönetimi tarafından gerçekleştirilmiştir. Baba Esad döneminin sonlarında Suriye dış politikası adeta ABD çıkarları doğrultusunda revize edilmiştir. Suriye ve ABD arasında muhtemel bir çıkar çatışması durumunda, Suriye daima geri adım atan taraf olmuş ve çatışmanın önüne geçmeye çalışmıştır (Altınkaş, 2012).

1.2.3. Beşar Esad Dönemi Suriye İç Politikası

Babasının sağlığında abisi Basil'in ölümü ile birlikte kendisini bir anda babasının vekili olarak bulan Beşar Esad kısa süre içerisinde Suriye devlet başkanlığına hazırlanmıştır. Bu dönemde Beşar aldığı siyaset, ordu, istihbarat gibi eğitimler ile hem başkanlığa hazırlanıyor hem de Suriye halkı yapılan propagandalar, medya çalışmaları ve PR kampanyaları ile Beşar'ın yönetime geleceği zaman için hazırlanıyordu. Bu dönemde Beşar Esad zeki, reformcu, ılımlı, batıcı ve kabiliyetli bir lider olarak halka tanıtılmaya çalışılıyordu. Bu sosyal mühendislik çalışmaları hem Suriye'nin ülke içinde toplumsal, ekonomik ve siyasi açıdan huzursuz oluşu hem de uluslararası toplumda Suriye'nin Soğuk Savaş'ın ardından siyasi itibarının pozitif olmadığından çok dikkatli ve hassas bir şekilde yürütülmekteydi (Atlıoğlu, 2007).

Beşar Esad'ın hayatı abisi Basil'in ölümünün ardından kritik bir biçimde değişmişti. Beşar Londra'da tıp eğitimi aldığı bir sırada, apar topar Suriye'ye getirilmiş ve babasının ardından devlet başkanı olması için hazırlanmaya başlamıştır. Bu dönemdeki eğitimlerinin en bilinen kısmı askeri olan eğitimlerdi. Suriye askeri diktatörlük rejimi ile idare edildiği için Esad'ın askeri eğitimine ayrı bir önem verilmiştir. Bu dönemde hızlı bir askeri eğitimden geçen Esad, olması gerektiğinden daha hızlı bir biçimde, bir bir rütbe atlamıştır (Van Dam, 2000). Beşar Esad'a bu dönemde kendisinde eksik olan karizma, özgüven ve liderlik gibi beceriler kazandırılmaya çalışılmıştır (Zisser, 2007). Beşar Esad'ın başa geçiş esnasında ülkenin anayasasındaki 83. madde değiştirilerek devlet başkanı olma yaşı 40'tan Beşar Esad'ın yaşı olan 34'e çekilmiştir. Ayrıca Beşar

Esad, Suriye rejimi tarafından yapılan şaibeli bir seçim ile oyların 97.29%'unu aldığı ilan edilerek Suriye'nin yeni devlet başkanı olmuştur (Hinnebusch, 1996).

Hassas bir dönemde iktidar olduğunun farkında olan Beşar Esad yönetime gelmesinin ardından ılımlı bir portre çizmeye çalışmıştır. Babası zamanında işkenceleri ile kötü bir üne sahip olan Mezze Hapishanesi'ni kapatmıştır (Landis ve Pace, 2006). Ayrıca Beşar Esad rüşvet ile mücadele edeceğini, yolsuzluğu ortadan kaldıracığını vaat etmekteydi. Aynı zamanda iyi durumda olmayan ekonomiyi düzelterek de söylemekteydi. Bu dönemde bazı siyasi suçlular serbest bırakılmıştır. Devlet kontrolü altında olmakla beraber Esad, ilk bağımsız gazetenin çıkarılmasına, devlet tarafından onaylanan demokrasi yanlısı gösterilere müsaade etmiştir (Dağ, 2013). Bu ve benzeri uygulamaları ile Esad ilk dönemlerinde muhalifleri ile arasını iyi tutarak olası bir ayaklanmanın önüne geçmeye çalışmıştır (Arslan, 2008).

Esad bu dönemde, muhalifler ile barış yapmak istediğinin sinyallerini de vermiştir. 2000 ile 2003 yılları arasındaki süreçte muhalifleri ile birlikte bir dizi konferanslar düzenlemiştir. 27 Eylül 2000 tarihinde, 99'lar Bildirgesi olarak adlandırılan bir bildiri deklare edilmiştir. 99 muhalifin imzaladığı bu deklarasyonu, 9 Ocak 2001'de bin muhalifin imzaladığı 1000'ler Bildirgesi takip etmiştir. Baba Esad dönemine kıyasla bir nebze ferahlanmanın yaşandığı bu dönem, 'Şam Baharı' olarak adlandırılmıştır. Bu dönem, ülkenin durumundan uzun süre muzdarip olan muhalif kimseler için yeni bir umut olurken, Beşar Esad iktidarı için ilk atlatılacak kritik eşik olmuştur (Şen, 2016).

Oğul Esad yönetime geldiğinde babası döneminin bazı şaibeli üst düzey yetkililerini değiştirerek Suriye halkının gözünde iktidarını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Zira Beşar Esad'ın vaatleri ve ılımlı söylemleri hala Suriye halkını tatmin etmemekteydi. Ülkede hala azınlık elitlerin hakimiyeti sürmekte ve bu noktada ciddi bir gelişme yaşanmamaktadır. Ayrıca Beşar Esad'ın Suriye'de babasından dolayı kötü bir ünü bulunmaktadır (Zisser, 2005). Yeni lider Suriye hakkında yıllarca birikmiş olan bu öfkeyi yaptığı stratejik hamleler ile azaltmaya çalışmıştır. Beşar Esad babasının zamanında görevden alınan kimselerin yerine kendi aile fertlerini yerleştirmesi Suriye yönetiminde Esad ailesi arasında bir dönüşüm gerçekleştiği anlamına gelmektedir ("Bashar Al-Assad's Inner Circle,"

2012). Ordudaki görevlendirmelerde de yolsuzluğuna devam eden Esad, ordudaki kritik görevlerin tamamını Nusayri Şii'lere devrederek bu konuda babasını sollamıştır. Ordu başta olmak üzere üst düzey bütün kurumlardaki Sünnilerin tasfiyesi hız kazanmıştır (Nassif, 2015). Suriye adeta Esad ailesinin ve Nusayri azınlığın güdümünde tek elden idare edilen bir yapıya bürünmüştür (Zisser, 2007). Birtakım cılız ve göstermelik yumuşama politikaları bu ve benzeri uygulamaları kamufle etmek konusunda yetersiz kalmıştır.

Tüm bu gelişmelerin neticesinde, başlangıçta biraz da olsa umutlanan Suriye halkı beklediği adil yönetimi bulmanın çok uzağında kalmıştır. Bu dönemin Suriye'si, halk ile Nusayri elitlerin arasındaki farkın kapandığı bir yönetimin aksine Nusayri elit azınlık ile halk arasındaki uçurumun daha da derinleştiği ve bu durumun halkın geleceğe dair umutları konusundaki hevesini kursağında bıraktığı bir ülke olmuştur (Şen, 2016).

Lübnan eski Başbakanlarından Refik Hariri'nin 2005 yılında bombalı bir suikast sonucu öldürülmesinin ardından Suriye yönetimini zor bir dönem beklemekteydi. Birçok uluslararası kurum tarafından faturanın Suriye yönetimine kesilmesi bir yana, Suriye'de bu dönemden sonra iç muhalefetin de güçlendiği görülmektedir. Müslüman Kardeşler, Kürtler, barışçı muhalefet, solcular gibi ülkenin öne çıkan aktörleri Aralık 2005 yılında ulusal demokratik değişim için Şam Deklarasyonu'nu ilan etmişlerdir (Hinnebusch, 2012) Bu bildirge sırasında insan hakları savunucularından da ciddi yardımlar alınmıştır (Özgen, 2011). Suriye muhalefeti açısından artık bıçak kemiğe dayanmış ve idarenin hüviyetinin değişme vakti gelmişti. Bu deklarasyon hükümetin barışçıl bir yolla değişmesini öngörüyordu. Halk nazarında ortaya çıkan bu gibi hareketler halkın yönetime olan memnuniyetsizliğini gösterir niteliktedir. Küçük tavizler veya taviz gibi görülen uygulamalar halkın isteklerini yeterince karşılamamıştır. Bir aile ve azınlık mezhep olan Nusayriler tarafından devletin çekip çevrilip, diğer grupların yok sayılması, Suriye'deki politik durumu düzeltmekten çok uzak kalmıştır (Şen, 2016).

Beşar Esad, toplumun barışçıl söylemlerine güç kullanarak cevap verme yoluna gitmiştir. Rejim ve rejimden faydalanan azınlık için, kendi meşruiyetlerinin sorgulanması hiçbir zaman kabul görmemiştir. İktidarın “gaz

alma” politikası, bir anda yerini baskılama ve sindirme politikasına bırakmıştır. Akabinde ülke çapında muhalif kişi ve kurumlara ciddi operasyonlar düzenlenmiştir. Baba Hafız Esad’ın döneminde olduğu gibi ülke çapında bir tutuklama hareketi başlamıştır (Özgen, 2011). Bu dönemde ayrıca basına sızan veya sızmayan birçok işkence ve insan hakları ihlalleri Beşar Esad rejimi tarafından uygulanmıştır. Bu uygulamalara örnek olarak Sednaya Hapishanesi’ndeki İslami Hareket mensuplarının topluca katledilmesi verilebilir. Bu haber uluslararası insan hakları örgütü Human Rights Watch tarafından yayınlanan bir raporda ifşa edilmiştir (Human Rights Watch, 2008). Ayrıca Suriye’de özgür basın kısıtlı olduğu ve rejimin haber kaynaklarını kontrol ettiği de bilinmektedir. Dolayısıyla, yapılan daha nice insan hakları ihlallerinin de gizlendiği tahmin edilmektedir (Şen, 2016).

Ekonomide Beşar Esad dönemi ile beraber liberalleşme sürecine girilmiştir. Liberalleşmenin ardından ekonomik büyümenin artış gösterdiği görülmektedir. Suriye, bu dönemin başlarından 2012 yılına kadar ekonomik olarak sürekli büyüyen bir grafik çizmektedir (Trading Economics, 2018). Ayrıca Suriye, Beşar Esad yönetiminde turizm konusundan da ilerlemeler kaydetmiştir. Suriye iç karışıklıkları başlamadan öncesine kadar, özellikle Türkiye ve Arap ülkeleri olmak üzere tüm ülkelere turist alan bir ülke haline gelmiştir (Phillips, 2016). Ayrıca bu dönemde Suriye, serbest piyasa ekonomisine adım atarak bankacılık ve uluslararası ticaret konularında da büyüme göstermiştir. Ekonomik liberalleşme politikaları ile birlikte Suriye’nin coğrafi konumunun avantajı da dış ticarete yapılan atılımda önemli rol oynamıştır (Hinnebusch, 2012).

Ekonomideki büyümeye paralel olarak Suriye’de yoksulluk oranları da artış göstermiştir. Suriye’de yönetimde olduğu gibi, ticarete de elit azınlık hakim olmuştur. Bu dönem, büyüyen kesimin sadece Esad ailesi, Nusayriler ve Esad ailesine yakın olan kişilerin olması, ekonomideki ilerlemeye rağmen halkın genelini zor durumda bırakmıştır (Hinnebusch, 2012). Ayrıca Esad tarıma destek vermek istememiştir. Ona göre tarım, ülke ekonomisi için bir pranga niteliği taşımaktadır ve tarıma verilen destek daha kazançlı bir alanda kullanılabilir. Bu politika, özellikle kırsal kesimde yaşayan insanları, zor durumda bırakmıştır (Gerges, 2016).

1.2.4. Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikası

Arap baharı öncesi Suriye dış politikası birtakım kritik dönemlerden geçmiştir. Beşar Esad yönetimindeki Suriye'nin dış politikasının bu değişimlerden etkilenecek şekilde şekillendiği görülmektedir. 1990'lı yılların ardından Sovyetler Birliğinin dağılması ile Suriye, uluslararası toplumda adeta abisi konumunda olan bir devleti yitirmiş ve zor durumda kalmıştır. Sovyetler Birliği Suriye'nin en büyük ekonomik destekçisi konumunda olduğundan dolayı Suriye bir ekonomik bunalım dönemine girmiştir. Özellikle askeri harcamaları karşılamakta güçlük çeken Suriye, uluslararası toplumda bir anda yapayalnız kalma tehlikesi ile baş başa kalmıştır. Yönetim, ABD hegemonyasını hisseden, zoraki batı tarzı reformlar yapılan ve uluslararası politikada yalnız kalma korkusuyla esnek hareket eden bir iktidar olmuştur. Bilhassa ABD ile kurulan ilişkiler bu dönemde radikal değişikliklere uğramış ve Suriye, bu ülkenin nefesini ensesinde hissedercesine Amerika'ya dış politikada tavizler vermeye başlamıştır (Sarı, 2009).

Suriye dış politikasında görülen bu batıya karşı bu uzlaşmacı dönem komşusu Türkiye ile olan ilişkilerine de pozitif yönde yansımıştır. Hafız Esad Suriye'si soğuk savaş sırasında batı bloğu ile entegre olan Türkiye ile coğrafi yakınlığına rağmen gergin ilişkiler kurmuştur. Türkiye'nin uzun yıllar başına dert olan PKK militanlarının Suriye topraklarında barınmaları, Fırat Nehrinin suyunun kullanımı ve Hatay sorunu gibi konular Türkiye ile sahip olunan soğuk ilişkilerin temel sebepleri idi. Bütün problemlere rağmen, oğul Esad zamanında, özellikle de Suriye'nin halkına karşı kanlı müdahalelerinden önce Türkiye ile çok yakın ilişkiler kurulmuştur (Salık, 2011). Hafız Esad dönemi sonlarında başlayan dış politikadaki yumuşamanın İsrail ile olan ilişkilere de yansımaları olmuştur. Diğer büyük Arap ülkeleri gibi doğal kaynaklara sahip olmayan, Mısır'da olduğu gibi ciddi bir nüfusu bulunmayan ve Arap ülkeleri arasındaki prestijli konumunun önemli bir kısmını İsrail karşıtlığından alan Suriye için bu durum bir hayli zor olmuştur. İsrail-Filistin konusunda barışçıl görüşmelere arabuluculuk yapma girişiminde bulunan ve dış politikada kaybolan etkisini geri kazanmak isteyen Suriye için işler istenildiği gibi ilerlememiştir. Suriye'nin Arap dünyasında itibar kaybı yaşaması, Filistinlilerin Suriye'yi arabulucu olarak

benimsememesi sebebiyle Suriye, İsrail ve Arap dünyası ile normalleşme adımlarından beklediği sonuçları alamamıştır (Sarı, 2009).

Üstüne üstlük İsrail'in ABD'den aldığı güç ve destek ile Suriye'ye ve diğer Arap ülkelerine karşı saldırgan tavır takınabildiği de görülmektedir. 2003 yılında İsrail Şam yakınlarında bulunan bir yerleşkeyi İslami Cihad mensuplarının bulunduğu iddiasıyla bombalamıştır. ABD tarafından her türlü desteği gören İsrail bu politikaları ile kendisini ne Suriye ne de başka bir Arap ülkesi ile yakın ilişkiler kurmaya mecbur hissetmediğini göstermektedir (Şen, 2016).

11 Eylül saldırılarının ardından yaşanan ABD dış politikasındaki değişim Suriye'ye de yansımıştır. Suriye, Irak'ın işgali sonrasında sıranın kendine gelebileceği endişesini yaşamaktaydı. Zira Suriye batı tarafından uzun süre dışlanan bir ülke olmuştur. Ayrıca soğuk savaş sonrası tek kutuplu dünya düzeninde süpergüç olarak yalnız kalan ABD ile de ilişkileri de kötü bir maziye sahipti ve Suriye operasyonların yoğunlaştığı Ortadoğu bölgesinin stratejik olarak önemli bir yerinde bulunmaktaydı. Nitekim Suriye'nin bu endişesi ilerleyen yıllarda haklı çıkacaktı (Salık, 2011).

2003 yılında ABD Ortadoğu'da bir işgal hareketi başlatmıştır. Adeta ABD'nin senaryosunu yazıp yönettiği bu işgal hareketinin bahanesi Irak'ta kitle imha silahlarının bulunması ve yok edilmesi idi. Fakat daha sonra içinde ABD'li yetkililerinde bulunduğu herkes Irak'ta kitle imha silahlarının olmadığını ilan edecekti ("ABD raporu: Irak'ta kitle imha silahı yok," 2004 ve Maddox, 2020). Suriye ise kendi güvenliğini tehdit eden bu işgali desteklememiştir. Birleşmiş Milletler de adeta ABD'nin sözcülüğünü yaparak benzer bir iddiayı Suriye için kullanmış ve Suriye'nin kimyasal silah ürettiğini iddia etmiştir. ABD ise bunun üzerine Suriye'yi yaptırım yapmak ile tehdit etmiştir (Şen, 2016).

Bu dönemde Beşar Esad yönetimini zor durumda bırakan bir diğer olay ise Lübnan eski başbakanı Refik Hariri'nin bombalı bir suikast sonucu öldürülmesidir. Önceden Suriye ile yakın ilişkiler kuran Hariri'nin, ölümüne yakın Suriye yönetimi ile arası açılmıştır. Bu duruma sebep olarak Suriye'nin Lübnan üzerinde kurduğu etkiyi derinleştirmesi ve Hariri yönetiminin bu duruma misilleme yapması gösterilebilir. Suriye yönetimi, Lübnan'da Suriye yanlısı bir

yönetim benimseyen Emil Lahud'un devlet başkanlığı süresini yaptığı baskılar ile uzatmıştır. Bunun üzerine Hariri misilleme olarak Lübnan'daki Suriye karşıtı Hıristiyanlar ve Dürziler ile ittifak yapmış ve bu ittifaka Fransa ve ABD tarafından destek elde etmiştir. Böylece seçimlerden önce iktidar için en güçlü adaylardan biri haline gelen Hariri'nin öldürülmesinin faturası Suriye'ye kesilmiştir (Arslan, 2008). Bu olayın ardından, başta Lübnanlı yöneticilerin ve halkının çoğu olmak üzere, uluslararası toplumdan da Esad'a üst üste kınamalar yapılmıştır. (Seale, 2005). ABD'nin güdümünde olan uluslararası toplum, Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığını 'işgal' olarak nitelendirmiş ve Suriye'ye yaptırım tehditleri ardı ardına gelmeye başlamıştır ("Syrian Troops Leave Lebanon After 29-Year Occupation," 2005 ve "Syrian troops leave Lebanese soil," 2005). Hali hazırda uluslararası toplumda yalnız olan Suriye bu olayların ardından daha da izole hale gelmiştir. Zaten uluslararası toplumda zor durumda olan Suriye, Sovyetler Birliğinin politik desteği olmadığı için BM tarafından izole edilmek ve kendisine karşı yaptırım uygulanmak gibi durumları göze alamayarak Lübnan'daki askerlerini geri çağırmıştır. Bu, Suriye'nin 29 yıl süren Lübnan'daki askeri varlığının sonu anlamına gelmekteydi (Salık, 2011).

Beşar Esad döneminin ABD ve AB ile olan ilişkilerinin reel politik bir düzlemde şekillendiği söylenilebilir. ABD, Sovyetler Birliğinin yıkılışından ve Rusya'nın tekrar güçlenip Suriye'yi sahiplendiği zamana kadar olan dönemde baskı ve batı bloğunun desteği sayesinde Suriye iç ve dış politikası üzerinde fazlaca etkili olmuştur. Öyle ki ABD, Suriye'ye doğruluğu kesin olmayan suçlamalarla dahi yaptırım uygulamış ve Suriye politikasında söz sahibi olmuştur. Bu duruma örnek olarak 2004-2011 yılları arasında cereyan eden ve ABD'nin Suriye yönetiminin Irak'taki terörist gruplara destek verdiğini iddia etmesi ve Suriye'ye karşı yaptırım uygulaması ve yine Suriye'nin kitle imha silahları elde etme çabası içerisinde olduğunu iddia etmesi ve Suriye'yi açıkça tehdit etmesi gibi ABD yaptırımları gösterilebilir. Bu yaptırımlar ise devamlı olarak Suriye rejimi tarafından tolere edilmiştir. Buna mukabil, Irak'a karşı vize kısıtlaması getirilmesi, okullarda peçe yasağı uygulanması ülke içindeki muhalefete karşı takınılan tavır ABD'nin gözetiliyor olması Suriye rejiminin kendi iç meselelerinde dahi ABD baskısı ile hareket ettiğini gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda İsrail, ABD'den aldığı destek sayesinde Suriye'ye

karşı cüretkar bir politika yürütmektedir. 2007 yılında nükleer tesis inşa edildiğini öne sürerek kuzey Suriye'yi füzele ile vurmuştur. Suriye ise bu saldırıya misilleme yapacak güçten ve yardımdan yoksun olduğu için ciddi bir karşılık verememiştir (Şen, 2016).

Suriye rejimi mezhepçi kimliğinde ve dış politika önceliklerinde ciddi bir değişim yaşamamıştır. Zor durumda kaldığından dolayı reel politik bakış açısıyla gerçekleşen dış politikadaki ABD ve İsrail tavizlerinin yanısıra, Suriye, İran ve Hizbullah yakınlaşmaları ile İsrail'e karşı durumu dengelemeye çalışmaktaydı. Taraflar arasındaki mezhep benzerliği bu birlikteliği uzun süreli bir ittifak haline getirecekti. İran ve Hizbullah Suriye'deki iç savaşta Esad rejimini askeri olarak desteklemeye devam etmektedir (Şen, 2016). Bununla beraber Rusya, Hindistan ve Çin başta olmak üzere bölgedeki diğer etkili ülkeler ile iyi ilişkiler kurularak ABD baskısı dengelenmeye çalışılmıştır (Salık, 2011). Öteden beri Suriye ile yakın ilişkiler kuran Rusya ve küresel bir güç konumuna gelmeye başlayan Çin başta olmak üzere, Suriye üzerinden çıkar hesapları olan ülkelerin etkilerinin artması, ABD'nin etkisini zaman içerisinde zayıflatacak olsa da Suriye için durum ilerleyen günlerde daha karmaşık bir hal alacaktır.

1.3. Arap Bahar'ından İç Savaş Dönemine Suriye

Beşar Esad dönemi Suriye'sindeki birçok yönetsel sıkıntı, dönemin diğer Arap ülkelerinin birçoğunda müşterek olarak görülmekteydi. Arap devletlerinde yaşayan halkların çoğunluğu ülkelerinin yönetimlerinden dolayı memnuniyetsizlik içerisindeydi ve bir demokratik değişim ummaktaydı. Değişim arzusuyla Arap devletlerine yayılacak olan bir halk hareketi için çok müsait bir ortam bulunmaktaydı. Zira Arap devletlerinde yaşayan insanların birçoğu, diktatör ve zorba idarelerden bıkip usanmış bir durumda idi (Elarzo, 2014). Bu ülkelerin birçoğunda yolsuzluklar ve eşitsizlikler had safhada idi İnsanlar gerek sosyal eşitsizliklerin gerekse ekonomik sıkıntıları iyiden iyiye hissetmeye başlamıştı. Aynı zamanda insanlar kendilerinden birisi olarak görmedikleri ve onları küçümseyen idarecilerin yönetimlerine boyun eğmekten usanmış duruma gelmişlerdi. Temelinde siyasi, ekonomik, sosyal, insani birçok sebebin bulunduğu Arap baharı süreci bu duruma isyan niteliğinde olan bazı küçük gösteriler ile başlamış ve kapsamı git gide genişleyerek devam etmiştir.

Geldiği noktada ise Arap baharı, Ortadoğu jeopolitiğini değiştiren en kritik tarihi vakalardan birisi olarak kabul edilmektedir (Kutluay ve Dinçer, 2011).

‘Arap baharı’ ismi çoğunlukla bu süreci olumlu değerlendiren ve destekleyen uzmanlar tarafından kullanılmıştır. Daha sonra bu dönemi ifade eden en aygın kavram olarak bu isim literatürde yerini almıştır. Sürece olumsuz bakan bazı uzmanlar tarafından, ne yazık ki süreç ‘Arap kışı’ olarak da değerlendirilmiştir. Bu uzmanların genel olarak ‘Arap kışı’ bağlamında üzerinde durdukları fikir, Arap dünyasında bir karışıklığın ortaya çıkması ve dış güçler tarafından desteklenen hareketler ile Arap dünyasında ortaya çıkan bir iç savaş sürecidir. Medyada kendisine yer bulan bu söylem, Arap baharını bir düzelleme süreci olarak değil de, bir karışıklık, iç savaş ve sosyal mühendislik projesi olarak görür. Ayrıca medyada, Arap devrimi, Arap isyanı, Arap uyanışı gibi isimler de bu ayaklanmaları ifade etmek için kullanılmış başka isimlere örnek olarak verilebilir (Doğan ve Durgun, 2012).

Arap dünyasındaki yılların biriktirdiği memnuniyetsizliğin ayaklanmalara dönüştüğü en kritik ilk olay Tunus’da gerçekleşmiştir. 17 Aralık 2010’da Tunus’lu Muhammed Bouazizi isimli bir esnafın kendisini yakması bu başkaldırışın fitilini ateşlemiştir. Geçim sıkıntısı yaşayan ve halihazırda isyanın eşiğinde olan tüm Arap halkları bu olaydan etkilenerek bir bir gösteriler düzenlemeye başlamıştır. Muhammed Bouazizi’nin ölümü ile Tunus’da alevlenen isyan ateşi kısa zaman içerisinde Lübnan, Ürdün, Cezayir, Sudan, Umman, Yemen, Suudi Arabistan, Mısır, Kuveyt, Suriye, Libya, Irak ve Bahreyn gibi ülkelere yayılmıştır (Yalçınkaya, 2013).

Başta plansız, programsız başkaldırıları gibi görülen bu halk ayaklanmaları, Ortadoğu jeopolitiğinde ciddi değişikliklere yol açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun çekilmesiyle bölgedeki idarelerin yetersizliği, kısıtlanan özgürlükler, sosyal eşitsizlikler, iktisadi durumun günden güne içinden çıkılmaz bir hal alması ve baskıcı uygulamalar protestoların bu denli hızlı yayılmasında ve kolay kolay bastırılmamasında etkili olmuştur. Zira Arap baharı, yıllardır Arap toplumlarının içindeki bir birikmiş isyan potansiyelinin patlak vermesi şeklinde ortaya çıkmıştır (Akbaş, 2012). Ortaya çıkan ve dalga dalga yayılan bu devrim hareketleri neticesinde Tunus, Mısır, Libya ve

Yemen’de yönetimler değişmiştir. Bu dönemde Dünya, uzun yıllar yönetimde kalan liderlerin ülke dışına kaçması, hapsedilmesi ve hatta öldürülmesi gibi olağanüstü bazı gelişmelere tanık olmuştur (Kıran, 2014).

Suriye’de ise Arap baharı bir iç savaşın başlamasını tetiklemiştir. Bu iç savaş 2022 yılı itibarıyla hala devam etmektedir. Çatışmaların ve savaşların en üst mertebeden hissedildiği Suriye topraklarındaki aktörlerden hiçbiri tam olarak istediğini alamamış, zaman geçtikçe iç savaşta aktörler birbirinden farklı ve birbirleriyle çatışan istekleri ile Suriye sahasında boy göstermeye başlamışlardır. Başlangıçta siyasi özgürlüklerin kısıtlanması; ayrımcı ve mezhepçi politikalar; fikir özgürlüğünün kısıtlanması; yargı bağımsızlığının ortadan kaldırılması ve tek bir azınlığın himayesi altına girmesi; yapılan insan hakkı ihlalleri; işkence ve katliamlar; toplu gözaltılar; basın özgürlüğünün kısıtlanması; sivil yönetime asla müsaade etmeyen askeri diktatörlük yönetimi; ülkenin içerisinde bulunduğu iktisadi bunalım ve bunun halk arasındaki eşitsizlikler ile katlanılamayacak bir boyuta taşınması; rüşvet, ötekileştirme ve azınlık olmasına rağmen ülkedeki hemen her işi ve kurumu diğer aktörleri yok sayarak kendi istek ve çıkarlarına göre dizayn eden bir azınlık iktidarı gibi sebepler ile Arap baharı süreci Suriye halkı için bir rejim değişikliği fırsatı doğurmuştur. Daha sonrasında ise Suriye devrimi İslam’ın tekrardan hakim olma, demokrasiyi yeniden tesis etme, bağımsız bir Kürt devleti kurma mevcut iktidarını koruma, bölgesel hakimiyet kurma ve bazı devletler içinse küresel hakimiyet ve emperyalist çıkarlarını geliştirilmek için kullanılan bir mücadele alanı haline gelmiştir. Hatta kimileri için tamamen uzak durulması gereken bir keşmekeş durumu olarak değerlendirilen bir sürece adım atılmıştır (Şen, 2016).

Azınlık idaresi altında Zor durumda olan ve ne olursa olsun devrimi ve sonuçlarını göze almış olan Suriye halkı için Arap baharı tam da beklenen bir fırsattı. Süreç Arap baharından etkilenerek ortaya çıkmış olan bir süreç olmaktan öte, sebepleri yukarıda sayıldığı gibi çok olan fakat Arap baharı ile birlikte değişim için kıvılcımın atıldığı bir süreç olarak gelişmiştir. Başka bir ifade ile Arap baharı bir sebep değil, toplumsal bir sürecin sonucu olarak değerlendirilebilir. Diğer Arap ülkelerinde yönetimlerin değişebildiğini gören Suriye halkı, aynı durumu kendi ülkeleri için de düşünmüş ve Suriye’deki

yönetimin değişebileceğine olan inançları artmıştır (Backzo, Gilles ve Quensay, 2018).

Arap baharının başlangıcı olarak kabul edilen Muhammed Buazizi'nin kendini yakmasına benzer bir şekilde Suriye'de, Hasan Ali Akla isimli bir kişinin 26 Ocak 2011'de hükümeti protesto ederek kendi kendisini ateşe verdiği iddia edilmektedir. Bu olayın sadece bir iddia olarak değerlendirilmesinin sebebi ise, bu olayla ilgili ne bir resim ne bir görgü şahidi ne de bir video kaydının bulunmamasıdır (Şen, 2016). Bu iddia edilen olay birkaç gün içerisinde sosyal medya platformunda yankı bulmuş ve Suriyeliler eylem yapmaya çağırılmıştır. Fakat sosyal medya aracılığı ile organize edilmeye çalışılan bu eylemlere beklenilenden çok az katılım olmuştur. Haseki bölgesinde kısmen bir hareketlilik yaşansa da bu hareketlilik beklenenin altında bir görüntü vermiştir. 1500 kişinin katıldığı Haseki protestoları, bir 'öfke günü' olmaktan daha çok barışçıl bir hak arama ve yönetime taleplerini iletebilme çabası olarak gösterilebilir. Fakat Arap baharının başlangıcı sırasında Haseki'de görülen bu protestolar, Beşar Esad aleyhinde yapılan ilk protestolar olması anlamında önemlidir (Kalemdaroğlu, 2013).

Suriye halkı, önlerine konulan ve doğruluğu kesin olmayan bu bilgiler ile hemen isyana kalkmamıştır. Suriye halkının aksine Beşar Esad, Arap baharı sürecinde ayaklanmaları azaltacak hamleler yapmak yerine, diktatör uygulamalarını kontrolsüz bir biçimde arttırmış, 40 yılı aşkın bir zamandır Esad'ların diktatörlüklerinden kurtulmayı bekleyen halkı ile ipleri koparmıştır. Esad, gösteriler barışçıl bir safhada devam ederken bile halkın birtakım haklı isteklerine karşı yumuşamamış ve tam aksine diktatörce bir tavır takınarak adeta kendisine karşı devrimi kendisi hazırlamıştır (Hinnibusch, 2012).

İsyanın başlama kıvılcımının ilk olarak atıldığı olay bir telefon dinlemesi sonucu gerçekleşen tutuklama olarak kabul edilmektedir (Şen, 2016). Görüşmede iki bayan doktor telefonda konuşurken birisi diğerine Hüsnü Mübarek'in devrildiğini söyler. Diğer bayanın öbürüne 'darısı bizimkinin başına' demesi üzerine iki bayanın tutuklanması, işkence görmesi ve saçlarının kazınarak aşağılanması tepkilere neden olmuştur. Bu olaya tepki olarak Suriye'nin Der'a şehrinde bu iki bayanın akrabaları ve yakınları olduğu iddia

edilen 15 çocuk duvara Arap baharının sloganı olan ‘Halk rejimin devrilmesini istiyor’ yazısını yazınca, Esad rejimi tarafından çocuklar tutuklanmıştır. Kendilerinden haber alınamayan ve işkence gördükleri ortaya çıkan bu çocuklardan Hamza el-Hatib, Suriye devriminin simgelerinde birisi haline gelmiştir. Fotoğrafları basına sızan Hamza’nın naaşında işkence izleri apaçık görülmekteydi (Londo, 2011). Bu olayın ardından, rejim tarafından hala olumlu bir adım atılmaması bardağı taşıran son damla olmuştur. Suriye nüfusunun 5’te 1’ini oluşturan aşiretler bu dönemde ayaklanmışlardır. Suriye’deki aşiretlerin silahlı olduğu düşünülürse, bu Esad rejimine karşı yapılan isyanların ilki olarak değerlendirilebilir (Yaphe, 2013).

Suriye’de Esad’a karşı ülke çapında yapılan ilk ciddi protestolar, 15 Mart 2011 tarihinde başlamıştır. Bu protestoların daha öncekilerle olan farkı ise tüm ülke geneline yayılmış olmasıdır. Bu zamana kadar talepleri daima bastırılmış olan Suriye halkının sabrı tükenme noktasına gelmiştir. 18 Mart 2011 Cuma günü, Cuma namazının akabinde Şam, Halep, Lazkiye, Hama, Humus ve Banyas gibi şehirlerde birçok geniş çaplı protestolar düzenlenmiştir. Bu gösterilerde Esad yönetimindeki güçler tarafından göstericilere karşı şiddet kullanılmıştır. Gösterileri bastırma sırasında birçok Suriyeli ölmüş ve yaralanmıştır (Sevim, 2018). Özellikle Der’a şehrindeki isyanlar çok sert bir şekilde bastırılarak göz kırpmadan insanların üzerine ateş açılmıştır. Gösteriler sırasında resmi verilere göre 62 kişinin öldürülmesi, o günün Suriye’de ‘öfke günü’ olarak ilan edilmesini doğurmuştur (“Suriye’de öfke günü: 62 ölü,” 2011).

Der’a şehrinde Beşar Esad’a isyan eden protestocuların bir diğer ayırt edici özelliği daha vardır. Hafız Esad dönemindeki protestolar ve Beşar Esad döneminde o güne kadar vuku bulan protestolar birtakım hakların elde edilmesi ve mezhepçi, taassupçu azınlığın baskınlığının son bulması yönünde yapılan barışçıl protestolar idi. Der’a isyanları ise bu taleplerin barışçıl bir şekilde Esad yönetiminden alınamayacağını anlamış ve Esad yönetiminin gitmesi veya ülke çapında ciddi sistemsel reformların yapılması konusunda ısrarcı olan bir topluluk tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle Beşar Esad artık ya Suriye’nin taleplerine kulak verip toplumun beklentilerini karşılayacak reformlar yapmalı ya da muhaliflerini susturmaya çalışmalıydı (Smith-Spark ve Wilkinson, 2013). Artık Suriye toplumunun göstermelik reformlara tahammülleri kalmamıştı (Şen,

2016). Fakat Beşar Esad yönetimi ikinci seçeneği tercih ederek muhaliflerini günden güne daha sert bir biçimde bastırmayı tercih edecekti. Günden güne toplu ve rastgele tutuklamalar artacak, halka ateş açmalar artarak devam edecek hatta halka zehirli gazlar ile müdahale dahi edilecekti (Rodgers Gritten, Offer vs Asare, 2016).

25 Mart 2011 Cuma günü ‘kararlılık cuması’ ilan edilerek protestolar devam etmiştir. Der’a, Humus, Deyr-ez Zor, Şam, Lazkiye ve Rakka’da Esad aleyhine protesto gösterileri düzenlenmiştir. Rejim güçleri bu protestolara yine çok sert müdahale ederek yüzlerce sivil insanı katletmiştir (Nuriyev, 2012). Bu protestolarda öldürülen sivil sayısı 850’lere kadar çıkmıştır (Sevim, 2018). Haber alma kaynaklarının kısıtlı olduğundan dolayı sayının daha fazla olma ihtimali de bulunmaktadır. Fakat internet ve sosyal medyanın yaygınlaşması ile Dünya Esad yönetiminin arzuladığı gibi yapılan diktatör tutumdan bihaber bırakılamamıştır. Bu dönemde Suriye’de sosyal medya kullanımı yasaklanarak bu olayların önüne geçilmeye çalışılmış, telekomünikasyon ve elektrikte de kesintiler yaparak haberlerin yayılmasının önüne geçmeye çalışmıştır. Ayrıca Esad kendisine karşı durulan bölgelere hayati ihtiyaç duyulan hizmetlerin ulaşmasını da engelleyerek baskılarını yeni bir doza taşımıştır (Lesch, 2012).

Esad rejiminin kanlı müdahaleleri gün geçtikte artmış ve hükümete bağlı rejim güçleri Hama’da 30 Temmuz günü katliamlarına devam etmiştir. Esad’a bağlı rejim güçleri bu saldırının Ramazan ayında gerçekleşmesinden ötürü tepkilerin artacağından korkmuş ve saldırıyı sonlandırmıştır. Beşar, babası Hafız Esad gibi şehri abluka altına aldırıp ateş açtırmıştır. En az 95 kişinin yaşamını yitirdiği bu katliamda yönetimin saldırılarının sonu olmayacaktı. 7 Ağustos’ta ise bu sefer Deyr-ez Zor’da katliam yapan Suriye rejim güçleri, 50 kişinin ölümüne sebep olmuştur (Sevim, 2018). Esad’a bağlı Suriye rejimi “İslam, reform, demokrasi, özgürlük, adalet vb...” talepler ile gösteriler düzenlemeye başlamış olan halkının taleplerini yerine getirmek bir yana, kendisinden talepte bulunan Suriye halkını katletmeye girişmiştir. Bu durum da halkın tepkisini günden güne sertleştirerek bir iç savaşı kaçınılmaz kılmıştır (Uzman, 2016).

Arap baharının başlangıcından itibaren Beşar Esad’ın röportajları ve oluşturmak istediği imajı hep olumlu bir yönde gelişmiştir. Esad, ülke içindeki

muhalefeti var gücüyle susturmaya çalışırken, Suriye'deki gelişmeleri dünyaya kendi açısından anlatma yoluna gitmiştir. Arap baharı ilk ortaya çıktığında Esad, Suriye'nin diğer Arap ülkelerinden farklı olduğunu vurgulamış ve Tehlikeli olarak gördüğü Arap baharı sürecinin ülkesi için bir kenetlenme vesilesi olacağını söylemiştir. Suriye'nin bütün tehlikelere göğüs gerebileceğini iddia eden Esad, gelecekle ilgili olumlu bir bakış açısı ortaya koymak için çaba göstermiştir ("Interview with Bashar Al-Assad", 2011). Der'a'da yaşanan sel felaketi, şehirdeki yüksek işsizlik oranlarının artması, rejimin totaliter tavrına karşı protestoların dozunu artırması ve ülke geneline yayılması üzerine Ocak 2012'de Şam Üniversitesinde bir söyleşiye katılmış, gösterileri küçümsemiş ve gösteriye katılan insanları için utanç verici olarak değerlendirmiştir (Süer, 2012). Gösterileri düzenleyen insanların taleplerini gündeme getirip masaya yatırmayı gerekli görmeyen Esad bunu gündem yapmaktan kaçınmıştır. Konuyu Suriye'ye bağlılık, aidiyet ve vatan sevgisi gibi faktörlere bağlamış ve insanlara Suriye'ye bağlı kalarak gösterileri durdurmaları gerektiğini söylemiştir. Suriye'deki olayları dış güçlere bağlayan Esad, Suriye'nin tekrardan batılı ülkeler tarafından sömürülmek istendiğini ifade etmiştir ("Interview with Bashar Al-Assad", 2012).

Aslında Beşar Esad dönemi Suriye toplumu baskı ve eziyete alışkın bir toplumdur. Osmanlı döneminde Fransa tarafından işgal edilip, mandası altında idare edilmiş, istikrarsız askeri müdahaleler ile yıpratılmış, Hafız Esad'ın totaliter politikaları altında ezilmiş bir toplum olan Suriye toplumu için bir asra yakın süre neredeyse mütemadiyen devam eden insan hakkı ihlalleri artık alışılır bir hale gelmişti. Halkın elit Nusyari azınlığı haricindeki büyük kısmı bu eziyetlere katlanmaya çalışmaktaydı. Fakat buna rağmen her insanda olduğu gibi daha iyi bir geleceğin hayalini kurmaktaydılar. Fakat Beşar Esad yönetiminin zulümlerini günden güne arttırmasıyla beraber, içinde bulunulan durum katlanamaz bir hal almıştır. Suriye toplumunda daha önceki dönemlerde olmayan bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır (Şen, 2016).

İlk olarak Suriye toplumu rejime karşı umudunu yitirmiştir. 40 yılı aşkın bir zamandır değişmeyen ve zulümlerini kat kat arttıran bir rejime karşı biriken öfkeleri artık kabına sığamaz bir hal almaya başlamıştır. Dolayısıyla Suriye halkı değişim istemek noktasından, değişime mecbur olma noktasına gelmiştir. İkinci olarak, Suriye halkı kendi aralarında kenetlenmeye başlamıştır. Der'a olayları

buna örnek olarak gösterilebilir. Suriye halkı kadın, çocuk demeden katliam yapılmasına karşı kenetlenmeye başlamıştır. Artık rejim Suriye halkı için barışçıl yollar ile uzlaşamayacak bir hüviyete bürünmüştü. Ülke genelinde yapılan aşğılamalar, katliamlar, işkenceler sosyal medya platformlarında hemen her gün paylaşılır hale gelmişti (Şen, 2016).

Bu dönemde Suriye’de cihad çağrıları yapılarak Suriye’de Nusayri Esad rejimine karşı İslami örgütlenmelerin arttığı göze çarpmaktadır. Suriye’de Esad hükümetini ve sistemini devirerek İslam’ı hakim kılma iddiası ile birçok insan İslami harekete ve Nusra Cephesi gibi oluşumlara yönelmiştir. Zira Nusayri azınlığa, İslam dışı yönetimlere, masum insanları katleden kimselere karşı İslam’a dayanarak kıyam edilmesi fikri gündemden güne yayılmaktaydı. Ülkedeki Sünni çoğunluk aynı zamanda Beşar Esad’ın baskıcı politikalarından en çok zarar gören grup olarak öne çıkmaktaydı (Şen, 2016).

Aynı zamanda daha önce barışçıl yollar ile birtakım haklar talep eden kimseler bunu barışçıl yollarla elde edemeyeceğini fark etmiş ve farklı yeni oluşumlar Suriye’de baş göstermeye başlamıştır. Tüm bu gelişmelerin neticesinde, Suriye Ulusal Konseyi 2011 yılının Ağustos ayında İstanbul’da kurulmuştur. Suriye hükümetinin meşruiyetini kaybettiğini düşünen grubun başkanlığına Prof. Burhan Galyun getirilmiştir. ‘Suriye’nin dostları grubu toplantısı’ ismiyle İstanbul’da gerçekleştirilen toplantıda grup kendisini Suriye’nin resmi temsilcisi olarak ilan etmiştir. Suriye Ulusal Konseyi temel olarak Suriye’deki Esad karşıtı muhalefetin tek çatı altında toplanmasını amaçlamaktaydı. Bunu başarıp tek ve yek bir biçimde Esad’a karşı mücadele edilmesini savunuyordu. Suriye Ulusal Konseyi’nin nihai amacı eşitlikçi, demokratik ve her unsurun dikkate alındığı bir Suriye tahsis etmeyi (“İstanbul’da Suriye Ulusal Kurtuluş Konferansı düzenlendi,” 2011). Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) gibi birçok başka birim ile yakın temas halinde olan bu kurum zaman içerisinde iç anlaşmazlıkları ile küçülmüştür. Suriye toplumunu temsil etmekten uzak bir duruma geldiğinde ise etki alanını yitirmiştir (Sevim, 2018).

Bu dönemde etkili olan bir diğer kuruluş da Suriye’nin başkenti Şam’da bulunan Ulusal Koordinasyon Komitesi’dir. Suriye ulusal konseyinden metot olarak farklı çalışan bir kurum olarak faaliyet göstermiştir. Suriye İttifak Konseyi

gibi Esad yönetimini meşruiyetini kaybetmiş olarak görmemekte ve demokratik adımlar atmak konusunda Esad yönetimine baskı yapmaktadır. Bir dış müdahaleyi veya zor kullanmayı uygun görmeyen bu örgüt genellikle sol görüşlü ve Kürt partilerden müteşekkil idi. Başkanlığına Hasan Abdulazim'in getirildiği siyaset ve akademi gibi farklı mecralardan üyeleri olan bu kurum, Esad rejimine karşı çok yumuşak olmak ile suçlanıyordu. Hatta bu grubun Rusya tarafından kurulduğu iddiaları bile bulunmaktadır. Suriye Ulusal Koordinasyon Komitesi'nin rejimin merkezi olan Şam şehrinde rahatça faaliyet göstermesi de insanların itimadını sarsmak için yeterli bir sebeptir (Sevim, 2018).

ÖSO da bu dönemde Esad'a karşı ortaya çıkan muhalefet oluşumlarından en fazla bilineni konumundadır. 29 Temmuz 2011 tarihinde Beşar Esad'ın politikalarından rahatsız olarak Suriye ordusundan ayrılan askerler tarafından Türkiye'de kurulmuştur. Muhalifler arasındaki ilk silahlı yapılanma özelliği taşıyan bu grup diğer muhalif grupların birçoğuna nazaran daha uzun ömürlü ve etkili olacaktır. Ülke çapındaki direniç grupları ÖSO altında toparlanmaya çalışılmıştır. Kendileri hakkında kuvay-ı milliye benzetmeleri de yapılan ÖSO, aynı zamanda Esad'a karşı bazı devletler tarafından da desteklenerek Suriye muhalefetinde öne çıkan bir aktör olarak Suriye iç savaşında boy göstermektedir ("Erdoğan: ABD 'ÖSO'yu birlikte kuralım' dedi," 2016).

2. ABD DIŞ POLİTİKASI MERHALELERİ VE EMPERYALİZM

2.1. ABD Hegemonyası

2.1.1. Hegemonyanın Tanımı

Hegemonya bir ülkenin başka bir ülke üzerinde gücü sayesinde kurduğu siyasi, ekonomik, dini, askeri ve kültürel baskı olarak tanımlanabilir. Türkçede hakimiyet, egemenlik ve üstünlük manalarına gelen bu kelimenin aslı Yunanca olup kuvvetli ve değerli olan bir devletin diğerine üzerinde kurduğu siyasi baskı ve üstünlük olarak ifade edilmektedir. Hegemonya küresel çaplı olabileceği gibi bölgesel de olabilmektedir. Aynı zamanda askeri bir baskı sonucu zayıf ülkelerin politikalarına yön verme şeklinde olabileceği gibi, güçlü ülkelerin normlarının zayıflar tarafından kabul edilmesi gibi başka yollar ile de meydana gelebilir (Goldstein ve Pevehouse, 2013).

Uluslararası ilişkiler okullarına Antonio Gramsci tarafından dahil edilen hegemonya kavramı başlarda sosyolojide dikkate alınmış, uluslararası ilişkilerde daha sonradan tartışılmaya başlanmıştır. Gramsci hegemonya kavramını ideolojik olarak değerlendirme eğilimindedir. Gramsci hegemonyayı politik bir ilke ve bir stratejik liderlik biçimi olarak görmektedir. Bu liderliğin de rızaya uygun olması gerektiği ve rızayı oluşturma kapasitesinin hegemonyanın önemli unsurlarından bir olduğu vurgulanmıştır (Bank, 2015).

Hegemonya sahibi olan gücün hegemonyasını devam ettirmek için tarih boyunca kullandığı birçok yöntem var olmuştur. Bunlardan en önemlilerinden birisi de hegemonyayı kavramsal olarak yumuşatmak ve boyunduruk altına alınan ülkeler nazarından daha kabul edilebilir bir algı oluşturmaktır. Maddi ve manevi işgale uğratmanın ve hegemonik gücün emelleri doğrultusunda seferber etmenin kaba yöntemler kullanılarak zor olacağından, hegemonya kavramına farklı izahatlar yapılmıştır. Örneğin Yunanca kelime kökenine bakıldığında kelimenin “liderlik” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Hegemonya sahibi devletler maddi, manevi alanlarda dünya ülkelerine liderlik ve rehberlik eden ülkeler olarak anlaşılması yaygın olarak kabul edilen bir durumdur (Yetiş, 2012). Bir başka deyişle hegemonya sahibi devletler küresel hiyerarşik düzenin en

tepesinde oturan, çıkarlarını diğer ülkelerin çıkarlarının önünde dünyaya kabul ettirebilen, dünya üzerinde kurulu uluslararası yapıyı kendi menfaatleri doğrultusunda şekillendirip yürüten devletlerdir (Griffiths ve O'Callaghan, 2004).

Devletlerin her birisinin kendi topraklarında bağımsız olarak görünmesine ve uluslararası arenada da bağımsız birer aktör olarak kabul edilmesine rağmen sahadaki durum bu kadar tozpembe görünmemektedir. Güç sahiplerinin merkezde olduğu bir hiyerarşik uluslararası düzenin var olduğu yüzyıllardır kendisini ortaya koymaktadır. İmparatorluklar çağından sömürgecilik yarışlarına, SSCB ve ABD'nin dünya ülkelerine yıllardır uyguladıkları dayatmalara bakıldığında bu durum ortaya çıkmaktadır (Cohn ve Hira, 2020). Aynı zamanda hegemonya sahibi devletlerin de birbirleri arasında rekabet sahibi olduğu, daha güçlü olan devletin daha geniş çaplı bir hegemonyaya da sahip olduğu vurgulanmıştır. John Mearsheimer hegemonya sahibi devletlerin hem hegemonyasını kabul ettirerek karşı hareketleri bastırmak hem de rakip hegemonya sahibi devletlerin hegemonya alanlarını genişletmesine engel olmak için mücadele ettiğini ifade etmektedir. (Mearsheimer, 2001).

2.1.2. Uluslararası İlişkiler Okullarının Hegemonyaya Bakışı

ABD'de realizm fikrinin ilk savunucuları olan klasik realist okul hegemonya kavramını da askeri ve ekonomik bir tahakküm şeklinde görme eğilimindeydi. Onlara göre ABD ne denli çok korkutucu silahlara sahip olursa o kadar hegemonyasını sağlamlaştırabilirdi. Bununla beraber ABD'nin öyle bir ekonomik kozu olmalıydı ki dünyanın ekonomik sistemi adeta ABD'ye endeksli çalışmalı, ABD istediği ülkenin ekonomisini kolaylıkla batırabilmeliydi. İlk başlarda realist düşünürler bu denli rakipsiz bir güç olduğunda ABD'nin hegemonyasını koruyabileceğini düşünmekteydiler. İlk realistler “rızaı oluşturmak” veya “hoşnutsuzlukları gidermek” gibi kavramları çok da önemsememişlerdir. Onlar günümüzdeki haleflerinde olduğu gibi rızanın oluşturularak, aynı amaç uğruna temelleri atılmış bir küresel hegemonyadan bahsetmemekteydiler. Güçlü olduğunda sevilse de sevilme de ABD'nin istediğini elde edeceği düşüncesi ağırlıklı olarak savunulmaktaydı (Jessop, 2008).

Daha sonrasında ABD'yi zor durumda bırakan savaşlar (Arap İsrail savaşı, Vietnam savaşı vs...) ve ekonomik zayıflama (örneğin Bretton Woods sisteminin sarsılması) gibi olaylar vuku bulmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği birbirleri ile mücadelesini yürütebilmek için ciddi bir silahlanma yarışına girmişler ve karşılıklı olarak birbirlerini zarara uğratmaya çalışmışlardır. İlerleyen zamanlarda yaşanan süreç ABD'nin hegemonyasını salt askeri gücü ile devam ettirmesinin imkansız olduğunu göstermiştir. Hegemonik gücünü yitirmek istemeyen ABD, daha önceki yürüttüğü katı politikalarını farklı bir şekilde revize etmek durumunda kalmıştır. İşte tam bu dönemde neo-realist ve neo-liberal düşünceler yaygınlık kazanmaya çalışmıştır. Bu iki düşünce, uluslararası sistemde yapılan ittifaklara yön vermek ve uluslararası kamuoyunu yönlendirmek şeklinde yeni bir mücadeleyi ön plana çıkarmaya başlamıştır (Sterling-Folker, 2016). Neo-realist ve neo-liberallerin tutumlarındaki tek farkın bu durumu neo-realistlerin ülkenin hegemonyası için olmazsa olmaz olarak değerlendirdikleri için ön plana çıkarması, neo-liberallerin ise küresel düzeyde barışın ve istikrarın sağlanmasının tek yolu olarak ortaya koyması olarak söylenilebilir. Bu süreçte askeri güç ve anarşik düzende çıkarları temin etmek üzerine yoğunlaşan realist politika ve uluslararası sağduyu ve barış gibi söylemler ile ortaya çıkan liberal düşünceler format değiştirerek birbirlerine yaklaşmışlardır. Fakat bu iki düşüncenin savunduğu politikaların neredeyse aynı kapıya çıkması, sadece amaç olarak farklılık arzetmesi de gözlemlenmektedir (Richardson, 2009).

Uluslararası sistemin istikrarını hegemonik bir gücün dominasyonuna bağlayan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Örneğin "hegemonik istikrar teorisi" bu fikrin temelinde ortaya atılmıştır. Bu teori anarşik olan uluslararası bir sistemde diğer ulusları aşkın bir güce sahip olan bir hegemonik gücün varlığı ile uluslararası sistemin istikrarının sağlanacağı görüşünü savunmaktadır (Kaarbo ve Ray, 2011). Bu fikrin savunucularına göre uluslararası istikrarı sağlayan etmen; ticareti kontrol eden, anlaşmazlıklarda hakem olan, uluslararası toplumda merkezi üstün bir otorite gibi hareket eden bir hegemonik gücün dünyayı uygun bulduğu şekilde domine etmesidir (Goldstein ve Pevehouse, 2003).

Bu teorinin savunucuları hegemonik bir güç tarafından kurulan bir uluslararası sistem ve aynı zamanda bu hegemonik gücün devamını ve

hegemonyasını devam ettirmesi için yardımlaşan diğer uluslar ile desteklendiğinde küresel çapta bir istikrarın olacağı iddia edilmektedir (Keohane, 1984). Dünyadaki tek baskın bir gücün bütün dünya siyaseti ve dünya ekonomisine yön vermesi ve dünyadaki eğilimleri kontrol etmesini de bu amaç için olmazsa olmaz görmektedirler. Aksi takdirde dünya üzerinde rızanın oluşturulmadığı bir baskıcı idarenin; klasik çağlardaki Babil ve Roma diktatörlükleri, modern çağlardaki Sovyetler Birliği ve Nazi Almanyası'nın baskıcı yöntemleri gibi uzun zaman kalıcı olamayacağı ifade edilmektedir (Gilpin ve Gilpin, 2001).

ABD'nin günümüz dünyasındaki hegemonik gücünü devam ettirmesinin temelinde de bu yatmaktadır. Git gide borçlanan, güç kaybeden, Vietnam ve Afganistan gibi ülkelerdeki askeri işgallerinde dahi başarısız olan ABD'nin dünya üzerinde hala bir hegemonik gücü bulunmaktadır. Fakat ABD'yi zayıflamakla beraber bu konumunda tutan durumun kendi çıkarlarını ve değerlerini uluslararası topluma kabul ettirmesi, uluslararası kurumlardaki ağırlığını koruması ve ülkeler üzerinde kurduğu tahakküm olduğu ifade edilebilir (Strange, 1988). Kısacası ABD sadece devlet olarak hegemonyasını devam ettirmez. Onun uluslararası kurumlar ve uluslararası sistem üzerindeki etkisi, dünyaya sosyal ve kültürel olarak yön vermesi, kendi haklı-haksız ve kendi doğru-yanlış algılarını genel olarak dünyaya kabul ettirmesi hegemonik gücünün devamını sağlamaktadır. ABD'nin küresel sistem üzerindeki etkisi ve küresel sistemin yapısı ABD'yi bu derece hegemon yapan durumdur.

2.1.3. Hegemonya, Emperyalizm ve İmparatorluk İlişkisi

Hegemonya emperyalizm ve imparatorluk kavramları birbirleri ile yakından alakalı olan yönleri bulunan kavramlardır. Bu kavramları tanımak daha isabetli bir okuma ve anlama için önemlidir.

Hegemonya kavramı bir devletin başka bir devlet üzerinde kurduğu siyasi üstünlük ve baskı olarak ifade edilebilir (TDK, 2002). Bu siyasi üstünlük ve baskı hem “zorlama” hem de “rıza” ile kurulabilmekte fakat rıza ile kurulması hegemonik güçler için daha tercih edilebilir olarak görülmektedir. (Okur, 2015) İmparatorluk ve emperyalizm ise, bir devletin diğer bir devlet veya devletleri

tahakküm altına almasının farklı zaman ve durumlar bağlamında iki farklı yöntemi olarak öne çıkmaktadır.

İmparatorluk kavramı bu kavramların en eski ve köklü olanıdır. Genel tanımı ise; bir devletin yayılımcı politika izleyerek bir başka devletin veya devletlerin topraklarını ele geçirmesi, yeraltı ve yerüstü kaynaklarını sömürmesi, insanları kendi rızası doğrultusunda yönetmesi şeklindedir (Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Kitap, 1993).

Emperyalizm ise imparatorluklardan boşalan koltuğun yenedünya düzeninde yerini dolduran ve imparatorlukların da revize edilerek çağa uyumuş hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Emperyalizm de aynı imparatorluklarda olduğu gibi bir devletin başka bir devlet üzerinde rızası olmadan kurduğu tahakküm ve baskı olarak ifade edilmektedir (Baylis ve Smith, 2006). Fakat bu tahakküm ve baskının yöntemi çoğunlukla eski imparatorluklarda olduğundan daha kompleks bir şekilde uygulanmaktadır. Eski imparatorlukların genellikle işgal edip toprak hakimiyeti kurma ve zenginlikleri, imkanları ele geçirme yöntemlerinin yanısıra emperyalizm daha farklı noktalarda da teşekkül eden bir stratejiyle dünya hakimiyeti kurma yöntemidir. Emperyalizm: askeri tahakkümün taşeron örgütler kurma ve kullanma, muhalif güçleri silahlandırma, askeri eğitimler verme, propagandalar ve kışkırtmalar ile çatışmalara yön verme; ekonomik tahakkümün ile ucuz işgücü elde etme, doğal kaynakları kullanma, emperyalist gücün rızası ve çıkarı doğrultusunda bir ekonomiyi ve ticareti dayatma vb. yöntemler ile genişlemiş yeni bir imparatorluk modeli olarak ortaya çıkmaktadır (Griffiths ve O'Callaghan, 2004).

Johan Galtung emperyalizmleri profesyonel ve amatör olarak ikiye ayırmıştır. Klasik imparatorluklarda olduğu gibi kaba güç ve zor kullanmak ile yapılan emperyalizmin hem çok zor ve maliyetli olması hem de daha az kalıcı olması sebebiyle amatörce olduğunu ve modasının geçtiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda ona göre emperyalizmin kapsamının sadece ekonomik olarak dünyayı tek bir kapitalist pazara dönüştürüp dünyanın bazı elit burjuvalara hizmet eden bir ekonomik sisteme dönüştürülmeye çalışılması da emperyalizmi tam olarak açıklama yetmemektedir (Linklater, 2012). Galtung profesyonel emperyalizmi siyasi, ekonomik, askeri, kültürel ve iletişimsel olarak zayıf devletleri ve halkları

domine eden ve yapısal olarak güç kullanan devletler olarak tanımlamaktadır (Galtung, 1971).

Wallerstein globalleşen günümüz dünyasında bir küresel dünya sisteminin olduğunu vurgulamaktadır. Modern dünyada ekonomi, siyaset, savaş, ideoloji vb. önemli gelişmeler dünyanın tek bir bölgesinde vukua gelip geri kalanından bağımsız kalmamakta, küresel olarak karşılıklı rekabet, bağımlılık ve dayanışma ile tüm dünyayı kuşatan bir dünya sistemi bağlamında oluşmakta ve gelişmektedir. Wallerstein dünya ülkelerini küresel sistemdeki konumlarına göre merkez, çevre ve yarı çevre olarak sınıflandırmakta ve ülkelerin bu konumları oranında küresel menfaat pastasından pay almaktadırlar. Başka bir deyişle merkezde olan ve dünyaya askeri, siyasi, kültürel, ekonomik, ideolojik olarak liderlik eden merkez kapitalist devletler pastadan aslan payını küresel dünya sistemi ve güçleri sayesinde almaktadırlar. Bu durumun ise çevre ülkeleri olan zayıf ülkelerin gelişmesi ve merkez ülkelerinin gücünü kaybetmesine kadar devam edeceği vurgulanmaktadır (Wallerstein, 1974).

Buna göre kapitalist gelişmiş ülkeler çoğunlukla az gelişmiş olan ülkelerin gelişmemesinden yararlanarak zengin olmaktadır. Bu nedenden dolayı ekonomik olarak gelişmemiş ülkelerin gelişmemesi, bağımsız politika gütmemesi, emperyalist devletlerden bağımsız bir dini inanç ve hayat tarzı düşünmemesi kapitalist devletlerin en büyük önceliklerindedir. Fakat bu durum ebedi olmayıp, kapitalist ekonomideki değişikliklerden dolayı kapitalist ülkenin ekonomik gücüyle orantılıdır. Emperyalistlerin arzuladıkları bir dünya düzeninden soyutlanılıp, ülkelerin ve insanların topluca bu nizamı reddetmeleri ile de yıkılabilecek bir olgu olduğu ifade edilmektedir. Bu sebepten ötürü emperyalist devletler bu statükonun korunması için bütün imkanlarını seferber etmektedir. İmparatorların rakiplerini mağlup ederek ortadan kaldırması ve mülkünü ele geçirmesi yönteminin aksine, rakiplerine “önderlik etme” sloganları ile ön plana çıkarak gücünün çok üstünde bir yaptırım ve sömürü ağına sahip olan emperyalist devletler güçlerini kullandıkları bu farklı metottan almaktadır. Nobel Edebiyat ödüllü İngiliz oyun yazarı Harold Pinter Nobel ödülünü aldığı konuşmasında ABD işgallerinin meşruiyetinin sorgulanamadığı, ABD ve Batı'nın inanmamız için önümüze koyduğu durumlar ayan beyan yanlış olsa bile sorgulanamadığını ve koşulsuz kabullenildiğini ifade eden bir konuşma

yapmıştır. Pinter Vietnam savaşı, Irak işgali gibi örnekler vererek kasti olarak bütün dünyaya yalan bilgiler verildiğini, bu yalanları sorgulamaya dahi korkulduğunu ifade etmiştir. Pinter'a göre çağımızın sömürgeci emperyalist devletlerinin hakimiyetinin ve zulmünün son bulabilmesi ancak bu algıların yıkılmasına bağlıdır. Onun ifadesine göre, gönüllü olarak köleleştirilmiş, küresel sömürgeci emperyalistlerin muhalifi fikirleri düşünmekten dahi utanan ve korkan insanlar ve toplumlar; bu küresel vahşi nizamın insafına kalmıştır (Lyall, 2005), (Caplan, 2021).

2.1.4. Hegemonyanın Elde Tutulması İçin Gereken Şartlar

Uluslararası toplumda baskın olan hegemonik devletlerin bu baskınlığını devam ettirmesi için de elinde bulundurması gereken bazı kozlar olması gerekmektedir. Bunlar ciddi bir askeri ve ekonomik gücün yanısıra ülke içi ve ülke dışında ciddi bir organizasyonel varlığı da içermektedir. Hegemonik devlet; etki etmek istediği bir başka bölgedeki siyasi sistemi dizayn edecek bir güce sahipse, aynı zamanda bölgedeki kamuoyunu da yönlendirecek kurumları kontrol ediyorsa tahakkümünü sağlama imkanı bulabilmektedir. Liderlikten denetime hatta ülkenin kurum ve kuruluşlarının organizasyonuna kadar bir ülkede etki kuran hegemonik güçlerin bu ülkeyi yönetmesinin, klasik realistlerin katı yöntemlerine nazaran daha kolay olduğu ifade edilmektedir (Baylis ve Smith, 2006).

Ayrıca hegemonik gücün sağlanması için ideolojik üstünlük de önem arz etmektedir. İdeolojik üstünlüğünü karşı tarafa kabul ettirememiş bir hegemonik gücün hegemonyası kısa sürme eğilimindedir. İdeolojinin kabul edilmesi de genel olarak güç ile orantılıdır. Örneğin ABD'nin tarihi birçok yalan, katliam ve zulüm ile dolu olmasına rağmen gücü sayesinde ideolojik olarak dünyaya liderlik edebilmektedir. Başka bir deyişle askeri ve ekonomik olarak elde tutulan bir güç zor kullanarak baskı altında tutmanın en önemli şartı iken, zayıf ülkelere ideolojik olarak liderlik ederek onların davranışlarını ve isteklerini şekillendirmek hegemonyayı güçlendirmenin ve daha uzun süre elde tutmanın olmazsa olmaz yoludur. ABD soğuk savaş sırasında Sovyetler Birliği'ne nazaran ideolojik yayılımını ve yumuşak güç kullanımını daha etkin kullanmasıyla öne geçmiştir. ABD'nin kapitalizmi dünyaya yumuşak güç kullanarak yayması ve

Sovyetler Birliğinin daha katı politikalar izlemesi nedeniyle soğuk savaşın ilerleyen dönemlerinde ABD git gide Sovyetler Birliğine karşı avantaj sağlamıştır. ABD askeri gücü ve endüstriyel kapasitesini artırırken aynı zamanda ideolojik yayılımını ve müttefiklerinin rızasını kazanması ile bunu başarmıştır. Bu süreç Sovyetler Birliğinin dağılması, ABD'nin de dünyadaki yegane hegemonik süpergüç olarak kalmasıyla noktalanmıştır (Nye, 2003).

Hegemonik güç ilk olarak insanların zihninde yer edinmekte, daha sonra ülke ve bölge çapında etkili olmaktadır. Karşılık bulduğu andan itibaren deilmek ilmek hedefteki bölge insanına sevdirilirken bir taraftan da kurumsallaşmaya başlar. Gelineen noktada merkezi hegemonik gücün menfaatleri doğrultusunda organize edilmiş bir ülke ve hatta -küresel çapta başarılı olunması halinde- bu şekilde teşekkül eden uluslararası kurumlar meydana gelir. Bu yüzden hegemonik güçler devlet başkanlarını ve rejimlerini kendilerine göre seçmeye, medya gücü ve eğitim ile insanların zihinlerini şekillendirmeye, propagandalar ile kendi yandaşlarını iyi, karşıtlarını kötü göstermeye çalışmaktadırlar. Hegemonik gücün organizasyonel olarak bu denli etkisini artırması sonrası zayıf ülkeler ya hegemonyayı elinde bulunduran devletin savunduğunu savunur bir dediğini iki etmez bir noktaya gelir, ya da kendi öz çıkarlarını ve değerlerini ön plana alarak hegemonik güce karşı durmaya çalışır. Fakat hegemonik güç yukarıda sayılan vasıtalara sahip olduğunda kolaylıkla isyancı yerel aktörü kendi topraklarında altedebilir. Hem de bunu aynı yörenin insanlarını kullanarak yarabilir. Kısacası ABD'ye ve diğer hegemonik güçlere karşı durmanın başlangıcı onun değerlerine karşı durarak meşruiyetini sorgulamak olmalıdır (Cox ve Jacobson, 1977).

2.1.5. ABD'nin Hegemonyasının Kurulum Süreci

ABD kuruluşundan bu yana genel olarak barışçı ve liberal bir ülke olarak lanse edilmektedir. Bu gibi anlayışlar bilhassa ABD'li yetkililer tarafından dünyaya yayılan ve kabul görmesi istenen anlayışlardır. Buna rağmen ABD'nin dünyadaki baskın konumunu savaşlara ve kurduğu baskıya borçlu olduğu görülmektedir. ABD tarihi boyunca coğrafı, ekonomik, siyasi, askeri, kültürel birçok yönden yayılım içerisinde olan ve dünyanın geri kalanına etki etmekten

geri durmayan bir ülke olarak varlığını sürdürmektedir (Alakel ve Yıldırım, 2014).

Fakat ABD’li üst düzey yetkililerinin de aralarında bulunduğu bazı insanların açıklamaları bu algıyı yalanlamaktadır. Genel kanının askine ABD emperyalizminin başlangıcının, ABD’nin dünya siyasetinde ağırlığını hissettirdiği 20. yüzyılın ikinci yarısından da önceye dayandığı ifade edilmiştir. Örneğin 1961-1966 yılları arasında ABD’de Kennedy ve Johnson dönemlerinde dışişleri bakanlığı görevi yapmış olan Dean Rusk ABD’nin 1798-1895 yılları arasında 4 farklı kıtada en az 103 kez askeri işgal ve müdahalede bulunduğunu ifade etmiştir. Rusk emperyalistlerin geleneği olduğu üzere bu işgalleri ABD’nin ekonomik ve siyasi çıkarlarına bağlamıştır. Fakat ABD klasik Avrupa imparatorluklarının yöntemlerini bir adım öteye taşıyarak serbest ticaret anlayışı üzerinden ekonomik emperyalizmini devam ettirme yoluna gitmişti. Bu anlayışa göre ABD’nin koloniler kurmasına gerek kalmayacak, serbestçe pazarlarına ve ticaretlerine özgürce müdahil olabildikleri bölgelerdeki ekonomiyi domine etmek daha kolay olacaktı. ABD’nin tüccarlarının serbestçe ülkelerine girmeleri ve kısıtlanmadan ticaret yapmalarının engellendiği ülkeler ise işgal edilecekti. ABD kendi ekonomisini ayağa kaldırmak pahasına dünyanın geri kalan ekonomilerinin domine edilebileceği bir ekonomik sistemi zorla dayatmaktaydı (Zinn, 2005).

Henry Kissenger ise ABD’nin 20. yüzyılın uluslararası ilişkilerde en etkin devleti olduğunu ifade ederek bu durumun sebeplerini; devletlerin içişlerine karışmamak ilkesini savunurken kendi değerlerini bütün dünyaya kabul ettirmek, uluslararası ilişkilerde etik ve ahlaki değerleri savunarak klasik bir imparatorluk imajı yerine dünya liderliği imajı elde etmek, yaptığı anlaşmalarda gücünden dolayı avantajlı çıkmasını bilmek, serbest piyasa ve demokrasiyi hem dünyaya kabul ettirmek hem de bu kavramları en iyi kullanan ülke olmak olarak ifade etmektedir (Kissenger, 1994).

Her ne kadar başlangıcı daha eskiye dayansa da bilhassa 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ABD’nin emperyalist yönünün bir hayli geliştiği de ifade edilmektedir. Bu durumun da sebepleri tartışılmıştır. Öncelikle ABD 2. dünya savaşından ciddi bir darbe almayan ve bu süreç sonrasında daha fazla

güçlenen tek devlet olmuştur. Aynı zamanda ABD kendi adına gerektiğinde kullanmaktan çekinmediği nükleer güce de sahipti. Binlerce Japon sivilin ölümüne sebep olmak pahasına ABD, bu gücünü kullanmaktan geri durmamıştır. Savaş sonrası rakipsiz bir askeri sanayiye ve endüstriyel üretim kapasitesine sahip olan ABD aynı zamanda güçlü para birimini Bretton Woods anlaşması ile bütün dünyadaki ana para birimi haline getirmişti. Aynı zamanda ideolojik olarak da dünyayı domine eden ABD dünyanın büyük kısmına kendi ön plana çıkardığı değerleri kabul ettirerek dünya üzerindeki emperyalist kontrolünü rızaya dayalı bir hale getirerek daha kalıcı kılmıştır. Ayrıca ABD'nin öncülüğünde dünyanın ekonomik, siyasi ve güvenlik sistemini şekillendiren uluslararası örgütlerin kurulması da ABD emperyalizmini daha ileri boyuta taşımıştır. İkinci Dünya Savaşı ile başlayan ve 1991-2001 arası zirve noktasını gören ABD'nin emperyalizminin başını çektiği dünya sisteminde ABD; uluslararası toplumu kendi isteklerine göre organize eden, uluslararası hukuku domine ederek sorgulanmaz olan, uluslararası askeri ittifakların başını çekerek kendi çıkarları doğrultusuna yaklaşımları kabul ettiren, uluslararası ekonomiyi domine ederek zenginleşen, uluslararası siyasetin en önemli aktörü olarak ayrıcalıklarını sonuna kadar kullanan küresel emperyalist bir güç olarak kendini göstermiştir. Bu durum da ABD'nin daha önceki emperyalist devletlere nazaran (örneğin İngilizler, Almanlar vs...) emperyalizminin kalıcı ve etkili olmasını sağlamıştır (Alakel ve Yıldırım, 2014).

Kapitalist sisteme devletlerin entegre edilmesi, karşılıklı bağımlılığı tesis etme, yardımlar, siyasi rejimleri demokratik olarak ABD menfaatine uygun biçimde dizayn edilmesi, ekonomilerin ve ülke içi arzuların kontrol edilmesi ile hegemon ABD gücüne güç katmıştır. Uluslararası kuruluşları da hegemonyasını ve amaçlarını güçlendiren bir vasıta olarak ABD tarafından kullanılmıştır. Wilson ilkeleri, ABD'nin kuruluşuna öncülük edip daha sonra kendisinin katılmadığı Milletler Cemiyeti ile ABD dünya üzerindeki yumuşak gücünü arttırma yoluna gitmiş, sonrasında da Dünya Bankası, IMF, GATT, BM, Truman ve Marshall kurumları ABD'nin hegemonyasının gelişmesi için birer vesile olarak kullanılmıştır. Ülkelerin ya sert ya da yumuşak olarak ABD'nin etkisine girmeleri -sözlü olarak ifade edilmese de- temin edilmeye gayret gösterilmiştir. Rakip olarak görülen Sovyetler Birliğinin yumuşak yanının pek olmaması ve

kapitalist devletlerin ekonomik olarak sosyalist devletlerden daha iyi durumda olmasından dolayı birçok ülke ABD'yi kötünün iyisi görerek ABD emperyalizmini desteklemek yoluna gitmiştir (Lieber, 2005).

ABD'nin askeri ve ekonomik gücü zayıfladıkça emperyalist yayılımının da zayıflaması ifade edilen başka bir konudur. ABD ekonomisinin zayıfladığı 1970'li yıllar, Vietnam savaşının yıkımı sonrasında ABD etkisinin azalması bu duruma örnek olarak verilebilir. Stephen Gill da ABD hegemonyasının gücünü askeri güce, uluslararası kurumlardaki etkiye, rakiplerin zayıflatılması bağlamında değerlendirmektedir (Gill, 1991). Bahsedilen görüşe göre ABD hegemonyasının devam etmesi; ABD'nin diğer hegemonik güçlere nazaran "kötünün iyisi" olarak görülmesinin veya ABD'ye karşı durmanın sonuçlarına katlanılamamasının bir göstergesi olarak ifade edilmektedir.

2.1.6. 11 Eylül ve ABD'nin Ortadoğu'daki Emperyalizmi

ABD'nin Ortadoğu'daki amaçlarının en büyüğünü başta İslamiyet (hakim olan, yöneten, insanları ve rejimleri dönüştüren, siyasi olan, ekonomiyi kökten değiştiren bir İslam) olmak üzere istemediği ve menfaatleriyle örtüşmeyen güçlü ve birlik olmuş bir rejimin ortaya çıkmasını önlemek oluşturmaktadır (Sayyid, 2015). Bununla beraber petrol sevkiyatının sekteye uğramaması, müttefiki İsrail'in güvenliğinin temin edilmesi, müttefik rejimlerin silahlandırılması, müttefik rejimlerin ABD'ye ideolojik ve siyasi bağlılığının devam ettirilmesi, müttefik olmayan ülkelerin ABD'nin safına çekilerek rakip süpergüçlerin bölgeden dışlanması ve daha sonra çevrenmesi ABD'nin Ortadoğu politikalarındaki temel önceliklerini oluşturmaktadır. Aynı zamanda ABD kendi hakimiyetini pekiştirici kavram ve kuralları da (terörizm ile mücadele, demokrasi ve insan haklarının yaygınlaştırılması vs...) bölge ile ilgili sürekli olarak kullanmaktadır. Serbest ticaretin bölgedeki devamını sağlayarak ABD'nin ticari dominasyonu muhafaza edilmeye çalışılmaktadır (Edwards, 2011). ABD Ortadoğu'da bu politik önceliklerini gerçekleştirmek adına her türlü yolu meşru görerek bölgede istikrarsızlık çıkarmak, katliam yapmak, işgal etmek, düşmanları gizli ya da alenen desteklemek, ihtilallere ve darbelere öncülük etmek, teröristlerle işbirliği yapmak gibi yollar kullanmaktan da geri

durmamaktadır (Fuller, 2013). Kısacası ABD hegemonyasının devamını her ne pahasına olursa olsun devam ettirme eğilimindedir.

Organski'nin "önleyici savaş" olarak tanımladığı bir olguya göre bir hegemonik güç, kendisine ileride tehlike olabileceğini düşündüğü başka bir güç tam olarak güçlenmeden onunla savaşa girip yok etmek eğiliminde olmaktadır (Organski, 1996). Var olmaya devam etmesi durumunda ABD'ye ileride daha büyük sorun çıkaracağı düşünülen oluşumların bir şekilde güçlerinin kırılabilirken kırılmasının önemli olduğu ifade edilmektedir. (Alakel ve Yıldırım, 2014). ABD için dünya Müslümanlarının birleşmesi, ABD emperyalizminden sıyrılması, İslami bir hilafet nizamı kurarak ABD'nin başını çektiği küresel sisteme karşı durması, bütün dünya Müslümanlarını ve insanlarını etkileyip dönüştürebilecek bir İslami nizamın kurulması, ABD'nin ve Batı'nın tekellerinde olmasını istediği kamuoyu oluşturma ve küresel kanaat önderliğine alternatif olması olabilecek en kötü senaryodur (Sayyid, 2015). Organski'nin (1996) dediği gibi ABD'nin önleyici olarak sürekli İslami oluşumları karalaması, muhalif hareketleri desteklemesi hatta gerekirse İslami uyanışa önleyici olarak bölgeye müdahale edilmesi Ortadoğu işgallerinin temellerini teşkil etmektedir. Örneğin işgalci bir ABD yönetimi tesis ederek Afganistan ve Irak işgallerinin mimarı olan eski ABD başkanı George W. Bush ABD'nin eski Müslüman topraklarını dava eden, İslami bir nizamı taviz vermeksizin uygulamaya gayret eden ve yeryüzündeki tüm Müslümanları tek çatı altında toplamak isteyen anlayışlara karşı savaştığını ifade etmektedir. İslami hilafet nizamını anlamaya kapalı ve totaliter bulan Bush, ABD'nin dünya hakimiyetini tesis etmek için bu anlayışı en büyük tehlike olarak lanse etmekte ve çeşitli yönlerden karalamaktadır (The Whitehouse President Bush, 2006).

11 Eylül saldırıları ile ABD'nin tarihinde ilk defa kendi topraklarında hedef alınması, ABD'nin yeni muhafazakar, evangelist, milliyetçi politika yapımcılarının önleyici müdahale olarak isimlendirilen politikalarında bir dönüm noktası olmuştur. ABD bu saldırıların akabinde işgalci dış politikasını bir ileri seviyeye taşımıştır. Bu kapsamda Bush yönetimi, Ulusal Güvenlik Stratejisini ilan ederek "terörizmle savaş" kavramını ulusal güvenliğin önceliği yapmış ve "önleyici müdahalelerde" bulunmayı bir dış politika önceliği haline getirmesi ile

ABD'nin imparatorluk ve emperyalizm ile anıldığı bir dönem başlamıştır (Taşdemir, 2006).

Söz konusu işgalin askeri bir işgalden çok daha geniş çaplı bir boyutu vardır. Örneğin ABD bağımlı olduğu Ortadoğu petroleri üzerinde etki alanı kurmak yoluna gitmiştir. Irak'ın veya başka bir ülkenin petrol kuyularının o ülkelerin "terörleri" ile herhangi bir bağlantısı bulunmamasına rağmen ABD bu kaynakları talan ve yağma eden bir politikayı benimsemiştir (Johnson, 2005). İşgal süresince ABD'nin petrol şirketleri devasa kazançlar elde etmiştir. Müzeleri, bankaları, milli arşivleri yağmalayan ABD güçleri buna rağmen petrol bakanlığını koruma altına almış ve yok etmektense elde etmeyi tercih etmiştir. Ayrıca ABD Irak'ın Avrupalı petrol şirketleri ile yaptığı petrol anlaşmalarını da iptal ederek bu amacını perçinlemiştir. Bilinen ve bilinmeyen bu gibi olaylar ABD işgalinin arka planı hakkında bilgi vermektedir (Kurtbağ, 2010).

Sonuç olarak ABD, 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası hukuku yeniden tanımlama, emperyalizmine yeni bir boyut kazandırma yoluna gitmiştir. Kohen'e göre bu politikalar şu şekildedir:

- 1- Kuvvet kullanmak bir dış politika aracıdır.
- 2- Uluslararası hukukun ağır olarak ihlal edilmesi durumunda uluslararası hukuka riayet etmek için kuvvet kullanma, yegane kuvvet kullanma yolu değildir.
- 3- ABD kuvvet kullanmak için uluslararası hukuka riayet etmek zorunda değildir.
- 4- Çıkarlar ve başarı kuvvet kullanmada göz önüne alınacak unsurlardır.
- 5- Askeri güç kullanmadan önce diğer tüm imkan ve olanakların denenmiş olması gerekmez.
- 6- BM'nin onayı ve desteği olmaksızın ABD tarafından tek taraflı kuvvet kullanma olasılığı reddedilmiş değildir (Kohen, 2007).

2.2. Yeni Muhafazakarlık Fikrinin ABD Dış Politikasına Etkileri ve Agresif ABD Dış Politikası

2.2.1. Yeni Muhafazakarlık (Neo Conservatism) Nedir?

Bütün siyasi fikirler güç elde etmek, yönetimde hak sahibi olmak, kendi ideolojik eğilimlerine uygun bir iç ve dış politika dizayn etmek için vardır. Aynı zamanda bu durum siyasi fikirlerin birbirleri arasında rekabetini de kaçınılmaz kılmaktadır. Neoconservatist düşünce olarak bilinen kısaca “neocon” olarak ifade edilen ve Türkçesi “yeni muhafazakarlık” olarak adlandırılabilir siyasi fikir de 21. yüzyıldan itibaren ABD’de baskın olarak kendisini gösteren siyasi görüş ve akım olarak karşımıza çıkmaktadır. Temelde dünya üzerindeki problemlerden “kaygı duymak”, dünya üzerindeki gelişmelere “ilgili olmak” üzerine kurulduğu iddia edilen bu düşünce, dünya üzerinde “negatif” olarak adlandırılan etkilerin de bastırılması gerektiği düşüncesi ile de öne çıkmaktadır (Turaev ve Abdussamadov, 2020). Aynı zamanda bu akım “güvenlik” konusunu da merkeze alan bir anlayışa sahiptir.

Güvenliğin birçok tanımı yapılabilir. En yaygın kabul gören tanımlardan birine göre güvenlik: çeşitli seviyelerdeki tehditlerden korunma durumuna denilmektedir. Güvenlik kavramı yeni ortaya çıkmış değildir. İnsanlık, tarihinin başından itibaren insanların mahiyeti değişken olmakla beraber bir güvenlik anlayışı olmuştur. Toplumların güvenliği konusu ise insanların topluluklar halinde yaşadığı ilk dönemler kadar eskidir. (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020)

Günümüzde uluslararası güvenlik denildiği zaman ülkelerin kendilerini dış ve iç tehditlere karşı koruyabilmesi, dünya toplumunun kişisel, toplumsal ve uluslararası alandaki istikrarının sağlanması olarak ifade edilmektedir. Uluslararası güvenliğin savaş, sömürü gibi faktörlerden azade bir uluslararası sistem olarak anlaşılmasının yanısıra bütün ülkelerin dış politikalarının ülkelerin siyasi anlayış ve öncelikleriyle şekillenmekte olmasının gerekliliğine de vurgu yapılmaktadır. Bir başka deyişle uluslararası toplumun güvenliği aynı zamanda bağımsız ve kendi siyasi felsefesini uygulayabilen devletlerin varlığına bağlıdır (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020).

ABD'ye odaklanıldığında görünen ise; iç politikasını kontrol ederken liberal-demokratik söylemleri ön plana çıkarmaktayken uluslararası arenadaki tutumunun ve söylemlerinin dış tehditler, jeostratejik konum, dünya siyasetinin doğası, uluslararası ilişkiler gibi kavramlar üzerinden yürütüldüğüdür (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020).

Oxford Üniversitesi tarafından yayınlanan tanımlamaya göre neoconservatizm (yeni muhafazakarlık) 1970'lerde klasik muhafazakarlıktan sıyrılarak yeni bir anlayış getirmiştir. Kültürel, dini, tarihi v.b değerleri merkeze alan muhafazakarlık anlayışı yeni muhafazakarlıkla beraber yerini ulusal güvenliği merkeze alarak; özgürlük, demokrasi v.b ülke değerlerini yaymayı ve gerekirse de uluslararası alanda kimseden destek ve izin almaksızın zor kullanarak dayatma anlayışına bırakmıştır (Oxford Reference, 2021).

Yapılan işlerin emperyalist politikaları gizlemek için bir kılıf olduğunu iddia eden kimseler yeni muhafazakarları ciddi bir biçimde eleştirmiştir. Demokrasi götürmek, barışı ve güvenliği temin etmek bahanesi ile yapılan Irak işgali bu süreci açıklamaktadır. Irakta Sünnilerin baskılanması bankaların soyulması, petrolün gaspedilmesi, bölgenin istikrarsızlaştırılması v.b işler icraata sokulurken ne bölgeye gerçek anlamda demokrasi götürülmüş ne de bahsedilen kimyasal silahların varlığı kanıtlanmıştır (Oxford Reference, 2021).

Sürekli demokrasi, insan hakları, ulusal güvenlik, terörle savaş gibi konular ile işgal ve emperyalizm devam etmiştir. ABD'nin bu durumunu anlamak için neo-con'ların önde gelen ideologlarından olan Irving Kristol'un şu tespiti ön plana çıkmaktadır:

“Neoconservatist realite tarafından gaspedilmiş baskılanmış bir liberaldir.” (Murray, 2009)

İfadeden anlaşıldığı üzere neo-con'lar kendilerinin bazı değerlerinin olduğunu ve bunlara saygı duyduklarını ifade etmekle beraber içinde yaşanan dünya düzeninde çıkarları elde etmek için liberal değerlerin yeterli olmadığı görüşündedirler. Kullanılan kavramların ve kılıfların (demokrat, liberal vs..) önemli olmadığını, önemli olan emperyalist ABD'nin çıkarlarını korumak olduğunu ifade edilmiştir. Yeni muhafazakar akımın savunucularına göre bu günün dünya düzeni; bazı süslü liberal sözcükleri (demokrasi, liberalizm, laiklik,

özgürlük vs...) ve uluslararası kurumları (kollektif barış v.b) kullanarak çıkarları devam ettirmek için ne gerekiyorsa yapmayı gerektirmektedir (Murray, 2009). Örneğin insanların cinsiyet değiştirmesinin ve LGBT'nin savunulmasının dini değerlerin küçümsenmesinin ve kontrol altına alınmasının, demokrasi getirme bahanesiyle ABD'nin istediği tarz bir siyasi sistemi ikame etmenin, serbest piyasa ekonomisinin güzellenerek zayıf ülkelerin kapitalist şirketler ve hükümetlerin ekonomik baskınlığına teslim etmenin bir kamufleji olarak kullanıldığı ifade edilebilir.

2.2.2. Yeni Muhafazakarlığın Mütalaası

Siyaset bilimci Francis Fukuyama Bush yönetiminde neo-con (yeni muhafazakar) politikaların diğer fikirlere üstünlüğünden bahseder. Fukuyama ABD'nin bilhassa 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'yi düşman addeden ve ABD karşıtı bir olan İslami bir alternatif sisteme karşı hem kendi ideolojisini dünya çapında temin etme hem de bölgeyi işgal ederek zorla dönüştürme yoluna gittiğini ifade etmiştir (Fukuyama, 2006).

Grant Smith neo-con'ları ABD bürokrasisinin bazı önde gelen siyasetçi ve bürokratlarından militarist, korporatist*, İsrail savunucusu, ABD'nin dünyada her yönden hegemonya kurmasını her neyi gerekirse yapılmasını savunan insanların politik olarak birlik olması olduğunu ifade eder. Kısaca ABD bürokrasisindeki yukarıda sayılan grupların amaç ve çıkar ortaklığı ile yeni muhafazakar akımı oluşturduğu ifade edilmiştir (Smith, 2006).

Yeni muhafazakarlık düşüncesi Evangelist Hristiyanları, Siyonist Yahudileri, batı medeniyetinin bütün dünyada hakim olması için çalışan ve bu bağlamda bir soğuk mücadele yürütenleri, muhafazakar feministleri (ABD ve batı tipi aile yapısını yaymak isteyen, aksi dini ve kültürel yapılara savaş açmış düşünce), emperyalistleri, soğuk savaşçıları ve Irving Kristol gibi gerçeklikten dolayı baskılanıp taraf değiştiren liberal ve sosyalistleri tek bir potada eriterek amaçları uğruna birlik olmasını sağlamıştır (Brown, 2006).

* Türkçe işbirlikçi diye ifade edilebilir, bazı grupların devleti yönlendirmesini savunan anlayıştır. Örneğin Yahudilerin, askerlerin v.b grupların ABD yönetimini perde arkasından yönlendirmesi söylenilebilir.

Anne Norton yeni muhafazakar fikirleri ve yöntemleri Nazilerin kullandığı yöntemlerle kıyas ettiği çalışmasında neo-con'ların ideal devletinin şu şekilde olduğunu ifade eder.

“Güçlü bir ülke ve gerekirse güç uygulanmaktan çekilmeyecek bir ülkedir. Uluslararası kurumları kendilerine müttefik olmaya zorlayan ve daha sonra bu kurumları (ve aynı zamanda kendisini) güçlendiren bir devlettir. Bağımsız sanatçı ve entellektüellerin değerini düşüren bir devlettir. Kendileri her zaman dindar olmasalar da din (emperyal amaçlara kılıf olan Evangelist Hristiyanlık ve Siyonist Yahudilik gibi) ve haçlı seferleri gibi olgular ile sıcak ilişkiler kuran ve destekleyen bir devlettir. Her an bir savaş hazırlığında olan ve savaşlar ile devletin halkın gözündeki erdem ve meşruiyetini sürekli tazeleyen bir devlettir.”

Ayrıca Irving Kristol'a göre neo-conların istediği sürekli olarak canlandırılan vatanseverlik, güçlü bir ordu ve yayılımcı dış politika neo-con'ların savunduğu devletin olmazsa olmazlarıdır (Norton, 2005).

Aynı zamanda neo-conlar ahlaki olarak da işlerini meşrulaştırmak istemektedirler. Irving Kristol bu süreci bir hareketten çok 'organizasyon' süreci olarak tanımlamaktadır. BM, Uluslararası Af örgütü, Dünya Mahkemesi gibi kurumlara kendi önceliklerini kabul ettirmek, hem meşruiyet elde etmek hem de kendi amaçlarına ve değerlerine ortak yapmak suretiyle bir mücadeleden bahsedilir. Böylece liberaller, refahına düşkünler, tanrıtanımaz ve ahlaktanımazlar; Müslümanlar, Avrupalı kozmopolitler, entellektüeller tarafından da kabul gören bölgesel ve küresel çapta kabul görmüş ve tanınmış bir ABD vizyonunu inşa etmeyi amaçlamaktadırlar (Norton, 2005).

Dini, ahlaki normları ve kanunları yok sayan değil, onları kontrol eden bir devletten söz edilmektedir. Böylece ABD'li siyasetçiler ve takipçileri kolaylıkla kendilerine karşı olanları kanuna karşı, terörist olarak yaftalayabileceklerdi (Kristol, 2011). Günümüz dünyasının bu denli küresel oluşu sebebiyle ABD değerlerinin de küreselleştirmeye çalışan bu yapının amacı “küresel bir ABD devleti” tesis ederek bütün dünyayı bu uğurda organize etmektir. Yeni muhafazakarlar dinlerin, fikirlerin ve eylemlerin denetleyicisi olan bir ABD'nin hayalini kurmaktadır. ABD nazarından istenmeyen bir aktörü karalayarak anında yaptırım uygulatabilen ve dünyanın geri kalanının o aktöre karşı organizasyonunu sağlamada sıkıntı yaşamayan bir ABD hayali kurulmaktadır.

Yeni muhafazakarlık fikri güvenliği ön plana çıkarması, ulusal çıkarları gözetmek noktasındaki öncelikleri ile realist düşünceye yakındır. Ulusal güvenlik için savaş dahil hiçbir konudan kısılmayacağını iddia etmektedirler (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020).

Ulusal çıkar konuları da tartışmaya açık bir konudur. Bu kavram her ne kadar yeni muhafazakarlar ve realistler arasında ortak kabul ediliyor gibi görünse de, güvenliğe yüklenen anlam arasında farklar bulunmaktadır. Realist okulun kurucusu Hans Morgenthau ülke çıkarlarını olmazsa olmaz ve ikincil olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Olmazsa olmazları da ABD'nin bağımsızlığı, özgürlüğü, ana kurumlarının çalışması ve temel değerler olarak sıralamıştır. (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020).

Daha muhafazakar ve milliyetçi bir tavırdan yana olan neo-con'lar ise realistlerden daha radikal bir çıkar tanımı yaparlar. Onlara göre 'güç dengesi' yerine 'Amerikan tercihleri', ülkelerin mücadelesi yerine ABD'nin çıkarlarının ne pahasına olursa olsun sağlanması ve ABD değerlerinin kabulü vardır. ABD'ye karşı birleşerek karşı durmaya çalışan zayıf devletler değil, ABD'ye ve onun demokratik sistemine (ABD merkezli dünya sistemine) empoze edilmiş zayıf ülkelere bahsedilir. Demokrasinin yayılımı, liberal bir amaç olarak ortaya atılsa da emperyalist amaçları temin etmek niyetiyle kullanılmakta gerekli görüldüğünde de askeri güç kullanılarak dayatılması savunulmaktadır (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020).

2.2.3. Yeni Muhafazakarlığın Ulusal Güvenlik İçin Başlıca Temel Öncelikleri

Yeni muhafazakarlık ulusal ve uluslararası güvenliği birbiri ile yakından ilişkilendirmektedir ve güvenlik kavramına çok önem vermektedir. Yeni muhafazakarlık fikrinin ulusal güvenlik için temel bazı öncelikleri ön plana çıkmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1-Askeri üstünlüğün sağlanması ve düşman görülüp yaftalanan bütün 'terörist' ismi verilen ağlar ile savaşılması önceliklidir. Öncelikle problemleri olan bölgeler olmak üzere ABD'nin dünya hakimiyetini tesis edecek olan askeri hakimiyetinin kurulması gerekmektedir. Askeriyenin gelişmesi, caydırıcılığı ve

kullanılması neo-con fikrin temelini teşkil eder. Aynı zamanda yeni muhafazakarlar askeri anlaşmalara da karşıdır. Onlara göre ABD'nin askeri güç kullanımının kısıtlanmasını istenmeyerek diğer ulusların ABD'den yana güven içerisinde olmalarını benimsenmemektedir (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020).

2-İç güvenliğin sağlanması da ayrıca önceliklidir. Ülkedeki bütün kurumların devlet güdümünde olması; fikri, dini v.b devleti tehdit edecek hiçbir oluşumun var olmaması gerekmektedir. Yeni muhafazakarlara göre milliyetçilik de bu yüzden çok önemlidir. Onlar yaptıkları bütün işleri “devlet adına, millet adına” yaptıklarını iddia ettiklerinden dolayı kendi iç dinamiklerini “vatan sevgisi, milliyetçilik” gibi kavramlar üzerinden devam ettirme eğilimindedirler. Kurulu iç dinamikleri iyi ya da kötü değiştirmek isteyen her oluşumu terör ve bozgunculuk ile eş tutma yoluna gitmektedirler. Kısacası iç terörle savaş, illegal mültecilerin engellenmesi, salgınlarla mücadele, güvenlik altyapısının tam bir kontrol için yeterli oluşu, kolluk kuvvetlerinin yeterliliği ve devlete bağlılığı, uyuşturucu ile mücadele gibi konular yeni muhafazakarlar için önem arz etmektedir. Onlar hem fikri, hem ekonomik, hem de ilgili diğer iç dinamiklerde zor kullanmasa daha tam bir devlet kontrolünün tesis edilmesinden yana tavır alırlar (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020).

3-Ekonomik güvenlik faktörü de çok önemlidir. Yeni muhafazakarlar global ekonomiden yanadır. Ülkeler ile ekonomik dayanışma halinde olmak ve çıkarlar doğrultusunda anlaşmalar yapmak isterler. Petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarındaki rekabetin enerji güvenliği için iyi olduğunu iddia etmektedirler (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020). (Rekabet varsa zayıf yerel girişimler serbest piyasa ile güçlü kapitalist erklerin ekonomik yayılımı ve dominasyonuna direnemeyeceğinden ötürü güçlü kapitalistlerin önünde duramayacak ve zamanla eriyip yok olacaktır).

4-Uluslararası güvenlik de neo-conlara göre ABD'nin güvenliği demektir. Şöyle ki ABD hegemonyası uluslararası güvenliğin temelidir. ABD çıkarlarına uygun bir düzen kurulması, ABD müttefiklerinin desteklenmesi, demokrasileri desteklenip demokratik olmayan rejimlere baskı yapılması, ülkelerle ilişkilerin güçlendirilip ABD'ye ve çıkarlarına bağımlı hale getirilmesi

ABD'nin güvenliği için olmazsa olmaz olarak belirtilmektedir (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020). Böylece ABD çıkarları ve istekleri dünyaya mal edilebilir ve ABD'nin bunu tehdit edenlere karşı "sorumluluk" alması yadırganmaz. Tarihte Romalıların boyunduruğuna girmeyen milletlerin "barbar" olarak değerlendirilmesi gibi günümüzde de ABD'nin boyunduruğunu reddedenlerin "terörist, teröre destek veren, aşırı, köktenci, cahil vb." olarak değerlendiren anlayış sağlanmaya ve yayılmaya çalışılmaktadır.

Neoconlar realizmin, güç dengesinin, iyi komşuluk ilişkilerin, uluslararası normların vs. işlevsiz ve modası geçmiş olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla yukarıdaki madde madde sayılan eylemlerin sonuçları göz önünde bulundurulursa ABD'nin imajının (demokrasinin havarisi, lider ülke v.b) kalmadığı ifade edilmelidir. Genellikle Cumhuriyetçi yönetimler zamanında daha aktif olan neoconların ABD'nin ABD ulusal çıkarları, ABD'nin varoluşsal prensipleri v.b adı altında yaptıklarının sadece emperyal bir amaca mebni olduğu zaman içerisinde defalarca ortaya çıkmıştır (Mukhammadsidiqov ve Turaev, 2020).

2.2.4. Obama Dönemi Siyasi Atmosferi ve ABD Dış Politikasındaki Değişimler

Bush döneminde ABD dış politikasını tek başına domine ettiği düşünülen yeni muhafazakarlık kısa zaman içerisinde dünyadan antipati toplamaya başlamıştır. Yeni muhafazakarlık, Bush döneminin sonlarına doğru büyük bir itibar kaybı yaşamış ve destekçileri de azalma eğilimine girmiştir. Bu dönemde İran'a baskı yapmak, Irak savaşını devam ettirmek gibi söylemler karşısında başkan adayı olarak Barack Obama yumuşak güç ve diplomatik mücadele gibi kavramları ön planda tutmaktaydı. Obama doğal kaynakları ve enerji kaynaklarının kontrol edilmesi, müttefiklerle ilişkilerin güçlendirilmesi gibi konuları dış politikanın merkezine almıştır. ABD işgal ve çok yönlü sömürü faaliyetlerinden dolayı uluslararası arenada ve özellikle de Ortadoğu'da ciddi bir antipati toplamıştı. Obama oluşan ABD karşıtlığını rahatlatma amacı gütmekteydi. Bu, ABD'ye olan tepkilerin daha yapıcı hale gelmeden eritilmesi açısından kritik bir çaba olacaktı.

Obama ABD'nin dünya liderliğini başka bir boyuta taşıyarak, eskiye nazaran daha fazla yumuşak güç yöntemine dayanan ve uluslararası örgütler bazında bir dominasyon yoluna dönüştürmek istiyordu. Birçok kesimlerce imajı yerle bir olmuş, dünyanın en zalim gücü olarak görülmeye başlanmış ABD'yi hem batı hem de özellikle İslami dünyaya kabul ettirmek ve bu vesileyle ABD'yi dış ilişkilerinde rahatlatmak amaçlanmaktaydı.

Aynı zamanda dünya, Obama'nın bu amaçları güttüğü dönemlerde bir ekonomik krizin içerisindeydi. Obama ABD'nin petrol ve doğalgaz rekabetinde tekrar başı çekmesini arzuluyordu. Obama'nın isteklerinin gelişebilmesi için Ortadoğu'da ne ulusal ne de örgütsel bir askeri gelişme yaşanmamalıydı. Başka bir deyişle ABD'ye şartlar sunacak bir güç bulunmamalıydı. Nükleer silahlar engellenmeliydi. ABD'nin bu kısıtlamalar sayesinde çıkarlarının ve güvenliğinin sağlanması gerektiği ifade edilmekteydi.

Kendisinden önceki dönemden agresif bir dış politika mirası devralan Obama bu politikalarda ciddi değişiklikler yapacağı izlenimi vererek başkanlık koltuğuna oturmuştur. 11 Eylül 2001'de El-Kaide Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a eş zamanlı saldırılar düzenlemişti. Kendi kıtasında hiç bu şekilde bir tehdit ile karşılaşmamış olan ABD'de bu saldırılar şok etkisi ortaya çıkarmıştı. Kendisini dokunulmaz olarak gören ABD yönetimi ve dış tehditlere karşı kendilerinin her şekilde güvende olduğunu düşünen Amerikan halkı bu saldırılardan ciddi bir biçimde etkilenmişti. ABD'nin "dokunulmaz, erişilmez, hiçbir durum ve şartta zarar verilemez, dünyadaki bütün gelişmeleri kontrol eder" gibi algıları hem ABD halkı hem de dünya halkları nazarında zedelenmiştir. Bu duruma reaksiyoner bir tavır takınan yeni muhafazakar düşünce sahiplerinin etkisi ile George Bush yönetimi saldırgan bir dış politikayı benimsemiştir.

George Bush dönemi Obama'ya iki dış politika önceliği bırakmıştır. Bunlardan ilki, terörist olarak nitelendirilen her grubun imha edilmesini önceleyen bir dış politikadır. "Terörün kaynağında yok edilmesi" anlayışı ile hareket eden bu dış politika anlayışı; ABD'nin kendisine bizzat saldırılmasını beklemeden, kendilerinde terörist potansiyeli gördüğü her oluşuma direkt savaş açmasını savunuyordu. Uluslararası toplum da bu amaç için seferber edilmeye

çalışılıyor, farklı bir akımın ortaya çıkamaması için “ya bizdensiniz, ya teröristlersiniz” mantığıyla ülkelere üstü kapalı tehditler gönderiliyordu. İkinci öncelik ise kitle imha silahlarının engellenmesi idi. “Şer eksenli ülkeler (Kuzey Kore, İran ve Irak) ve teröristler” olarak adlandırılan ülkelerin ve grupların silahlanmasının dünya barışına tehdit oluşturduğu ifade edilmekteydi. Adı geçen ülkelerin silahlanarak ABD’yi tehdit eder bir konuma gelmesi beklenmeden, ABD’nin bu ülkeleri işgal ederek ilk saldıran taraf olması bu amaç ile meşrulaştırılmaya çalışılmaktaydı. Bu duruma “önleyici müdahale” ismi verilmekteydi (Ehrenberg, McSherry, Sanchez ve Sayej, 2010).

Durumun ABD açısından zamanla daha da zor bir hal alması ve ABD’nin inandırıcılığını yitirmesi dış politikasının ülke içerisinde de sorgulanmasına yol açmıştır. Böyle bir atmosferde ortaya çıkan Barack Obama dış politikada değişim yapacağı söylemleri ile ortaya çıkmıştır. Henüz başkan olmadan dahi Obama ABD’nin mevcut dış politikasını eleştirmekte idi (Benli Altunışık, 2009). Örneğin Foreign Affairs dergisinde 2007 yılında yazdığı bir makalede 11 Eylül sonrası ABD dış politikasını ciddi bir eleştiriye tabi tutmuştur. Obama makalesinde genel hatları ile ABD’nin saldırgan dış politikasının ABD’ye karşı ulusal ve uluslararası düzeyde güvensizliğe neden olduğunu ortaya koymuştur. ABD bahsedilen dönemde “dünya barışını tehdit ediyorlar” bahanesi ile dünya barışını tehdit eden birinci amil haline gelince, medya ve uluslararası toplum bazında çok etkili olmasına rağmen günden güne imaj kaybı yaşamaya devam etmiştir. Askeri işgaller ve katliamlar üzerine kurulu olan bir dış politika anlayışının ABD’nin ulusal çıkarlarını temin etme açısından yetersiz oluşunu savunan Obama, başka bir yol haritası ortaya koymuştur. ABD’nin askerlerinin öldüğü, güç ve imaj kaybettiği bu dış politika anlayışı ABD’nin kendi içerisindeki bütünlüğü sarsarken, dünyada ve bilhassa Ortadoğu coğrafyasında ABD karşıtlığını günden güne güçlendirmekteydi. ABD’nin zamanla daha da kısır döngüye girdiğini düşünen Obama, bu politikaların sürdürülebilir olmadığını iddia etmektedir.

Eski Amerikan başkanlarından Roosevelt, Truman ve Kennedy’den örnekler veren Obama ABD’nin dünya liderliğini elde etmesi ile ilgili bazı varsayımlarda bulunmuştur. İsmi zikredilen başkanların politikalarından övgü ile bahseden Obama özellikle uluslararası düzeyde ABD yanlısı kenetlenmelerden

ve Sovyet tehdidine karşı ABD öncülüğünde hareket eden bir uluslararası toplumdaki övgü ile söz etmiştir. George Bush'un politikalarını ise ABD'nin kendi başına çok sorumluluk aldığı ve ABD'yi yıpratıcı politikalar olarak ifade etmiştir. Ayrıca dış politikadaki düşmanca ve tehditkar söylemler ile ABD'nin müttefiklerinin güvenini kaybettiği vurgulanmıştır. Oldu bittiye getirilen söylemler ile ABD'nin inisiyatifler alması ve desteklenmek için uluslararası topluma baskı yapmasının ABD adına faydadan çok zarar getirdiğinin üzerinde durulmuştur.

Obama Amerika'nın Ebu Gureyb hapishanesindeki vahşet ve işkencelerin de "Amerika'nın imajını" zedelediğini iddia etmiştir (Andén-Papadopoulos, 2008). Sivillere yapılan onca katliama rağmen ABD'nin hala "tarihten gelen bir misyonu" olduğu söylen Obama, Amerika'nın özgür dünyanın lideri olduğu görüşünde ısrar etmiştir. İşgal öncesi ve sonrası emperyal amaçları için milyonlarca insanın ölümüne sebep olan ABD'ye karşı "şeytani tehditler" olduğunu savunan Obama, oylarını talep ettiği Amerikan halkını bu düşüncenin etrafında birleştirmeye çalışmıştır. "Korkular, dış tehditler, kitle imha silahları, masum insanların katledilebileceği endişesi..." vb. konulara yoğunlaşarak bu duruma karşı hem ulusal olarak güvenlik önlemlerini çok iyi alıp bütünleşen hem de ABD liderliğinde bu tehditlere karşı yekvücut olacak bir uluslararası toplumdaki söz etmiştir. Fakat bu varsayımları ABD'nin bu süreçte İslam dünyasındaki korkuların temel sebebi, işgalci kuvvetlerin başı, kitle imha silahları ve nükleer gücü ile dünya barışını tehdit eden, masum insanları dünyanın dört bir yanında defalarca kez katleden bir güç olmasına rağmen yapmıştır. Üstüne üstlük ABD'nin hala dünyada bu gibi tehditleri önlemede lider ülkesi olarak tarif edilmesini de sürdürmüştür.

Roosevelt, Truman ve Kennedy'den övgü ile söz eden ve soğuk savaş politikalarını örnek gösteren Obama kendisinin de "El Kaide, köktencilik, radikal İslam" gibi isimler ile isimlendirdiği gruplara karşı bir soğuk savaş başlatacağını ifade etmiştir. İsrail başta olmak üzere bölgedeki müttefiklerinin her koşulda desteklenerek güçlenmesi gerektiğini savunan Obama, İran ve Suriye gibi ABD çıkarlarına tehdit oluşturabilecek ülkeler ile de müzakereler yapması gerektiğini savunmuştur. Bu politikaların da ABD'nin tek başına inisiyatif alması şeklinde değil, müttefiklerinin aksiyonlarına önderlik etmek

şeklinde olması gerektiğini savunmuştur. Uluslararası kurumların ABD öncülüğünde daha aktif olduğu bir dünya amaçladığını söylemiştir. ABD'nin amaçları ve çıkarları doğrultusunda birleşen ve organize olan ülkelerin bir kutbu, “radikal İslamcıların” teşkil ettiği başka bir kutbu temsil eden bir soğuk savaş düzeninden bahsetmiştir. Ayrıca diplomasinin önemi de vurgulanarak ABD çıkarlarına aykırı hareket eden bölgesel (İran, Suriye vb.) ve küresel (Rusya vb.) güçlere karşı diplomatik üstünlük kurmak suretiyle ABD çıkarlarının sağlanması amaçlanmıştır. İran ile nükleer anlaşmanın sinyalleri o zamanlarda verilmiştir. Uluslararası çapta kolektif olarak bir baskı ve yalnızlığa itilen bu ülkelerin ABD çıkarlarına müdahale etmeleri hususunda ellerinin kollarının bağlanacağı savunulmuştur. Ayrıca yapılan anlaşmalar ile de bu durumun perçinleneceği iddia edilmiştir (Obama, 2007).

Barack Obama'nın bu yöndeki adımlarına en bilinen konuşmalarından birisi olan Kahire konuşması örnek olarak gösterilebilir. Bu konuşmada katliamlar, kirli işbirlikleri, banka soygunları, tecavüzler vb. konular ile Ortadoğu'da zedelenen Amerikan imajı tamir edilmeye çalışılmıştır. ABD ile İslam'ın karşı karşıya gelmesinin yanlış olduğunu söyleyen Obama ABD ile İslam'ın ortak değerlerinin olduğunu iddia etmiştir. Obama İslam dünyasının en önemli merkezlerinden bir olarak görülen Kahire'de İslam dünyasını demokrasiye entegre etme gayreti göstermiştir. Aynı zamanda bilim ve teknolojik gelişmeler ve insan hakları gibi konular gündeme getirilerek sempatik bir imaj verilmeye çalışılmıştır (The Whitehouse President Obama, 2009). Ancak trajikomik bir biçimde bu konuşmadan sadece dört yıl sonra Mısır'ın ilk seçilmiş cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye yapılan askeri darbeye ABD darbeci mısır ordusunun ve darbeci diktatör Sisi'nin yanında yer almıştır. ABD, Mısır'a hem askeri hem ekonomik hem de diplomatik anlamda desteklerini arttırmıştır (“25 Ocak devriminden, 3 Temmuz darbesine ‘Mısır Ordusu’”, 2016). Bu durum demokratik dahi olsa, halk tarafından kabul de görse, ABD lehine birçok tavizler vermiş dahi olsa Ortadoğu'da İslami söylemler kuran bir yönetime Amerika Birleşik Devletleri'nin tahammülünün olmadığını bir göstergesidir. İslam dünyasının işgali ve fikri olarak kontrol edilen bir hale getirilmesi ABD için bu ikinci soğuk savaşın en önemli önceliği haline gelmiştir (Yolcu, 2013) (Yusuf, 2019). Obama yönetiminde ABD'nin demokrasiye

geçişini tavsiye ettiği ülkelerde demokrasi ile gelen yönetimlerin bazılarında rahatsız olarak askeri diktatörlükleri tanınması ve desteklemesi bu amaçların etik değerlerinin bir propaganda olduğu ve demokrasinin bir ABD tuzağı olduğu yönündeki kanıyı güçlendirmiştir. ABD'nin uluslararası tahakkümünü geliştirmek adına demokrasiyi kullanıp, demokrat dahi olsa istediği sınırları aşan ülkelere karşı bütün savunduğu değerleri aşabileceği Türkiye'de Refah Partisi, Filistin'de Hamas, Cezayir'de İslami Selamet Cephesi, Tunus'da Nahda Hareketi ve Mısır'da İhvân-ı Müslimîn hareketine tavrı ile ortaya çıkmıştır (Çelik, 2015). Aynı zamanda Suriye'li muhaliflerin de Esad yönetiminin ve PYD'nin insafına terkedilmesi ve PYD'nin desteklenmesi de benzer bir anlayışın Suriye'ye yansımaları göstermektedir.

2.2.5. Obama Dönemi İle Değişen Yeni Muhafazakar Eğilimler ve ABD Dış Politika Yöntemleri

Uzun yılların tecrübelerinden ve yaşanan başarısızlıklardan ders çıkaran yeni muhafazakarlar, ABD'nin stratejik konumunu ve dünya liderliğini Obama'nın savunduğu yöntemleri ile daha etkili bir şekilde gerçekleştirebilecekleri sonucunu çıkarmaya eğimli hale gelmişlerdir. Bu durum mecburi yumuşak güç kullanımı olarak da ifade edilebilir. Şöyle ki ABD'nin dünyaya çıkarlarını dayatması, kendisi hariç bütün unsurları yok sayması, dünyaya kendi değerleri ve değerlendirmelerini dayatması, rahatsızlık duyduğu yerlere direkt olarak müdahale etmesi mümkün olmamaktadır. Bu durum ABD'nin gücünü çok aşmakta, itibarını zedelemekte, ABD'nin müdahale ederken kullandığı kavramların (demokrasi, insan hakları, uluslararası hukuk, modernleşme vs...) sorgulanmasına sebebiyet vermekte, ABD ekonomisini gündend güne eritmekte, ABD'ye iç ve dış bir karşıtlığın oluşmasına sebebiyet vermekteydi. Bu yöntem kullanıldığı takdirde Ortadoğu'da ABD'nin demokrasisine inanç azalıp insanlar İslamiyet'e yönelmekte, ABD başta 11 Eylül saldırıları olmak üzere yaptıklarına nazaran saldırılara uğramakta, iç bütünlüğünü ve inandırıcılığını yitirmekteydi. Kısacası ABD emperyalizminin bu yol kullanılarak devam etmesi ABD'nin sonunu getirmekteydi.

Ronald Reagan başkanlığı döneminde çok etkin olmuş olan yeni muhafazakarların en ön plana çıkan düşünürlerinden biri olan ve ABD'nin 16.

BM temsilcisi olan Jeane Kirkpatrick yeni muhafazakarları ve amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır:

“ABD’nin insan hakları, demokrasi, uluslararası hukuk ve karşılıklı ilişkileri desteklemesinin sebebi ABD’nin kendi çıkarlarını devam ettirmek için uluslararası desteğe ihtiyacı olmasından dolayıdır. İran’ın nükleer programı ve terörle savaş gibi işlerde kullanılan ABD güçlerinin azaltılarak bu işin müttefiklere yıkılmasıdır. Uluslararası barış ve dayanışma bu işin kamuflajıdır.” (Kirkpatrick, 2000).

Obama ayrıca Irak ve Afganistan’ın istikrarlı hale getirilmesinden, İsrail-Arap ilişkilerinin iyileştirilmesinden, iç ekonomik konulardan bahsetmekteydi. İç ve dış politikada birçok yeniliği göz önünde bulunduruyordu. Bush dönemi politikalarını eleştiren ve “işgalci ABD” imajını yıkmaya çalışan Obama’nın bu politikalarını gerçekten vicdanen mi ortaya koyduğu, yoksa ABD’nin mevcut durumda emperyalist emellerini devam ettirmek için tek yolu olduğundan dolayı mı bu yolu tercih ettiği tartışma konusudur. Örneğin 2007’de hem Cumhuriyetçilerin hem de Demokratların bulunduğu bir komisyonun görüşleri Center for Strategic and International Studies’deki bir raporda ortaya konulmuştur. Bu raporda ABD’nin ekonomik durumunun kötüye gittiği, itibarının ve meşruiyetinin sorgulandığı, demokrasi, insan hakları, sivil toplum gibi propagandalar güdülerek ABD’nin çıkarlarının daha kolay geliştirilebileceği konusunda mutabakata varıldığı görülmektedir (Richard ve Joseph 2007).

ABD’nin küresel çapta devam ettirdiği bu mücadelesinde rakipleriyle işbirliği yapması gerekebileceği vurgulanmaktadır. Fakat yeni muhafazakar düşünce sanılanın aksine askeri gücün önemini azaltan herhangi bir tavır içerisine girmemiştir. Esasen Demokrat yönetimlerin de böyle bir tutumu olmamıştır. Bilakis ABD’nin tarihi boyunca en çok savunma bütçesi ayırdığı dönemlerin Demokrat başkan Obama ve daha sonrasında ABD başkanlığı yapacak olan yardımcısı Biden dönemlerinde olduğu görülmektedir. Hatta son 20 yılda ABD’nin Demokrat başkanları iktidarda iken yapılan askeri harcamaların arttığı görülmektedir (Duffin, 2021). Bu durum da ABD’nin dünyadaki savaşlara dahlinin azalmadığı aksine arttığı fakat farklı şekillerde yürütüldüğünü göstermektedir.

Bununla beraber yeni muhafazakarlar ABD’nin gücünün modern zamana en uygun şekilde bir yöntem izleyerek gelişebileceğinden bahsetmektedirler. Tek başına dünyayı askeri olarak domine edemeyeceği

belirtilen ABD'ye, sadece Afganistan ve Irak işgallerinin bile çok masraflı ve zararlı olduğu vurgulanmıştır. ABD'nin kısıtlı olan güçlerini tutarlı kullanmasının altı çizilmiştir. Bu durumda da ABD, amaçlarını müttefiklere ve uluslararası kurumlara devrederek gerçekleştirebilecektir. Zaten yeni muhafazakar Robert Kagan'ın da dediği gibi 20. ve 21. yüzyıllardaki dünya düzeni zaten ABD tarafından domine edilmektedir. (Kagan, 2012).

Yeni muhafazakarların önde gelen düşünürlerinden birisi olan William Kristol da bu durumu ifade etmektedir. Uluslararası kurumlar üzerinde kurulacak bir tahakkümün ABD için çıkarlarını temin etmedeki en önemli yollardan biri olacağı ifade edilmiştir. ABD'nin istikrarının ve küresel baskınlığının gerçekleşebilmesinin de güçlü bir ordu ile mümkün olacağını altı çizilmiştir. Uluslararası toplum nazarında hakim olabilmenin ve uluslararası topluma ABD çıkarlarını dayatabilmenin yegane yolunun uluslararası toplum nazarında caydırıcı bir askeri güce sahip olmak olduğu vurgulanmıştır (Kristol ve Kagan 1996). Bu yorumlar ABD başta olmak üzere dünya ülkeleri nazarında savunulmakta olan değerlerin bir kamuflaj olduğu, güçlü olanın domine ettiği bir uluslararası toplumun var olduğunu vurgulamaktadır. Önde gelen siyasetçiler tarafından ortaya atılan ve "Orman kanunlarının hukuki bir kılıfla yürütülmesi" olarak da ifade edilebilecek bu durum; güçlünün haklı olduğu, güçlünün zayıfa baskıyla istediğini savundurabildiği, genel olarak savunulan normların ve hedeflerin aslında güçlü olanın çıkarlarına göre yorumlandığı ortaya çıkmaktadır. Dünyada yaşanan gelişmeler ve mevcut uluslararası statükoya bakıldığında bu durumun bir komplo teorisinden daha reel bir biçimde uluslararası toplumda karşılık bulduğu görülmektedir.

Obama ABD'nin başkanlık koltuğuna oturduğunda dış politikada en büyük önceliği ABD'nin üzerindeki bu yükü azaltmak ve ABD'nin dünyadaki baskın gücünü daha yumuşak bir yöntem ile devam ettirmek olmuştur. Obama ilk olarak İran ve Suriye ile iyi ilişkiler geliştirerek işe başlamıştır. Obama dönemi ABD yönetimi İran'ın nükleer gücünün kısıtlanması ve Suriye ile ilişkilerin geliştirilmesini ABD'nin çıkarlarına uygun bulmaktaydı. Aynı zamanda bu tutum ABD için Irak'ta uygulanan işgal politikasından çok daha ekonomik görünmekteydi. Aynı zamanda ABD'nin politikalarını dünyaya kabul ettirebilmesi adına başta BM ve NATO olmak üzere uluslararası kurumlar ile

ilişkileri arttırılmaya gayret gösterilmiştir. İran ile yapılan nükleer anlaşma ABD’de demokratlar tarafından büyük bir ilerleme, cumhuriyetçiler ise tam bir kriz olarak değerlendirilmiştir (Turaev ve Abdussamadov, 2020).

İran ile yapılan bu anlaşma ve Suriye ile yakınlaşma yeni muhafazakarlar arasında pek de kabul görmemiştir. Yeni muhafazakarlar İran’ın nükleer denemelerine gizli olarak devam edeceği aynı zamanda İran’ın Suriye, Irak gibi ülkelerdeki yayılımının kolaylaşacağı görüşünü savunmuşlardı. J. Bolton’a göre Reagan zamanında gerçekleştirilen müzakerelerde değişmeyen İran yine değişmeyecekti. Üstüne üstlük dünya çapında bir meşruiyet kazanacaktı. Bolton ABD’nin kasıtlı olarak İran’ı güçlendirmek istediğini dahi iddia etmişti. Zira ABD İran eliyle Şii’liği Sünni İslami oluşumlara karşı kullanmak istiyor olabilirdi. ABD için en kabul edilemez oluşumların Sünni İslami bir Hilafet olduğu ve ABD’nin bölgede kendi değerlerini bir türlü kabul ettiremediği göz önüne alındığında ABD’nin kötünün iyisini seçmek yoluna gittiği yorumları da yapılmıştır (Bolton, 2017). Suriye iç savaşında İran’ın milis kuvvetlerinin etkisi ve ABD’nin bu gruplara Sünni Cihadi gruplara nazaran hemen hiçbir ciddi tepki geliştirmemesi de sahada bu durumu gösterir niteliktedir.

Yeni muhafazakarlar ise Ortadoğu’da tıpkı dünyanın diğer yerlerinde istedikleri şekilde demokratikleşme, ABD öncülüğünde ve doğrultusunda bir uluslararası topluma entegre olma gibi bir politikayı öncelemektedir. Bununla beraber bilhassa Ortadoğu’da askeri gücün zayıflatılması gerektiğini ortaya atmaktadırlar. “Millitaristic Islam” olarak ifade ettikleri silahlı güce sahip bir İslam, yeni muhafazakarlar açısından en büyük tehlike olarak görülmektedir. İşgal edilen Afganistan ve Irak’ın demokratikleştirilerek ABD’ye entegre yönetimlere geçiş yapmaları istenmektedir. Askeri olarak bu bölgelerde bulunmanın ABD’nin gücünü günden güne eritmesinden dolayı bu yolu savunan ve ülkelerden askerlerin çekilmesi gerektiğini savunan yeni muhafazakarlar, aynı zamanda bu durumun Taliban gibi örgütlerin güçlenebileceği endişelerini de dile getirerek ABD’nin temkinli olması gerektiğini öne sürmüşlerdi (Turaev ve Abdussamadov, 2020). Nitekim yeni muhafazakarlar bu kaygılarında haklı çıkacak, ABD Afganistan’dan mağlup bir şekilde ayrılırken Taliban Afganistan yönetimini ele geçirecekti. ABD devasa askeri, ekonomik kaybının yanısıra çok ciddi bir itibar kaybı daha yaşayacaktı.

Irak ve Afganistan'dan askerlerini çekmek isteyen ve daha fazla kan kaybetmek istemeyen Obama yönetimi bu iki ülkede bir demokratikleşme sürecine giderek bu modeli İslam dünyasında bir rol model olarak ortaya koymak istemiştir. Bu vesile ile Ortadoğu başta olmak üzere ABD'ye entegre bir dünya anlayışını devam ettirmek istemekteydi. Fakat ABD'nin vaatleri bizzat zulmü icra ettiği topraklar bir yana, artık dünyanın geri kalanında bile bütün değerini ve inandırıcılığını yitirdiği ifade edilebilir. Afganistan ve Irak deneyimleri tam tersine demokrasi modelinin İslam dünyasında nasıl çözüldüğünün, nasıl emperyalist bir bahane olarak kullanıldığının bir karşı örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Milyonlarca sivilin katledildiği, haksızlık ve ayrımcılığın türlü şekillerle icra edildiği bir sahada ABD'nin kurduğu demokratik kuruluşlar durumu ABD lehine çevirmekte aciz kalmışlardır. Zira ABD demokrasisinin ne anlama geldiğini bizzat yaşayarak görmüş olan insanlar için eyleme dökülmeyen söylemler önemini yitirmiştir. Dolayısıyla ABD'nin işgal ettiği bölgelerden mecburi çekilmeleri sonrasında etkisini iyiden iyiye yitireceği yorumları yapılmaktadır. Zira ABD katliamlar ile elde ettiği bir hakimiyet alanında kendisine barışçıl bir itaat beklemekte, bu durum da sahada tam olarak ABD'nin istediği biçimde karşılık bulmamaktadır (Turaev ve Abdussamadov, 2020).

Yeni muhafazakarlar Arap baharını da olumlu karşılamıştır. Bölgenin gelişimi için bir adım olarak görmüşlerdir. ABD'nin Arap baharı sürecinde muhaliflere destek sağlayarak Ortadoğu'daki güçlerin karşılıklı olarak birbirini eritip yok etmesine destek vermesi gerektiği savunulmuştur. Muhalifler desteklenirken aynı zamanda uluslararası toplum da demokrasiyi hakim kılarak diktatörlerle mücadele etmek için işbirliği adı altında ortak edinilmek amaçlanmıştır. Libya örneği bu durumun yaşanmış bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Elliot, 2011).

Yeni muhafazakar Arap baharı vesilesi ile Ortadoğu'nun istikrarsızlaşmasını bir fırsat olarak görmüşlerdir. Hatta IŞİD'in ortaya çıkmasının bile bir fırsata çevrilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yeni muhafazakarlara göre ABD, Sünni İslami yapıların güçlenmemesi, Suriye ve Irak'taki Sünnilerin IŞİD ve diğer İslami gruplara katılmaması için uluslararası toplumu bir askeri müdahaleye ikna edebilecek bir sebebe sahip olmuştu. Yeni muhafazakar Michael Rubin'in ifade ettiğine göre ABD batı kültürünün "çok

kültürlülüğüne” en büyük tehdit olarak gördüğü Cihadi hareketlere karşı elinden geleni ardına koymamıştır. Rubin İslami Cihadın da sadece Usame bin Ladin ile sınırlı olmadığı, aynı kanaatte olan bütün hareketler ile ebediyen savaşmak gerektiğini ifade etmiştir (Rubin, 2011)

Kısacası ABD kendisinde bölgeyi tek başına dizayn etme gücünü görmemekte fakat bölgeyi kendisi için mümkün olan en uygun veya zararsız şekilde dönüştürmekten de vazgeçmemektedir. IŞİD’in dünya kamuoyunun birinci gündem maddesi yapmak, İslam’a karşı kara propaganda malzemesi olarak kullanmak, aynı zamanda bölgeyi bütün Sünni Cihadi oluşumlardan arındırmak için uluslararası askeri bir operasyonun yolunu açmak ABD’nin Suriye politikasındaki temelini oluşturmaya başlamıştı. ABD’nin IŞİD operasyonları sonrası İran ile yakınlaşması da İran’ın bölgedeki uluslararası toplum nezdindeki meşruiyetini arttırmıştır. Rusya tarafından da bölgede oldukça açık bir biçimde desteklendiği bilinen Şii İran rejimi ve ona bağlı milis kuvvetleri bu gelişmelerin akabinde daha geniş çaplı ve rahat bir hareket alanı bulmuş ve cesaret kazanmıştır.

ABD’nin İran ve Şii milis grupları ile alakalı en önemli kaygısının İsrail’e tehdit oluşturabileceği ihtimali olduğu göze çarpmaktadır. ABD Şii milis gruplarının Suriye sahasında yaptığı birçok saldırıyı ve hatta sivillere yönelik katliamları görmezden gelmiştir. İran ve ABD’nin Afganistan’daki birlikteliğine benzer bir şekilde Şii milis grupları ve ABD Suriye sahasında da ortak bazı amaçlar gütmüş, yer yer birbirlerinin önünü açmışlardır. Fakat bu durumun tek istisnası İsrail’e tehdit oluşturulması durumu olduğu görülmektedir. İsrail’e karşı Şiiilerden gelecek olan en ufak bir saldırıda ABD bizzat devreye girmekte ve uyarı ateşi açmaktadır. Şiiilere daha ileri gitmeleri durumunda vurulacaklarının kaçınılmaz olduğu ima edilmektedir. Kısacası ABD aynı yeni muhafazakar akımın savunucularının istediği gibi Suriye politikasını; bölgeyi (ne kadar zalim olduğu önemsiz olarak) emperyalist çıkarlarına uygun olan oluşumlara bırakmak, ABD dış politikasının önceliklerini başka oluşumlarca icra etmek, İsrail’in güvenliği söz konusu olduğunda bölgeye bizzat müdahil olmak, kendisini bir polis devlet olarak konumlandırıp haklı/haksız seçimini yaparak uluslararası toplumu yönlendirmek politikaları üzerinden yürütmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda ayrılıkçı grupların desteklenmesi ile güçlü, İslami

ve organize bir muhalefet yerine etkisiz, cılız ve kontrol edilebilir bir muhalefet temin etmek Obama döneminde ABD'nin Suriye politikalarının temelini oluşturmuştur. Böl-yönet politikaları yeni muhafazakar fikrin de Ortadoğu açısından savundukları fikirlerin başlarında gelmektedir. (Turaev ve Abdussamadov, 2020).

Mevcut ABD başkanı Joe Biden'ın o dönemde başkan yardımcısı olduğu da önemli bir ayrıntıdır. Biden kendisini defalarca Siyonist olarak ifade etmiş bir liderdir. Kendisi Yahudi bir kadın ile evlidir. Aynı zamanda Irak'ın Kürt, Sünni ve Şii bölgeleri olmak üzere üç parçaya ayrılması fikrinin de sahibi olarak ön plana çıkmaktadır (Mackey, 2019) (Hadi, 2021) (Khedery, 2015). Obama döneminin Obama'dan sonraki ikinci ismi olan Biden'ın başkanlık koltuğuna oturduğu anda Obama döneminde olduğu gibi uluslararası kuruluşlar, müttefikler, demokrasi vs. kavramları sıkça kullanmasının Obama'ya benzer amaçlar ile söylendiği tahmin edilmektedir. Kendisinin demokrat, barışçıl görünmesinin yanında aşağıdaki söylemlere benzer söylemleri bu söylemlerin doğruluğunu sorgulatmaktadır.

“Ben bir siyonistim. Siyonist olmak için Yahudi olmak zorunda değilsiniz.” ve “İsrail orda (Ortadoğu'da, Filistin'i işgal eder bir vaziyette) olmasaydı kaç tane uçak gemisi orda olacaktı, kaç tane ABD askerini konuşlandırmak gerekecekti...(İsrail Ortadoğu'daki askeri üssümüz demeye çalışılmaktadır)” (Benhorin, 2008).

2.3. Anarşik Uluslararası Düzendeki ABD Emperyalizmi ve Yöntem Değişiklikleri

2.3.1. Güvenlik İkilemi Değerlendirmesi

Barry R. Posen tarafından yazılan bir makalede güvenlik ikilemi olarak ifade edilebilecek olan “Security Dilemma” konusu tartışılmıştır. Makalede özellikle realist ekol tarafından çokça tartışılan bir konu olan güvenlik ikilemi ve bu kavramın dünya üzerinde bulunduğu karşılık izah edilmeye çalışılmıştır.

Makale hakim bir gücün etkisinden çıkmış ve bağımsız bir statüye kavuşmuş olan ülkelerin ilk önceliğinin kendi öz güvenliklerini sağlamak olduğu üzerinde durmaktadır. Hakim bir gücün egemenliği altında yaşayan ülkeler o gücün etkisi altında olmakla beraber, aynı zamanda o gücün koruması altında olduğu ifade edilmiştir. Fakat ülke veya daha küçük bir topluluk eğer hakim bir gücün etkisi altında olmayan serbest bir düzen içinde var olursa bu durumda

onun en büyük önceliğinin kendi güvenliğini sağlamak ve var olmak olacağı ifade edilmiştir. Örnek olarak Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Varşova Paktı'nın yıkılması sonucunda yaşanan dünya düzeni örneklendirilmiştir. Azeri-Ermeni, Boşnak-Sırp-Hırvat, Rus-Ukrayna arasındaki ilişkilerin ya savaşa dönüşmesi ya da savaşa dönüşmeye müsait olması vurgulanmıştır. 1993 tarihinde yazılan ve 2004 tarihinde revize edilip alıntılanan kitapta yayınlanan bu makalede bahsedilen “savaşa müsait ilişkiler” zaman içerisinde savaşa dönüşerek yazarı doğrulamıştır (Posen, 2004).

Anarşi durumu olarak ifade edilen bu durumda ülkelerin güvenliği ön plana aldıkları ifade edilmiştir. Güvenliğin kapsamı ise ülkelerin güç elde etmesi merkezinde değerlendirilmiştir. Bir ülkenin bölgesinde güvenli olmasının yolunun aynı zamanda bölgesinde güçlü olmaktan geçtiği ifade edilmiştir. Bu güç sayesinde ülkelerin bölgesinde bir caydırıcılığa sahip olacağı ve politikalarını diğer ülkelere kabul ettirebileceği ifade edilmiştir. Ülkelerin bölgelerinde baskı altına alınmadan, başına buyruk politikalar güderek hayatta kalabilmesi, bölgelerinde elde ettikleri pozisyonun güç derecesine bağlanmıştır. Dolayısıyla devletlerin yayılmacı amaçları olmasa bile güvenliklerini sağlamak için gösterdikleri bu çabanın diğer devletlerin güvensizliğine sebep olduğunu ve bunun “güvenlik ikilemi” kavramının temelini teşkil ettiği açıklanmıştır. Bu ikilemin ülkelerin güç dengesi açıldıkça daha da belirginleşeceği, saldırının savunmadan daha büyük getirileri olduğunda da zayıf devletlerin güçlü devletlerin güveni için güvensizleşebileceği ifade edilmiştir. Ülkelerin güvenliklerini sağlamak için saldırı ve savunma güçlerini sürekli arttırmak durumunda olduklarını, bir tarafın saldırı gücünün öbür tarafın savunma gücüne bariz bir üstünlük kurması durumunda ise güçlü tarafın zayıf taraf ile savaşımın kendi güvenliği için en uygun seçenek olduğu savunulmuştur (Posen, 2004).

Makalenin geri kalanında bu üstünlüğün farklı yönleri ve sebepleri üzerinde durulmuştur. Teknolojik, organizasyonel üstünlüklerin kazanılma amacının temelini bu olduğu belirtilmiştir. Coğrafya, ekonomi, ülkelerin iç ve dış politikalar vb. durumların göz önüne alınarak bazı ülkeler için “fırsat” bazı ülkeler için de “savunmasızlık ve acizyet” olarak ifade edilen bir durumda savaşların yaşanacağını doğal olduğuna vurgu yapılmıştır (Posen, 2004).

Yazarın “güvenlik ikilemi” konusunu genel itibari ile küçük ülke ve gruplar üzerinden yorumlaması eksik bir yorum olarak görülmektedir. Nitekim Jack Snyder’ın, “Perceptions of the Security Dilemma (Güvenlik İkilemine İlişkin Algılar)” kitabından yararlanarak yazdığı tespitinde Shiping Tang bu duruma parmak basmıştır. Tang, küresel çıkarlar sahibi bir devletin güç kullanarak ve korkutarak hem çıkar elde ettiğini, hem de ideolojik üstünlük kurarak diğer ülkelerin güvenliğini tehdit ettiğini vurgulamıştır. Emperyalist devletlerin bu politikaları “güvenlik” bahanesiyle icra ettiği ifade edilmiştir. Fakat buna rağmen güçlü emperyalist devletlerin genel olarak fazla bir güvenlik kaygısı gütmemesine rağmen etki ettiği bölgede çok ciddi bir güvensizliğe sebep olduğu anlatılmıştır (Tang, 2010).

İki egemen kutbun egemenliği ile ilerleyen soğuk savaş yıllarında iki büyük gücün de (ABD ve SSCB) güvenlik elde etmek uğruna bütün dünyayı çok büyük bir güvensizliğe sevk ettiği bilinmektedir. Ayrıca soğuk savaş sonrası dönemde de bu durum devam etmiş ABD kendi ulusal güvenliğini öne sürerek Afganistan, Irak başta olmak üzere birçok bölgede işgal faaliyetleri ve katliamlara imza atmıştır (Roth, 2004). ABD’nin askeri yayılımından Batı Afrika, Ortadoğu, Arap yarımadası, Asya’nın doğusu gibi birçok bölge nasibini almıştır. Aynı zamanda ABD tahakkümü darbe, ekonomik yaptırım vb. birçok yönden kendisini göstererek birçok ülke ve milyonlarca insanın güvensizliğine sebep olmuştur. Posen’ın ifade ettiği küçük yönetimlerin var olmak için mücadele ettiği bir gerçektir. Fakat hiçbir dini/etik kuralın kendisini bağlamadığı bir egemen gücün “güvenliği” adına dünyaya oluşturduğu tehdidin, küçük toplulukların teşkil ettiğine nazaran çok daha fazla olduğu görülmektedir.

2.3.2. Ülkelerin Güç Mücadelesi ve Anarşik Uluslararası

Düzen

John Mearsheimer ülkeler arasında bir güç ve iktidar savaşı yaşandığını ifade eder. Ülkelerin kendi güçleri oranında birbirleri arasındaki rekabette avantajının olduğunu vurgular. Bir tek gücün mutlak bir dominasyonu ve egemenliği olmadan dünya üzerinde revizyonist bazı tutumların, savaşların ve güç mücadelelerinin devam ettiğini savunur. Ona göre ülkeler de (bilhassa süper güçler) dünyayı tek başına domine etmeye, rakiplerini egale etmeye, kendi

çıkarlarını dünya üzerinde hakim kılmaya ve daha sonra bu düzeni daha da sağlamlaştırmaya çalışmaktadır (Mearsheimer, 2004a).

Mearsheimer bütün ülkelerin bir güç mücadelesi içerisinde olduğunu vurguladıktan sonra bu mücadelenin ülkelerin kendisinden kaynaklı olmaktan çok, uluslararası toplumun düzeninden kaynaklı olduğunu vurgular. En doğru teori ve fikirlerin gerçek hayatta sağlamsının yapılabildiği fikirler ve teoriler olduğunu savunan Mearsheimer, tarihi ve günümüzü inceleyerek bu güç mücadelesinin uluslararası ilişkilerin tabiatında olduğunu ifade etmektedir. Milton Friedman'dan da alıntılar yaparak bu görüşünü destekleyen ve bilhassa küresel barış, kardeşlik, romantizm, liberalizm gibi konuları önceleyen birçok uluslararası ilişkiler anlayışının gerçek hayatta karşılık bulamadığını ifade eden Mearsheimer (Friedman, 1953); uluslararası ilişkilerdeki yaşanan güç mücadelesinin beş sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

İlk olarak uluslararası sistemin anarşik doğası gösterilmektedir. Uluslararası sistemin savaş ve güvenlik üzerine kurulduğu ifade edilmiştir. Mearsheimer'a göre uluslararası sistem kaotik ve düzensiz bir şekilde devam etmektedir. Ülkelerin menfaatlerini güç ve güvenlikleri doğrultusunda yerine getirilebildikleri öne sürülerek bu durumun anarşik bir düzeni doğurduğu ifade edilmiştir. Ülkelerin üzerinde onları düzenleyebilecek bir varlığın olmadığı savunulmuş, ülkelerin gücü orantısında dünya üzerinde hakim ve etkin olduğu vurgulanmıştır (Mearsheimer, 2004a). Kısacası herhangi bir dini veya etik değer bağlamadığı bir uluslararası toplumun güç merkezli bir biçimde, anarşik bir yapıda ilerlemeye devam ettiği açıklanmıştır.

İkinci sebep ise ülkelerin askeri gücü olarak ifade edilmiştir. Bugün ülkeler birbirlerini ciddi zarara sokabilecek hatta yok edebilecek bir askeri kapasiteye sahiptir. Mearsheimer'a göre daha güçlü ülke daha fazla tehdit anlamına gelmektedir. Ülkeler bu güvensiz ve tehditkar ortamda devamlı olarak silahlanmaktadır. Bu durum da dünya güvensizliğini bir kısır döngüye sokmaktadır. Ülkelerin gücünün dünyayı askeri olarak tehdit edebilme kapasitesiyle doğru orantılı olduğu bir uluslararası sistemde bu durum normal görünmektedir (Mearsheimer, 2004a). Maddi değerlerinin üzerinde değer sahibi olamayan toplumların silahları olmasa bile tehdit altında olduğu ifade edilebilir.

Mearsheimer bu durumu güçlü bir topluluğun zayıf bir topluma baskı yapabileceği, fırsatı olduğu takdirde zor kullanabileceği ve hatta boğarak dahi öldürebileceği şeklinde açıklamaktadır.

Üçüncü olarak ülkelerin hiçbir zaman bir diğerinin hareketinden emin olamayacağı gösterilmektedir. Örnek olarak soğuk savaş yılları bu durumu gösterilmiştir. Hala günümüzde de devam etmekte olan silahlanmaların önemli motivasyonlarından bir tanesi de ülkelerin birbirlerine karşı koz sağlaması veya koz vermemesidir. Ülkelerin birbirlerine saldırmak için çok fazla sebebi olduğu vurgulanırken hiçbir ülkenin bu durumdan emin olamayacağının altı çizilmiştir. Gücü yitirdiğinde tehdit altında hisseden, gücü elde ettiğinde tehdit olan ve bu güç sayesinde uluslararası arenada baskın olan devletlerin böyle bir uluslararası sistem içerisinde silahlanmasının normal olduğu ifade edilmiştir (Mearsheimer, 2004a).

Dördüncü olarak ülkelerin temel amacının hayatta kalma olduğu vurgulanmıştır. Bütün ülkeler kontrol ettiği alanları elinde tutmak ve iç politikada bağımsızca hareket edebilmek istemektedir. Kendi ayakları üzerinde durabilmek ve hiçbir başka gücün tasallutu ve etkisi altında kalmamak bütün ülkelerin temel amacını teşkil eder. Bu durum da etki altına girmemek/daha fazla etki edebilmek mücadeleleri şeklinde devletlerarası anarşik düzenin sebeplerinden olarak ifade edilmiştir. Josef Stalin'in 1927 yılında söylediği şu söz bu duruma örnek gösterilmiştir.

"Sovyetler Birliği'nde sosyalizmi inşa edebiliriz ve etmeliyiz. Ama bunu yapabilmek için her şeyden önce var olmalıyız" (Jacobson, 1994).

Son olarak büyük güçlerin her birinin rasyonel aktörler olduğu ifade edilmiştir. Devletlerin stratejik olarak hareket etmeyi önceleyen aktörler olduğu savunulmuştur. Devletlerin diğer devletleri rakip olarak görerek analizler yaptığı ve devlet politikalarının devletlerin kendi öz çıkarları doğrultusunda şekillendiği ortaya konulmuştur. Rakip devletlerin politikalarının kendilerini nasıl etkileyeceğinin ve kendi politikalarına diğer devletlerin nasıl reaksiyon vereceğinin bütün devletler tarafından dış politikalarının en büyük öncelikleri arasında olduğu iddia edilmiştir. Ülkeler mevcut durumlara günlük politikalar geliştirmekle birlikte, uzun soluklu planlarını ve politikalarını da uygulama

mücadelesi verdiği vurgulanmıştır. Bu durumda kısa ve uzun zamanlı bu mücadelelerin muhakkak birbirleriyle çatışacağı ve anarşik bir uluslararası toplum meydana getireceği savunulmuştur.

Bu analizlerinin üzerine bina ettiği fikirlerinde Mearsheimer anarşik olarak ifade ettiği uluslararası sistem ile ilgi başka birtakım analizler yapmaktadır. Ülkelerin birbirlerine karşı korku ve teyakkuz durumunda hareket ettiğini belirtmektedir. Ülkelerin birbirine karşı çok az bir güven payının olduğunu belirten Mearsheimer, saldırılma korkusunun daima bu güvene galip olduğunu ifade etmektedir. Mearsheimer, savaşı engellemenin yolunun da ülkeler ile iyi ilişkiler yürütmekten çok, ülkelere karşı caydırıcı bir kuvvete sahip olabilmek ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Zira ona göre kuvvete sahip olmadan iyi ilişkiler geliştirmek diğer ülkenin güdümüne girmek ile sonuçlanmaktadır (Mearsheimer, 2004a).

Ülkelerin karşı hamleleri de hesaplı olarak nitelendirilmektedir. Mearsheimer'a göre ülkeler sadece çıkarlarını gözetmekle beraber gücünün sınırlarını da bilmelidir. Bu konuda ölçüyü kaçırmak Tolsoy'un "İnsan ne ile yaşar" romanındaki "İnsana ne kadar toprak lazım" bölümünde anlatılan duruma benzer bir şekilde fazla açgözlülüğün eldeki herşeyi tüketebileceğini anlatan hikayesindeki duruma benzeyebilmektedir (Tolstoy, 1885). Adolf Hitler'in çok hızlı bir biçimde dünyayı işgal etmesi durumu da buna örnek olarak gösterilebilir. Mearsheimer'a göre ülkeler kendi gücünün farkında olarak politik kararlarını başka bir ülkenin yıkılması pahasına da olsa çıkarları doğrultusunda verirler. Müttefik olmanın temel sebebinin de bahsedilen çıkarlar olduğu ifade edilmiştir (Mearsheimer, 2004a). Örneğin tüm Avrupa'yı içine alıp yutacak bir Almanya'ya karşı Avrupalı ülkelerin müttefik olması bu durum ile izah edilebilir. Müttefik ülkeler için birlik olarak Almanları yenmek kendi çıkarları açısından kaçınılmaz olduğu için tercih edilmiştir. Zira savaş sonrası Yalta konferansında ABD, Sovyetler Birliği ve İngiltere pastadan büyük payı alabilmek adına çok mücadele etmiş, dünyayı bir üçüncü dünya savaşının eşiğine getirmişlerdir. Savaşın maliyetlerinin getirisine kıyasla göze alınamamasından ötürü korkulan bu durum gerçekleşmemiştir. Savaş sonrası BM'nin kurulması ve galip devletlerin daimi barış üyesi olarak diğer ülkelere bariz bir ayrıcalık kazanmaları tercih edilmiştir.

Mearsheimer uluslararası sistem ile ilgili başka analizler de yapmıştır. Ona göre uluslararası sistemin dengesini sağlamaktan çok, ülkeler bu dengede daha büyük paya sahip olmayı amaçlarlar. Daha büyük bir güç sahibi olmak; çatışmalarda, savaşlarda avantaj sağlayacağından dolayı kendisini güvensiz hisseden zayıf ülkelerin müttefikliğini otomatik olarak kazanmayı beraberinde getirecektir. Zira ona göre ülkeler tavır alırken daima kendisini düşündüğünden dolayı çok kutuplu bir uluslararası toplumda daha güçlü olana yaklaşma temayülü göstermektedir. Soğuk savaş sonrası Suriye'nin ABD'ye yaklaşması da bu şekilde açıklanabilir. Dolayısıyla ülkeler askeri olarak güçlendikçe diğer ülkeleri ve devamında uluslararası toplumu etkisi altına alacak, dünyanın tek hegemonik gücü olarak kendi çıkarlarını ne olursa olsun dünyaya dayatabilecektir. Bu yolla uluslararası hukuku ve uluslararası örgütleri kendi etkisine alacak ve yaptığı katliam, sömürge, kültürel dejenerasyon vb. aksiyonlarından dolayı herhangi bir yaptırım görmeyecektir. Hatta Bush döneminin "teröre karşı savaş" söylemlerini yaptığı dönemde olduğu gibi hiç olmayan bazı iddialar ve şüpheler ile uluslararası toplumu kendi heveslerine kanalize edebilecektir (Mearsheimer, 2004a).

Dünya liderliğini ele geçirse bile bununla yetinmeyen süpergüçler gücünü daha da genişleterek dokunulmaz, ulaşılmaz, dünyaya her istediğini yaptırabilen ve dayatabilen, bu makamında kalıcı ve huzurlu olan, aykırı hiçbir gücün varlığının kalmadığından emin olan bir duruma gelmek istemektedir. Immanuel Kant bu durumu şöyle ifade eder:

"Tüm dünyayı fethederek kalıcı bir huzura ulaşmak eğer mümkünse her devletin veya hükümdarının arzusudur." (Wing, 1946).

Dünyaya tamamen hakim olmak, insanları bedensel ve zihinsel olarak kontrol etmek, uluslararası sistemi gönüllü olarak kendi isteklerine itaat eder bir duruma getirmek, yerel ve küresel düzeyde istediği aktöre istediği şekilde rol biçebilmek hiçbir devletin ulaşamadığı emeller olduğundan ötürü emperyal faaliyetler bilhassa siyasetin hiçbir dini ve kültürel değere tabi olmadığı son birkaç yüzyıldır durmak bilmemektedir. Çünkü üst bir değer tarafından kontrol edilemeyip sadece öz menfaat merkezli hareket edilen bir uluslararası toplumda menfaatlerin bir sonu bulunmamaktadır. Çin'in ülke içerisinde Uygur kökenli

Müslümanlar başta olmak üzere kontrollerini ve baskısını her geçen gün daha da arttırması, dünya ticaretini domine ederek diğer ülkelerin iç ve dış politikasına daha fazla etki etmeye gayret göstermesi, adım adım küresel bir güç olma emeli peşinde büyümesi ve askeri olarak yayılmaya başlaması bunun bir örneğidir. Aynı durum Rusya'nın ülkedeki Müslüman azınlıklara sert tutumu ve agresif dış politikasında da görülmektedir. ABD'nin bilhassa ikinci dünya savaşı sonrası işgalleri, sömürüleri, propagandaları, ulusal ve uluslararası düzeydeki birçok faaliyeti bu şekilde açıklanabilir. Suriye iç savaşında da muhalefetin İslami bir kimliğe bürünmemesi için yapılan çalışmalar da bunu doğrulamaktadır. İnsan hayatının ve harap olan bir dünyanın süpergüçler nazarında kendi politik çıkarlarının yanında önemsiz görüldüğü anlayışlar da bu düzenin sonuçlarından birisidir.

2.3.3. Bir Politika Aracı Olarak Savaş

Carl Von Clausewitz tarafından yazılmış bir yazıda savaşa karşı realist bir yorum tercih edilmiştir. Bilhassa liberal çevreler tarafından savaş ve devletlerarası ilişkiler farklı hatta birbirlerinin zıddı iki kavram olarak görülmektedir. Fakat yazar bu hususta başka bir görüş ortaya koyarak şöyle der:

“Savaş, siyasi ilişkinin yalnızca bir parçasıdır, bu nedenle hiçbir şekilde kendi şahsına münhasır bir olgu değildir.” (Clausewitz, 2004).

Clausewitz savaşların devletlerin birbirleriyle ilişkilerinden bir tanesini teşkil ettiğini ifade etmektedir. Devletler hali hazırda kendi çıkarlarını gözeten rasyonel bir mekanizmaya sahiptir. Örneğin ticaretlerinde kendi çıkarlarını gözetirler, anlaşmalarında kendileri için en uygun olanı yapmaya çalışırlar, diplomatik ilişkileri ben merkezli olarak şekillenir. Ona göre aksini iddia etmek hali hazırda yaşanmış ve yaşanan olaylar ile ters düşmektedir. Başka bir deyişle ülkelerin, diğer ülkelerin ekonomilerini kendilerine öncelendiği için ticaret yaptığı, anlaşmalarda kendi ülkeleri gibi dünyanın geri kalanını gözetmediği, diplomatik ilişkilerinin ben merkezli olmayıp kendi çıkarlarını bir kenara bırakarak başka ülkelerin öncelendiğini iddia etmek gerçeklikten uzak bir bakış açısı olarak değerlendirilmektedir. Marshall yardımları, Çin'in günümüzde verdiği krediler, ABD'nin tüm dünyada demokrasileri desteklemesi gibi politikaların da elde edilmek istenen bir siyasi/ekonomik/sosyal vb. bir getiri

merkezli olduğu söylenilebilir. Örneğin ABD Sovyetler Birliği'ne yakınlaşan ülkelerde ekonomik ambargo ve çevrelemeler uygulamış, Çin'in projeleri ile Asya ülkeleri arasında bariyer olmaya gayret ederek gerek Çin'i gerekse Çin'e yakınlaşan ülkeleri ekonomik olarak baskı altına almaya çalışmış, demokratik yönetimlerin ABD'nin istediği düzlemden uzaklaşması bilhassa İslami bir kimliğe bürünmesiyle azınlık askeri diktatörlerine destek vermiştir. Ezcümle uluslararası ilişkiler, uluslararası stratejik bir mücadeleden müteşekkil olarak ifade edilmektedir.

Clausewitz'in makalesinde aynı zamanda savaş ile politikanın paralelliğine de vurgu yapılmaktadır. Baskın politikalar yürüten ülkelerin savaşlarda baskın, istediği politikalar yürütemeyen ülkelerin de savaşlarda kaybeden ülkeler olduğu vurgusu yapılmıştır. Aynı zamanda savaş, öngörülemez yönünden ötürü güçsüz olan ülkelerin çekinik olarak yaklaştığı bir durumdur. Ülkeler kendi gücüne veya müttefiklerine güvenmiyor, karşı tarafta yer alan devlet veya devletleri savaşta daha avantajlı görüyorsa bu durum o devletin kararlı bir dış politika izlemesini engelleyecektir. Aynı şekilde bir ülke savaş çıkması durumunun kar-zarar hesabını yaptığında savaşın kendisi için menfaat sağlayan bir araç olduğunu görüyorsa bu durum onun agresif bir politika gütmesine sebep olacaktır. Dünyada toprak kazanımlarının, stratejik üstünlüklerin, kazanılan politik avantajların kazanılan veya kazanılması muhtemel olan savaşlardan kaynaklı olduğu bu tezi doğrulamaktadır (Clausewitz, 2004).

Birleşmiş Milletlerde ayrıcalık sahibi beş ülkenin 2. Dünya Savaşının galip ülkeleri olması; Sovyetler Birliği ekonomik olarak zayıfladığında çevresinde bulunan ülkelerdeki etkisini de yitirmesi; Avrupa krallıklarının Osmanlı İmparatorluğunun askeri gücü zirvedeyken çekingen, Osmanlı'nın zayıf dönemlerinde agresif ve işgal yanlısı olması; ABD'nin gücünün zirvesindeyken Ortadoğu başta olmak üzere yayılımcı siyasetinin zayıfladıktan sonra bir geri çekilme ve diplomatik mücadeleye dönüşmesi gibi örnekler savaşın politik üstünlük için kullanılan bir araç olduğunu göstermektedir. Uluslararası politika herhangi bir barış veya hukuk merkezinde olmayıp, güçlü olanın zayıf olandan politik olarak üstün olması şeklinde ilerlemektedir. Bu üstünlük bazen kendisini

bir işgal, bazen bir yaptırım, bazen diplomatik olarak verdirilen bir taviz, bazen kendi değerlerini kabul ettirme gibi yollar ile tezahür edebilmektedir.

2.3.4. Geçtiğimiz Yüzyılın “Barış” Karnesi ve ABD’nin “Terörle Mücadele” Bilançosu

1899 ve 1907 yılları arasında uluslararası ilk laik sözleşmelerden olan ve savaş suçlarını konu edinen Lahey Sözleşmeleri o günden bugüne birden çok kez çiğnenmiştir. O dönemin büyük ulus-devletleri 1899 ve 1907 yıllarında küresel bir barışı tesis etme ve savaş suçlarını engelleme üzerine toplanmışlardır. Tecavüzü ve yağmayı yasaklamak gibi söylemler ile gerçekleşen bu anlaşmaların üçüncüsü, tarafların birbirleriyle 1. Dünya Savaşında savaşmaları ve birbirlerini yağmalamaları ile gerçekleşmemiştir (İnal, 2011).

Savaşların ve katliamların dinlerden, imparatorluklardan vs. sıyrılarak laik, uluslararası düzlemde ve Ulus-devlet düzeyinde çözülebileceğini savunan bir anlayış devletlerce kabul edilmesine rağmen insanlık insanoğlunun gördüğü en kanlı ve en çok sivil katliamının yaşandığı yüzyılı yaşamıştır. Sivil katliamlarını en çok yapan ülkelerin başını çektiği uluslararası kurumlar bu katliamlarının zirveye ulaştığı, egemen güçlerin çıkarlarının dünyaya yön verdiği bir dünya tesis etmiştir. Tüm normları ve etik değerleri ayaklar altına alan bir dünya düzeninde milyonlarca sivil hayatını kaybetmiştir. Birçok devlette (başta Ortadoğu halkları ve ABD hegemonyasını reddeden devletler) iç ve dış çatışmalar yaşanmıştır. Savaş ve barış arasındaki sınır bulanıklaşmış ve öldürülen insanlar adeta normal karşılanmaya başlamıştır. 2019 yılında bilinen 79,5 milyon insan yerinden edilerek evlerini terkedip mülteci hayatı yaşamaktadır (Katz, 2021).

Ayrıca savaşlarda ölen insanların kimliği ile alakalı başka bir istatistik durumun vehametini gözler önüne sermektedir. Savaşlarda ve çatışmalarda sivil ölümlerinin askerlere nazaran çok daha az olması kabul gören ve istisnaları nadir bulunan bir durum olarak günümüze gelmiştir. Fakat günümüzün modern, teknolojik, uluslararası kurumların denetiminde veya kontrolünde olan çatışmalarının en büyük tehdit altında olan kesimini masum siviller teşkil etmektedir. 1. Dünya Savaşında kurbanların %5’ini siviller teşkil etmekteyken bu oran 2. Dünya Savaşı’nda %66’ya yükseldi. Mevcut çatışmalarda ise bu oran

%80-90 oranlarında seyretmektedir (Hobsbawm, 2008). Günümüzde sivil katliamı adeta bir koz ve zafere götüren bir araca dönüşmüştür. Bu durumda geçmişteki yönetimlerin cahil ve barbar; günümüz devletlerinin ise modern, insan haklarına ve hukuka saygılı olduğu zannının sorgulanmasına yol açmaktadır.

Genel kabul görmüş bir anlayış, eskiden din merkezli savaşlar sebebiyle çok insanın öldüğü ve güçlünün güçsüzü sürekli ezdiği yönündeydi. İmparatorlukların birbirleri ile sürekli savaş halinde olduğu bu yüzden de dünyanın güvenilmez bir yer olduğu sürekli vurgulanmaktaydı. Fakat bu algının aksine günümüz dünyasının geçmişe nazaran işgal sebepleri ve kamuoyunu yönlendiren kanalları farklıdır ve barışın geliştirilmesi konusunda hiç de ilerleme katetmediği görülmektedir. Örneğin 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre 20.yy'da yaşanan savaşlarda yaklaşık 110 milyon insan yaşamını yitirirken bunun 63 milyonunu siviller teşkil etmektedir. Sivillerin katledilme oranları ABD'nin emperyalizminin küresel çapta etkili olduğu 20.yy'ın 2.yarisından itibaren radikal bir biçimde artmıştır (Hobsbawm, 2002).

2009 yılında yapılan bir araştırmada ise ortaya yine çarpıcı rakamlar koymuştur. 1860-65 ABD iç savaşından itibaren savaşlarda ölen insanların araştırıldığı bu çalışma 160 milyon insanın savaşlar sonucu öldüğünü ortaya koymuştur (Scaruff, 2002). Ulusların laik temeller üzerine dünyaya barışı temin edeceği fikrinin yaygın olarak benimsendiği bu dönem, insanlığa tarihin hiçbir döneminde görülmemiş bir kanlı süreci yaşatmıştır. Üstelik günümüz çağının birçok çevrelerce modern, aydınlık; geçmiş çağların karanlık, vahşi barbar diye anlaşılmasına rağmen böyle olmuştur. Ayrıca yukarıda gösterilen mevcut kaynaklar özellikle batılı kaynaklardan derlenerek bizzat batılı araştırmacıların verilerine göre durum gözler önüne serilmiştir. İngiltere ve ABD başta olmak üzere batılı emperyalistler başta olmak üzere ülkelerin dünyayı ne hale getirdiği açıklanmıştır. Bu durum devletlerin ellerindeki bilim ve teknolojiyi göstermeye çalıştıklarının aksine büyük oranda nerelere ve nasıl kullandığını gözler önüne sermektedir.

John Tirman tarafından yapılan bir araştırmada 1945'te Japonların teslim olmasından bu yana ABD tarafından açılan savaşlar sonucu (iç çatışmaların

desteklenmesi, darbeler veya küçük çaplı müdahaleler hariç tutularak) en iyimser verilere göre 6 milyon insanın öldüğü ifade edilmiştir. Tirman başlığını “Amerikan savaşlarında öldürülen sivilleri neden görmezden geliyoruz?” diye isimlendirdiği makalesinde ABD’nin sivil katliamlarını azaltmak söylemlerine rağmen sivil katliamlarına sebep olduğu belirtilmiştir. ABD’nin Vietnam işgalinde 1.5 ila 3.8 milyon insanın daha sonra savaşın yayılmasıyla Kamboçya ve Laos’ta 600.000 ila 800.000 insanın öldüğü belirtilmiştir. 2006 yılında yapılan iki bilimsel çalışmada Irak savaşı dolayısıyla 400.000 ila 650.000 insanın yaşamını yitirdiği ve o tarihten itibaren de bu sayının arttığı ifade edilmiştir. 2012 yılında yapılan bu çalışmada Afganistan’da ise tahmini 100.000 kişinin ABD kaynaklı işgalde hayatını kaybettiği ifade edilmiştir (Tirman, 2012). Neta C. Crawford ve Catherine Lutz tarafından 2021 yılında yapılan ve tamamen ABD kaynakları baz alınan çalışmada dahi ABD’nin 11 Eylül saldırıları sonrasında gerçekleşen işgallerde çoğunlukla sivillerin hayatını kaybettiği ortaya konmuştur (Crawford ve Lutz, 2021).

2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri başkanı George Bush ABD’nin küresel düzeyde bir terör ile savaşa giriştiğini ilan etmiş, kutsal ve bazı sebepleri işgaller için kılıf olarak sunmuştur. Bu ilan demokrasinin yüceltilmesi, köktencilik ile mücadele, terörizmin kaynağında hedef alınarak yok edilmesi, haçlı seferi, ABD’nin ve insanlığın güvenliği gibi kavramlar öne sürülerek 20 yıllık bir süredir icra edilmektedir. Fakat iddiaların aksine ABD’nin başını çektiği bu işgaller 20 yıllık süreç boyunca dünyadaki katliamın ve insan hakları ihlallerinin en önde gelen örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. The Intercept’in yayınlamış olduğu bir rapor Irak, Suriye, Afganistan, Pakistan, Somali gibi İslam dünyası başta olmak üzere ABD’nin işgal hareketlerini bölge bölge araştırarak bilimsel veriler ışığında bilançonun ortaya konulmasını Brown Üniversitesi'nin Savaş Maliyetleri Projesi tarafından yararlanarak yayınlamıştır. Genel bilançoya bakıldığında ABD’nin “terör ile savaş” ile 1 Milyon insanın ölümüne sebep olduğu ispatları ile ortaya konulmuştur. Bu ölüm rakamlarına dünyanın başka hiçbir devlet/devlet dışı aktörü tarafından yaklaşılamadığı bilinmektedir. Raporda ABD ve ABD’nin yanında yer alan güçlerin askeri kayıplarının 365 bin kişi dolaylarında olduğu ortaya konulmuştur. Bu 365 bin askerin sadece 15 bininin ABD askeri olduğu ise ABD’nin bu çatışmalarda müttefiki olan askerleri

öncü kuvvet olarak kullandığı yorumlarına sebep olmaktadır. Ayrıca ABD karşıtı askeri kanadın kayıplarının da 200 bin kişi dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. ABD ve müttefiklerince kadın, çocuk, yaşlı, masum demeden öldürülen sivillerin sayısının da 450 bin dolaylarında olduğu ortaya konulmuştur. Üstelik bu bilgiler genellikle genç yaştaki silahlı/silahsız erkek maktüllerin karşı tarafın askerleri olarak muamele gördüğü istatistiklerden edinilen bilgiler ile oluşturulmuştur. Öldürülen sivillerden hiç kayda girmemiş olan veya karşı tarafın silahlı güçlerinden gösterilmiş olanların da fazlaca bulunduğu bilinmektedir (Hussain, 2021). ABD içinde bulunduğumuz yıllar itibariyle halen kendi yaptığı sivil katliamlarını başkalarının üzerine atmakta ve buradan itibarını toplama gayreti vermektedir (“ABD'nin "terörle savaş" siyasetinin sonucu: 365 bin ölü asker, 8 trilyon dolar kayıp”, 2021). Uluslararası Af Örgütü ABD Şubesi Direktörü Paul O'Brien 2021 yılı itibariyle sivil katliamına devam eden ABD'nin hesap vermesi ve zararı maddi manevi tazmin etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Uluslararası Af Örgütü ABD'nin uluslararası hukuk çerçevesinde yargılanması ve uluslararası düzeyde baskılanması gerektiğini ifade etmiştir (“Uluslararası Af Örgütü: ABD Afganistan'daki savaş suçlarının hesabını vermeli”, 2021). Uluslararası toplum nazarındaki etkisi göz önüne alındığında ABD'nin yargılanıp yargılanmayacağı, yargılansa dahi verdiği tazminatların katlettiği insanlara karşılık neyi ifade edeceği düşünülmektedir. Zira bu denli zulümlere öncü olmuş bir devlete aynı şekilde mukavemet edilmeden gerçek manada bir adaletten söz etmek mümkün olmamaktadır.

Herhangi bir ciddi yaptırım ile karşılaşmayan tam aksine “polis devlet, özgür dünyanın lideri” gibi misyonları hala taşıdığını iddia eden ABD'nin bu işgallerden az zarar gördüğünü söylemek de güç olacaktır. Ekonomik bilanço gözler önüne serildiğinde ABD'nin kendisine ekonomik zarar verdiği ve ABD'nin bu savaştaki zararının 8 trilyon dolar olduğu düşünülmektedir (Hussain, 2021). Oysaki ABD Başkanı George W. Bush'un ekonomi baş danışmanı Lawrence Lindsey “terör ile savaş” harcamalarının 200 milyar doları aşmayacağını ifade etmişti (“ABD'nin "terörle savaş" siyasetinin sonucu: 365 bin ölü asker, 8 trilyon dolar kayıp”, 2021). 8 trilyon dolarlık bu meblağa bir örnek vermek gerekirse, Türkiye Cumhuriyetinin TÜİK tarafından açıklanan verilere göre 2019 yılında gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) 4 trilyon 320 milyar 191

milyon TL olarak açıklandığı söylenilebilir. Bu miktarın 3 Eylül 2021 ABD Doları/Türk Lirası kuru göz önüne alındığında 520 milyar dolar olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2020). Başka bir deyişle Türkiye Cumhuriyeti devletinin 2019 yılı GSYH miktarınının 16 katına yakın bir meblağın ABD tarafından sadece savaş, işgal ve katliama harcandığı göz önüne alınmalıdır. Su, gıda, ilaç, barınma gibi temel ihtiyaçların gün geçtikçe karşılanmakta zorlandığı günümüz dünyasında işgale bu kadar bir yatırım yapan ABD, hala “dünya liderliği” yapmak konusunda ısrar etmekte ve devletler düzeyince ciddi bir tepki ile karşılaşmamaktadır. Halklar nazarında olmasa da devletler nazarında ABD’nin arabuluculuğu, BM’deki önemli rolü ise hala devam etmektedir.

2.3.5. ABD Emperyalizminin Dönüşümü

Tarih boyunca birçok topluluk diğer topluluklar için sömürgeci/emperyalist amaçlar barındırmıştır. Bu birçok uzman tarafından birçok ülke için hala bir “iç güdü” olarak değerlendirilmektedir (An-Naim, 2011). Ülkeler kendi çıkar ve arzularını gerçekleştirebilmek adına başka ülkelere emperyalist politikalar ve müdahaleler gerçekleştirebilmektedir. Bu emperyalist yönelimler birçok farklı yöntem ile anlaşılmaktadır.

Emperyalist faaliyetler direkt sıcak bir savaş ile bölgelerin ele geçirilerek kontrol edilmesi şeklinde kendisini gösterebilir. Kontrol edilmesi güç olan toprakları tamamen harap ederek kullanılmaz hale getirmek de emperyalist yönetimlerin geçmişi ve günümüzde kendisine yer bulmuştur. Örneğin geçmişte Moğolların katliamları, Timur’un işgal ettiği bazı bölgelerde yaptıkları, 2. Dünya savaşı sırasında Müttefiklerin gerçekleştirdiği Berlin bombardımanları; günümüzde NATO’nun Libya müdahalesi, Esad’ın Doğu Guta, Dera katliamları vb. bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda ülkeyi istila ederek toprakların kontrolünün yanı sıra yeraltı ve yerüstü kaynaklarınının sömürülmesi şeklinde de kendisini gösterebilir. Bu faaliyetlere ek olarak ülkeler Avrupalıların yapmış olduğu gibi ülkenin kaynaklarını sömürmek ile yetinmeyerek, ülkenin yerli nüfusunu silah zoruyla bu faaliyetlerinde ölümcül koşullarda çalışmaya zorlayabilir. Üstüne üstlük sömürgeciler, bu insanları köle olarak ele geçirerek onlardan bedensel olarak mümkün olan her bölgede ve işte faydalanmak

yöntemini de seçebilmektedir (Çetin, Esen, Bolelli, Başay, Özcan, Seçkin ve Aksünger, 2020).

Ülkeler emperyalist yönelimleri zamana uyarlanarak genişleme eğilimi göstermiştir. Bu eğilimlerin uygulanabilir olması kaba güç kullanarak tam anlamıyla mümkün olmadığı ve yeni emperyalist temayüllerin uygulanabilir olması için uygulama metotlarının revize edildiği görülmektedir. Dini ve ekonomik söylemlerin başı çektiği eski emperyalizmin yerini daha yeni yaklaşımlar almış, fakat sonuç aynı olmuştur. Emperyalizmin kapsamının genişlemesi sömürünün boyutunu dini ve ekonomik olmanın üzerine çıkarmış; duygusal, entelektüel, fiziksel, psikolojik, siyasi, teknolojik, propaganda gibi birçok farklı yönden kapsamını genişletmiştir. Suriye iç savaşı örnek verilirse; Rusya emperyalist yaklaşımlardan dolayı diktatör Esad'ın faaliyetlerini meşrulaştırmış ve katliamlarına ortak olmuş, ABD bölgede PYD başta olmak üzere teröre destek vermiştir. Çin ise Esad rejimini müttefiki olarak görmekte ve BM başta olmak üzere her platformda desteklemektedir. Aynı zamanda Çin teknolojiyi kullanarak Doğu Türkistan'ı kontrol etmektedir. Dünya üzerindeki birçok entelektüel kişinin “gücün” yanında yer almaya zorlanması, istenilen konumda yer alırsa desteklenmesi, aksi takdirde gözden düşürülüp çeşitli yaptırımlara uğraması da bu duruma örnek olarak gösterilir (An-Naim, 2011). Örneğin 20 sene boyunca bombalanan, tecavüze uğrayan, yetim ve dul bırakılan, fakirleştirilen Afgan kadınlarına sessiz kalınırken; ABD'nin Afganistan'da kaybedip bölgeyi Taliban'a terk ettiğinde bir anda eşcinsel kadınların veya örtünmek istemeyen kadınların durumundan “endişe duyulması” bu durumun küresel çaptaki propaganda boyutunun göstermektedir.

ABD ve Batı medyasının propaganda tarafını bizzat yaşayarak görmüş bir gazeteci emperyalizmin medya ayağını açıklayan makalesinde konuya ışık tutmaktadır. İngiliz bir kadın savaş muhabiri ve gazeteci olan ve Taliban tarafından esir edilen Yvonne Ridley; medyanın insanları aldatmak yönünden nedenli büyük bir rolünün olduğunu kendi hayatında tecrübe ettiğini ifade etmektedir (Ridley, 2021). Afganistan işgali başladığında Taliban ağır bir NATO saldırısını göğüslemeye çalışmaktaydı. Bu dönemde ABD'nin ve İran'ın başını çektiği birçok insan hakkı ihlalleri, sivil katliamlar, hastane ve yetimhane gibi kurumların dahi bombalanması durumları yaşanırken İngiliz bir kadın muhabir

olan Yvonne Ridley Taliban'a esir düşmüştü. O zamana kadar kitle iletişim araçları vasıtasıyla tanıdığı Taliban tarafından göreceği muamele konusunda bir hayli korktuğunu iddia eden Ridley, gördüğü muamele karşısında hayretler içerisinde kaldığını belirtmişti. Ridley'in tabiriyle "medyanın şeytanlaştırdığı insanlar" ellerinde bütün imkanları varken Ridley'e çok iyi davranmışlardı. Oldukça saygılı bir muamele gören Ridley, hiçbir konuda zorlanmamıştı ve adeta misafir edilmişti. Ebu Gureyb veya Guantanamo hapisanelerinde mahkum olması durumunda türlü işkenceler gördükten sonra öldürüleceğini iddia eden Ridley'in hayatında bu olay önemli bir dönüm noktası olmuştu. İslam'a girmesi konusunda da zorlanmadığını iddia eden Ridley, Taliban'ın tarafsız bir gözle İslam'ı araştırmasını istediğini talep edip kendisini serbest bıraktığını iddia etti. İsrail ordusu, NATO güçleri, Ortadoğu ve Horasan bölgelerindeki çatışmalar hakkında çalışma yapan ve basmakalıp düşüncelerin peşinden gittiğini idrak eden Ridley, döndüğünde İslam'ı tarafsız bir şekilde ana kaynaklarından araştırarak Müslüman oldu. Bu yaşadıklarının ona İslam'ın ve Müslümanların yanlış tanıtılmaya çalışıldığını gösterdiğini ifade eden Ridley'in medyaya ve doğru bilgi kaynağına olan bakışının değişmesini sağladı (Saunders, 2004) (Aparı, 2021).

Yvonne Ridley tarafından kaleme alınan makalede medyanın siyasi manipülatif yönüne vurgu yapılmaktadır. Demokrasilerin ve diktatörlüklerin her birisinin medyanın gücünün farkında olduğunu ve bunu manipüle etmek için çalıştıklarını iddia eden Ridley makalesine şu paragraf ile başlamıştır:

"Gazetecilik güçlü bir silahtır, bu yüzden çoğu zorba ve despot medyayı kontrol etmeyi ya da yasaklamayı sever. Sözde demokrasilerde bile hükümetler medyanın seçmenler üzerinde sahip olabileceği güç ve etkinin gayet farkındadır. Kritik manşetler ve yorumlar seçimleri kazandırabilir veya kaybettirebilir, halkın desteğini sağlayabilir ve hatta savaşları başlatabilir." ("Kitle aldatma silahı olarak medya: Afganistan örneği", 2021).

Makalede George W. Bush ve Tony Blair'ın kasti olarak ve kimyasal silahlar konusunda kamuoyunu aldatarak işgale kılıf hazırladığı ifade edilmiştir. Bu bahane ile ABD, yaptığı bütün katliamlar için dokunulmazlık ve takdir elde etmeye çalışmıştır. Kimyasal silahların olmadığı ortaya çıktığında iş işten geçmiş, ölen ölmüş, bir ülke insanlarıyla beraber harap olmuş, bölge terörist milis gruplarının insafına terkedilmiş; kamuoyunu kimyasal silah haberleri ile yanıltan gazeteciler ise kuru bir özür ile sorumluluk almaktan uzak durmuşlardır.

Batı medyasının durumunun içler acısı olduğu ifade edilmektedir. Batı medyası dezenformasyonunun kasti olarak devam ettirildiği göze çarpmaktadır. Savaşı ve itibarını yitiren başta ABD olmak üzere Batı ülkeleri, medyayı kullanarak itibarlarını korurken düşmanlarını itibarsızlaştırmayı amaçlamaktadır. Bu yollar ile yenilginin telefi edilmesi ve düşmanlara zarar vermenin yolu hazırlanmaya çalışılmaktadır. Kaldı ki kendileri tarafından istenilmeyen “gizli” gerçeklerin açıklanmasından ötürü de birçok gazeteciyi hapishanelerde çürüten Batı tarafından bu faaliyetlerin icra edildiği ifade edilmektedir.

Dünyaya barış, adalet ve demokrasi götürme iddiasıyla hareket eden, gücünden dolayı uluslararası toplum nazarında ayrıcalıklı olan, bu ayrıcalığı BM başta olmak üzere resmi ve gayri resmi her platformda kendisini gösteren ABD düşmanlarını kara propagandalar ile yıpratırken en büyük savaş suçlarını kendisi işlemiştir ve işlemektedir. Düşmanlar bir yana ABD askerlerinin kendi aralarında gerçekleşen ve bir çoğunun ortaya çıkmadığı düşünülen cinsel saldırıları, tecavüzleri, şiddet uygulamaları da bilinmektedir (Human Rights Watch, 2005). Kendi mesai arkadaşı kadınlara tecavüzleri ile bilinen ABD askerlerinin düşman topraklarında sivillere yaptığı uygulamaları tek tek zikretmek mümkün olmasa da bazıları şu şekilde ifade edilebilir: Su ile boğma işkencesi, zor pozisyonlarda saatlerce bekletme, çıplaklığa zorlama, saatlerce ayakta bekletme, aile ve sevilen kişilere zarar verme ile tehdit etme, uykuya müsaade etmeyen işkenceler uygulama, insan tahammülünün üzerinde yüksek ses, sıcak ve soğuk ile işkenceler, korkunç hücre hapisleri, taciz ve tecavüzler ve daha niceleri...(Human Rights Watch, 2014). Hatta eski ABD başkanı Obama ABD'nin planlı bir şekilde işkence uyguladığını itiraf etmiştir. Burada önemli başka bir detay da işkencelerin bizzat CIA koordinatörlüğünde bir savaş politikası olarak bizzat ABD devletinin kontrolünde yürütülmüş olmasıdır (“Obama: ‘We Tortured Some Folks’ after 9/11”, 2014). Bu özelliklere sahip bir devlet ve onun askerleri ise ne kadar medya gücüne sahip olurlarsa olsunlar gerçeklerin bir kısmının zamanla ortaya çıkması ile kaçınılmaz olarak antipati toplamışlardır. Dünya'daki politik, ekonomik, medyatik üstünlüğü ABD'ye böyle bir topluluğun dünyaya barış ve adaleti götürecektir topluluk olması imajını kabul ettirmekten aciz kalmıştır.

Ayrıca fakirleşmiş ve geçim kaynakları kalmamış insanların geneli elli dolar gibi bir paraya istenilen görüntü ve röportajı vermeye razı hale gelmiştir. Burka yakma, sakal tıraş etme, mutlu huzurlu bir ülke görüntüsü verme görüntülerinin kasti olarak medyaya servis edildiğine şahit olduğunu ifade eden Ridley'in bu iddiası ABD işgalinde bulunan ülkelerin durumu göz önüne alındığında tutarlı olmaktadır. ABD'nin kurduğu kukla rejimler zamanında ülkelerin nasıl idare edildiği incelendiğinde ABD tarafından faydalandırılan küçük bir kesim insan haricindeki diğer insanların mutlu olup dans etme ihtimali, onların elli dolar kazanabilmek için her duruma girebilmesi ihtimaline karşı çok küçük görünmektedir.

Yalan belgeler ve kasıtlı saptırmalar ile medyanın insanları yönlendirdiğini görülmüştür. Küresel bir problem olduğu düşünülen medya propagandalarının insanların akıl ve düşünce sağlıklarını bozarak onları dünyanın asıl büyük sorunu olan emperyalist ve kapitalistleri görmesini engellediği; hatta onlardan medet bekleyip, onları çözüm konusunda yetkilendirecek bir noktaya geldiği ifade edilmiştir. Düşünce ufukları medyanın kafesi ile hapsedilmiş olan insanları farklı konulara kanalize etmek; onların olaylara belli bakış açıları ile bakmalarını sağlamak, doğru ve yanlış algılarını şekillendirmek gibi yönlendirmelerin kolaylıkla icra edilebildiği iddia edilmiştir. Hülasa makalede spesifik örnekleri ile açıklandığı gibi medya; insanların yalancıları doğrulaması, doğruları yalanlaması, katili kahraman kahramanı katil olarak göstermek için kullanılan çok etkili bir silah olarak emperyalist devletler tarafından kullanılmaktadır ve bunda hiçbir etik değer gözetilmeksizin insanları yönlendirme amacı güdülmektedir (Ridley, 2021).

Bütün emperyalist eğilimlerin aynı zamanda meşrulaşma çabasının da olduğu ifade edilmektedir. Bu meşrulaşmalar formalite olup, asıl emperyal amaçların gerçekleştirilmesine vesile olmaktan veya yardım etmekten öteye geçmemektedir. Kimi ülkeler dünya barışını korumak için, kimi ülkeler küresel rekabet olarak adlandırdıkları sömürge yarışında kaybetmemek ve rakipleriyle rekabet edebilmek için, kimi ülkeler içe kendileri için kutsallaşmış bazı kavramlar ve anlayışlar için sömürü ve işgal faaliyeti yürütmenin "gerekliliğini" savunabilmektedir (An-Naim, 2011).

An-Na'im'a (2011) göre, bu duruma çözümleri daha pragmatik politikalar benimsemek, BM'nin yetkilerini arttırmak, uluslar üstü ahlaki ve etik normların kabul edilmesini sağlamak olarak ifade edilmektedir. Ülkelerin toplu bir şekilde barışı tesis eden aktörler olarak uluslararası normlar tarafından teftiş edilebilmesi ve gerektiğine "barışa zorlamak" için hep beraber hareket etmesi gerekmektedir. Ancak ABD başta olmak üzere günümüzde emperyalist amaçların ve yönelimlerin en önemli dayanağının da yukarıda bahsedilen çözüm önerileri olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. ABD ulusal güvenliği için dünyayı işgal etmekte, barış ve teröre karşı mücadele bahanesiyle sivil yerleşim yerlerini harap eden işgallere girişmektedir. Yine benzer gerekçeler ile BM emperyalist devletler tarafından baskılanmakta ve bu uğurda araçsallaştırılmaktadır. Aynı zamanda BM emperyalist devletlere karşı bir yaptırım gücüne sahip olmayıp, aksine BMGK 5 daimi barış üyesinin belirgin düzeyde etkisi altındadır. Suriye iç savaşı özelliğinden bakacak olursak durumun bu şekilde olduğu görülecektir. Hülasa çözümleri bile emperyalist, kapitalist, dünyanın mevcut durumunun büyük oranda müsebbibi olan devletlerin veya onların insanlığın önüne koyduğu mecraların yanında aramak sorunu çözmemekte, aksine derinleştirmektedir (Ensari, 2021).

Siyasi savaşlar, konvansiyonel ve düzensiz savaşları, siber savaşları, propagandayı, diplomatik ve hukuki yöntemleri v.s kullanarak ve sentezleyerek yapılan savaş modeli olarak tanımlanabilecek "hibrit savaş" ile ABD, dünyada sarsılan hakimiyetini yeniden tesis etme ve güçlendirme yoluna gitmektedir (Standish, 2018). Bunun için de zenginlikleri ele geçirmek, isyanları ve aksi temayülleri bastırmak, ABD'nin rakipleri caydırarak üstün gelmek gerekmektedir. ABD bu emperyal amaçlarını gerçekleştirme ve gücünü toplarlama adına bu planlarını devasa bir askeri ve ekonomik güç ile desteklemektedir. ABD'nin vaadlerinin çok uzağında bir dış politika sergilemesi ve demokrasi, hukuk insan hakları gibi söylemlerinin emperyalizmi kamufle edici olarak kullanması sebebiyle kendi ülke içerisindeki iç bütünlüğü bozulmuştur. ABD artık işgal ettiği ülkeler ve dünyanın geri kalanı bir yana; kendi vatandaşlarına meşruiyetini kabul ettirmekte zorlanmaktadır. Bu da Amerikan emperyalizminin en çok zora girdiği yerlerden biridir (Katz, 2021).

ABD'nin dünya hakimiyetini tesis etme arzusu ve kaybolan otoritesini yeniden sağlama çabası 21. yüzyıl ABD emperyalizminin temelini oluşturmaktadır. Çok kutuplu bir dünya düzeni ABD'ye yeni bir rakibin ortaya çıkması anlamına gelmektedir ve eski müttefikleri (ABD politikasına alet olan devletleri) kaybetme tehlikesini doğurmaktadır. Zira söylemsel düzeyde rızayı oluştursa da eylemsel olarak tek taraflı ve baskıcı hareket eden ABD'nin uluslararası toplumda en önemli kozu uzun zamandır alternatifsiz olarak görülmesi olarak ifade edilmektedir. ABD'nin dünya hakimiyetinin temelinde güce sahip olmak ve onu kullanmak yatmaktadır. ABD'nin bu imkanını yitirmesi hızlı bir şekilde müttefiklerini de kaybetmesine sebebiyet verebildiğinden dolayı endişe ile karşılanan bir durumdur (Katz, 2021). Bu nedenle söylemsel olarak işbirliği ve yardımlaşmadan bahsedilse bile, ABD'nin hala devam eden silahlanma yarışı ülkenin emperyalist kimliğini gözler önüne sermektedir. Bu durum emperyal devletlerin tahakküm mekanizmasının hukuk, bilimsel ilerleme vs. ile değil, yıkıcı silah gücüyle olduğu iddialarına sebebiyet vermektedir ("ABD'nin 778 milyar dolarlık 2022 savunma bütçesinin ayrıntıları", 2021).

Kısacası ABD emperyalizminin amaçlarının 3 temel madde altında toplamak mümkündür: (Katz, 2021).

1-Hammadde ve doğal kaynakların korunması ABD için olmazsa olmazdır. Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika ve Güney Asya gibi bölgelerdeki ABD lehine olan statükoyu devam ettirilerek ABD'nin ekonomik hegemonyasını devam ettirmenin ABD açısından son derece önemli olduğu ifade edilmektedir. Bedavaya veya sömürü düzenini aratmayacak az ücretlere hammadde tesis etmek ABD'nin küresel ekonomik rekabette öne çıkmasını sağlamaktadır. Ortadoğu ve Latin Amerika gibi bölgelerden edilen petrol aynı zamanda hem ekonomi hem de askeri güç için çok önemlidir. Askeri güç de hammadde ve doğal kaynakların kolay teminine bağlıdır. Ortadoğu ülkelerinin yek vücut olup petrollerini millileştirmeleri ve halklarının refahı için kullanmaları ABD için 1973 petrol krizinden çok daha ağır sonuçlar doğurabilir. Petrol olmadan ABD'nin devasa askeri varlığı bir metal yığınına dönüşebilir ve ABD çok önemli bir ticari kozunu da kaybedebilir. Dolayısıyla doğal kaynakları elinde bulunduran ülkelerle ilişkiler ABD açısından çok önemlidir. (Powers, 2010). Ayrıca Afrika başta olmak üzere süpergüçlere hammadde sağlayan yoksul

bölgelerin ve ülkelerin gelişmemesi de emperyalist çıkarların temelini teşkil etmektedir. Küreselleşen dünyada emperyalist güçler bu ülkelere gelişmemeleri, kendi üretimlerini yapıp sanayileşmemeleri, kendi kaynaklarını bağımsızca kullanmamaları için baskı uygulamaktadır. Bu vesileyle küresel güçler kendi rakipsizliklerini ve yeniden dizayn edilmiş bir modern kölelik sistemi gibi çalışan küresel nizamın devamını sağlamaya gayret etmektedirler (Reinert, 2019).

2-Halkların boyun eğdirilmesi de ABD emperyalizmi için kilit bir öneme sahiptir. Halkına boyun eğdirilememiş bir bölgede yürütülecek emperyalizm faaliyeti hem çok masraflı olmakta hem de kaba güç ile doğru orantılı olduğundan değişen dünya şartlarında uzun sürmemektedir. Bilhasa İslam dünyasının (Benard, 2004) (Snow, 2003) nazarında ve Çin, Rusya gibi stratejik rakiplerin etkisinde olan ülkelerin insanları nazarında olmak üzere halkların gözünde meşrutiyet kazanmak ABD için çok önemlidir. Emperyalist gayeler ancak bu şekilde devamlılık gösterebilir, gelişebilir ve derinleşebilir. Buna paralel olarak bu konuda yaşanan bir başarısızlığın da ABD'nin dünyadaki hegemonyasını daraltabileceği, zayıflatabileceği ve hatta tamamen bitirebileceği ifade edilmektedir. Soğuk savaş dönemini andıran bu durumun soğuk savaştan daha da kapsamlı bir halede tezahür etmekte olduğu görülmektedir. Günümüz dünya hakimiyeti mücadelesinde diplomatik inisiyatifler, ekonomik yardımlar, siber savaş, propaganda, uluslararası örgütlerde etkin olmak gibi birçok farklı yöntem kullanılmaktadır (Tierley, 2021). Medyanın önemi de azımsanmayacak durumdadır ve yukarıda izah edilmiştir.

3-Rakiplerin caydırılması ve bastırılması da ABD için çok önemli bir konumdadır. İslam'ın modernize edilerek ABD'ye uygun (!) hale getirilmesinin istendiği Cheryl Benard tarafından yazılan ve RAND Cooperation'un yayınladığı (Benard, 2004) makalede ifade edildiği gibi ABD'ye ve ABD'nin razı olduğu dünya düzenine alternatif fikir ve düşüncelerin bastırılması ABD açısından çok önemlidir. ABD razı olmadığı İslami temayüller ile olan mücadelesini gücü ölçüsünde zaman ve mekanın elverdiği yöntemler ile devam ettirmektedir (Zelikow, 2021). Bununla beraber Çin ve müttefiki ülkeler ile stratejik olarak mücade edilmesi ve güç rekabetinin sürdürülmesi de ABD'nin öncelikleri arasındadır. Pasifikte Çin'e rahat vermemek, Çin'i kuşatmak, ABD

için daha büyük bir problem olmasını önlemek ABD dış politikasının öncelikli gündem maddelerindedir.

ABD'nin kendisine karşı olan, boyunduruğundan kurtularak ilerlemek ve gelişmek isteyen ülkeleri komplo kurmak, karalamak, uluslararası toplumda yalnızlaştırmak ve darbe yapmak gibi yöntemler kullanarak baskı altına almaya çalıştığı ifade edilmiştir. ABD'nin biçtiği rolü kabul etmeyen yönetimler düşman ilan edilmekte ve mümkün olan her yönden kazanılmaya, kazanılmıyorsa caydırılmaya çalışılmaktadır (Katz, 2021).

Çin, Kuzey Kore, İran, Rusya, Venezuela gibi düşman görülen uluslara karşı da aynı yol takip edilmektedir. Doğrudan bütün bölgelerde savaşmak mümkün olmadığından vekalet savaşları ile düşman görülen rejimler yıpratılmak istenmektedir. Uluslararası toplum ve uluslararası örgütler nazarında yaptırımlar uygulamak, Asya'da üsleri ile özellikle Çini tehdit etmek, ticaret ve ekonomi savaşlarını yürütmek vb. gibi yöntemler icra edilmektedir. Dünyayı yeni bir dünya savaşı tehdidine doğru ittiği düşünülen bu sürecin müsebbibinin de daha önceki dünya savaşlarında olduğu gibi yine küresel güçler olduğu ifade edilmektedir (Petras, 2018).

Irak ve Afganistan işgallerinde fiyasko yaşayan ve Afganistan'da mağlup olan ABD, bu başarısızlıklara rağmen yeni yöntemler ile emperyalist çizgisini devam ettirmektedir. Gelinek noktada Venezuela örneğinde olduğu gibi darbecileri destekleme, ekonomiyi çökertme, uluslararası toplumdan soyutlama, ambargolar gibi daha farklı yöntemler ile hibrit fakat kararlı bir savaş stratejisi gütmek ABD açısından daha ön plana çıkmaktadır (TricOntinental, 2019). ABD'nin bu caydırma ve hibrit savaş stratejisi öyle bir raddeye gelmiştir ki işgallerini "teröre" karşı yaptığını iddia edip meşrulaştırmaya çalışan ABD, terörü kullanarak emperyalizmini devam ettirme yoluna gitmektedir. Hatta bu adımların kimi uzmanlarca ABD'nin dış politikadaki önde gelen metoduna dönüştüğü savunulmaktadır. Suriye, Yemen, Libya ve Balkanlar gibi coğrafyalarda uygulanan siyaset bu duruma örnek olarak gösterilmektedir (Korybko, 2020).

Bölgeleri istikrarsızlaştırarak harap bir hale gelmesine öncülük eden ABD daha sonra kurtarıcı polis devlet edasıyla bölgenin yeniden şekillenmesi

hususunda hak iddia etmektedir. İleride daha detaylı izah edilmiş olan Suriye'nin durumu da bu tutumu gösterir niteliktedir (Katz, 2021).

Kıscacası düzenli savaşın aksine ülkelerdeki ve bölgelerdeki etnik, ulusal, dini çatışmaları teşvik etmek, ekonomik olarak kuşatmak, düşmanlara karşı terörü desteklemek ABD'nin düşman gördüğü yönetimlere karşı geliştirdiği dış politikasını özetlemektedir. ABD yanlısı politikacıların “renkli darbe, devrim” gibi isimlerdeki ayaklanmalarına destek olarak rakiplerin çevrenmesi ve etkilerinin azaltılmasını amaçlanmaktadır. Örneğin Ukrayna'nın NATO'ya alınması için girişimler ve Rusya'nın bölgedeki kuşatılma hareketleri bu durumu göstermektedir. ABD'nin uluslararası toplum düzeyinde attığı resmi adımlara titizlikle yürütülen ve fonlanan organize olmuş bir vakıflar, sivil toplum kuruluşları ağı, sosyal medya propaganda faaliyetleri de eşlik etmektedir (Katz, 2021).

Fakat bütün bu sayılan çabalara rağmen ABD'nin “terör ile savaşının”, ulus devletlerin fetleri olduğu “aydınlanmış barışçıl dünyanın” veya Birleşmiş Milletlerin “barışı oluşturmak, ortak güvenlik” söylemlerinin sonuçlarının tecrübe edilmesinden dolayı artık bu gibi kavramlar daha fazla sorgulanır hale gelmiştir.

2.3.6. Emperyalist ABD'nin Kan Kaybı ve İç Muhalefet

ABD'nin emperyal faaliyetlerini sürdürmesi için en önemli gerekliliklerden birisinin de kendi iç bütünlüğü olduğu ifade edilmektedir. Onyıllar boyunca ABD halkı genel itibariyle “Amerikan rüyası, polis devlet ABD, demokratik özgür dünyanın lideri ABD” benzeri kavramlar ile destekledikleri ülkelerinin bu sayılan misyonlarına gönül vermiş durumda bulunmuşlardır (Katz, 2021).

Fakat bu imajın ekonomik gerilemeler, siyasi kutuplaşmalar, ırkçılık ve ayrışmalar ile gitgide zayıflayan bir çizgide olduğu iddia edilmektedir. Dünyada medyanın ve haber almanın en baskın merkezi olmasına, propaganda ve algı yönetimi yapma konusunda etkin olmasına rağmen ABD, pek çok kesimlerde idrak edilmiş olan olan emperyalist, sömürücü ve vahşi kimliğini gizleyememiştir. Geline nokta kendi vatandaşları dahi ABD'nin yukarıda sayılan misyonlarına büyük oranda inanmaz olmuştur. Askeri operasyonlar ve

yurtdışı müdahaleleri artık eskisi gibi körü körüne kabul edilip meşruiyet kazanamamaktadır. Bu durum da ABD'nin yurtdışındaki emperyalist eylemlerini kısıtlamakta; nokta atışı operasyon ve şekil değiştirmiş yöntemler ile devam etmesine sebebiyet vermektedir (Katz, 2021).

Bilhassa Afganistan ve Irak işgallerindeki hezimetler, ABD'nin kurtarıcı olarak gittiği yerlerde sorunun en büyük parçası olması gibi sebeplerden ötürü ABD hem meşruiyet hem de inandırıcılık olarak çok ciddi itibar kaybına uğramıştır. Kendi vatandaşlarından dahi desteğini yitirmekte olan ABD'nin dünya liderliği yeteneği de doğal olarak zayıflamıştır. Yapılan kapsamlı araştırmalar ABD'nin işgallerine vatandaşlarının desteğinin git gide azalmakta olduğunu göstermektedir. Örneğin ABD halkının Irak işgaline verdiği destek işgal başladığından bu yana yarı yarıya düşmüştür (Mueller, 2021). Bu durumun diğer işgaller için de geçerli olduğu, ABD işgallerinin ülke içindeki imajını 11 Eylül saldırılarından beri devamlı gerilemekte olduğu ifade edilmektedir. Bu durum ABD'nin dış politikada gündün güne elini bağlamaktadır (Shortridge, 2021). ABD'nin toplu askeri alımları kaldırması ülke içindeki meşruiyetini kaybettiğini kabul ettiği ve kısmi yumuşamalar ile halkı idare etmeye çalıştığı yorumlarına sebep olmuştur (Hobsbawm, 2008). Zedelenen ABD imajı ve zayıflayan ABD ise; ırkçı beyaz, muhafazakar, militarist ABD vatandaşlarının yeni umudu olarak ortaya çıkan başka bir figüre fırsat doğuracaktır.

Obama sonrası başlayan Donald Trump dönemi ABD'nin eski emperyal egemenliğini sağlamaya çalıştığı fakat başarısız olduğu bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde ABD dış politikası tarihinin en öngörülemez ve en istikrarsız hallerinden birisine bürünmüştür (Katz, 2021).

ABD ordusunun yeniden dünyadaki baskın konumuna gelmesi ve ekonominin yeniden canlanması amaçlanmıştır. Uzun yıllar serbest piyasa ekonomisini savunan ABD, Çin ile rekabete girmesinin ardından serbest piyasa ve serbest ticareti sorgular hale gelmiştir. Serbest ticaret ile ekonomik bir deve dönüşen Çin sebebiyle ABD kendisine tehdit olarak gördüğü bu serbest ticaretten rahatsızlık duymaya başlamış ve Çin'e karşı geniş çaplı bir ticari savaş başlatılmıştır. Trump yönetimi bununla beraber Dolar hakimiyetinde devam

eden uluslararası ticareti ve ABD'nin çıkarına işleyen ekonomik sistemi korumaya gayret etmiştir (Katz, 2021).

Trump döneminin en öne çıkan dış politika hamlelerinden birisi de Çin ile amansız bir ticaret yarışına girilmesidir. Bu süreçte ABD'nin cari açığı kapatılmaya çalışılmıştır. Ekonomik baskının ve yaptırımların 1980'lerde Japonya'ya dayatıldığı gibi Çin'e de bu yolla zorla boyun eğdirilmeye çalışılmıştır.

Papaz Brunson'ın tutuklanması sürecinde Türkiye'ye uygulanan ekonomik yaptırımlar da ABD'nin ekonomik mücadele yönüne başka bir örnek olarak öne çıkmaktadır. ABD'nin istediği maliye sisteminin devamı ve güçlenmesi için hamleler yapılmış; bankacılık, doların hakimiyeti, zoraki ekonomik anlaşmalar gibi hamleler ile ABD'nin istediği ekonomik çizgiye ülkelerin zorla getirilmesi istenmiştir (Katz, 2020). İran ile müzakerelerin askıya alınarak İran'ın ambargoya tabi tutulması da bu durumun bir başka yansıması olarak örneklendirilebilir ("ABD'nin 'İran ambargosu' yarın başlıyor", 2018).

ABD'nin Çin'e daha yüksek fiyatlar ve daha kısıtlı bir ticaret için baskı uygulaması Çin'i yıldırmamıştır. Gücünü yitirdiğinden ve eskisi kadar inandırıcı olmadığından dolayı ABD'nin, bütün müttefikleri ülkelerin ticari olarak Çin'e ortak bir tavır almasını temin edemediği yorumları yapılmaktadır. İngiltere ve İsrail gibi köklü ABD müttefikleri dahi kendi ticaretlerine ve karlarına odaklanmış, ABD'nin direktiflerini moto mot yerine getirmemiştir. Kıtalararası ekonomik savaş bir yana, ABD Amerika kıtasında gerçekleşen Çin ile ticaret hacminin tüm ülkeler bazında artmasına da engel olamamıştır. Menkul kıymetlerinin büyük bölümünü Asya bankalarına yerleştiren dolayısıyla borçlu durumda bulunan ABD, Çin'i yıldıramamıştır. Dünya ticaretinde günden güne ağırlığını hissettiren ve uzun zamandır mega ticari projeler yürüten Çin'e karşı ABD her geçen gün daha da zor bir duruma düşmüştür (Katz, 2021). Çin 2019-2020 yılları arasında ortalama %6 büyüme göstererek %2 büyüyen ABD'nin büyüme oranını 3'e katlamıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Jeopolitik olarak da gerileyen bir ABD devralan Trump bu gerilemeyi aşıkarak bazı adımlar atmıştır. Irak ve Somali'de yaşanan başarısızlıklar Suriye konusunda ABD'nin elini kolunu bağlamıştır. Temkinli, sözlerinin

arkasında duramayan ve bölgeyi Rusya ve Türkiye'ye terkedip dolaylı yoldan etki göstermeye çalışan bir ABD imajı oluşmuştur (Katz, 2021). Sahadaki durum tam olarak bu olmasa da bahsedilen iddiaların ABD'nin zayıfladığı yönündeki iddialara katkısı bulunmaktadır.

ABD işgal ettiği bölgeleri taşeron örgütlere ve stratejik ortaklarına terk ederek çıkma yolu izlemeye başlamıştır. Trump dönemi radikal söylemlerine rağmen bu söylemler sahaya asker çekmek olarak yansımıştır. Bizzat sahada bulunmak ve birçok cepheyi kendi başına idare etmekten uzak olan ABD'nin bu durumunun onu vekalet savaşlarına yönelttiği iddia edilmiştir. ABD açısından vekalet savaşının önemini gözler önüne seren birçok gösterge mevcuttur. Örneğin Trump döneminde sayıları 200.000'ler ile ifade edilen çatışmalarda görevlendirilen ABD askerlerinin tamamı Afganistan, Suriye, Irak, Nijerya, Somali gibi ülkelerdeki iç savaşlarda görevlendirilmiştir (Gibbons-Neff, ve Schmitt, 2019). ABD'nin trilyon dolarlar ile ifade edilen askeri harcamaları da doğrudan savaş haricinde birçok farklı alanı (müttefik orduların desteklenmesini, eğitimini, donatılmasını vs...) kapsamaktadır ve ABD'nin harcamalarının çok önemli bir kısmını teşkil etmektedir. 2002-2017 yılları arasında ABD'nin harcamalarının ortalama %16'sını teşkil eden bu harcamalar barışçıl bir imaj çizen Obama'nın yönetime geldiği 2008 yılında %22 ile tepe noktasına ulaşmıştır. 2002-2017 arasına "teröre karşı savaş" için 18 Trilyon dolar harcadığı ifade edilen ABD'nin, (Stimson Study Group. 2018) bu bütçeyi sanılanın aksine büyük oranda vekalet savaşları yoluyla kullanmaya başladığı ifade edilmiştir. Örneğin US Security Assitance Monitor'a göre ABD'nin 2019 yılında ulusal güvenlik harcamaları 18,81 milyar dolar iken, dost ordular ve hükümet desteklerinin 26,9 milyar dolar dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. (Tierley, 2021).

ABD'nin Bush döneminden beri sarsıldığı ifade edilen "kahraman" imajını yeniden toparlamaya çalışsa da asıl mahiyetini koruduğu ifade edilmiştir. Buna mukabil ABD imkan kısıtlılıklarında ötürü mecburi geri adımlar da atmaktadır. Bölgelerde bizzat etkin bir biçimde boy göstermekten ziyade dolaylı yollar ile (dezenformasyon, sivil katliamları yapma, teröre destek verme vs.) varlığını devam ettirme stratejisine geçiş yapıldığı vurgulanmaktadır. Batı Şeria'nın İlhakı, Yemen'de yaşanan katliam, mülteci krizleri, PYD ile ilişkiler

gibi konularda ABD'nin kimlik değiştirmediğinin fakat zayıfladığının işaretleri olduğu ifade edilmektedir (Katz, 2021).

Kuzey Kore - ABD ilişkileri de ABD uluslararası arenada eskiye nazaran daha etkisiz bir konumda olduğunu ortaya koyan başka bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Kuzey Kore kaynaklar sağlanması, yiyecek temin edilmesi karşılığında silahsızlanmayı öngören ABD'ye karşı çıkararak silahlanmaya devam etmiştir. Irak, Libya Yugoslavya gibi ülkelerde silahsızlanmayı sağlayan ABD'nin bu ülkeleri daha sonra nasıl parçalayıp yokettiğini goren Kuzey Kore silahlanmasına devam etmiştir. Bu süreç ABD ve onun etkisindeki BM'nin verdiği ultimatonlara rağmen artık eskisi gibi bir yaptırım gücünün olmadığını, ülke liderleri ve bölgesel aktörlerin desteği olmadan bir icraat ortaya koyamadığının bir göstergesi şeklinde yorumlanmıştır. ABD bu süreçte talep eden, Kuzey Kore ise oyalayan ve reddeden şeklinde hareket etmiş ve bir caydırıcılık bulmamıştır. ("Trump'tan 'Kuzey Kore'nin füze deneme tesisinde yeni inşaat' iddiasına yorum: doğruysa hayal kırıklığına uğrarım", 2019) ("BM: Kim-Trump görüşmesinin 2. yıl dönümü yaklaşırken nükleer müzakereler için çabalar artırılmalı", 2020) (Rus senatör: Kuzey Kore, Güney Kore'yle ilişkileri gerginleştirerek ABD ile müzakerelerde çıtayı yükseltmek istiyor", 2020).[†]

Obama'nın İran ile yaptığı Nükleer Antlaşmaları iptal eden, İran'a ambargo uygulayan, st düzey komutanı Kasım Süleymani'yi öldüren ABD, İran'ın nükleer silahlar edinmesini engelleyememiştir. Ayrıca Suriye'deki İran güdümünde hareket eden şii milislerin sahadaki varlığını (İsrail'e tehdit olmaları hariç) fiilen kabul etmiştir. Bu gibi durumlar ABD'nin dünya hakimiyetini ve dünyada vukua gelen her duruma hakemlik etme gücünü kısıtlamaktadır (Katz, 2021).

Venezuela'da da istediğini tam olarak alamayan ABD, kendi bulunduğu kıtada dahi eskisi gibi kolayca darbeler yapıp yönetimleri değiştirememektedir. Dünyada eski etkisini ve gücünü kaybetse de ABD buna rağmen elinde yine de ciddi bir g bulundurmakta; memnuniyetsizliğini Venezuela halkından çıkarmak, ülkeyi karıştırmak, ayrılıkçılara destek vermek, ekonomiyi krtip

[†] Ayrıca süreç için bkz. ("ABD - Kuzey Kore ilişkileri", (2018-2020)).

adeta bölgedeki halkı cezalandırmak şeklinde çıkarmaktadır (Katz, 2021) (Bridenthal, 2021).

Sözleri ve söylemleri ile ABD'nin ırkçı beyazlarının desteğini alan Trump başkanlık seçimlerini kaybetmesinin ardından koltuğu kolay devretmemiştir. Organize bir biçimde vücuda gelmiş bir şekilde meydana çıkan finanse edilen, silahlandırılan bir grup beyaz ırkçı ABD'li ABD'nin en güvenli yeri olarak görülen kongre binasını basmış ve kısa süreliğine de olsa ele geçirmiştir. Bütün dünya dünyanın en korunaklı mekanlarından olarak bilinen ABD kongre binasının birkaç fanatik holigan tarafından ele geçirilmesini hayretler ile izlemiştir (Katz, 2021). Başkan Biden olaylardan 1 yıl sonra olaylar hakkında eski başkan Trump'ı suçlamıştır. ("Biden'dan kanlı Kongre baskının birinci yıl dönümüne ilişkin açıklama: ABD'nin önceki başkanı sadece kendini düşündü", 2022) Siyahların veya yoksulların defalarca vurulup öldürüldüğü ABD'de bu denli bir protesto sonucunda polisin tepkisizliği de vurgulanmaktadır. BBC tarafından ABD polislerinin öldürdüğü ABD'lileri konu alan haberlerin derlemesinde öldürülenlerin çok büyük bir kısmının siyah, yoksul ve zayıf insanlardan müteşekkil olduğu görülmektedir ("US Police Killings", 2022). Bu denli büyük olaylar karşısında ABD polisinin ciddi bir tepki verememiş olması ABD'de hala ırk ayrımına dayalı bir sosyal nizam olduğu yorumlarına sebep olmuştur.

Tüm dünyada demokrasinin havarisi olan ABD'nin dış politikadaki sömürgeci tutumunun yanısıra, ülke içinde de böyle olayların gerçekleşmesiyle demokratik sistemler bir kez daha sorgulanır hale gelmiştir. Ülkelerini demokrasinin beşiği olarak lanse eden ve demokrasi olmayınca diktatörlük ve bağınazlık olacağını savunmayı bir usul haline getiren ABD; bir yandan bu kavramı emperyalist dış politikasına alet ederken iç politikada da ırkçılığın ayrımcılığın, toplumsal sınıf farklarının, vahşetin ve karmaşanın her an arttığı bir ülke olarak göze çarpmaktadır. Eski ABD başkanı Trump'ın: "Zayıfsanız ülkemizi geri alamazsınız. Güç göstermeli güçlü olmalısınız" sözü ve ABD toplumunda bulduğu karşılık ülkenin geldiği noktayı gözler önüne sermektedir. (ABD Seçimleri ve Kongre Baskını, 2021).

ABD’de paramiliter yapılar, aşırı ırkçılar Trump döneminde etkin olarak boy göstermiştir. Kendisini herkesten, herşeyden, her yasa ve etik değerden üstün gördüğü iddia edilen bu zihniyetin ABD’de ne kadar etkili olduğu gözlenmektedir. ABD’nin gitgide güç kaybetmesi, küçümsediği Taliban gibi düşmanlarına karşı mağlup olması ve uluslararası alandaki imajının gitgide azalması “Amerika’yı tekrardan büyük” yapacak olan Trump’ın ve onun temsil ettiği fikrin söylem ve eylemlerinin radikalleşmesine sebep olmuştur. Üstüne üstlük ABD’de beyaz Amerikalıların oranı hızla azalmaktadır. 2010’da nüfusun %63,7’sini teşkil eden beyaz Amerikalıların oranı 2020 yılında %52,8’ye gerilemiştir. Gelecekte beyaz Amerikalıların birikmiş kını ve onlar tarafından yıllarca ezilmiş olan siyah Amerikalıların çoğunluk olması durumunda ABD’nin daha fazla karışması da muhtemel senaryolardan biri olarak değerlendirilmektedir (“ABD’de nüfus sayımı sonuçları açıklandı”, 2021). Kısacası ABD demokrasisi git gide kan kaybetmektedir (Doğru, 2021).

David Hearst yazdığı makalesinde ABD kibrine atıfta bulunarak bu kibrin ABD’yi bitirdiğini iddia etmiştir. ABD’nin 1991 yılı kadar güçlü olmadığını kabullenemediğini ve bütün agresif dış politika hamlelerinden sonra biraz daha güç ve itibar kaybettiğini ifade etmiştir. Rusya’yı tehdit etmek konusunda başarısız olduğunu savunan Hearst, ABD’nin Çin’e karşı rekabetinde de etkili bir strateji geliştiremediği ifade edilmiştir. ABD’nin Afganistan’daki hezimetini İngilizlerin 1956 yılında Süveyş Kanalındaki yenilgisi ile kıyas edilerek İngiltere’nin o tarihten itibaren kabuğuna çekildiği ve dünya hakimiyetini yitirdiği ile kıyas edilmiştir (Hearst, 2021).

CNN’de yayınlanan bir analize göre arkasına yaslanıp olaylara seyirci kaldığı ve etkisiz bir politika izlediği yönünde itham edilen Biden yönetimi (Collinson, 2021), Trump’dan devraldığı bu gerilemekte olan devleti Obama dönemindekine benzer bir minvalde fakat daha kısıtlı imkanlarla yönetecek gibi görülmektedir. Obama döneminde olduğu gibi diplomatik ilişkileri kuvvetlendirerek kendi çıkarları doğrultusundaki politikaları uluslararası kurumlara ve müttefik ülkelere devretmek Amerikan stratejisinin Biden dönemi çabalarından olacağına benzemektedir. Joe Biden ABD’nin dünyanın demokratik ülkelerine liderliğini amaçladığı resmi bir yazı yayınlamıştır (Biden, 2019). Bununla beraber ABD’nin müttefiki olarak ön plana çıkan ülkelerin ABD’ye

eskisinden daha mesafeli yaklaşmakta olduğu yorumları yapılmaktadır (Gittleston, 2021). ABD'nin silahlanmasının da azalmadan devam etmesi ABD'nin her an zor kullanabileceğini, çıkarlarına ters düşen noktalarda müdahale edebileceği şeklinde değerlendirilmiştir (Katz, 2021). Obama döneminde olduğu gibi Biden döneminde de barışçıl söylemlerin yanısıra silahlanmada herhangi bir azalmanın yaşanmaması; ABD'nin vekalet savaşları, müttefik orduların silahlandırması, müzakere ve ittifaklarında silahlı gücünü bir koz olarak kullanılması gibi politikalarını devam ettirebileceği şeklinde değerlendirilmektedir (“ABD'nin 778 milyar dolarlık 2022 savunma bütçesinin ayrıntıları”, 2021). Bu durum da ABD'nin müttefiklerinin gerçek müttefikler olup olmadığını ve ABD'ye güvenip güvenemeyeceklerini sorgulatmaktadır.

3. SURIYE İÇ SAVAŞINDA ABD

3.1. ABD'nin Pragmatist Suriye Politikası

3.1.1. İç Savaş ABD-Suriye İlişkileri

Suriye iç savaşı başladığında küresel çapta birçok devlet Suriye rejimi ile muhalifler arasında bir tercih yaparak tavır almıştır. Bu tavırlardan birçoğu söylemsel düzeyde kalsa da özellikle küresel güçlerin iç savaşta aldığı tavır bölge halkı açısından belirleyici olmuştur. Küresel ölçekte bakıldığında rejime karşı olan ve muhalifleri cesaretlendiren devletlerden en ön plana çıkanının ABD olduğu görülmektedir. İç savaşın ortaya çıktığı süreçteki belirsizlik ortamında net bir tavır almaktan geri duran ABD, iç savaşın başlarında Esad rejimine karşı daha ciddi adımlar atmaya başlamıştır. Suriye iç savaşı sırasında ABD, Suriye'deki gelişmeleri yakından takip ederek çıkarlarına uygun olan tavrı geliştirme noktasında hassas hareket etmiştir. ABD'nin iç savaşın başlarında kendi öz çıkarları merkezli geliştirdiği bu tutumunun bir sonucu olarak Esad'a karşı muhalefeti desteklemiştir (Akbaş 2012).

Bununla beraber ABD'nin Suriye iç savaşındaki tutumunu tamamıyla rejim karşıtlığı üzerinden okumak doğru olmayacaktır. ABD Suriye'deki yeni rejim konusunda da hassas bir denge gözetmektedir. ABD'nin çıkarlarını ve emellerini Suriye sahasında daha iyi ortaya koyabilecek olan PYD benzeri bir yapılanmanın ülkede iktidarı ele geçirmesi ABD'nin istediği bir durumdur. Böylece Rusya'nın Suriye'deki etkisi azaltılarak ABD etkisi Suriye'de arttırılabileceği umulmaktadır. Bununla beraber ABD Esad rejimini daima İslami unsurlara kıyasla kötünün iyisi olarak görmektedir. Bu sebepten ötürü Esad rejiminin sona ermesi durumundaki istikrarsızlık süreci ve İslami unsurların Suriye'de egemen olması ihtimali ABD'yi tedirgin etmektedir. Dolayısıyla ABD; Suriye'deki siyasetinde kendi çıkarlarını tesis etmenin yanı sıra, birtakım hassas dengeleri korumaya çalışmaktadır. Bu dengeler ise bazen ABD'nin Suriye rejimini bazen de Suriye'nin ABD'yi kabul ettiği dönemleri doğurmuştur (Sharp, 2008).

Esasen ABD-Suriye ilişkiler Hafız Esad döneminden beri yakın olmayıp, pragmatizm çerçevesinde şekillenmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının

ardından Suriye rejimi hem en önemli müttefikini hem de rejimin rol modelini kaybetmişti. En büyük destekçisini kaybeden ve destek arayışında bulunduğundan ötürü agresif adımlar atmaktan kaçınan Suriye'nin ABD ve batı dünyasına verdiği ilk taviz 1. Körfez savaşında ABD'nin öncülüğündeki koalisyon kuvvetlerinin içerisinde yer alması olarak görülmektedir. O günden bugüne iki ülke faydacılık uğruna birbirlerinden taviz koparma ve çıkarları için birbirlerini idare etme stratejisi gütmektedir (Orhan, 2009). Bununla beraber iki ülke arasındaki gerginlik zaman zaman yükseldiğinde ise geri adım atan taraf Suriye olmaktadır (Emerson, 1996). Fakat her halükarda Suriye ABD için siyasi, ekonomik, güvenlik vb. birçok alanda vazgeçilmez bir konumda bulunmaktadır ve kendi haline terk edilemeyecek kadar önemlidir. Örneğin eski ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı ve Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın şu sözü Suriye iç savaşı daha çıkmadan bile Suriye'nin ABD için bölgedeki öneminin ne olduğunu izah etmektedir:

“Araplar Mısır olmadan savaş, Suriye olmadan barış yapamaz”
(Altınkaş, 2016).

ABD dış politikasının radikal bir biçimde değiştiği 2001 yılı sonrasında bu değişim ABD-Suriye ilişkilerine de yansımıştır. Bu dönemde ABD 'ulusal güvenliği' adına birçok ülkenin ulusal güvenliğini yok sayan politikalar icra etmekteydi. Hemen her kriz durumunda ABD'ye taviz veren Suriye artık sıranın kendisine geleceği telaşıyla Irak'taki ABD ve işbirlikçi hükümetler karşısı direnişe destek vermiştir. Bu desteğin sebebi olarak Esad rejiminin ABD'yi durdurmaktan başka bir çaresinin kalmadığını düşünmesi olduğu yorumları yapılmıştır. 2003 yılında başlayıp etkilerinin hala devam ettiği bu direnişe takındığı tavır sebebiyle ABD Suriye'yi teröre destek veren ülkeler listesine almıştı (Atlıoğlu, 2009). Suriye rejimi bu dönemde ABD karşısı kamuoyu oluşturmaya çalışmış, insanları ABD ile savaşmaya ikna etmeye gayret göstermiştir. Aynı zamanda Suriye'de bulunan gönüllü savaşçıların rahatlıkla Irak'a gidebilmesi için ve Irak'taki mültecilerin Suriye'ye gelebilmeleri için sınır kapılarını açmıştır (Hinnesbusch, 2008). ABD ise Suriye'deki Ulusal Konsey, Özgür Suriye Hareketi, Liberal Suriye Hareketi gibi oluşumları destekleyerek Suriye rejimini zayıflatmayı amaçlamıştır (Kaya, 2010). Zira ABD bu dönemden sonra kendisine sadık bulduğu demokratik rejimleri destekleme yoluna gitmiştir

(Kurt, 2019). Emellerini yumuşak yollardan elde edemediği durumlarda ise 11 Eylül sonrasında başlattığı saldırgan dış politikasının maliyetlerini artık göze alamadığından ötürü düşman gördüğü rejimlere karşı isyancı grupları desteklemek yoluna gitmektedir.

Kullanılan diplomatik dil ve gösterilmek istenen tavır farklı olsa bile ABD-Suriye ilişkilerinin daima güç ve çıkar merkezli olan pragmatik temellere dayanmakta olduğu ifade edilmektedir. Örneğin Obama dönemi ABD dış politikasında ‘arabuluculuk, müzakere, barış, askeri faaliyetlerin kısıtlanması vb.’ kavramlar ön plana çıkmaktaydı. Bu dönemde Suriye ile tekrardan diplomatik ilişkiler başlatılmıştı (Landis, 2010). Fakat Suriye’deki ayaklanmalar bir iç savaşa dönüştüğü sırada ABD’nin o dönemki başkanı Barack Obama bir anda üslup değiştirerek Suriye rejimini ‘katil, Suriye’nin özgürlüğünün önündeki engel, işkenceci vb.’ şeklinde anarak isyancıları açıkça galeyana getiren bir tavra bürünmüştür (Sharp ve Blanchard, 2011). Beşar Esad’ın bu ithamlara konu olan uygulamaları icra ettiği, ayaklanmalardan önce de bilinmekte iken Obama’nın iyi ilişkiler geliştirdiği Esad’a iç savaş başladığında tavır alması onun bu tavrının insani değil, politik olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.

Bununla beraber ABD’nin Suriye rejimi üzerindeki yaptırımları ekonomik yaptırımlar olmaktan öteye pek geçmemektedir. Muhalifleri sözlü desteklemek, muhaliflere kısmi olarak ekonomik destekler sağlamak, Suriye’yi ekonomik yaptırım ve petrol ambargolarıyla baskı altına almak ve her fırsatta rejimi kınayıp totaliter kimliğini ön plana çıkarmak gibi tavırlar ABD’nin Suriye’ye direk müdahil olmadan sahayı kontrol ve organize etme yoluna gittiği politikaları olarak görülmektedir (Çağlar, 2020).

Trump yönetimindeki ABD’de kullanılan dil farklı olmakla beraber tavır yine aynıdır. ABD Ortadoğu’da çok fazla kan kaybettiğinden ve artık dünyanın dört bir yanında asker buldurmaya güç yetiremediğinden ötürü Suriye’den çekilmeye başlamıştır. Fakat bu tutumun ABD’nin merhametinin değil, sahadaki durumu lehine çevirmekte aciz kalmasının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Zira ABD müttefiki İsrail’in çıkarlarını koruma, İran ile mücadele etme, bölgedeki etki sahibi olduğu örgütleri destekleme noktasındaki tavrını sürdürmektedir. Bu dönemde oğul Bush dönemindeki zor kullanarak yaptırım

uygulama gücüne sahip olmayan ABD'nin, kendi arzularına uygun hareket etmeyen devletlere karşı sözlü karalamalar yaparak aleyhlerine kamuoyu oluşturmaya çalıştığı idda edilmiştir. Örneğin Türkiye'nin terörle mücadelede gereken tavrı ortaya koymadığını söyleyen Trump, PYD'yi sürekli destekleyerek hem Türkiye'nin hem de bölgede yaşayan insanların güvenliğini hiçe saymaktan geri durmamıştır (Kurt, 2019). Kısacası ABD'nin Suriye politikaları söylemde insan hakları, özgürlükler, terörle mücadele, dünya barışı gibi kavramlar üzerine bina edilmiş olsa da asıl olanın bu kavramları göz önüne almaksızın salt ABD çıkarları üzerine bina edilen pragmatist bir politika olduğu görülmektedir (Oğuzlu, 2011).

3.1.2. ABD İç Savaş Süresince Suriye Politikalarının Çehresi

ABD'nin son dönem dış politikasının en öne çıkan yöntemlerinden birisinin de ABD emperyalizmine tehdit görülen bölgelerin istikrarsızlaştırılması ve güvensizleştirilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu durumun bir örneği Irak işgali ile ortaya çıkmaktadır. ABD Irak'ı istikrarsızlaştırmayı kendi adına başarı olarak telakki etse bile, bugün Ortadoğu'da yaşanan sıkıntıların temelinde ABD'nin Irak işgali ve daha sonrasında bölgede yaşanan otorite boşluğu ve insanlık dramı bulunmaktadır. ABD Irak'a ve dolayısıyla Ortadoğu'ya gerçekleştirdiği müdahalesinde bölgenin geleceğini güvence altına alacak herhangi bir plan yapmadığı gibi tam aksine Saddam rejimini devirmek ve Irak ordusunu yok etmek gibi tamamen tahrip ve yok etme amacıyla hareket etmiştir. Antony Codesman'a göre ABD bölgede sorunu sadece Irak ordusu olarak görmekle hata yapmış, istikrarsızlaşan bölge birçok savaşçı unsur tarafından doldurularak bölgenin istikrarsızlığına istikrarsızlık katılmıştır (Codesman, 2005). ABD yaptığı katliamlara ve yağmalara rağmen aynı zamanda bölgeye kurtarıcı edasıyla dahil olarak Irak ve bölge ülkelerinin demokratik sisteme adapte olmasını sağlamaya gayret etmiştir. Demokrasi ismi ise adeta hem bölge ülkeleri hem de ABD'nin diline pelesenk olmuş ve çıkarların üstünü örten bir perde olarak kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin ABD için demokrasi ABD'nin başını çektiği dünya düzenini temsil ederken Hüsnü Mübarek benzeri diktatörler için ise kendi diktatörlüklerinin devamı için bir araç olarak kullanılmaktaydı (Kurt, 2019). Sonuç olarak ABD, müdahil olmadan kullandığı söylemlerinden

çok uzak bir Ortadoğu mirası bırakmış, bölgeyi istediği şekilde dönüştürmekten aciz kalmış ve arkasında yağmalanmış ve harap olmuş bir bölge bırakmıştır. Bu idare boşluğu da hem ABD karşıtı silahlı yapıların, hem de farklı ülkeler ve ideolojiler adına silahlanıp bölgede etkinlik kurmaya çalışan silahlı terör oluşumlarının doğmasına alan açmıştır. Öyle ki Irak işgali sonrası çatışmaya çok müsait olarak şekillenen bölgede yerini alan aktörler aynı zamanda Suriye iç savaşının taraflarını oluşturan aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin İran; Irak ve Ortadoğu'nun geri kalanında milis kuvvetlerini ABD'nin Irak işgalinin bilançosuna borçludur. Her ne kadar ABD'nin bölgedeki en büyük düşmanı olarak görülse de İran'ın günümüzdeki yayılmacı siyaseti ve çatışma bölgelerine milis gruplar vasıtasıyla müdahil olma kapasitesi ABD'nin Irak işgali ile belirgin biçimde artmıştır. Mişel Temo da Suriye'de özel bir Kürt yönetiminin teşkil edilmesinden bahsederken Irak savaşının kendilerini cesaretlendirdiğinden ve yollarını açtığından bahsetmiştir. Etnik, dini, ideolojik, iç ve dış mihraklar tarafından desteklenen birçok farklı oluşumun bu süreç ile teşkil ettiği düşünülürse ABD'nin, Ortadoğu'nun mevcut halinden birinci derecede mesul olduğu görülecektir (Kurt, 2019). Buna rağmen ABD bu icraatlarının ardından yeni bir yol seçecek ve durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale sürükleyecekti.

ABD ve AB ülkeleri, Suriye ve uluslararası toplumda Batı ülkelerinin yanında yer almayan diğer bazı ülkelerdeki muhalif hareketleri desteklemek yoluna gitmişlerdir. Suriye iç savaşının başlarında ABD yönetimi krizin sebebi olarak gördüğü Suriye rejimine karşı muhalifleri desteklemek yoluna gitmiştir. Bu destek daha çok diplomatik ve ekonomik olarak kendisini göstermiştir.

Diplomatik destek olarak ABD başkanı Obama, Suriye iç savaşı sırasında Esad rejimine karşı kurulan muhalefet koalisyonunu açıkça desteklemiş ve muhaliflere uluslararası bir diplomatik destek sağlamıştır (Sarı Ertem, 2017). Ayrıca ABD yönetimi başkenti Washington D.C'de Suriyeli muhaliflere diplomatik misyon açma ve faaliyet yürütme izni vermiştir ("U.S. recognizes Syria opposition offices as 'foreign mission'", 2014). ABD'nin bu hamleleri sadece kendisi ile sınırlı kalan değil, küresel çapta (AB başta olmak üzere) Suriye muhalefetine meşruiyet sağlayan hamleler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ABD ve AB ülkeleri muhaliflere kısıtlı da olsa bir ekonomik destek de

sağlamıştır. Bu desteğin dozu ve yöntemi de fazlasıyla tartışma konusu olmuştur. Zira ABD başta olmak üzere Batı ülkelerinin Suriye muhalefetine olan destekleri kendi söylemlerinin doğurduğu beklentiyi karşılamamış, muhaliflerin yok olmamalarına yeterli olacak ve iç savaşın devamını sağlayacak ölçüde seyretmiştir. Aynı zamanda Suriye muhalefetine destek sağlayan başta ABD olmak üzere batılı ülkeler, muhalefetin kimliğini tamamen kendi istek ve arzularına göre şekillendirerek Suriye halkının kıyamını ABD güdümünde bir rejimin kurulmasına dönüştürme gayreti içerisinde olmuştur. Bilhassa Suriye halkının devriminin İslami ve Cihadi bir yöne evrilmemesi için, sürecin en başından itibaren yardımlar ve söylemsel desteklemeler ile muhalifler sürekli denetim ve kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu göstermelik yardımlar ise muhaliflerin ancak ayakta kaldığı fakat çatışmalarda ciddi bir kazanım elde edemediklerinde iç savaşın uzamasına sebebiyet verdiği şeklinde eleştirilmiştir (Çağlar, 2020).

ABD bu yöntemle Suriye muhalefetinin kendisine olan güvenini uzun süre devam ettirememiştir. Zira demokratik bir Suriye hayali ile ayaklanan Özgür Suriye Ordusu bile ABD'nin vaatlerini gerçekleştirmediğine şahit olmuş ve ABD tarafından oyalandıklarını acı bir şekilde tecrübe etmiştir. Suriye'li muhalifler bu şekilde oyalandıkları Esad rejimine karşı kazanımlarını yitirmekte, Esad bu süre içerisinde zaman kazanıp toparlanmaktaydı. Günden güne ayaklanan insanların değişim umutlarının ABD vaatlerine endenlenmesiye nasıl eridiğini gören ılımlı muhalefet mensubu komutanlardan birçoğu istifa etmiştir. Bu durumun ardından ABD ve demokrasi söylemleri Suriye muhalefeti arasında ciddi bir itibar kaybına uğramış, muhalifler git gide İslamleşmiş veya radikalleşmiştir. Aynı zamanda birçoğu da devrime olan inancını yitirmiştir. ABD ise yaptığı kısıtlı yardımları da yardımların “radikallerin eline geçeceği” endişesiyle askıya alındığını açıklamıştır (Çağlar, 2020). Kısacası ABD yardımlarını Suriye muhalefetinin İslamleşmediği, ABD'nin istek ve arzuları doğrultusunda devam ettiği sürece devam ettirmiştir. Bu yardımlar da savaş herhangi bir tarafın lehine sonuçlanmasına sebep olmayacak düzeyde yardımlar olarak göze çarpmaktadır. Öyle ki bu yolla hem Suriye ülke olarak istikrarsız (ABD'ye zararsız) hale getirilecek, hem de ABD'nin kontrolü dışında bir rejimin Suriye'ye hakim olmasının önüne geçilecekti. ABD'nin bu tutumu tarihi

boyunca pekçok kez yaptığı gibi “dostluğunu” çıkarları bitene kadar sürdürmesi olarak değerlendirilmiştir (Öztürk, 2021).

İleride açıklanacağı üzere ABD daha sonra stratejisini; sözlerinin arkasında durma zamanı geldiğinde konuyu uluslararası kurumlara havale edip sorumluluk kabul etmemek, bölgede kendi kara gücü gibi hareket eden PYD başta olmak üzere terör örgütlerine destek sağlamak, hem bölgesel hem de küresel düşmanlarının bölgede savaşıp güç kaybetmesini temin etmek ve bunun için iç savaşın sürüncemede kalmasını sağlamak üzerine kurmuştur. Rusya Suriye’ye müdahil olduğunda Obama Suriye’nin Rusya’nın kabusu olacağını iddia etmesi ABD’nin sadece bölgesel değil aynı zamanda küresel rakiplerini de Suriye’de savaşarak zayıflayacağı düşüncesini ortaya koymaktadır (Kurt, 2019). Ayrıca Suriye rejimi de zamanla ABD nazarında örtülü bir meşruiyet kazanmış ve IŞİD’in ortaya çıkışı ile beraber mücadelenin odak noktası bu yöne kaymıştır. Aynı zamanda çok farklı ve parçalı muhalefetin birbirleriyle savaşması memnuniyetle karşılanırken Türkiye’ye ciddi zararları bulunan PYD örgütü ciddi şekilde desteklenerek kullanılmaya başlanmıştır. ABD yönetimi eskiden kullandığı söylemlerinin altını doldurması için baskı hissettiğinde ise meseleyi BM’ye havale etmiş; Suriye halkının taleplerini uluslararası toplumun ve örgütlerin işlevsizliği ile git gide boşa çıkararak günden güne yok olmasına seyirci kalmıştır. Böylece ABD, krizin derinleşmesinin en önemli amillerinden biri olmuştur.

Kısacası Suriye iç savaşı ABD’nin söylemleri ile tırmanmış, fakat yine ABD’nin kendi emellerini gerçekleştirmek adına aynı söylemleri terkederek çıkmaza sürüklediği bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. İç savaşın başlangıcında ABD muhalifleri destekleyerek sürecin bir iç savaşa dönüşmesinin önünü açmıştır. İcraatta ise ABD uzun bir sürece yaydığı ve cılız bazı umutlar vermekten öteye gitmeyen yardımları ile Esad rejiminin zaman kazanarak muhaliflerin umutlarının boşa çıkmasına sebebiyet vermiştir. ABD Suriye’de ayaklanmaların başlarında barışçıl olarak demokratik bir geçişi savunmuştur. Bunu daha sonrasında Esad’ın gitmesi gerektiği söylemleri izlemiştir. Demokratik muhalif oluşumların kısmi olarak tanınması ve Suriye rejimine cılız ekonomik yaptırımlar da uygulanmaya konulmuştur. Fakat bu uygulamalar arasındaki geçişler yıllar almış, Suriye rejimi bu süre içerisinde katliamlarına

devam ederek başta Rusya ve İran olmak üzere müttefikleri tarafından desteklenmiştir. Bu dönemde katliamlara o kadar sık rastlanmaktaydı ki 50 kişiden az kişinin öldürüldüğü saldırılar artık kamuoyunda önemli bir yer tutmayan bir duruma gelmiş, iç savaşın bu durumu kamuoyu nazarında normalleşmişmeye başlamıştı. “Makul öldürme” olarak ifade edilen bu anlayışa adeta alışılmışken, muhalifler hala bazı göstermelik destekler ile oyalanmaktaydılar. Esasen ABD’li yetkililer daha başından itibaren Suriye’ye bir askeri müdahalenin yapılmayacağını düşünmelerine rağmen sürecin başından itibaren daima bu niyeteymiş gibi görünerek demokratik çözümden yana olan muhalifleri oyalamıştır. Daha sonra ABD’nin ÖSO başta olmak üzere demokratik değişimden yana olan muhalifleri adeta ABD çıkarlarını canları ve kanlarıyla temin etmeye çalışan milis grupları olarak kullanmaya çalışması, bu grupları Türkiye başta olmak üzere başka alternatif destekçilere yönelmeye itmiştir. ABD ise bu zamandan sonra kırmızı çizgisini kimyasal silahlar olarak değiştirerek verdiği tüm vaatlerini bir kenara bırakan bir tavra bürünmüştür. İleride geleceği üzere kimyasal silahlar da düzenli olarak rejim tarafından kullanılmış fakat ABD burada da konuyu Birleşmiş Milletlere havale ederek sorumluluk almamıştır (Şen, 2016).

Uluslararası toplum ve özellikle de BM’nin tutumunun da ileride detaylıca açıklanacağı üzere, kısaca ABD ile paralel seyrettiği ifade edilebilir. BM tarafından yapılan kınamalar ve yaptırımlar sonuç vermemiş daha sonrasında sahaya gönderilen gözlem heyetleri ve uygulanan barış planları hemen hiçbir olumlu etki göstermemiştir. Birleşmiş Milletler de aynı ABD gibi muhalefetin nasıl şekilleneceği hususunda sürece dahil olmuş, İslami olmayan laik ve demokratik bir muhalefet tesis edilmeye çalışılmıştır. ABDve BM’nin gözetiminde ve güdümünde gerçekleşen ve demokrasiyi amaçlayan bir mücadele ile olumlu bir sonuç alınamayacağını gören Suriye muhalefetinin İslami bir yöne kayması ile de uluslararası toplum odağını Esad’lı geçişin sağlanması ve İslami muhalefetin engellenmesine çevirmiştir. Sivil katliamları, kimyasal silahların kullanımı, işkenceler adeta unutulmuştur. Rusya ve Çin vetoları ile hali hazırda yaptırıma uğramayan Suriye rejimi zamanla meşruiyetini daha da arttırmıştır. Aynı zamanda kontrol edilecemyen İslami bir yönetim istendiğinde uluslararası toplumun bir diktatörü tercih etmesi de önemli bir ayrıntıdır (Şen, 2016).

Daha sonrasında süreç tüm dünyanın gözü önünde toplu katliamlara göz yumulduğu ve terör örgütlerinin sahada küresel güçlerin taşeronları olarak kullanıldığı bir hale evrilmiştir. Rusya ve Suriye rejimi Halep'te katliam yapmadan önce bölgedeki önemli muhalif komutanlar ABD tarafından hedef alınarak Rusya'nın katliamına ortam hazırlanmıştır. İleride daha detaylı anlatılacağı üzere kimyasal silahlar defalarca kez siviller üzerinde kullanılırken bu olaylar adeta göz ardı edilmeye başlanmıştır. Halep kuşatması Suriye'de yaşanan karmaşanın en açık örneklerinden birisidir. Rusya Halep'e giden BM yardım konvoylarına dahi saldırabilmiştir (Schmitt ve Gordon ve Sengupta, 2016). Kimyasal silahların kullanıldığı başta batılı ülkeler tarafından kabul edilmişken bu uygulamanın müsebbibi olan rejim hiçbir caydırıcılık bulmadan siviller üzerinde kimyasal silah kullanıma devam etmiştir. Yapılan kınama açıklamalarda ise genellikle Suriye rejiminin ismi dahi anılmazken, Rusya ve Çin lüzum gördükleri zaman veto güçlerini kullanarak Suriye rejimine yaptırım söylemlerini başlamadan bitirmiştir (Lucas ve Doucouliagos, 2018) (Zorlu, 2020). Sivil, asker, kadın, çocuk, genç, yaşlı ayrımı gözetilmeksizin küresel güçlerin (başta Rusya) öncülük ettiği katliamlar ile Suriye'nin çok önemli bazı şehirleri harabeye çevrilmiştir. Bölge adeta Şii milislerin ve PYD gibi örgütlerin insafına terkedilmiştir. Uluslararası örgütler, ABD, Rusya, Çin gibi küresel güçler ve Batı tarafından PYD grubuna ve Şii milislere adı tam olarak konmamış fakat sahada kendisini üst düzeyde hissettiren bir meşruiyet ve ayrıcalık tanınmıştır. Bir sonraki bölümde irdelendiği üzere PYD militanları uzun zamandır; ABD tarafından silahlandırılmakta, resmi toplantılarda boy göstermekte, ABD askerleriyle ortak devriyeler atmaktadır. PYD ise kontrol ettiği bölgelerde kimseye hesap vermeksizin tehcir, öldürme, hırsızlık, gasp, katliam ve daha nice suçları rahatlıkla işler bir hale gelmiştir. İslami muhalefete en ufak tahammül göstermeyen ABD, Batı, Rusya ve hatta Suriye rejimi dahi PYD'nin kontrol ettiği bölgedeki varlığını fiilen tanımıştır. Suriye halkının bir diktatörden hak talep etmesiyle başlayan başlayan ve iç savaşa doğru ilerleyen süreç, küresel aktörlerin dahli ile bu hale evrilmiştir (Şen, 2018).

3.2. ABD-PYD İlişkileri

3.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Sonrası Suriye ve Suriye

Kürtleri

Günümüz Suriye toprakları tarih boyu birçok farklı etnisiteye ev sahipliği yapmıştır. Aynı zamanda Suriye, heterojen bir demografi, mezhep rekabetleri, emperyalizmin tarihi kolonyal sürecinde sınırlarını belirlediği ve emperyalist mücadelelerin merkezinde bulunan bir bölgedir (İyiat, 2018). Osmanlı İmparatorluğunun yönetiminde tarihinin en sakin ve sıkıntısız zamanlarından birini geçiren bölge, Osmanlı'nın yıkılışıyla tarihinin en karmaşık dönemlerinden birine geçiş yapmıştır.

Yüzlerce yıldır bu bölgede barış içerisinde yaşayan Kürtler için dönüm noktası Sykes-Picot anlaşması olmuştur. Osmanlı topraklarının gizli olarak İngiltere, Fransa ve Rusya arasında taksim edildiği bu anlaşma her ne kadar yürürlüğe girmemiş olsa da Osmanlı imparatorluğunun farklı milletlere parçalanması ve tek tek işgal edilip yönetilebilir bir hale gelmesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra Kürtler Batı emperyalizminin kurbanı olmuşlardır. Osmanlı'nın yıkılmasıyla Fransa hakimiyetine geçen Suriye'de Fransızlar; Kürtleri İslam dışı bir kimliğe büründürmek ve daha sonra İslamcılığa karşı Kürtleri kullanmak, aynı zamanda da Arapçılığa karşı Kürtçülük fikrini öne çıkararak Araplar ile Kürtleri mücadele ettirmek istemiştir (Umar, 2002).

Yönetimi ve yönetim organlarını elinde bulunduran Fransızlar; dini, askeri, siyasi, ekonomik, kültürel birçok alanda hakimiyet kurarak Suriye'de tam bir manda yönetimi tesis etmiştir. Suriye'de etnik olarak azınlık durumunda olan Kürtler desteklenerek etnik aktörlerin güç dağılımlarının dengelenmesi ve bu tarafların çatıştırılarak Fransa'ya karşı durmalarının engellenilmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda İslami bir yönetim talebinde bulunanların bastırılması, Fransa'ya karşı birleşik bir güç bırakmamak amacıyla azınlıkların Fransa'nın yanına çekilesine gayret edilmiştir. Fransa yanlısı olan Kürtler'in emniyet ve orduda yer almaları ile ilgi çalışmalar yapılmıştır (Bozkurt, 2012). Özerklik isteyen, Fransa manda yönetimine boyun eğmeyen, Fransız değerlerini

benimsemeyen Kürtlere ise Fransız yönetimi çok katı bir politika izlemiştir (İyiat, 2018).

Baas iktidarı sırasında Suriye’de hakim görüş olan Arap milliyetçiliği sebebiyle Kürtlere uygulanan baskılar çok artmıştır. Osmanlı Devleti’nin yıkılmasından beri inişli çıkışlı, belirsiz devam eden Suriyeli Kürtlerin durumu, Baas iktidarı ile daha da zor bir hale gelmiştir. Hafız Esad yönetiminde ise beklenmedik şekilde Kürtlere kısmi ve göstermelik bazı haklar tanınmış ve baskılar nispeten azaltılmıştır. Bunun sebebinin Hafız Esad’ın Kürtleri Müslüman Kardeşlere karşı kullanmak istemesi olarak ifade edilmektedir. PKK örgütünün kurulmasından itibaren ise örgüt, Suriye yönetimi tarafından Türkiye’ye karşı olarak da kullanılmaya çalışılmıştır (Özkaya, 2007).

3.2.2. PKK: Kuruluşu, Özellikleri ve ABD ile İlişkileri

PKK Abdullah Öcalan’ın önderliğinde 1970’li yıllarda örgütlenmeye başlamış ve 1978’de kurulduğunu ilan etmiştir (Şehirli, 2000). Kürt halkının ezilmişliği üzerinden temellerini oluşturmaya çalışmıştır. Kürtlerin uzun yıllar farklı uluslarca ezildiği durumu ve sömürgeleştirilmiş olma fikrinin duygusal motivasyonu ile Kürt halkını etkilemeye çalışmıştır. PKK aynı zamanda dini ve kültürel değerleri kabul etmeyen Sosyalist, Leninist bir anlayış ile tarihi Kürdistan bölgesinde bir Kürt devleti tesis etme gayesini temel almaktadır (Özcan, 1999).

PKK Türkiye’nin doğu ve güney bölgelerinde yaşandığını düşündüğü “Türk sömürgeciliği” karşısında halkın bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Örgüt, Türkiye’nin bölgeyi tamamen terk etmesini ve ezilmiş Kürt halkının bağımsız bir biçimde örgütlenmesini amaçlamaktadır. PKK’nın açılımı “Partiya Karkeran Kürdistan” yani Kürtçe “Kürdistan İşçiler Partisi” olarak ifade edilebilir. Silahlı gücü ise ARKG (Artes Rızgariya Gele Kürdistan) yani “Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu” olarak isimlendirilmiştir. PKK lideri Abdullah Öcalan aynı zamanda bu ordunun baş komutanı olarak ilan edilmiştir (İyiat, 2018).

Bu amacına ulaşabilmek için ilk olarak bölgede gerilla savaşları ile bir direniş başlatılmasını savunan Öcalan ve Öcalan liderliğindeki PKK, (Özcan, 1999) bu konuda bir başarı sağlanıp örgütün imkanları geliştikçe gelişen

imkanlar doğrultusunda savaşın ve eylemlerin hem modifiye edilmesini hem de kapsamının genişletilmesini savunan bir yol izlemektedir. Örneğin PKK tarafından gerilla savaşlarının zaman içerisinde konvansiyonel bir savaşa altyapı oluşturması, küçük bir direnişin büyük bir ayaklanmaya dönüşmesi, Kürtlerin küçük bir kesiminin desteklediği bir hareketin tüm Kürt halklarına yayılarak PKK örgütünün nihai amacına ulaşması vb. durumların amaçlandığı ifade edilmektedir (Özcan, 1999). Bu amaçlar doğrultusunda verilen mücadelede Mao'nun örnek olarak alındığı görülmektedir. PKK'nın Kürdistan'ın kuruluş sürecinde Mao'un savaşını ve Sosyalist devrimini referans aldığı görülmektedir (İyiat, 2018).

PKK bu amaç için her yolu mübah gören bir anlayış ile hareket etmektedir. Gerek bölge ülkeleri, gerek Sovyetler Birliği, gerekse ABD ile ittifakını bu temel amaçları üzerine bina etmiştir. Zaten Ortadoğu'daki gayri İslami ayrılıkçı hareketler, başta ABD olmak üzere emperyalist devletlerin ilgisini çektiğinden PKK'nın müttefik bulması zor olmamıştır. Ayrıca PKK Avrupa'da da ciddi bir örgütlenme içerisinde. Bu örgütlenmeye Batının tepkisiz olması da bu hareketi makul olarak değerlendirdiğinin bir göstergesi olarak anlaşılmaktadır. Hatta PKK Avrupa başta olmak üzere birçok bölgede eğitim çalışmaları ve seminer benzeri organizasyonlar yapmaktadır (Özcan, 1999).

ABD ideolojik olarak benimsemese dahi PKK'yı İslam'a ve İslami oluşumlara bir dengeleyici unsur olarak kullanmayı düşünmüş ve düşünmektedir. Aynı zamanda Ortadoğu bölgesindeki petrol alanlarının korunması ve İsrail'in güvenliği gibi ABD'nin bölge ile ilgili önceliklerini gerçekleştirmek için yararlanılabileceğinden ötürü henüz ilk kuruluş yıllarından itibaren PKK ABD'nin radarında bulunmaktadır. Henry Kissinger Araplara karşı Kürtleri kullanma fikrini "ABD'nin stratejisinin Sovyetler ile köktenci Arap milislerini ayırmak veya etkisini azaltmaya mecbur kalmak" olarak tanımlamıştır (Kissinger, 1994).

ABD bölgeyi kendi istekleri doğrultusunda dizayn etmek istemekte, mücadele edilen temel unsur olduğu iddia edilen sosyalizme karşı sosyalist bir oluşumu kullanmaya çalışmaktadır. Bu durum da ABD'nin işgal ve

emperyalizmine mazeret olarak öne sürdüğü kavramlar ile mücadelesinin sadece bir bahane olduğu yorumlarına sebebiyet vermiştir. Yıllarca ABD tarafından öne sürülen “Sosyalizm ile mücadele” sloganında asıl amacın ABD emperyalizmi olduğu iddia edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda PKK gibi örgütler ile işbirliğinden imtina edilmemektedir. Körfez savaşı sonrasında Sovyetler birliğinin etkisinin bölgede iyice azalmasının ardından PKK’da prensiplerini bir kenara bırakarak yönünü ABD’ye çevirmiştir. Belirtileri uzun zaman kendisini hissettiren bu yakınlaşma başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerini endişelendirmiştir. Türkiye bu konudaki çekincelerini uzun bir süre ifade etse bile “müttefiki ve dünya barışının garantörü” olarak kendisini lanse eden ABD ve PKK’nın bu yakınlaşması safha safha gerçeğe dönüşmüş ve kuvvetlenmiştir (Özcan, 1999).

PKK Türkiye’deki karmaşa durumu ve darbe söylentileri nedeniyle Türkiye’de parti olarak daha fazla barınamayacağını düşünerek 1979 yılında merkezini Suriye’ye taşımış ve faaliyetlerini bu merkezden yürütmeye devam etmiştir (Özcan, 1999). PKK bu hamlesiyle Türkiye’de saldırılarda bulunmak veya Avrupa’da örgütlenmekten vazgeçmemiş fakat sadece üst kadronun Suriye’de daha güvende olup örgütün daha rahat çalışacağını öngördüğünden dolayı bu yöntemi seçmiştir.

3.2.3. PYD’nin Kuruluşu, PKK ile Bağlantısı ve Suriye İç savaşında PYD-Suriye Rejimi İlişkileri

PYD 17 Ekim 2003’te bizzat PKK lideri Abdullah Öcalan’ın talimatıyla PKK’nın 8. gelen kongresinde alınan kararlar doğrultusunda kurulmuştur. PKK’nın Suriye kolu olarak kurulan PYD iç savaşın başlamasının ardından Batı Kürdistan (Fırat’ın doğusu) olarak ifade edilen bölgede PKK’nın askeri, eğitim, kadro, ideoloji gibi mümkün olan her konuda desteğini alarak güç kazanmıştır (Özay, 2019).

Abdullah Öcalan Nisan 2011’de Beşar Esad’a bir mektup yazmıştır (“Öcalan’dan Esad’a mektup”, 2011). Bu mektubunda yaşanan iç savaşta Suriye rejiminin yanında olduğunu belirtmiştir. Bu ikili yaklaşmanın en çok tehdit ettiği ülke olarak da hiç kuşkusuz Türkiye öne çıkmaktadır. Esad bu ittifak ile beraber sahada ortak çıkarlara sahip olan, düşmanı Türkiye’ye yıllardır

düşmanlık eden ve ciddi zarar veren bir müttefik bulmuştur. Bununla beraber Kuzey Suriye'yi PYD'ye bırakması da Türkiye ile yaşanacak olası bir çatışmada direkt hedef olmamak için olduğu düşünülmektedir. Bu yöntemle Suriye Türkiye'den gelecek bir kara hareketine karşı PYD'yi bir bariyer olarak kullanabilecekken, Türkiye ise PYD-PKK'nın her daim saldırılarına açık olacaktır. PKK açısından bakıldığında ise Büyük Kürdistan'a giden yolda bir mesafe alınmış olacaktır. PYD'nin kontrol alanları elde etmesinin aynı zamanda dağlardan ve hücre evlerinden gerilla saldırıları ve eylemlerle Türkiye'ye karşı mücadele veren PKK için ciddi bir ilerleme olduğu yorumları yapılmıştır.

Esad-PKK yaklaşması bununla da sınırlı kalmamıştır. Suriye rejimi PYD'nin tutuklu üyelerini serbest bırakmış, o dönem Irak'ta bulunan Salih Müslim'in ülkesine gelmesine müsaade etmiştir. Suriye rejimi ve PYD birbirlerine hem siyasi hem de askeri anlamda destek olarak adeta müttefik gibi hareket etmişlerdir (Özay, 2019).

Esad'a bağlı Suriye rejimi bu yaklaşmanın ardından kuzey Suriye'den askerlerini çekerek bölgeyi PYD'nin kontrolüne bırakmıştır. PYD kuzey Suriye'de hakimiyet kazanmıştır. Afrin, Kobani ve Cezire'yi bir çatışma yaşanmadan ele geçiren PYD, burada bir Kürk özerk yönetimi ilan etmiştir (Tosun, 2019).

Suriye'de iç savaşın patlak vermesiyle Esad Rejimi açıkça PKK'nın Suriye kolu olan PYD'yi Türkiye'ye karşı tampon, muhaliflere karşı bir koz olarak kullanmak istemiştir. Bu sebepten dolayı Suriye'deki PKK/PYD mahkumları süratle serbest bırakılması ve PYD'nin faaliyetlerine göz yumulması anormal görünmemektedir. PYD ise Suriye rejiminin bu desteğinin avantajını kullanarak kısa sürede militarize olma yoluna gitmiş ve Temmuz 2012'de silahlı kanadı YPG'yi kurmuştur. Esad Fırat'ın doğusunu bu örgüte terk ederek adeta "Küçük Kürdistan'ın" Suriye sınırları içerisinde kurulmasına göz yummuştur (Erkmen, 2012).

Suriye rejiminin bazı bölgeleri PYD'ye bırakmasının bir başka sebebi de Esad'a bağlı Suriye ordusunun iç savaş sürecinde bütün Suriye sahasını kontrol etmek için gerekli askeri güce sahip olmaması olarak değerlendirilmiştir. Fırat'ın doğusunda bulunan PYD bölgeleri uzun bir zamandır PYD-Esad ittifakı ile

birlikte idare edilmektedir. Sahayı kontrol eden askeri güç PYD iken bölgedeki resmi kurumlar hala Suriye rejimi tarafından idare edilmektedir. Aynı zamanda bu süreçte bu iki güç arasında askeri, stratejik vb. başka yardımlaşmalar da göze çarpmaktadır (Okur ve Salık 2016).

3.2.4. İşid'in ortaya çıkışı ve yayılımı, IŞİD-PYD savaşı

“Irak İslam Devleti” olarak tarih sahnesine çıkan örgüt ilk olarak 11 Eylül saldırıları sonrası Irak'ta kurulmuştur. ABD işgali sonrası Irak'taki otorite boşluğundan faydalanarak kısa zamanda güç kazanan İİD bölgede önde gelen güç unsurlarından biri haline gelmiştir. Irak İslam Devleti ismindeki örgütün ismi Ebubekir el Bağdadi tarafından 2013 yılında “Irak-Şam İslam Devleti” olarak değiştirilmiştir. Örgüt Suriye iç savaşında Esad'a karşı ciddi ilerlemeler göstermiş olan Nusra'nın veya kendisinde ayrıldığı El Kaide'nin yanında yer almayı reddetmiştir. Bununla beraber Nusra başta olmak üzere Suriye rejimine karşı ilerleme kateden Sünni savaşçı gruplara karşı savaşarak bu ve benzeri grupların ilerlemesinin durmasına sebebiyet vermiştir. Birdenbire kendisini bir devlet olarak ilan eden IŞİD; hem Müslüman halklardan, hem halihazırda savaşan Sünni gruplardan, hem de dünya ülkelerinden savaşçı toplamak amacıyla propaganda faaliyetlerine girişmiştir (Semin, 2015). Bu propaganda faaliyetleri dünyada çok ses getirmiş; hem söylemlere kapılan birçok insanın bölgeye akın ederek IŞİD saflarına katılmasına, hem de IŞİD ve Suriye iç savaşında savaşan İslami unsurlara ciddi bir antipati oluşmasına sebebiyet vermiştir.

IŞİD güç kazanması sonrası kuzey Suriye'de aktif olmuştur. IŞİD ile PYD arasında Fırat ve Habur bölgeleri başta olmak üzere çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmaların önemli bir sonucu da YPG'nin IŞİD ile savaşmasının Batı'nın dikkatini çekerek ilerleyen süreçte PYD'nin uluslararası alanda elde edeceği meşruiyetin temelini oluşturması olmuştur (İyiat, 2018).

Çatışmalar sonrası Rakka, Haseke ve Halep'in doğusu IŞİD'in eline geçmiştir. IŞİD PYD'nin elinde bulunan ve Suriye Kürtlerinin çoğunluğunun yaşadıkları bölgeler olan (Bozboğa, 2021) Afrin, Kobani ve Cezire'nin tamamını ele geçirmek istemekteydi. Stratejik bir hamle yaparak hem zayıf kalmış bir bölge olan, hem de PYD'nin kontrol alanını bölmek için Kobani hedef alınmıştır.

PYD ise IŞİD'in bu saldırılarına karşı pek bir varlık gösterememiştir. İlerleyen süreçte IŞİD bu hedefini gerçekleştirecek, PYD'nin kalbi IŞİD tarafından ele geçirilecekti (Kerman ve Efeğil, 2017).

3.2.5. PYD ile Uluslararası Toplumun Kaynaşması, PYD Yönetiminin Özellikleri

Nisan 2014'te Kobani'yi kuşatan IŞİD, bölgeyi çok kısa sürede ele geçirmiştir. Sivil halka katliam düzenlenmesini bahane eden ABD öncülüğündeki Uluslararası koalisyon güçleri bu ilerlemeden rahatsız olarak IŞİD'e karşı geniş çaplı hava saldırıları düzenlemiştir. Aynı zamanda uluslararası toplum nazarında IŞİD'e nazaran daha kabul edilebilir bir alternatif olarak görülen PYD'ye desteğin açıkça kendisini gösterdiği dönem de bu dönem olmuştur. PYD'ye bu dönemde ciddi bir istihbarat, lojistik, silah ve finans desteği sağlanmıştır. Bütün bu durumun akabinde IŞİD 27 Ocak 2015'te Kobani'den çıkarılmıştır (Özay, 2019).

Yaşanan gelişmeler ve icra edilen bu operasyon PYD'nin uluslararası toplum nazarında kabul görmesine sebebiyet vermiştir. İlerleyen süreçte ABD PYD'den aldığı pozitif intiba sonrası PYD'yi Suriye'deki kara gücü olarak kullanmaya başlamıştır. Aynı zamanda ABD diplomatik, ekonomik ve askeri birçok yönden desteği PYD'ye vermeye hazır bir duruma gelmiştir. Bu durum daha sonra defalarca kez sahada doğrulanmıştır. Bu gelişmelerin ardından Kobani ve Tel Abyad'ı ele geçiren PYD, Türkiye'nin 400 km güney sınırındaki geniş bir bölgeyi kontrol etmeye başlamıştır (Tosun, 2019).

Suriye'de kontrol alanları elde eden PYD despot bir yönetim ortaya koymuştur. Farklı unsurları ve milletleri tıpkı aşırı milliyetçi eğilimli yönetimlerin tarih boyunca yaptığı gibi sürgün etme ve baskı altına alma yoluna gitmiştir. Hatta örgüt PKK/PYD aleyhtarı yüzbinlerce Kürdü de sürgün etmiştir. Elindeki toprakları, faaliyetlerini ve aldığı desteği yeterli görmeyen PYD; Suriye rejimi, ABD ve Rusya ile yakın ilişkiler kurarak Suriye'deki etki alanını daha da genişletmek istemektedir. Bu amaca ulaştığında örgüt, Abdullah Öcalan'ın işaret ettiği gibi bugün Türkiye ve Irak'ın bir kısmını da içine alan "Büyük Kürdistan" hedefine doğru yürüyecektir (Can ve Keskin 2016).

Sivil halkı korumak bahanesi ile desteklenen PYD, Arap ve Türkmen yerli halka tehcih uygulamış ve bir Kürt koridoru oluşturmaya çalışmıştır. PYD'nin yönetimi ele geçirmesi ile birlikte bu halklar yok sayılmış, göçe zorlanmış, zorunlu askerlik adı altında cebren PYD adına cepheye sürülmek istenmiş, mülklerine el konulmuş ve niceleri de katledilmiştir. Buna rağmen ABD'nin PYD desteğini çekerek örgüte yaptırım uygulaması bir yana, PYD Rusya'nın da desteğini ummaya başlamış ve bunu elde etmesini bilmiştir (Köylü, 2018). Çelişkili görülen bu durum; ABD ve Rusya'nın bölge halkını düşünmediği, sadece çıkarlarına uygun olmayan bir yönetimi sahada istemeyip sahada zalim de olsa kendileri ile uyumlu çalışabilecek bir örgüte sıcak bakabileceklerinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Ayrıca uluslararası toplum da genel itibariyle PYD'nin bu yönünü görmezden gelerek onları Kürt halkının bölgedeki temsilcisi gibi görmekte ısrar etmektedir.

3.2.6. Suriye İç Savaşında ABD-PYD İlişkisi ve ABD-Rusya Ortaklığı

İç savaşın başlarında muhaliflerin yanında gibi gözükken, hatta Libya'da olduğu gibi Suriye rejimine bir operasyonun sinyalini veren ABD, bu tavrını değiştirmiş ve desteğini PYD'ye çevirmiştir. Azar azar başlayan, ilk başlarda ABD tarafından gizlenmek istenen bu destek gün geçtikçe daha da ağırlığını hissettirmiş ve şüphelere mahal bırakmayacak bir boyuta ulaşmıştır. ABD PYD ile istihbarat paylaşımı yaptığı iddialarını ilk başta reddetse de 17 Ekim 2014 tarihinde ABD Dışişleri bakanlığı bu iddiayı kabul etmiştir. ABD tarafından PYD'ye kargo uçakları ile malzeme ve mühimmat gönderilmiştir. İki aktör arasındaki dayanışma açıkça ortaya koyulmuştur (Tosun, 2019).

ABD 2014 Eylül ayında PYD'ye olan bu desteğinin yanı sıra 50'ye yakın özel kuvvetlerindeki askeri buraya göndererek PYD ve onun sahadaki yeni kurulmuş tecrübesiz askeri kolu YPG'yi eğitmesini sağlamıştır. ABD özel kuvvetleri YPG'ye pusu kurma, savaş taktikleri, el yapımı patlayıcılar, ağır silah kullanımı gibi birçok konuda eğitimler vermiştir (Tosun, 2019). ABD bu hamlesi ile sahada askeri olarak ABD çıkarları için kullanacağı aynı zamanda bölgede başta İslami eğilimler ve Türkiye olmak üzere bazı aktörlere karşı caydırıcılık

sağlayacağı PYD-YPG'yi profesyonel olarak savaşabilen güçlü bir hale getirmek istemiştir.

ABD ÖSO'ya olan desteğini de El Kaide bağlantılı gruplarla ilişkisi olduğu gerekçesiyle durdurmuştur (Tosun, 2019). Suriye'deki ABD ve onun demokrasisine bel bağlayan insanların ABD tarafından yüzüstü bırakılmasından dolayı ABD'den ümit kesmiş olmaları durumu göz ardı edilmiştir. Ayrıca savaş durumunda ortak amaçlar ile küçük grupların arasında gerçekleşen en ufak müzakerelere bile tahammülü olmayan ABD'nin yıllardır diktatörleri, terör örgütlerini kendi emperyal çıkarları doğrultusunda kullanması da meselenin başka bir boyutu olarak eleştirilere konu olmuştur. Üstüne üstlük bu örgütlerin Suriye'de kendi öz yurtlarında var olma ve ölüm kalım savaşı verdiği göz önüne alınırsa ABD'nin emperyalist çıkarlarından çok daha kritik bir amaç ile savaştıkları görülecektir. Bu zaviyeden bakıldığında ABD'nin Suriye'de dini, halkı, özgürlükleri, onur ve şerefi için ayaklanan bir Suriye muhalefetine önemsemeyip onu yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden bir kukla muhalif harekete kanalize etmeyi başaramadığı bu sebepten ötürü onu yüzüstü bırakıp en öncelikli bahanesi olan terör ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Üstelik ABD'nin bunu Suriye'deki varlığını bir terör örgütünün eliyle devam ettirmeye çalışırken yapması da ABD'nin düştüğü tezatın bir başka yönü olarak ön plana çıkmaktadır.

ABD'nin terör örgütü olduğu ortada olan bir örgüte adeta kendisinin Suriye'deki askeri öncü kuvveti gibi muamele eden tavrı eleştirilere konu olmuştur. Bu sebeple ABD PYD'ye olan desteğini dolaylı olarak devam ettirmek için Ekim 2015 Suriye Demokratik Güçleri adıyla kurulmuş olan oluşuma destek vermeye başlamıştır. Suriye Demokratik Güçleri'ne yardım edilmek bahanesi ile PYD'ye destek verilme tutumu sürdürülmüştür. Suriye Demokratik Güçleri (SDG) isminde de vurgulandığı üzere demokrasi söylemi ile ortaya çıkmış olmasına rağmen PYD etkisindedir. PYD grubun en kritik noktalarını ve gücünün büyük kısmını elinde bulundurmaktadır. En önemlisi SDG'nin tutum, amaç, eylem gibi hareket metodunu kapsayan alanlar PYD tarafından kontrol edilmektedir. 2017 yılında PYD/PKK'dan kaçarak Türkiye'ye sığınan bir SDG sözcüsü Talal Silo bu durum ile ilgili bazı iddialarda bulunmuştur. Silo:

□ Türkiye'nin PYD/YPG'ye karşı tepkisinin önüne geçmek için SDG'nin, YPG'yi örtmek için kurulmuş bir paravan yapı olduğunu,

□ SDG bünyesinde Kürt, Arap, ve Türkmen unsurlar bulunsa da Kürtler dışında diğer unsurlarda hafif silahların olduğunu ve silahların genel olarak PKK'nın kontrolünde olduğunu

□ SDG içerisinde 50,000 yakın üyenin bulunduğunu ve bu sayının büyük çoğunluğunun YPG'den müteşekkil olduğunu,

□ SDG bünyesindeki lider kadronun YPG'nin elinde olduğunu açıklamıştır ("SDG'nin kaçan sözcüsü silo, ABD-PYD/PKK ilişkilerini anlattı", 2017).

ABD ise PYD-YPG kuvvetlerine yardımı SDG'ye yardım ile kamufle ederek uluslararası topluma demokratik bir oluşuma yardım ediyor izlenimi vermeye gayret göstermiştir. Esasen ABD PYD etkisini gösterir göstermez örgüte destek olmaya başlamış, muhaliflere yaptığı destekleri PYD'ye kanalize etmiştir. PYD'nin kısa sürede gösterdiği büyüme, güçlenme ve teşkilatlanmanın en önemli amili olarak ABD öne çıkmaktadır. ABD ilk başlarda yer yer muhaliflere destek verdiği iddiasıyla PYD'ye verdiği destek, zamanla daha aşikar bir boyut kazanmıştır. Bizzat PYD lideri Salih Müslim ABD'nin SDG (Suriye Demokratik Güçleri) üzerinden PYD ile iletişim kurarak kendilerini desteklediğini itiraf etmektedir ("Salih Müslim: ABD bize silah veriyor", 2017). Kısacası PYD veya SDG veya başka isimler ve söylemler adı altında yapılsa da, değişik söylemler ile meşruiyet elde edilmeye çalışılsa da ABD Suriye iç savaşında PYD'nin her daim yanında olmuştur. Esasen SDG'nin kuruluşunun PYD'ye yapılan yardımlarda yüzleşilecek sorunları ortadan kaldırmak ve PYD'nin sahadaki hakimiyetini demokratik bir düzlemde göstermek gibi etkilerinden ötürü PYD'ye destek olan bir politikanın sebebi olduğu görülmektedir. Bu duruma karşı Suriye halkının veya Türkiye'nin endişeleri ise önemsenmeyerek geçiştirilmek yoluna gidilmiştir.

ABD-PYD arasındaki ilişkiler incelendiğinde ABD'nin söylemlerinin gerçeği manipüle ederek sahada PYD yani PKK'ya destek vererek güç dengesini İslami muhalefet, bölge halkı, Türkiye aleyhinde PYD lehinde değiştirmek için çabaladığı görülmektedir. PYD'ye ağır silah ve mühimmat desteği sağlayan

ABD, Türkiye'ye bunun Rakka kuşatması için olduğu ve silahların daha sonra toplatıldığını söylemiştir. Fakat kısa süre sonra durumun bu şekilde cereyan etmediği ortaya çıkmıştır.

IŞİD operasyonları bahane edilerek SDG üzerinden PYD'ye verilen silahlardan birisi olan AT-4 tanksavar silahlarının TSK'nın 2017 yılında Hakkari'de gerçekleştirdiği bir operasyonda PKK envanterinde ele geçirmesi yukarıda izah edilen durumun bir ispatı olarak görülmektedir. ABD Türkiye'nin tepkisini çekmemek adına SDG ile paylaşılan silahların seri numaralarını Türkiye ile paylaşmış ve operasyondan sonra silahların toplanılacağı sözünü vermiştir. Fakat silahlar TSK tarafından seri numaraları silinmiş şekilde PKK envanterinde ele geçirilmiştir ("Seri numaraları siliniyor!", 2017). ABD bu silahları iddia ettiği gibi toplamamış, bu silahların NATO müttefiki olan Türkiye'ye karşı büyük bir tehlike arz etmesine rağmen PYD'nin elinde kalmasına göz yummuştur. Bu durum defalarca ortaya çıkmış olan ABD politikalarının söylem-eylem farkını ortaya koyduğu gibi aynı zamanda PYD'nin PKK ile olan organik bağının sahadaki bir kanıtı olarak da değerlendirilmiştir (Tosun, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı sözcüsü ve Cumhurbaşkanlığı başdanışmanı İbrahim Kalın'ın 28 Eylül 2021'de katıldığı bir televizyon programında bizzat itiraf ettiği olaylar ABD ve Batı'nın Türkiye'ye karşı PYD'yi açıkça kolladığını göstermektedir. Kalın'ın iddia ettiğine göre Türkiye 8 yıl ABD'den Patriot füzelerini almak için çaba gösterse de bu çabaları sonuçsuz kalmış, ABD ve Batı ülkeleri bu füzeleri sadece kiralamaya ikna olmuşlardır. Kalın, PYD lehine ABD ve Almanya başta olmak üzere Batılı devletlerin Kobane'den IŞİD'i çıkarmak ve PYD'yi o bölgeye yerleştirmek için yaptığı operasyonların hemen öncesinde Türkiye'den Patriot füzelerini sorgusuz sualsiz çektiklerini ifade etmektedir. Sadece İspanya'nın füzelerini geri çekmediğini belirten Kalın, bakım yapmak bahanesi ile alınan füzelerin bir daha da geri verilmediğini ifade etmiştir. Bir ABD ve PYD arasında bir ittifakın olduğunu ifade eden Kalın, tam PYD'nin bölgede hakimiyet kuracağı operasyonların öncesinde ABD ve Batının bu şekilde bir tavır takınmasını manidar bulmaktadır. Ayrıca bu dönemde PYD'nin de ciddi anlamda silahlandırıldığı varsayılırsa ABD'nin ve Batılı ülkelerin çoğunun NATO müttefiki olan Türkiye'ye karşı

PYD'yi destekledikleri, PYD'yi güçlendirmenin yanısıra Türkiye'yi de PYD'ye karşı etkisizleştirmek yoluna gittikleri görülmektedir (“ABD'nin sinsi Türkiye planı! Kalın ilk kez bu kadar detaylı anlattı”, 2021).

ABD ile rekabet içinde olmasına rağmen Rusya da PYD'ye sıcak bakmaktadır. Rusya ve Esad en öncelikli düşman olarak İslami muhalefeti hedef tahtasına koymuşlardır. ABD ve Rusya'nın İslami muhalefetin engellenmesi hususunda mutabık oldukları Suriye sahasında kendisini göstermektedir. Suriye sahası bir yana, PYD-Rusya ilişkilerinin Rusya'da dahi ciddi bir yansıması olduğu görülmektedir. Örneğin 2016'nın Şubat ayında PYD bütün dünyanın gözü önünde Rusya'da bir temsilcilik açmıştır. Bu ofisin adı “Batı Kürdistan Temsilciliği” olarak tanıtılmıştır. Bu ofisin Afrin, Cezire ve Kobane'yi temsil ettiği ifade edilmiştir. Açılışa PYD Rusya temsilcisi olarak Abdussalam Ali, Suriye Kürtleri Avrupa ve ABD temsilcisi olarak Senam Muhammed bütün dünyaya ilan edilmiştir. Ayrıca HDP Diyarbakır milletvekili Feleknas Uca'da bu açılışa katılmıştır (“Terör örgütü PYD Moskova'da temsilcilik açtı”, 2016).

Rusya'nın PYD'yi askeri bir sahada desteklemesinin yanında kendi başkentinde gerçekleşen bu açılışa ve deklere edilen bu ilanlara ev sahipliği yapması, Rusya'nın PYD/PKK'ya karşı olumsuz bir tutumunun olmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Bilhassa sınırları içerisinde istemediği hiçbir faaliyete yer vermeme noktasında çok katı bir tutuma sahip olan (örneğin Çeçen direnişine karşı hastaneleri, sivil yerleşim yerlerini bombalayarak savaşta bu yolla koz elde etmeye çalışan vs...) Rusya'nın başkentinde bu faaliyete müsaade etmesi eleştirilere konu olmuştur. Bu gelişmelerin Rusya'nın Suriye'de muhalifleri ve sivilleri Halep'te yoğunlaşan geniş çaplı bir hava bombardımanı ile katlettiği sırada olması da öne çıkan detaylardan birisidir. Rusya bir taraftan Suriye'nin “meşru hükümetini” koruduğunu iddia ederken öbür taraftan da bir terör örgütünü destekleyerek harabeye çevirdiği topraklara hazırlamaktaydı. Sonuç olarak Suriye iç savaşı ABD ve Rusya'nın halkın İslami ve insani taleplerini adeta beğenmeyerek bölgeyi eli kanlı bir diktatör rejimine ve terör örgütlerine bırakmak için mutabık oluşuna sahne olmuştur.

3.3. Suriye İç Savaşında Uluslararası Toplumun Durumu

Suriye iç savaşında sorumluluk almaktan imtina eden ABD daha önce vadettiği eylemleri daha sonra uluslararası topluma ve Birleşmiş Milletlere havale etmiştir. Bu yöntem ABD, Suriye iç savaşını çözmesini beklediği uluslararası toplum ve Birleşmiş Milletler işleyişi hakkında bilgi edinmek ABD'nin süreci geçiştirdiğini ve çözümsüzleşmesi için adım attığını göstermektedir. Zira ülkelerin kendilerini eşit ve tarafsız bir biçimde savunamadığı, güçlü ülkelerin zayıf olanları domine ettiği, baskın güçlerin çıkarlarına göre tavır alındığı bu kurumları kısaca tanımak Suriye iç savaşında ABD'nin tavrının ve gelinen noktanın anlaşılması için elzemdir.

3.3.1. Uluslararası Topluma Realist Bir Yaklaşım

John Mearsheimer uluslararası kurumların genel olarak kabul gören bir tanımının olmadığından bahseder. Anlayış farklılıkları doğrultusunda uluslararası kurumların farklı biçimlerde anlaşılacakları savunur. Kurumların genel olarak “aynı amaç doğrultusunda belli davranış ve uygulama kalıplarında birleşilmesi” şeklinde yapılan tanımın çok genel kapsamlı olduğunu ve tam olarak uluslararası kurum ve örgütlerin mahiyetini anlamada yetersiz olduğunu vurgular (North ve Thomas, 1970).

Mearsheimer'a göre uluslararası kurumlar, ülkelerin birbirleriyle işbirliği yaparken veya rekabet ederken bunu nasıl yapacağını belirleyen bir kurallar dizisinden ibarettir (North ve Thomas, 1970). Devletlerin kabul edilebilir politikalarını kabul eden, reddedilmesi gereken politikalarını reddeden bir oluşumun uluslararası kurumları ortaya çıkardığından bahseden Mearsheimer, bu normların devletler tarafından müzakere edilerek kabul edildiği zaman yürürlüğe girdiğini ifade eder. Ona göre antlaşmalar, müzakereler, ortak çıkarlar gibi sebeplerden ötürü devletler bir araya gelir ve uluslararası kurumların oluşumu sağlanır. Ayrıca Mearsheimer ülkelerin tutumlarının kendi çıkarları ekseninde belirlendiğini, ortak çıkar sahibi ülkelerin bir araya gelmesinin uluslararası kurumları ortaya çıkardığını iddia etmektedir. Benzer çıkarlara sahip olan ülkeler, aralarındaki güç dağılımı oranınca çıkarlarını elde etmek için beraber hareket eder. Kısacası uluslararası kurumlar bir üst merci olarak devletleri kontrol edip dünya barışını ve adaleti tesis eden kurumlar değil,

devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda bir araya geldikleri ve devlet çıkarları merkeze alınarak ortaya çıkmış olan yapılardır (Mearsheimer, 2004b).

Dolayısıyla süpergüçlerin uluslararası kurumların vasıtası ile daha güçlü ve daha baskın olabildiğinden söz edilebilir. Küresel bir dünya düzeninde hiçbir devletin kendi başına sağlayamayacağı hakimiyetin, ortak çıkarları olan başka devletlerin bir araya geldiği kurumlar aracılığıyla geniş ve etkin bir biçimde sağlanabileceğine vurgu yapılmıştır. Uluslararası kurumlar “Güç Mücadelelerini uygulamaya sokmak için arenalar” olarak da realist düşüncedeki siyasal bilimler düşünürleri tarafından da ifade edilmektedir (Evans ve Wilson, 1992).

Mearsheimer liberal görüşün uluslararası kurumların barışı tesis edebileceği ve devlet çıkarlarının önünde uluslar çıkarların yer alabileceği yönündeki tespitlerini eleştirmektedir (Mearsheimer, 2004b). Teorik kalan bu görüşlere yaşanan tarihi gelişmeler ile devlet çıkarlarını uygulama imkanı bulunan güçlerin uluslararası çıkarları hiçe saydığı veya ikinci plana atarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini gösterilmiştir. Ülkelerin bir araya gelmelerinin ve bir arada bulunmalarının politik hesaplar ile olduğu ifade edilerek bu durumunun değişmesi durumunda ülkelerin tavırlarının kendi çıkarları doğrultusunda olduğu ele alınmıştır. Ayrıca ABD başta olmak üzere güç sahibi olan ve bu gücü sayesinde kendi çıkarlarını uluslararası çıkarlardan üstün tutma özgüvenine sahip olan ülkelerin bunu rahatlıkla yapabildiğinden de söz edilmiştir.

NATO örneği üzerinden gidilecek olursa, Mearsheimer NATO’ya ABD tarafından müttefiki ülkeleri bir araya getirerek Sovyet tehdidine karşı koymak için önderlik ettiğini ifade etmektedir. Soğuk savaşın bir üçüncü dünya savaşına dönüşmemesi uluslararası kurumlardan dolayı değil, dönemin güç dengesinden kaynaklı olduğundan dolayı olduğu ifade edilmiştir. Zira bu iki bloğun bir dünya savaşına başlamasının iki taraf tarafından da göze alınamadığı ifade edilmiştir (Mearsheimer, 2004b). Ülkelerin kendi adına riskli hamleleri defalarca kontrol ederek çok dikkatli uygularken, dünyanın geri kalanını ilgilendiren konularda (silahlanma, nükleer silahlar, ekonomik yaptırımlar, çevrelemeler, baskılar vb...) aynı hassasiyeti göstermemeleri de bu durumu izah etmektedir.

3.3.2. Güvenlik Konseyi'nin Etkisinde Kalan BM ve BM

Eleştirisi

Michael J. Glennon Birleşmiş Milletler güvenlik konseyinin işleyişini eleştirmektedir. Birleşmiş Milletler öncesi dünya uluslarının ortak bir örgüt altında toplanarak dünya barışını tesis etmesi vaadiyle ortaya çıkan Milletler Cemiyeti'nin vaad edilenden çok daha başarısız olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Glennon, kurumun uluslararası hukuku kontrol etmede başarısız olduğuna vurgu yapmıştır. Kurumun kuruluşundan kısa bir süre sonra bir dünya savaşının patlak vermesi birçok kesim tarafından hayal kırıklığına sebebiyet vermiştir. Glennon Güney Afrika'nın eski cumhurbaşkanlarından Jan Christian Smuts'un bir benzetmesini naklederek Smuts, devletleri "çadırlar" olarak ifade etmiş, Milletler Cemiyeti'nin durumunu hep beraber bir alana yerleşilen farklı çadırların topyekün darmadağın olması ile mecazi olarak açıklamıştır (Glennon, 2004).

Milletler Cemiyeti'nde Birleşmiş Milletler daimi barış üyesi ülkeler gibi dominant bir gücün olmaması, ülkelerin asli olarak kendi çıkarları için mücadele etmesi, birinci dünya savaşı sonrasında bazı ülkelerin mevcut durumlarından tatmin olmaması gibi sebepler örgüt varlığının gerçek hayatta karşılık bulamamasının sebeplerinden bazıları olarak görülebilir. Fakat BM'in durumuna bakıldığında başka bir problem ile karşı karşıya kalınmaktadır. Irak işgali özelinde yapılan analizlerden bazıları şunlardır:

Sıkıntılardan ilki ABD'nin BM'den onay çıksa da çıkmasa da uluslararası toplumu Irak savaşı için organize etmesidir. ABD başkanı başta olmak üzere birçok ABD'li siyasinin Birleşmiş Milletler'e kafa tuttuğu görülmektedir. George Bush yönetiminin Bush da dahil önde gelen isimlerinin "Irak'a müdahale etmek için Birleşmiş Milletler'e ihtiyacımız yok, eğer Birleşmiş Milletler Irak'a karşı topyekün bir işgal koalisyonuna önyak olmazsa bizzat ABD bu işi üstlenecektir, BM'in denetlemeleri hiçbir şeyi değiştirmez" gibi söylemleri bunun bazı örneklerini teşkil etmektedir. ABD; BM'den gelen raporları, kararları dikkate almadan kendi varsayımları doğrultusunda uluslararası topluma şekil vermeye çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur. Birleşmiş Milletlerin Irak'ta yaptığı incelemelerde kitle imha silahlarına dair hiçbir kanıt ulaşılamaması ABD için bir

engel teşkil etmemiştir. Buna rağmen ABD, İngiltere ve İspanya “Irak’ın küresel barışa tehdit olduğunu, son şansını da kullanamadığını” ilan ederek işgali BM onayı olmadan meşrulaştırmıştır. Daha sonra kimyasal silah bulunmadığını bildiklerini itiraf ettiler (“Cook: Blair Irak'ta kitle imha silahı olmadığını biliyordu”, 2003).

Bir başka boyutu ise bu deklarasyonun ardından BM daimi barış üyesi ülkelerinin söylem değiştirmesidir. İlk olarak müzakereden yana görülen ve Irak’a değişiklikler için fırsat verilmesini savunan Fransa ve Rusya tavır değiştirerek ABD’nin istediği yere gelmiş, bu durumu Çin’in de takip etmiştir. Kanıtlanamayan kitle imha silahları söylemi üzerine bütün dünya BM’den bağımsız olarak ABD tarafından çekip çevrilmiştir. İngiltere tarafından yapılan öneriler kabul edilmemiş, George Bush Irak’ın durumunu tartışılmasını yersiz bularak delil toplama da dahil işgal harici bütün fikirleri reddetmiştir (Glennon, 2004).

Afganistan ve Irak halkının düşünceleri ile uluslararası hiçbir güç ilgilenmemekte idi. ABD kendi istekleri doğrultusunda halkı tarafından desteklenen lider ve rejimleri devirmekten gücü oranında geri durmamıştır. Terör bahanesi ile Somali’den, Afganistan’a çok geniş coğrafyaların işgal edilmesine ön ayak olabilir ve işgaller sonrası ülkelerin içinde buldukları harap haller dolayısıyla suçu başkalarına atabilmektedir. Dünya barışını sağlamak amacıyla oluşturulduğu iddia edilen Birleşmiş Milletler sözde “adil, barışçı ve güvenli” dünya düzeni tesis ettiğini iddia etmektedir. Beş daimi barış üyesinin “uluslararası hukuk” bağlamında “veto” başta olmak üzere ayrıcalıklı haklara sahip olması, BMGK’ye kabul edilecek ülkelere onay vermesi, genel kurula girecek üye ülkeleri veto yetkisi saklı olmak üzere genel kurulun oylamasına sunan merci olması, BMGK’de alınacak karar mekanizmasında mutlak yetki sahibi olmaları ve veto ile istemedikleri durumun önüne geçebilmeleri “uluslararası barışın sağlanması için bizim istediğimiz olmalı, istemezsek engelleyebilmeliyiz, hukukun nasıl olacağını ve işleyeceğini biz belirleriz” gibi bir anlayışın uluslararası alanda hakim olduğu izlenimini uyandırmaktadır (Sur, 2019). Bu anlayışa göre küresel barış ve istikrar beş ülkenin dünyayı domine etmesi ile sağlanabilir.

Ayrıca ülkeler gücü oranınca hukuku da kendilerine uydurabilmektedir. Glennon'un (2004) "hukukun ölümü" olarak adlandırdığı bu duruma ABD'nin tavrı örnek olarak gösterilmiştir. ABD'nin eylemi gerçekleştirdikten sonra bu durumun hukuki yolunu oluşturduğu ifade edilmektedir. Örneğin Irak savaşı sürecinde dönemin süpergücü ABD uluslararası hukukçuların BM'ye bir tehdit olmadığı açıklamalarına; Rusya, Çin, Fransa'nın veto niyetleri olduğuna dair söylentilerin çıkmasına karşı bu tavrı reddetti. Amerikan Uluslararası Hukuk Derneği Başkanı Anne-Marie Slaughter ABD'nin bunun gibi durumları dikkate almayacağını belirtti. BM'in kuruluşu sırasında beş daimi üyenin de veto hakkına sahip olmasından ötürü işlevsizlik kaygılarını gündeme getiren Slaughter ABD'nin dünya barışını korumasının bir "zorunluluk" olduğunu iddia etmiştir.

BMGK daimi barış üyesi ülkelerden bazıları bile başka BMGK daimi barış üyesi ülkeler tarafından kendisini tehdit altında hissedebilmektedir. Örneğin Rusya ve Çin'in dünyanın tek kutuplu olarak tek merkezden (ABD) yönetilmemesi için 2001 yılında yaptıkları anlaşma bu telaşın açık örneklerinden biridir. Almanya eski başbakanlarından Helmut Schmidt'in de "Almanya ve Fransa askeri müttefikleri ABD'nin hegemonyası altına girmek hususunda ortak bir isteğe sahiptir." açıklaması da BM'in dünya barışından ve ülkelerin özgürlüğü ilkesinden bizzat BMGK'nin daimi barış üyesi ülkelerin dahi emin olmadığını göstermektedir. Esasen bu ülkeler arasında da güçleri oranınca bir "hak" ve hegemonya kazanımının sahada sağlanabildiği pratik olarak kendisini göstermektedir (Glennon, 2004).

Aynı zamanda BMGK beş daimi barış üyesinin uzlaşmadığı noktalarda ise sorunlar daha da derinleşebilmektedir (Glennon, 2004). Bu ülkeler kendi müttefikleri olan güçleri her türlü BMGK beş daimi barış üyesinin birbirlerine karşı taraflarda yer aldığı bir kriz karşılıklı veto'lar ile çözümsüzleştirilebilmektedir. Çin ve Rusya'nın Suriye iç savaşında Esad aleyhinde hiçbir yaptırım uygulanmamasına sebep olan vetoları bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca bu ülkeler tek taraflı olarak bir yaptırımı veto ederek hem kendileri dokunulmaz olabilmekte ve müttefiklerini dokunulmaz kılabilirler. Örneğin Rusya'nın Suriye'deki hava saldırılarındaki katliamları, Çeçen savaşında bombaladığı hastane ve yetimhaneler, Rusya'nın müttefikleri Esad'ın

katliam ve işkenceleri, yine Esad'ın kimyasal silah kullanımı, Çin'in Uygur'lara yönelik baskıları ve sınır ihlalleri, ABD'nin tarihi boyunca birçok savaşa ve katliama önyak olması, ABD'nin müttefiki İsrail'in sivillere yönelik tutumu ve Filistin'e yönelik işgal hareketi, Fransa'nın Afrika'daki varlığı gibi sayılamayacak birçok durumda hiçbir caydırıcılık bulamaması buna örnek olarak gösterilebilir. Kaldı ki bu durum Suriye örneğinde olduğu gibi çatışmaların derinleşmesini ve çözümsüzleşmesini beraberinde getirmektedir.

3.3.3. Suriye İç Savaşında BM'nin Durumu, İç Muhalefet ve Etkisizlik

BM daimi barış üyesi devletler ise hem kendi aralarında bir rekabet halindedir, hem de uluslararası toplumu ve devletleri kendi emperyal çıkarları ve hegemonyası için baskı altına almaktan geri durmamaktadır (Eminue ve Dickson 2013). Bu dünya düzeninde süper güçlerin karşılıklı çıkar yarışı sebebiyle sağlıklı adım atılamayarak krizler içinden çıkılmaz boyutlara ulaşmaktadır. Aynı zamanda süpergüçlerin Birleşmiş Milletler'deki bu etkisinden dolayı dünya emperyalist devletlerin isteklerini uygulayabildiği ve diğer aktörlerin yoksayıldığı bir düzen ile uzun zamandır idare edilmektedir.

Suriye iç savaşında da BMGK 5 daimi barış üyesinin sahaya olan etkisi kendisini hissettirmektedir. Örneğin Çin bir taraftan ABD'nin bölgedeki etkinliğini kısıtlamak için Rusya ile beraber Suriye aleyhindeki bütün yaptırım paketlerini veto etmiş, aynı zamanda kendi ulusal çıkarları için bölgenin kan gölüne dönüşmesine göz yummuştur. Anadolu Ajansı'nın haberindeki derlemeye göre Rusya ve Çin Temmuz 2020'ye kadar birlikte tam on altı kez Suriye ile ilgili veto kullanmıştır. Bu vetolar Suriye rejiminin gerçekleştirdiği savaş suçlarına karşı kınama, yargılama, soruşturma ve yaptırımları içerdiği gibi, askeri uçuşların yasaklanması, insani yardımların engellenmesi gibi birçok konuyu kapsamakta olup Suriye rejimini her yönden koruma altına aldığı ortadadır (Özcan, 2020).

Arap baharının etkileri Suriye'ye ulaşınca demokratik Suriye muhalefeti iki ana grup olarak teşekkül etmiştir. Bu gruplardan birisi Suriye Ulusal Kongresi'dir ve genel olarak Esad'ın meşruyetini yitirdiği argümanı üzerinden hareket ederek demokratik bir Suriye'nin kurulmasını amaçlamıştır. Aynı

zamanda Ulusal Dayanışma Kongresi’de bu süreçte ön plana çıkmış fakat fikirleri itibariyle Suriye rejimine daha ılımlı bir tutum takınmıştır. Esad ile diyalog, özgürlüklerin geliştirilmesi, kaosu önleme gibi söylemler üzerinden muhalefeti sürdürmüştür. Fakat rejim tarafından gerçekleştirilen askeri vahşetler, sivillere yönelik katliam girişimlerinden sonra demokratik muhalefet git gide azalmış anlamsızlaşmış ve Suriye muhalefeti yerini bir iç savaşa bırakmıştır (Harris, 2012).

BMGK daimi barış üyesi devletlerin ortak tavır aldığı Libya müdahalesi örneğinden farklı olarak Suriye rejimine katliamları azaltıcı, bir caydırıcılığı bulunan herhangi bir müdahale gelmemiştir. Çözümün çok daha kolay olduğu çatışmalar başlama aşamasındayken ve Esad katliamlara yeni başlamış muhalifler yeni yeni silahlanırken çözüm için ciddi bir adım atılmamıştır. Burada durumu farklı yapan etken şüphesiz BMGK daimi barış üyesi devletlerin Suriye iç savaşı hakkındaki görüş ve menfaat farklılıklarıdır. Çin ve Rusya yaptırım kararlarını veto ederek bir atılmasını engellemiş ve uluslararası çözüm olanaklarını başlamadan kilitlemiştir (Eminue ve Dickson 2013).

Birleşmiş Milletlerin varoluş amacı barışı korumak ve gerektiği zaman barışı zorlamak olarak iddia edilir. BM, kolektif güvenlik teorisinin üzerine bina edilmiştir. Uluslararası örgüt çatısı altında güçlerin dengeleneceği ve bir veya birden çok gücün dominasyonundan kurtulup dünya barışının ve adaletin tesis edileceği iddia edilerek BM’nin bunu sağlamak için kritik bir öneme sahip olduğu görüşü üzerinde durulmuştur. “Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için” anlayışına benzer bir anlayışla herhangi bir ülkeye yapılan bir tehdidin, barışa mani olan bir durumun karşısında bütün üye ülkelerinin tek bir yürek olup karşı durması ve gerekirse sorumluluk almasından bahsedilmektedir (Mingst, 2004) (Ghosh, 2009).

Bu söylemler ise eyleme dökülmekten çok uzak kalmıştır. Birleşmiş Milletler bu süreçte bazı sahaya olumlu yansıması olmayan kınama açıklamaları dışında ciddi bir varlık göstermemiştir. BM çatışmalar başladığında kuruluş amacında kendisine yüklediği misyonun aksine sorumluluk almayan ve kamuoyunun tepkilerinin önlenmesi amacıyla söylenen bazı açıklamalar ile başta

Suriye halkı olmak üzere dünyayı geçiştirme yoluna gitmiştir. Örneğin Ağustos 2011 tarihli bir açıklamada şu maddelerin üzerinde durulmuştur:

- Yüzlerce insanın ölümünün üzüntüyle karşıladığı
- Suriye'deki kötüleşen durumun endişe verici olduğu
- İnsan hakları ihlallerinin ve sivillere güç kullanımının kınandığı
- Suriye rejiminin şiddete son vermesi gerektiği
- Suriye makamlarının insan haklarına saygı duymaya çağırıldığı
- Suriye yetkililerine reform taahhütlerinin not edildiği

-Suriye halkının egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı duyulduğu, Suriye'de halkın her kesiminin dikkate alınarak, ortak bir şekilde Suriye'nin yeniden yapılanması için politik bir sürece girilmesi gerektiği ifade edilmiştir

Suriye rejiminin katliamlarını hızlandırmasıyla şubat 2012 yeni bir açıklama yapılmıştır. Açıklamada öne çıkan konular şöyledir:

- Suriye rejimi kınanmış
- Rejimin şiddeti durdurması istenmiş
- Suriye'deki bütün grupların şiddeti kınanmış (Rejimin onca katliamına karşılık nefsi müdafaa yapan insanlar da dahil şiddetin her türlüşünün kınandığı ifade edilmiştir).

-İnsan haklarının uygulanabilir olması gerektiği savunulmuş

-Arap Ligi kararlarına Suriye'nin uyması tavsiye edilmiş

-Her türlü desteğe BM'in açık olduğu ifade edilmiş

-Rejimden 15 gün içerisinde şiddetin azaldığıyla ilgili rapor istenmiştir (Eminue ve Dickson 2013).

BMGK daimi barış üyesi devletlerden olan Rusya ise sürecin başından beri çözüm için objektif bir çözüm bulmaya çalıştığını iddia ederek bazı ülkelerin muhalefeti desteklemesini, rejim değişikliği talebini, Esad aleyhindeki provokasyonları destekleyerek siyasi çözümü baltaladığını ifade etmiştir. Başka

bir ifadeyle Rusya'ya göre çözüm için Rusya gayret sarf ederken uluslararası toplum çözümü önlemektedir.

3.3.4. BM Barış Girişimleri

Mart 2012'de Suriye rejimi ile Suriye muhalefetine dahil olduğu bir çözüm olarak ortaya atılan BM genel sekreteri Kofi Annan'ın öncülüğünde gerçekleştirilmiş 6 maddelik Kofi Annan planı açıklanmıştır. Bu planın maddeleri ana hatlarıyla şu şekildedir:

1) BM gözetiminde müzakere edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Her iki tarafın da katılımlarıyla oluşturulacak, Suriyelilerin bizzat kendilerini temsil edeceği, her kesimin meşru taleplerine ve endişelerine yanıt verecek bir şekilde tarafların bir araya gelmesi ve Suriye barış temsilcisi Kofi Annan ile çalışmayı taahhüt etmeleri istenmiştir.

2) Saldırıların durması, BM'nin gözetiminde ateşkesin sağlanması çağrısı yapılmıştır. Suriye rejiminin sivillere karşı ağır silah kullanımını durdurması, muhalefete de rejimle çatışmalara son vermesi deklere edilmiştir.

3) İnsani yardım çalışmaları yapılması için 2 saat çatışmaların durdurulması gerektiği ifade edilmiştir.

4) Keyfi tutuklamaların son bulması ve keyfi tutuklanan kimselerin serbest bırakılması istenmiştir.

5) Gazetecilerin ülkede serbestçe dolaşmasının sağlanması temin edilmeye çalışılmıştır.

6) Barışçıl protestolar ve toplanmalara saygı gösterilmesi istenmiştir ("Text of Annan's six-point peace plan for Syria", 2012).

Deklarasyonun ardından bizzat Kofi Annan bu şartların kabul edildiğini açıklamıştır. BM tarafından ülkeye 300 silahsız askeri gözlemci yerleştirilmiş, daha sonra bu gözlemcilere 270 kişi daha ilave edilmiştir.

Kofi Annan planında alınan kararlar Suriye rejimini caydırmamıştır. Suriye rejimi saldırılarına hız kesmeden devam ederken muhaliflere giden silah akışında kesilmeler yaşanmıştır. Kofi Annan planının hem rejimin katliamlarına bir etkisi olmamış, hem de uluslararası kamuoyunda Suriye iç savaşına kayıtsız

kalınmadığı izlenimi oluşturarak Esad rejimine katliam için alan açmıştır. Muhalifler ise genel olarak bu deklarasyonu bir gelişme olarak addederek savaşıma azmini ve inancını kaybetmiştir. Esad ise varolan bu atmosferde toparlanma, belki yok olmaktan kurtulma ve muhaliflere gerçekleştirdiği saldırılar ve bu saldırıların sonuçlarında rahatlama sağlamıştır.

Rusya ve Çin'in vetolarıyla Kofi Annan çözümü uygulanamamış ve rejime her türlü yaptırım ve müdahale tasarısı veto edilmiştir. Rejim ise bu süreçte zaman kazanmış, çatışmaları arttırmış ve adeta bu barışçıl atmosferi askeri bir kazanıma çevirmiştir. Bu kazanımları da elbette Rusya, Çin ve BMGK'nın işleyişindeki açıklıklar sayesinde sağlamıştır. Örneğin Suriye'nin Libya müdahalesinde olduğu gibi uçuşa yasak bölge ilan edilmesinin rejim değişikliğini beraberinde getireceği düşünüldüğünden bu öneri Rusya tarafından reddedilmiştir. Rusya'nın o dönemki açıklamalarına göre NATO Libya müdahalesinde çok ileri gitmiştir. Rusya'nın bu eleştirileri Ortadoğu'daki müttefiki Suriye'ye karşı aynı tutuma asla müsaade etmeyeceği şeklinde değerlendirilmiştir.

Kaldı ki Suriye; Çin ve özellikle de Rusya için çok önemli bir müttefiktir. Bu iki güç Suriye rejimini kendileri için sadık bir rejim olarak görülmekte ve kendileri de her koşulda bu rejimin arkasını toplamaktadır. Ekonomik ve stratejik çıkarlarından dolayı bu iki ülke Suriye iç savaşındaki durumu sivil katliamı, darbe ile başa gelen totaliter yönelim, azınlık bir grubun hegemonyası, insan hakları ihlalleri olarak değil; Suriye'nin güvenliği, terörle (yani muhaliflerle) mücadele v.b. şekilde değerlendirmiştir. Bu iki ülkenin bu pragmatist yaklaşımının arkasında yatan bazı sebepler bulunmaktadır. Özetle altı Madde Rusya'nın Suriye'deki çıkarları şu şekilde ifade edilebilir (Eminue ve Dickson 2013).

-Rusya Suriye'deki stratejik Tartus limanı Rusya için kritik bir stratejik öneme sahiptir. Rusya'ya stratejik olarak derinlik kazandıran, yokluğunda stratejik gerilemeye sebep olacak olan liman Rusya'nın Akdeniz'deki tek askeri limanı konumundadır. Rusya Akdeniz'de askeri varlığını, yakıt ikmali imkanını bu limana borçludur.

-Batı karşıtlığı üzerinden gücünü devam ettirmekte olan Rusya için Suriye'yi teslim etmemek de ayrıca önemlidir. Zira Batı'ya nazaran az müttefiki bulunan Rusya'nın Suriye'yi Batı'ya teslim ettiği algısı diğer müttefiklerinde de bir domino etkisiyle güvensizliğe yol açabilir ve başka alternatiflere yönelmelerine sebebiyet verebilir.

-Suriye'de yaşayan ve birçoğu kadın ve çocuklardan müteşekkil olan Rusya vatandaşlarının varlığı da önem arz etmektedir. Bu vatandaşların sayısının 30.000 olduğu iddia edilmektedir.

-Rusya tarafından "Radikal İslam, Cihadi İslam" olarak ifade edilen faktörlerin yayılması ve bölgede hakim olması, ne Rusya ne Esad ne de ABD tarafından kabul edilemez olarak görülmektedir. Rusya bu kaygısından dolayı Şiiiler ile müttefik olarak hareket ederek Sünniliğe karşı dengeleyici bir unsur olarak kullanmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Suriye'de Sünnilerin güçlenmesi ve Esad'ı mağlup etmesinin bir sonucu olarak Orta Asya ve Kafkasya'da İslami devrimler yaşanabileceği de Rusya tarafından düşünülmektedir. Bu endişesinde dolayı Rusya Suriye iç savaşının seyrini yakından takip etmektedir.

-Rusya aynı zamanda Çin ile birlikte ABD'nin BMGK'daki baskınlığına darbe vurmaya amaçlamaktadır.

-Esad rejiminin yıkılması halinde yeni gelecek rejimin belirsizliği Rusya için endişe konusudur. Dolayısıyla Rusya iyi ilişkiler geliştirdiği Esad'ı her ne olursa olsun koruma yoluna gitmiştir.

Çin için ise Rusya ile benzer kaygılar taşındığı ifade edilmektedir. Bununla beraber Çin'in son yıllardaki ekonomik atılımında Arap ülkeleri de önemli bir yer tutmaktadır. Çin bu ülkeler ile uzun zamanlı devam eden iyi ekonomik ilişkilerini daha da geliştirilmek istemektedir. Çin'in bu ekonomik yayılımı için hayati öneme sahip olan bölgelerde belirsizliğe ve değişimlere tahammülü yoktur (Chauhan, 2012).

Kofi Annan planı saha ile ve bilhassa rejimin tabiatı ile ilgili ve uyumlu olmayan, rejim ve muhalefeti uzlaştırmaya çalışan bir plandır. 23 Şubat-Ağustos 2012 tarihleri arasında uygulamaya konulmuştur. Rejimi muhalifleri dinlemek ve müzakere etmeye çalışmış fakat başarılı olamamıştır.

Muhaliflerin tek çatı altında ortak bir ses ile mücadele etmemesi süreci zorlaştırmıştır. Bu durum Batı'nın muhalifleri kendi istek ve çıkarları doğrultusunda bir noktaya çekmek istemesi olmuştur. Ortadoğu tarihi ve henüz gerçekleşen Libya iç savaşında olduğu gibi bu durum batının ülkedeki tahakkümünü doğuruyor, bilhassa İslam gibi farklı yönere yönelmek isteyen halklar ya baskılanıyor ya savaşın boyutları büyütülerek yıpratılıyor ya da yarı yolda yapayalnız bırakılıyordu. Tabi Batı'nın Suriye muhalefetini de Suriye halkı için değil, kendi çıkarları için kullanma isteği genel olarak kabul görmemiş ve taraflar uzlaşmamıştır. Kofi Annan'ın da ifade ettiği gibi BMGK arasında uzlaşma sağlanılmaması Suriye iç savaşını çözüme varmaktan uzaklaştıran asıl noktadır (Hinnebusch ve Zartman, 2016).

Esad'ın katliamlarına ve vahşetine hız vermesi, Rusya'yı arkasına alması ve katliamına ortak etmesi; ABD'nin muhalifleri uzun zaman oyalayarak Esad'a zaman kazandırması ve son olarak desteğini PYD'ye kaydırması çözümsüzlüğü derinleştiren faktörler olarak öne çıkmaktadır. Esad rejimi ise müzakereye açık olmasa da müzakere yapacağı umudunu muhaliflere vererek bu atmosferden dolayı rahat bir nefes almış, uluslararası herhangi bir yaptırıma uğramayacağından emin bir şekilde müzakere sürecini toparlanarak ve saldırılarına hız vererek kendi lehine çevirmiştir. Aynı zamanda Rusya'nın ve Çin'in Esad aleyhindeki bütün yönelimleri veto ederek bloke etmesi de bu durumu perçinlemiştir (Hinnebusch ve Zartman, 2016).

Suriye iç savaşı patlak verdiğinde BM adına bu durumu çözmek ya da ilerlemesini önlemek adına en uygun kişi olarak ortaya çıkan Kofi Annan'ın ardından Lakhdar Brahimi bu misyona layık görülmüştür. Onun planı da Kofi Annan'ın planı gibi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. BM ne çatışmaları durdurabilmiş ne tarafları uzlaştırabilmiş ne de rejim başta olmak üzere BM tarafından ortaya konulan sınırların çiğnemesine rağmen bir yaptırım uygulayabilmiştir (Hinnebusch ve Zartman, 2016).

Lakhdar Brahimi 21 aylık bir dönemde BM tarafından Suriye İç Savaşı'nı kontrol altına almak üzere görev yapmıştır. 17 Ağustos 2012-14 Mayıs 2014 tarihleri arasında bu görevi yürütmüştür. 2.Cenova Barış Görüşmeleri sırasında Brahimi bu çabasını ortaya koymuştur. Fakat daha sonra kendisi Cenova'nın tam

bir başarısızlık olduğunu, kendisinin mevcut duruma hiçbir etkisinin olmadığını ve çatışmaların çözüme doğru gidebilecek nitelikte olmadığını kabul etmiştir.

Brahimi, Annan'dan farklı olarak asıl çabasını iç aktörleri uzlaştırmak üzere yoğunlaştırmamıştır. İlk çalışmalarını bu alanda yapmış olsa da esas yoğunlaştığı konu ABD ve Rusya'nın bölgedeki mutakabatının sağlaması olmuştur. Brahimi bu süreçte çatışmaları uzatan, derinleştiren ve çıkmaza sokan etkenin iç aktörler değil emperyalist süpergüçler olduğunu idrak etmiştir.

Fakat Brahimi ABD ve Rusya'nın rekabetçi, çıkarıcı ve bölgedeki insanları, inançları, kültürü vs. yok sayan politikaları karşısında hemen hiçbir varlık gösterememiştir. Rusya, Batı'nın kendisini çevirmesine karşı kırmızı çizgisi olan rejimi bütün insanlık suçlarına rağmen desteklemiştir. Hatta bu insanlık suçlarına ortak olmuştur. ABD ise bölgenin İslamlaşmaması için muhalifleri Esad'a teslim etmiş, PYD gibi terör grupları ile bölgede hakimiyet sağlamaya gayret etmiştir. BMGK'da daimi üye statüsünde bulunan süpergüçler olduklarından bu iki ülke BM'deki imtiyazları ve güçleri sebebiyle baskılanmamış dolayısıyla politikaları değiştirilememiştir. Zira BM'nin uygulamada ne ABD'ye ne Rusya'ya ne de başka bir süpergüce bir caydırıcılığı ve ciddi bir yaptırım söz konusu olmamaktadır. Üstüne üstlük süpergüçler yaptıkları onca katliamı ve suçu BM'deki imtiyazlı konumlarına güvenerek yapmaktadırlar. ABD'nin Irak, Somali ve Afgaistan'da; Rusya'nın Bosna ve Çeçenistan'da; Çin'in Doğu Türkistan'da; Fransa'nın ve İngiltere'nin İse Afrika, Ortadoğu, Asya vs. bölgelerde uyguladığı politikaları dünya düzeninde ellerinde bulundurdukları imtiyazlı konum olmadan yapmalarının mümkün olmadığı aşikardır. Üstelik bu ve benzeri insanlık suçlarının yine süpergüçlerce domine edilen medya aracılığıyla kamuoyundan gizlendiği ve asıl mahiyetinin değiştirilebildiği göz önünde bulundurulursa, birçok insanlık suçunun da insanlar tarafından bilinmediği de azımsanmayacak bir olasılık olarak değerlendirilmektedir.

Muhalifler kendi aralarında birlik olamamış ve Esad'a karşı tek bir güç olarak mücadele verememişlerdir. Esad ise bu süreçte kendisini toparlamış, katliamlarını ve tutuklamalarını hızlandırmış, kendisine yaptırım

uygulanmadıkça, bilakis uluslararası toplum tarafından kabul gördükçe daha da cesaret bulmuş ve katliamlarını arttırmıştır (Hinnebusch ve Zartman, 2016).

Görüşmelerin hiçbir etkinlik olmadan, başarısızlıkla sona ermesini bazı başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

1. Yetki ve Görevdeki Anlaşmazlıklar: Vahşetin asıl sorumlusu olan, katliamlarına devam eden rejimin bu tavrını durdurulmaması, ne rejimin ne de Rusya'nın barışın sağlanması için gereken tavizleri vermeye yanaşmaması süreci çözümsüzleştirmiştir. Kayırmacı, adaletten yoksun ve BMGK'nın etkisinde geliştiği düşünülen BM'nin çözüm girişimleri muhalifler açısından meşruiyetini günden güne yitirmiştir. Halihazırda zaman kazanmış, saldırılara devam eden Esad rejimine karşı muhaliflerce müzakereye oturmanın ön şartı Esad'ın gitmesi olarak görülmeye başlanılmış ve çözüm süreci tıkanmıştır. Esad ise bu sürecin kazananı olarak iç savaşta avantaj elde etmiştir.

2. Tarafsızlık ve Kapsayıcılık: Esad BM ve Arap Birliği'ni kendisine karşı olarak gördüğünden yetkilerini kabul etmemiştir. Zaten BM ve Arap Birliği de Suriyeli Müslüman halkın duygularına tercüman olmaktan uzak olmakla ve ABD etkisinde hareket etmekle itham edilmiştir. Suriye iç savaşında bu iki örgütün muhalifler için en fazla ortaya koyabildikleri icraatın katliama devam eden rejimi kınamak ve tarafları barıştırmaya çalışmak olduğu intibası oluşmuştur. Bu tavır ise vakada hiçbir olumlu gelişmeye kapı aralamamıştır.

3. Giriş ve Rıza: Suriye iç savaşının yerel aktörleri istediklerini elde edene kadar savaşımaya razı olan bir duruma gelmiştir. Zira muhalifler yıllardır devam eden bir göz boyama süreciyle artık tatmin olmayıp belirgin bir düzelme beklemekteydi. Suriye rejimi ise tabiatından taviz vermemekte ve Rusya'nın desteğiyle kendisini uluslararası toplum tarafından tehdit altında görmemektedir. Durum böyle olunca arabulucuların gerçeklikten uzak birtakım önerileri iki tarafı da memnun etmemiştir. Diktatör Esad ve Esad'a tahammülü kalmayan muhalifler derinleşen bu çözümsüzlük ortamında savaşa devam etmiştir.

4. Strateji: İç savaşın başlarında her iki taraf da ateşkes istemekte ve görüşmeye sıcak bakmaktaydı. Zira Esad yönetimi muhaliflere karşı sürekli gerilemekteydi. Bu gidişatın sonunda rejimin devrileceği pek çok uzman kesimlerce öngörülmekteydi. Tam bu sırada ABD-Rusya çıkar çatışması devreye

girmiş ve bu iki güç arasında güç dengesi yeniden sağlandığında etkili bir mutabakat ihtimali ortadan kalkarak çatışmalar hız kazanmıştır. Suriye rejimi destek ve fayda elde ettiği bu merhaleden sonra toparlanmış, katliamlarına destek buldukça çözüme yanaşmayan bir tavır takınmaya başlamıştır. Böylece rejim müzakereleri reddeden bir çizgiyi benimsemiştir. Varılan durumda ise ne Esad katliamlarını azaltmakta (bilakis artırıyor, Rusya'dan destek alıyor, PYD'nin varlığını tanıyıp Suriye'nin kuzeyinde siyasi bir yönetim kuralarını destekliyor) ne de muhalifler istediklerini elde edebilmekteydi. Bu durum muhaliflerin ABD'ye, uluslararası aktör ve örgütlere olan inancının bitmesine ve onların İslamileşmelerine zemin hazırlamıştır. Zira onlar; kendilerini sürekli olarak aldatan ve kullanan değil, tanık olmasalar bile kitaplarda okudukları, onlara dünya ve ahiret saadeti getirecek bir İslami kıyamın tek kurtuluş yolu olduğuna inanmışlardı.

5. Baskı ve Yaptırım: Baskı ve yaptırım gücü olmadan yapılan arabuluculuklar kınama ve tavsiyenin ötesine geçmemiştir. En sonunda bölge halkı hiçe sayılarak büyük güçlerin sözde sorumluluğuna bırakılan bölgede Suriye halkı ve muhalifler bu tuzağa düşmeyerek bu boyunduruğu takmayı reddetmiştir. Muhalifler açısından çok ağır bedellerden sonra geç gelen bu yönelim tam anlamıyla oturması için bir zamana, olgunlaşmaya ihtiyaç duyan bir yönelim olarak değerlendirilmektedir. Muhaliflerin kontrollerinden çıkmasına müsaade etmek istemeyen güçler tarafından muhaliflerin iç ayrılıkları desteklenmiş, bölge Rus destekli ve ABD destekli olan Esad, PYD, Şii milis grupları gibi oluşumların faaliyetlerine açık hale getirilmiştir. Suriye muhalifleri ise henüz İslamleşme evresini tam olarak tamamlayamamış, birlik olarak karşı tarafı henüz mağlup edememiştir. 2022 yılına girdiğimiz günümüzde dahi muhalifler dağınık ve birbirleri ile mücadele eden bir tavırdan tam olarak sıyrılmamıştır (Hinnebusch ve Zartman, 2016).

3.4. Kimyasal Silahlar ve İnsanlık Dramı

3.4.1. Dezenformasyon ile Gerçeklik Arasında Kimyasal Silahlar ve BM

Kasten yanlış bilgilerin yayılmasını sağlayarak menfaat elde etmeye çalışma tutumunun günümüz dünyasında oldukça yaygın olduğu ifade edilmektedir.

Dezenformasyon olarak ifade edilen bu tutum günümüzde birçok farklı sahada ve konuda rastlandığı düşünülmektedir. Bazı uzmanlara göre dezenformasyon adeta gündelik hayatımızın bir parçası haline gelmiştir (Stewart, 2021).

Silahların engellenmesi veya azaltılması, barışın tesis edilmesi gibi söylemler ve bu gerekçeler ile yürürlüğe koyulan eylemler de dezenformasyonun en çok kullanıldığı ve asıl politik amaçların gizlendiği yöntemler olarak değerlendirilmektedir. Bir olay hakkında birbirinden farklı, tutarsız birçok bilginin kamuoyunda yaygın olarak dolaşması doğruların önünü kesmekte ve doğruya olan inancı sarsmaktadır. Bu durumu farklı grupların kendisine yakın gördüğü kaynaklara itibar etmesi ve bu sebepten dolayı meydana gelen bir bilgi keşmekeşi bir safha ileriye taşımaktadır. Hemen her farklı görüşten insanın kendisine uygun bulduğu görüşleri savunan bir haber alma kaynağı bulabildiği günümüz dünyasında yaşanan bu durum doğru-yanlış algılarının kişiselleşmesine ve karmakarışık olmasına sebebiyet vermektedir. Propaganda faaliyetlerinin büyük oranda kamuoyu ve hükümet politikalarından etkilenmiş olmaları ile ön plana çıktığı düşünülmektedir. Kamuoyunu rahatlama, devletlerin meşruiyetini sağlama, halkta oluşan rahatsızlığı engelleme gibi sebeplerden ötürü bu yöntem sıkça kullanılmaktadır.

Bununla beraber bu durumun günümüzde bir hayli ilerlediği, uluslararası hukukun çiğnenmesini ve uluslararası antlaşmaların hiçe sayılmasını gerektirecek sonuçlara kadar vardığı yorumları yapılmaktadır. Bu sebepten ötürü başta süpergüçler olmak üzere propaganda faaliyetlerinde ilerlemiş olan aktörler bir yandan propaganda faaliyetleri ile kamuoyunda meşruiyet elde ederken, bir yandan da propaganda faaliyetlerinin sonuçları ortaya çıktıkça kendi meşruiyetlerinin sorgulanması sonucuyla yüz yüze gelmektedirler (Stewart, 2021).

21 Ağustos 2013'te Suriye rejimi sınır sistemini çok kötü etkileyen sarin gazını acımasızca sivillerin üzerinde kullanmıştır. Birçoğu kadınlar ve çocuklar olmak üzere bilinen en az 1400 kişi bu saldırılarda hayatını kaybetmiştir ("Government assessment of the Syrian Government's use of chemical weapons on August 21, 2013", 2013). Bizzat Beyaz Saray tarafından yayınlanmış olan bir rapor bu durumu ortaya koymuştur.

Bu saldırılardan sonra Suriye yönetimi Rusya'nın da desteğiyle uluslararası kamuoyunu yatıştırmak için Kimyasal Silahları Engelleme Birliği'ne (CWC) katılmıştır (Borger, 2013). Acımasızca gerçekleştirdiği bu saldırıların rejime olumsuz bir etkisi olmasından çekinilmesinden dolayı Suriye rejimi daha önce reddettiği kimyasal silah programını kabul etmek zorunda kalmıştır. Suriye rejimi 1300 metrik ton kimyasal silahı uluslararası gözlem, kontrol ve yardım olarak yok edeceğini ve kimyasal silahlardan arınacağını taahhüt etmiştir. 193 ülkenin üye olduğu, ülkelerin %98'inin kimyasal silahlardan güvende olmasını tesis ettiğini iddia eden "Organization for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW)" Türkçe ifadeyle Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü de 2016 yılında resmi sitesinden Suriye'deki kimyasal silahların yok edilme işleminin tamamlandığını iddia etmiştir ("Destruction completed for Syria's declared chemical weapons", 2016) ("Destruction of declared Syrian chemical weapons completed", 2016).

Fakat çok geçmeden Suriye rejiminin bu taahhütlerini yerine getirmeyerek açıklamadığı kimyasal silahları elinde tutmaya devam ettiği ortaya çıkmıştır. İstihbarat servisleri bir yana; amatör fotoğraf ve video kayıtlarıyla Suriye rejiminde hala bu silahların bulunduğu görüntüler yayılmakta, haber ajanslarında dahi Suriye rejiminin kimyasal silah bulundurduğu bilgileri paylaşılmaktaydı. Bu denli göz önünde olan bir durum olmasına ve konunun ciddiyetine rağmen uluslararası toplum bu konuyu görmezden gelmekle suçlanmıştır. Adeta uluslararası kurumlar ve ülkeler haricinde konu ile ilgili herkesin kimyasal silahların varlığını kabul ettiği bir dönem yaşanmaktaydı (Deutsch, 2014).

Birleşmiş Milletler'in garantör olduğu, birçok ülkenin imzaladığı ve uluslararası hukuka göre düzenlendiği iddia edilen çabalar sonucu birçok ülke ve özellikle de Birleşmiş Milletler Suriye'deki kimyasal silahların temizlendiğini iddia etmekteydi. Hatta yapılan antlaşmaya göre Suriye rejimi eğer bir kez daha kimyasal silah kullanacak olursa Suriye'ye bir müdahale yapılması ön görülmekteydi. BM güvenlik konseyinin bu hususta birçok kararı ve raporu bulunmaktadır. BM raporlarına göre Suriye rejimi ile yapılan antlaşmalarda ne kimyasal silahların bulundurulmaması, ne kullanılmaması ne de kullanımının cezalandırılmaması es geçilmiştir (United Nations Security Council, 2013, 2015a, 2015b). Ayrıca dönemin ABD Başkanı Barrack Obama Suriye

muhalefetinin beklentilerini boşa çıkarmasının ardından bizzat müdahale için “kırmızı çizgi” olarak kimyasal silah kullanımını belirlemiştir (United Nations Security Council, 2017) (“Syria’s president: OPCW ‘faked’ report on chlorine gas attack”, 2019). Kısacası hem BM hem ABD kimyasal silah kullanımını uluslararası bir operasyon için kaçınılmaz bir sebep olarak ilan etmiştir.

Fakat buna rağmen Suriye rejimi kimyasal silah kullanımını durdurmamıştır. Bu durum ise iki yorumun yapılmasına sebebiyet vermiştir. Birincisi uluslararası hukukun yeri geldiğinde bazı süpergüçler için hükümsüzleştirilebileceği iddia edilmiştir. Örneğin olmayan kimyasal silahlar bahane gösterilerek Irak’ta hukuki bir dayanak olmadan işgal başlatılabilirken, Suriye rejimi sivillere kimyasal saldırılar düzenlediği onlarca saldırısına rağmen kollarını ve kollanmaya devam etmektedir. İkincisi ise uluslararası toplum nazarında “orman kanunlarının” yürürlükte olduğu iddiasıdır. Bu durumu bilen bir rejimin veya aktörün süpergüçler tarafından bir güvence alması halinde uluslararası kurumların herhangi bir yaptırım gücünden ve caydırıcılığında etkilenmediği yorumları yapılmıştır (Stewart, 2021).

Kimyasal silahlar konusunda onca tehdit ve antlaşma Esad rejimini durdurmamıştır. Durdurmak bir yana uluslararası kurumların Suriye rejiminin savaş suçlarını azaltma yönünde kayda değer bir etkisinin olmadığı yorumları yapılmaktadır. Suriye rejiminin klorin ve sarin gazlarını ayrıca daha birçok zehirli kimyasal defalarca ve düzenli bir şekilde kullandığı resmi raporlarla ispat edilmiştir. OPCW (Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü) ve CWC (Kimyasal Silahları Engelleme Birliği) tarafından yapılan; birçok farklı milletten bilim adamları, hükümetlere bağlı bilim insanları, silah uzmanları ve konu ile ilgili diğer uzmanların uluslararası kurumlar tarafından yetkilendirilerek yürüttükleri “fact finding mission (gerçeği bulma görevi)” adı altında yapılan birçok araştırmada Suriye rejiminin bu tarihten sonra da defalarca kimyasal silah kullandığı ispat edilmiştir. Bu konuda OPCW’nun sadece “fact finding mission” çalışmalarında elde edilen ve her birisi Suriye rejiminin kimyasal silah kullandığını ispat eden raporlarının sayısı 11 Temmuz 2021 itibarıyla 23 adettir. Bu sayı ise sadece raporların sayısıdır. Bir rapor birden fazla kimyasal saldırı kullanımını ispat edebilmektedir (Organisation for the Prohibition of Chemical

Weapons, 2014-2020). Bu raporlar birçok farklı yönden Suriye rejiminin savaş suçlarını ve kimyasal silah kullanımını ispat etmektedir.

3.4.2. ABD-Rusya ve Suriye Rejiminin Kimyasal Silahlar Konusundaki Tavrı

ABD Suriye rejimi tarafından gerçekleştirilen bu saldırıları yıllarca görmezden gelerek cılız kınamalar ile yetinmiş (The Whitehouse President Obama, 2013), bunca kanıta rağmen bu durumu fazla önemsememiş, Suriye rejiminin antlaşmaya bağlı kaldığı söylemlerini tercih ederek konu ile ilgili sorumluluk almaktan kaçınmıştır. 2019 yılına gelindiğinde ABD Suriye büyükelçiliğinden bir haber ajansını andıran bir açıklama yapılmış, füzeler ile yıllarca kimyasal saldırıya maruz bırakılan insanların “adalete” ihtiyacının olduğu söylenmiştir. Bu açıklamada saldırılardan rejim sorumlu tutulmuş ve saldırılar “barbarca” olarak tarif edilmiştir (Palladino ve Spokesperson, 2019).

Rusya ise rejim güçleri tarafından kimyasal silah kullanıldığına dair delilleri görmezden gelerek yeni deliller istemiş, küresel kimyasal silah gözlemcilerini uzaktan kanıt toplamak ve yalancı şahitlere güvenmek ile suçlamıştır. Rusya'nın delil istemesi üzerine Rusya'ya ve Rusya'nın iddialarına özel delilli bir bilgilendirme OPCW tarafından yapılmıştır (“Russian Federation request for circulation of a document.”, 2019). BMGK'nın talebiyle BM Bağımsız Araştırma Komisyonu tarafından sunulan 2021 tarihli raporlarda Halep'te açıkça kimyasal silah kullanıldığı belirtilmiştir. 17 defa kimyasal silah kullanıldığını gösteren bulguları içeren rapora karşı Rusya tekrardan bunun yalan olduğunu iddia etmiştir (“17 instances of chemical weapons used in Syria: Watchdog”, 2021).

Raporlar birçok insanlık suçunun işlendiğini doğrulamıştır. Uçaklardan insanların üzerine klorin içeren bombalar atıldığı kanıtlanmıştır. Üstüne üstlük bu saldırıların sivil halk üzerinde de yoğunlaştığı gözlemlenmiştir (Stewart, 2021).

Rusya ellerinde savaş uçağı ve savaş helikopterleri bulunmamasına, kimyasal silahlara hiçbir zaman sahip olmamalarına rağmen yapılan bu kimyasal saldırılardan muhalifleri sorumlu tutmuştur. Ayrıca bu iddiayı rejim güçleri ile

beraber Halep'te hedef gözetmeksizin toplu olarak icra ettiği katliamlar sırasında ortaya atmıştır (“Russia says Aleppo rebels used chemical weapons on Syrian army – TASS”, 2016). Katliam eden ve harabeye çevirenlerin öldürülen ve yok edilenleri kimyasal silah kullanmak ile suçlaması küresel çapta eleştirilere konu olmuştur. Bu iddiaların ve daha önemlisi korkusuzca işlenen bu katliamlar hiç şüphesiz Rusya'nın askeri gücünden ve uluslararası toplum nazarında sahip olduğu ayrıcalıktan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Rusya sahip olduğu caydırıcı askeri güç ile birçok ülkenin sessizliğini satın alırken, BMGK'da elinde bulundurduğu veto yetkisi ile de ne kendisine ne de müttefiklerine bir yaptırım gelmesinden güvende olarak bu ve benzeri icraatları yapmakla suçlanmaktadır. Bu ve benzeri örnekler uluslararası toplumun güçlü devletler tarafından domine edildiği tezini kuvvetlendirmektedir.

ABD dışişleri bakanlığı da Suriye rejiminin siviller üzerinde icra ettiği bombardımanları, kimyasal silah kullanımını, kitle imha silahları ile insanları katlettiğini açıklamıştır. Delillerin hiçbir itiraza mahal vermediği ifade edilmiştir. Uçaklar ve helikopterlerce gerçekleştirilen bu saldırıların ancak bölgede tek uçak ve helikopter sahibi olan rejim güçlerince yapılabileceğinin altı çizilmiştir (Ambassador Wood, 2014).

Suriye iç savaşı uluslararası toplum ve baş aktörleri olan büyük devletler ve uluslararası kurumlar nazarında kayda değer hiçbir uygulamanın gerek emperyalist ülkelerin çıkarları gerekse uluslararası toplumun yapısı gereği yürürlüğe sokulmadığı bir düzlemde günümüze kadar devam etmiştir. Kriz, ABD ve Rusya başta olmak üzere başka ülkelerin de dahil olmasıyla çözümlenmek bir yana, daha da kompleks ve içinden çıkması güç bir hale gelmiştir. Kısaca hatırlatılmak gerekirse süreç uzun süre devam eden karşılıklı kınamalar ile başlamıştır. Daha sonra bunu muhaliflere umut olmasına rağmen olumlu bir sonuç ile taçlanmayan içi boş tehditler takip etmiştir. Tüm dünyanın gözü önünde gerçekleşen insanlık suçları icra edilirken süreci çözecek ciddi adımlar atılmaktan imtina edilerek, yıllar süren ve sonucu ortada olan araştırmalar ile süreç uzatılmış ve baltalanmıştır. Bütün dünyaca malum olan insanlık suçları ile ilgili yıllar sonra gelen basit itiraflar ve süregelen ihtilaflar günümüze kadar süregelmiş, uluslararası toplum kayda değer tek bir adım atmamıştır. Üstüne üstlük Esad rejiminin kurtulması, sahada farklı askeri

güçlerin ve milislerin farklı ülkeler adına faaliyet göstermesi ve insanlık suçlarının daha uzun bir zamanda ve zeminde işlenmesine doğrudan veya dolaylı olarak katkı sunulmuştur. Fakat bu süreçte asıl mağdur olanların emperyalist çıkarlar ve katliamlar arasında sıkışan Suriye halkı olduğuna şüphe yoktur. Bu kısır döngü Suriye halkı ve diğer çatışma bölgelerindeki bilhassa Müslüman halklar nazarında BM'nin ve uluslararası toplumun meşruiyetini bir kez daha sarsmıştır (Masterson ve Quinn, 2021).

BMGK tarafından Suriye rejiminin savaş boyunca kimyasal silah kullandığı ve sayısız insanlık suçuna karıştığını kabul eden bir rapor yayınlanmıştır. Raporda daha öncekilerde olduğu gibi birçok ülkeden akademisyen, uzman ve yetkili konuyu ispat etmiştir (United Nations Security Council, 2017). Fakat yıllar sonra mecburi olarak yayınlanan bu çalışma da herhangi bir olumlu icraata başlangıç teşkil etmemiştir.

BMGK daimi barış üyesi Rusya, bölgesel olarak yayılımcı bir siyaseti benimseyen İran ve Suriye rejimi ise güçlerini birleştirerek kapsamlı bir dezenformasyon çalışması başlatmıştır. Bizzat rejim ve müttefikleri tarafından haber ajansları, sosyal medya trolleri, diplomatlar ve siyasetler tarafından tek bir ağızdan yalan haberler, hedef saptırmalar ve propagandalar yapılmaya başlanmıştır (Magdin, 2021) ("Path to Syria peace not a military one: Iranian official", 2016) ("Russia defending Syria against terrorist groups: Expert Press", 2016) ("West trying to kill chance for political end to Syria crisis after military defeat: Syrian FM", 2021) ("Russia, Syria say West funding terrorists, preventing return of refugees", 2021).

Beşar Esad ve onun yönetimindeki Suriye rejimi; yapılan bilimsel çalışmaların, raporların, fotoğraflar ve videolarla sabit kadın ve çocuk ayırt etmeksizin yapılan katliamların, yüzlerce görgü şahidinin ifadelerinin kısacası kendi aleyhine olan her iddianın "fake" yani sahte olduğunu söylemekle yetinmiştir ("Syria's president: OPCW 'faked' report on chlorine gas attack", 2019) ("Assad says videos of dead children in syria chemical attack were faked", 2017).

Rusya ise 2013-2017 yılları arasında uluslararası kamuoyunu manipüle edecek bir medya için ciddi bir dönüşüm yaşamıştır. Gazete, dergi, sosyal medya

ve haber ajansları ile kasıtlı olarak gerçek olmayan haberleri tek bir ağızdan yayınlatarak kamuoyunu hatta diğer medya kanallarını ve ülkeleri (ABD dahil olmak üzere) etkilemeyi başarmıştır. Yanlış bilgi verme, asıl konunun yönünü saptırma, basit bir konuyu karmaşıklaştırarak çözümsüzleştirme, konuyu olmadık yerlerle ilişkilendirme (terörle, teröre destekle, ülkelerin bağımsızlığıyla vs...) gibi yöntemler kullanan Rus medyası ABD'nin ardından sistematik bir dezenformasyon güden bir süpergüç olarak ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak; uluslararası toplumun baskın olan devletler haricinde diğer devletler nazarında olumlu anlamda bir işlevselliğinin kalmadığı yorumları yapılmaktadır. İsrail'i ABD'nin, Suriye'yi Rusya'nın kollaması örneklerinde olduğu gibi uluslararası hukuku süpergüçler ve müttefiklerinin defalarca ve rahatlıkla çiğneyebildiği ifade edilmektedir. Aynı zamanda küresel güçlerin ortada isnat edilen suçlara ait tek bir delil yok iken işgal edip sömürebileceği (Irak işgalinde olduğu gibi), açık gerçekleri küresel çapta çarpıtılabileceği, bölgesel ve küresel düzeyde istedikleri haksızlığı ve zulmü icra edebileceği yorumları yapılmaktadır. Suriye iç savaşı bu duruma örnek gösterilen bir saha olma özelliği taşımaktadır. Rejim için kimyasal silah kullanımı iç savaşta adeta dengeleri kendi lehine değiştirdiği bir koza dönüşmüştür. Uluslararası toplumun hatırı sayılır icraatlara dönüşmeyen kınamaları rejimi etkilememiş ve rejim yaptığı her insan hakkı ihlalini yanına kar kalan ve savaşta avantaj getiren bir yöntem olarak görmüştür. Suriye rejimi de tıpkı diğer süpergüçler ve süpergüçler tarafından kullanılan devletlerde olduğu gibi kendisini her türlü hukuki anlayıştan üstün görmekle ve caydırıcılık bulmamakla itham edilmektedir.

3.4.3. Suriye İç Savaşı Bilançosu

Arms Control Association tarafından yayınlanan rapora göre Beşar Esad Duma'da 7 Nisan 2018'de kimyasal bir bombardıman yapmıştır. Bu bombardımanda 50 kadın ve çocuklar da dahil birçok insanın öldüğü ve nicelerinin de sakat kaldığı ifade edilmiştir (Pradhan, 2020). Aslında Suriye rejimi bu tip saldırıları savaş boyunca uygulamıştır.

Suriye rejim güçleri aynı zamanda biyolojik savaş yöntemleriyle de ülkedeki muhalefeti yıldırma amaçlamaktadır. Bu amacı doğrultusunda sivil yerleşim yerlerini de etkisi altına alacak geniş çaplı baskı ve ambargoları devreye

sokmuştur. Suriye rejimi temiz suya ulaşım, sağlık tedbirleri, atıkların uzaklaştırılması, aşılama ve enfeksiyon kontrolü gibi devletin vatandaşlarına temin etmesi gereken bazı hayati öneme sahip imkanlarını bir savaş kozu olarak kullanmıştır. Rejim ülkedeki insanların sağlığı üzerinden çıkar elde etmeye çalışmakla suçlanmaktadır. Vatandaşların zorla mülteci duruma düşürülmesi, muhaliflerin kontrol alanlarındaki hastanelerin bombalanması ülkede hastalık ve sakatlıkların oranlarını arttırmıştır. Suriye ordusu su ve enerji santrallerini bombalayarak, ülkede hastalık, salgın, yokluk gibi kaotik durumların ortaya çıkmasıyla muhaliflerini yıldırma amaçlamıştır (Sparrow, 2018).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Ajansı'nın 2021 yılında yayınladığı rapora göre Suriye iç savaşı 400.000'in üzerinde kişinin ölümüne sebep olmuştur. 13.4 milyon kişi de insani acil yardıma ve korunmaya muhtaç bir şekilde yaşamaktadır. Ülke içinde yerinden edilmiş 6.7 milyon Suriyelinin büyük kısmı mülteci kamplarında yaşarken diğer devletlere sığınmak zorunda kalmış 6.6 milyon Suriyeli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca hem Suriye'de kalan hem de diğer ülkelere göç eden Suriyelilerin birçoğu çok zor koşullarda yaşam mücadelesi vermektedir. Birçoğu bu insanlık dramından kaçarken boğularak yaşamını yitirmiştir (United Nations Refugee Agency Syria emergency, 2021).

Anadolu Ajansının naklettiği başka bir BM araştırması da ölümü tescil edilen insanların sayısının 350.000 olduğunu fakat gerçek sayının bunun çok daha üzerinde olduğunu vurgulamıştır. 14.499 kişinin Esad rejimine bağlı hapisanelerde işkence edilerek katledildiğini ifade eden haberde hali hazırda 400.000 kişinin hala bu hapisanelerde Esad rejimine esir olduğu da vurgulanmaktadır. Hemen tamamı Rusya ve Suriye tarafından gerçekleştirilen hastahane saldırılarında 869 sağlık çalışanın öldürüldüğü bilgisine de yer verilmektedir. Yine büyük çoğunluğunun Rusya ve Suriye rejimi tarafından gerçekleştirildiği 1597 okul saldırısının gerçekleştiği bildirilerek öğretmen ve öğrencilerin dahi katledildiği gözler önüne serilmiştir. Ayrıca 711 adet medya çalışanın da bu iç savaşta rejim ve destekçileri tarafından öldürüldüğü ifade edilmiştir. Rejim tarafından muhalif bölgelerdeki yerleşim yerlerinin 217 kez kimyasal saldırılarda hedef alındığı ifade edilmiştir (Özcan, 2022).

Çatışma bölgeleri hakkında detaylı araştırmalarda bulunan MEPA News haber ajansına göre 32 tanesinin rejim tarafından gerçekleştirdiği ispat edilen 38 ayrı kimyasal saldırının vukua geldiği Suriye’de; bilinen 100.000 insanın hapishanede olduğu ve muhtemelen işkence gördüğü, 200.000 insandan ise haber alınmadığı tahmin edilmektedir. BM’ye göre şu anda Suriye’de yaşayan 20 milyon insanın 13,4 milyonu hayatta kalmak için insani yardıma muhtaç bir durumdadır. Dünya Gıda Programına göre ülkedeki 12,4 milyon kişi gıda güvenliğinden yoksun bir durumda yaşamaktadır. Ülkedeki çocukların 60% kadarının ciddi bir açlık riski ile karşı karşıya olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca savaş 10. yılını doldururken savaş maliyetinin 1.2 trilyon dolardan fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bun mukabil ülke enerji, altyapı, para birimi, hizmet gibi temel bazı alanlarda çok ciddi zarara uğramıştır (“Suriye’de 10 yıllık bilanço: 387 bin ölü, 5,6 milyon mülteci”, 2021).

ABD ve daha sonra Rusya tarafından gerçekleştirilen ve Suriye rejiminin iç savaşın başlangıcından beri devam ettirdiği hava saldırılarında binlerce sivilin katledildiği ifade edilmiştir. Örneğin 2017 yılına kadarki verileri değerlendiren bir istatistiğe göre o zamana kadar tescillenmiş sivil kayıpları 207.000 iken bunların 25.000 kadarını çocuklar oluşturmaktaydı. Ayrıca Suriye’deki binaların 31%’lik bir kısmının ya tamamen yıkıldığı ya da ağır tahrip olduğu bildirilmiştir. Sadece inşaat sektörünün aldığı zararın 28 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir (Statista Research Department, 2021).

BM Haber Ajansına göre Suriye iç savaşının başından itibaren Esad’a bağlı Suriye rejim güçleri katliam, soykırım, delil karartma ve propaganda faaliyetine girişmiştir. Ajansın verilerine göre 2014 yılından beri toplam katliamın 1/13’ü kadınlara ve 1/13 de çocuklara gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 2014 yılından itibaren öldürülen kadınların sayısı 26.727, çocukların sayısı ise 27.126 olarak ifade edilmiştir. Kimlikleri tespit edilmiş tescilli ölümlerin tek tek sayılarının paylaşıldığı açıklamada şehir şehir katledilen insanların sayıları paylaşılmıştır. Araştırmaya göre katliamların en çok gerçekleştirildiği şehir Rusya bombardımanlarıyla harabeye çevrilen 51,731 kişinin öldüğü Haleptir. Bununla beraber Şam’da 47.483, Humus’ta 40.986; İdlib’te 33.271, Hama’da 31.993 ve Tartus’ta 31,369 adet tescilli katliam gerçekleşmiştir (“Syria: 10 years of war has left at least 350,000 dead”, 2021). Bu katliamlar haricinde

istatistiklere yansımayan, kapalı kalmış katliamların da gerçekleştiği düşüncesi, yaşanan olayın bir soykırım olarak değerlendirilmesine sebebiyet vermiştir. Bu soykırım kimi devletlerin bizzat gerçekleştirdiği, kimi devletlerin dahil olduğu, kimi devletlerin menfaat elde etmeye çalıştığı, kimi devletlerin politik emellerine alet ettiği, kimilerinin ise yok saydığı veya cılız kınamalar ile geçiştirdiği sırada icra edilmiş ve hala edilmektedir. Ayrıca katliamların geride kaldığını söylemek de mümkün değildir. Daha önce izah edildiği üzere Suriye iç savaşı artık pek çok insan için önemini yitirmiş olsa da rejimin ve rejim destekçisi devlet ve milis grupların başını çektiği ihlaller devam etmektedir. Örneğin Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (Syrian Observatory for Human Rights) verilerine göre 2021 yılında Suriye’de 360’ı çocuk olmak üzere 1,505 sivil katledilmiştir. Aynı yıl IŞİD mensubu 600 kişinin, SDG mensubu 158 kişinin öldürüldüğü göz önüne alınırsa sivillerin hala en büyük tehdit altında olan grup olduğu ifade edilmektedir (Syrian Observatory for Human Rights, 2021).

Suriye sahası günümüzde; hem ABD’nin (Philipps ve Schmitt, 2021) hem Rusya’nın (“Rusya ve rejim İdlib’i vurdu: 8 sivil hayatını kaybetti”, 2021) (“Rusya, İdil’de sığınmacı kampını bombaladı”, 2021) hem de rejimin (“Rusya ve İran destekli Esed rejimi İdlib’de sivilleri vurdu: 7 ölü 10 yaralı”, 2021) (“Rusya ve Esed rejimi İdlib’i bombalamayı sürdürüyor”, 2021) (“Rusya ve İran destekli Esed rejimi İdlib’de sivilleri vurdu: 2 ölü”, 2021) rahatlıkla katliam yapabildiği, yaptıkları bu katliamlarını gizleyebildiği (“ABD’li senatörler: Rakamlar yanlış, daha fazla sivil öldürdük”, 2021) (“ABD Bağuz’da onlarca sivil öldürdüğü saldırıları gizlemiş”, 2021) veya meşrulaştırabildiği (Cook, 2021), çocukların bombalanabildiği (“Rusya ve Esed rejimi 6 ayda 63 çocuğu öldürdü”, 2021) (“Rusya İdlib’de çocukları bombaladı”, 2021) , rejimin insani yardımlara el koyabildiği (“Esed rejimi Batı kaynaklı insani yardımları kendisi için harcadı”, 2021), insanların rejim tarafından yakılarak toplu mezarlara gömülebildiği (“Rusya ve İran destekli Esed rejimi siyasi tutukluları yakıp toplu mezarlara gömüyor”, 2021), terör örgütlerinin ve milis grupların bölgede rahatlıkla faaliyet alanı bulduğu (“Suriye: 'YPG hapishanesindeki Kürt genç işkenceyle öldürüldü”, 2021) ve hatta bu örgüt ve grupların başka ülkelere tavsiyeler verebildiği (“Suriye: İranlı Şii milisler YPG bölgesinde varlığını artırıyor”, 2022) (“PYD temsilcisi: ABD Suriye’den çekilmeden önce bizi

uyarmalı”, 2021) (“YPG'li Mazlum Abdi'den Batı'ya: Bize destek olun”, 2021), mülteci kamplarının bombalanabildiği (“Rusya, İdil'de sığınmacı kampını bombaladı”, 2021) (“Rusya İdlib kırsalındaki mülteci kampını bombaladı”, 2021), rejimin korkunç işkenceler ile insanları katledebildiği (“Esed rejimi yüzlerce Filistinliyi işkenceyle öldürdü”, 2021) (“Esed rejimi 620 Filistinliyi işkenceyle öldürdü”, 2021) ve bu uygulamaların artık uluslararası toplum nazarında normalleştiği ve katillerin destek ve teşekkür gördüğü (“Chomsky: Amerikan entelektüellerine ABD'nin terör devleti olduğunu kabul ettiremezsiniz”, 2021) (“Birleşmiş Milletler'den Suriye'de fırınları bombalayan Rusya'ya teşekkür”, 2021) bir saha haline gelmiştir. Bilinen veya bilinmeyen nice savaş suçları da ABD, Rusya ve Suriye rejimi tarafından icra edilmiş ve icra edilmeye devam edilmektedir. Hem de bütün bunların amilleri olan aktörler buna rağmen karşı tarafı suçlayan ve çözümün kendi yanlarında aranmasının gerekliliğini savunan bir tavır benimsemişlerdir. Krizin mevcut durumu bu şekildedir.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinden çıktığından bu yana bir türlü rahat yüzü görmeyen onlarca ülkeden birisi olan Suriye'nin mevcut durumu ve bu duruma giden süreç incelendiğinde yaşanan mevcut durumun tesadüf olmadığı ve birçok sebebinin olduğu görülmektedir. Fransız işgali ile başlayan ızdırap dolu dönem günümüze kadar problemlerinden pek de bir şey kaybetmeden gelmiştir. İşgal döneminde yaşanan zorlukları askeri darbeler döneminde yaşanan istikrarsızlıklar takip etmiş, yönetimi ele geçirmek için mücadele eden çıkar gruplarının ve çıkarına uygun grupları destekleyen başta ABD ve Sovyetler Birliği olmak üzere küresel güçlerin mücadelesinin ceremesini büyük oranda Suriyeli sivil halk çekmiştir. Yine bir askeri darbe ile yönetimi ele geçiren ve yaptığı reformlar ile Suriye'nin "tek adamı" olan Hafız Esad dönemi ile başlayıp oğlu Beşar Esad ile devam eden dönemde küçük bir azınlık hariç ülkenin geri kalanının sıkıntıları dinmemiştir. Hafız Esad döneminde özellikle ülkenin çoğunluğunu oluşturan Sünnilere karşı uygulanan baskı ve ayrıştırmalar, iş sahasından bürokrasiye ve hatta sosyal hayata varan adaletsizlik ve kayırmalar, Kürtler ve Dürziler gibi adeta yok sayılan etnik kimlikler, haksız tutuklamalar, işkenceler, Hama Katliamı başta olmak üzere yapılan katliamlar vb. daha nice uygulamalar ile Suriye halkının çoğunluğu canından bezmiş bir halde bulunmaktaydı. Azınlık durumunda bulunan Nusayriler'e ülkenin kritik makamlarının ve imkanlarının teslim edilmesi ve rejimin acımasız tabiatı dolayısıyla ayakta kalmayı başaran Hafız Esad ölümüne kadar demir yumruğunu daima halkına hatırlatmış ve istediği zaman da kullanmaktan çekinmemiştir.

Oğul Esad ise babasından miras kalan Suriye yönetiminde göstermelik tavizler ile değişim sinyalleri vererek hem dönemin süpergücü ABD'yi hem de Suriye halkını idare etmeye çalışsa da bilhassa halk nazarında istenilen reformları bir türlü gerçekleştirilmemiştir. Yaşadıkları problemler bir türlü düzelmek bilmeyen ve en ufak taleplerinde dahi baskıya, hapse, işkenceye ve hatta katliama maruz bırakılan Suriye halkı için artık bıçak kemiğe dayanmış, isyan ateşinin alevlenmesi için bir tek kıvılcım gerekir hale gelmiştir.

Pek çok Arap devletinde olduğu gibi Suriye’de de bu kıvılcım Arap Baharı olmuştur. Tunus’ta ve Mısır’da yönetimlerin değişmesi diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi Suriye için de bir umut ışığı olmuştur. Arap halkları geniş çaplı protestolar ile hükümetlerin düştüğüne şahit oluyor ve birçokları bunu uzun bir tünelin ucunda beliren gün ışığı gibi bakıyorlardı. Suriye’de de aynı durum söz konusu olmuş, mevcut durumun artık katlanılamaz olduğunu düşünen milyonlarca Suriyeli bu gelişmelerden dolayı umutlanmıştı.

Arap Baharı sürecinin planlı, programlı, amacı ve yöntemi belli bir süreç olduğunu söylemek güçtür. Bu sebepten ötürü birçok devrim kendisinden önceki durumdan daha iyi bir sonuç doğurmaktan aciz kalmıştır. Aynı zamanda birçok bölgede isyancıların her ne pahasına olursa olsun mevcut diktatörlerden kurtulmak istemesi fakat devrimden sonraki yönetim, nizam ve istikrar için bir planlarının olmaması kimi bölgeleri daha da çok karıştıran bir etmen olarak ortaya çıkmıştır. Bu şekil düzensiz ayaklanmalar ise ABD başta olmak üzere küresel güçlerin bölgelere daha rahat müdahil olabilmelerini ve isyanların doğrultusuna etki edebilmelerini sağlamıştır. Zira Arap coğrafyası ABD tarafından kendi durumuna terk edilemeyecek kadar önemli görülmektedir.

Bu çalışmada Suriye iç savaşına dahil olan küresel güçlerden biri olan ABD’nin emperyalist bir dış politika benimsediği ortaya konmuştur. Bahsedilen bu emperyalist çizginin dönemsel olmayıp ideolojik bir altyapısının bulunduğu, dolayısıyla bu çizginin uzun bir dönem boyunca devlet geleneği olarak günümüze kadar geldiği vurgulanmıştır. ABD’nin çıkarlarını gerçekleştirmek ve hegemonyasını güçlendirmek adına başka ülkelere ve bölgelere her türlü zararı vermekten geri durmadığının altı çizilmiştir. Son yıllarda saldırgan ABD dış politikasının temelini oluşturan yeni muhafazakarlık fikri mütalaa edilmiş ve zaman içerisinde farklı yöntemler ve söylemler ile kendisini gösterse de bu fikrin temel amacının aynı kaldığı vurgulanmıştır. ABD dış politikasında emperyalist çizgisini her daim korurken çağın gerektirdiklerine ayak uydurmak maksatlı bazı söylem değişiklikleri yapmış, fakat bu söylem değişiklikleri ABD’nin emperyalist tabiatında herhangi bir değişikliğe sebep olmamıştır.

Bu çalışmanın yoğunlaştığı bölge olan Suriye, ABD’nin bahsedilen emperyalist tutumunun bir bölgenin nasıl harap olmasına sebebiyet verdiğini

gösteren örneklerden birisidir. ABD Suriye iç savaşı sürecinde küçük veya büyük birçok çıkar devşirme çabasına girmiş, bu girişimlerinin bölgedeki olumsuz etkilerini hiç göz önüne almalıdır. Rusya ile rekabeti sebebiyle Esad'a karşı örgütlenen muhalifleri destekleyen ABD Suriye halkının ayaklanmasını, ABD emperyalizminin Suriyeli muhalifler aracılığıyla icra edilmesi boyutuna taşımaya gayret göstermiştir. Fakat bununla beraber ABD diktatör Esad'ı baştan beri yok saymamış, bazı aktörlere nazaran daha kabul edilebilir görmüştür. Hiç şüphesiz ABD'nin en büyük korkusu isyanların İslami bir yönelime eğilmesi ve bu şekilde yayılmasıydı (Keiswetter, 2012). İslami bir dönüşüm küresel bir hilafete zemin hazırlayabilir ve dalga dalga adaletle tanışan halklar vasıtasıyla dünyanın pek çok bölgesine yayılabilirdi. Bu sebepten dolayı ABD isyanları ABD yanlısı bir demokrasi yönüne kaydırarak hem küresel sistemi korumak hem de “demokrasinin havarisi” olarak bölgedeki çıkarlarını temin etmeye devam etmek istemiştir. Kendi değerlerini üstün gören, bu değerler ile dünya hakimiyetini devam ettiren, kendisini dünyanın nizam vericisi olarak addeden ABD böylece süreci istediği noktaya kanalize etmeye çalışmıştır (Göngen, 2014). Bunu başaramadığı andan itibaren muhaliflere olan desteğini sonlandıran ABD Suriye'nin tüm sorunlarına karşı fiilen kayıtsız kalmak ve konuyu geçiştirmek yoluna gitmiştir. Suriye halkının haklarının verilmesi ve diktatör Esad'ın meşruiyetini yitirdiği söylemleri zamanla kimyasal silahların kullanılmaması gerektiği söylemleri ile değiştirilmiş ve “ABD'nin kırmızı çizgileri” gün geçtikçe genişletilmiştir. Kimyasal silahların bizzat rejim tarafından defalarca siviller üzerinde kullanılması ilk başlarda görmezden gelinse de inkar edilemeyecek şekilde ortaya çıktığında konu ABD tarafından BM'ye ve onun işlevsiz çözüm süreçlerine havale edilmiştir. Sorumluluk aldığı iddiaları ile muhaliflere destek olan ABD çatışmaların sürekliliğini sağlayacak destekler ile iç savaşın tırmanmasına sebep olurken, çatışmaların çözüme ulaşması noktasında birçok engel teşkil etmiştir. Daha sonrasında ABD Suriye'deki varlığını PYD terör örgütü eliyle devam ettirerek hem ülkeyi hem de bölgeyi daha da istikrarsızlaştırmıştır.

Ayrıca bu çalışma ABD tarafından öne çıkarılan demokrasi, insan hakları, özgürlükler, diktatörlükle mücadele, sorumluluk alma vb. söylemlerin ABD'nin dış politikada üstünlük sağlamasına yardımcı birer kamuflaj olarak

kullanıldığını ortaya koymuştur. Yeni muhafazakarlığın izah edildiği bölümde anlatıldığı gibi klasik muhafazakarlıkta emperyalist dış politika benimsenirken kullanılan dini, kültürel kavramların yerinin günümüz dünyasında demokrasi, terörle mücadele vb. yeni kavramlar ile değiştiğinin fakat mahiyetinin aynı kaldığının üzerinde durulmuştur. ABD tarafından; demokrasiler ABD çıkarlarına ters düştüğünde diktatörlerin desteklendiğinin, terörle mücadele edildiği iddia edilirken Suriye örneğinde olduğu gibi teröre destek verildiğinin, dünya barışı savunulurken barışa en büyük tehdidin gerçekleştirildiğinin, adalet söylemleri ön plana çıkarılırken zulmün ve adaletsizliğin birçok yönünün icra edildiğinin örnekleri verilmiş ve ispatları yapılmıştır.

Uluslararası kurumların ülkeleri barışa zorlama ve dünyada adaleti tesis etme iddialarının boşa çıktığı bu çalışmanın izah ettiği konulardan birisidir. Gerek ideolojik boyutlarıyla gerekse Suriye iç savaşının güncel gidişatıyla izah edilen birçok örnek ile uluslararası kurumların tarafsız olmadığı ve her ülkeye eşit oranda etki gösteremediği açıklanmıştır. Üstüne üstlük bu çalışma uluslararası kurumların yer yer küresel güçlerin etki alanlarını arttıran bir araç olarak kullanıldığını ortaya koymuştur. BMGK daimi üyesi olan ülkelerin nasıl dokunulmaz oldukları, yeri geldiğinde müttefiklerini nasıl dokunulmaz kıldıkları ve dünya barışını nasıl tehdit ettikleri vurgulanmıştır.

Bu çalışmanın iddialarından birisi de Suriye iç savaşının küresel güçlerin dahli ile daha içinden çıkılmaz boyutlara ulaşmış olduğudur. Arap baharının başlarında bazı ülkelerde gerçekleşenin aksine Suriye krizi rejim veya muhalefetin kısa sürede galip geldiği bir saha olmamıştır. Hiçbir başka aktörün dahli olmadan ayaklanmaların kısa sürede ya bastırılacağı ya da muhtemelen Esad rejiminin devrilip Suriye muhalefetinin galip geleceği bir sonucu ön görmek mümkündür. Her iki durumda da yaşanacak kayıpların daha az olacağı ve sonuçların daha minimal bir eksende gelişeceği aşikardır. Fakat Suriye'nin kendisi için stratejik öneminden ötürü Rusya'nın, Şii yayılımcı bir dış politika benimseyen İran'ın, yukarıda anlatılan birçok çıkarın peşine düşüp değişken bir tutum ile bölgeye müdahil olan ABD'nin Suriye iç savaşına dahil olmaları çatışmaların düğümlenmesine ve çözümün zorlaşmasına sebep olmuştur. Her geçen gün yaşanan insanlık dramı artarken bu dramın etkileri hem bölgesel hem de küresel yankı bulmuş, süreç içinden çıkılması güç bir hal almıştır. BM'nin

barış görüşmeleri sırasında Suriye'li taraflardan çok ABD ve Rusya ile müzakereler yapılması gelinen noktanın vehametini gösterir niteliktedir.

KAYNAKÇA

17 instances of chemical weapons used in Syria: Watchdog (2021, 4 Haziran). *Aljazeera News*. [Çevrim-içi <https://www.aljazeera.com/news/2021/6/4/opcw-suspects-17-instances-of-chemical-weapons-use-in-syria> Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021].

2001 Herat: ABD ve İran Afganistan'da Taliban'a Karşı Nasıl İttifak Yaptı? (2021). *Mepa News*. [Çevrim-içi <https://www.mepanews.com/2001-herat-abd-ve-iran-afganistanda-talibana-karsi-nasil-ittifak-yapti-27515h.htm> Erişim tarihi: 18 Ocak 2021].

25 Ocak devriminden, 3 Temmuz darbesine 'Mısır Ordusu'. (13 Şubat 2016). *Stratejik Ortak* [Çevrim-içi <https://www.stratejikortak.com/2016/02/arap-bahari-misir-ordusu.html> Erişim tarihi: 1 Eylül 2021]. 3(29), 68-76.

A history of the Syria chemical weapons 'red line'. (14 Nisan 2018). *France24*, [Çevrim-içi <https://www.france24.com/en/20180414-syria-chemical-weapons-red-line-obama-macron-assad-russia-usa-france-idlib> Erişim tarihi: 24.02.2022].

ABD - Kuzey Kore ilişkileri. (2018-2020). *Sputniknews*. [Çevrim-içi https://tr.sputniknews.com/keyword_ABD_-_Kuzey_Kore_iliskileri/ Erişim tarihi: 14 Ağustos 2021].

ABD Bağuz'da onlarca sivil öldürdüğü saldırıları gizlemiş. (14 Kasım 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/abd-baguzda-onlarca-sivili-oldurdugu-saldirilar-gizlemis-48566h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

ABD raporu: "Irak'ta kitle imha silahı yok." (2004, 7 Ekim). *CNN Türk*. [Çevrim-içi: <https://www.cnnturk.com/2004/dunya/10/07/abd.raporu.irakta.kitle.imha.silahi.yok/41208.0/index.html>, Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].

ABD Seçimleri Ve Kongre Baskını (4 Mart 2021). *İktibas Dergisi*. sayı 506, [Çevrim-içi <https://iktibasdergisi.com/2021/03/04/abd-secimleri-ve-kongre-baskini/> Erişim tarihi: 17 Ağustos 2021].

ABD, İngiltere ve Fransa Suriye'yi vurdu!, (14 Nisan 2018). *T24 İnternet Gazetesi* [Çevrim-içi <https://t24.com.tr/konular/abd-ingiltere-ve-fransa-suriyeyi-vurdu,215> Erişim tarihi: 29 Ocak 2021].

ABD’de kaos: Trump taraftarları Kongre binasını 4 saat boyunca işgal etti. (2021, 6 Ocak). *Sputniknews*. [Çevrim-içi <https://tr.sputniknews.com/20210106/trump-taraftarlari-kongre-binasini-bastipence-siginaktan-tahliye-edildi-1043525147.html> Erişim tarihi: 12 Ağustos 2021].

ABD’nin kanlı işgali (2019, 3 Mayıs). *Yenişafak* [Çevrim-içi <https://www.yenisafak.com/hayat/abdnin-kanli-iskali-3469254> Erişim tarihi: 31 Ocak 2021].

ABD’de nüfus sayımı sonuçları açıklandı. (13 Ağustos 2021). *Mepa News*. [Çevrim-içi <https://www.mepanews.com/abdde-nufus-sayimi-sonuclari-aciklandi-46428h.htm> Erişim tarihi: 17 Ağustos 2021].

ABD’li senatörler: Rakamlar yanlış, daha fazla sivil öldürdük. (08 Temmuz 2021). *MEPA News* [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/abdli-senatorler-rakamlar-yanlis-daha-fazla-sivil-oldurduk-45566h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

ABD’nin "terörle savaş" siyasetinin sonucu: 365 bin ölü asker, 8 trilyon dolar kayıp. (02 Eylül 2021). *Mepa News*. [Çevrim-içi <https://www.mepanews.com/abdnin-terorle-savas-siyasetinin-sonucu-365-bin-olu-asker-8-trilyon-dolar-kayip-46842h.htm> Erişim tarihi: 3 Eylül 2021].

ABD’nin 778 milyar dolarlık 2022 savunma bütçesinin ayrıntıları (29 Aralık 2021). *MEPA News*, ABD’nin 778 milyar dolarlık 2022 savunma bütçesinin ayrıntıları, [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/abdnin-778-milyar-dolarlik-2022-savunma-butcesinin-ayrintilari-49673h.htm> Erişim tarihi: 07.01.2022].

ABD’nin 778 milyar dolarlık 2022 savunma bütçesinin ayrıntıları. (29 Aralık 2021). *Mepa News* [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/abdnin-778-milyar-dolarlik-2022-savunma-butcesinin-ayrintilari-49673h.htm> Erişim tarihi: 04.01.2022].

ABD’nin 'İran ambargosu' yarın başlıyor. (2018,05 Ağustos). *Bloomberg HT*. [Çevrim-içi <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2145367-abdnin-iran-ambargosu-yarin-basliyor> Erişim tarihi: 14 Ağustos 2021].

ABD’nin sinsi Türkiye planı! Kalın ilk kez bu kadar detaylı anlattı. (2021, 29 Eylül). *Haber7*. [Çevrim-içi <https://video.haber7.com/video-galeri/194619-abdnin-sinsi-turkiye-plani-kalin-ilk-kez-bu-kadar-detayli-anlatti> Erişim tarihi: 25 Ekim 2021].

Akbaş, Z. (2012). Ortadoğu’da değişim süreci ve Türk dış politikası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 53.

Akdemir, S. (2000). Suriye'deki etnik ve dini yapının siyasi yapının oluşmasındaki rolü. *Avrasya Dosyası (Arap Özel)*, (6)1, Asam Yayınları, İstanbul.

Aksu, B. (2011) *Beşar Esad Döneminde Türkiye Suriye İlişkilerindeki Değişim*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Alakel, M. ve Yıldırım, A. S. (2014). 11 Eylül sonrası ABD'nin Irak işgali sürecinde hegemonya-emperyalizm tartışmalarına eleştirel bir bakış. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 135-165.

Alan, G. (2003). *Syria: neither bread nor freedom*. Zed Books, Londra. Sf 87

Almanya 2021'de Suriyelileri sınır dışı etmeye başlayacak. (2020, 28 Aralık). *NTV Haber* [Çevrim-içi <https://www.ntv.com.tr/dunya/almanya-2021de-suriyelileri-sinir-disi-etmeye-baslayacak,t3fSIUUx7UGxQKEcToJ92w> Erişim tarihi: 29 Ocak 2021].

Alrifai, O. (29 Aralık 2019). *Assad is growing stronger under Trump's nonexistent Syria policy*, *The Washington Post*, [Çevrim-içi <https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/12/29/assad-is-growing-stronger-under-trumps-nonexistent-syria-policy/> . Erişim tarihi: 30 Ağustos 2021].

Altınkaş, E. (2012). Suriye-Amerika Birleşik Devletleri ilişkileri. (Ed.) B. Adıbelli, *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Altınkaş, E. (2016). Suriye-Amerika Birleşik Devletleri ilişkileri. (Ed.) B. Adıbelli, *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye*, 142-156. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Ambassador Wood, R. A. vd. (24 Eylül 2014) Sixty-ninth UNGA first committee thematic discussion on other weapons of mass destruction, *U.S. State Department Archives*, , [Çevrim-içi <https://2009-2017.state.gov/t/avc/rls/2014/233343.htm> Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021].

Andén-Papadopoulos, K. (2008) *The Abu Ghraib Torture photographs: news frames, visual culture, and the power of images*. *Journalism*. SAGE Publications. 9(1), 5-30.

Andrew J. E. ve Christopher L. (2014). Third Party Intervention and the Duration and Outcome of Civil Wars. (Ed.). T. D. Mason ve S. McLaughlin Mitchell. 12-16 sf

An-Naim, A. A. (2011). Taming the Imperial Impulse: Realising a Pragmatic Moral Vision. *Economic and Political Weekly*, 46(13), 50–59. [Çevrim-içi <http://www.jstor.org/stable/41152285> Erişim tarihi: 14 Eylül 2021].

Aparı, S. F. (25.08.2021) Taliban'ın 2001'de alıkoyduğu gazeteci Ridley: Batı medyası gerçeklikle ilgisi olmayan görüntülerle dünyayı yanıltıyor, AA, [Çevrim-içi <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/talibanin-2001de-alikoydugu-gazeteci-ridley-bati-medyasi-gerceklikle-ilgisi-olmayan-goruntulerle-dunyayi-yaniltiyor/2345533> Erişim tarihi: 3 Eylül 2021].

Arı, T. (2012). *Geçmişten günümüze Ortadoğu (siyaset, savaş ve diplomasi)*. Mkm Yayınları, İstanbul. Sf 141- 151.

Armanian, N. (12 Eylül 2017). EE.UU. y el 11-S, un inepto yihadismo y un fallido gaseoducto, *Publico*, <https://blogs.publico.es/puntoyseguido/4174/> erişim (11.08.2021). (Aktaran kaynak: 293)

Armanian, N. (2018). *El barco Aquarius y cinco muestras de la militarización*. Red Eco Alterativo, <http://www.redeco.com.ar/internacional/europa/24272> erişim (11.08.2021). (Aktaran kaynak: 293)

Arslan, C. (2008). *Beşar Esad dönemi Türkiye-Suriye ilişkileri*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya. s.46-55.

Assad says videos of dead children in syria chemical attack were faked. (13 Nisan 2017). *The New York Times*. [Çevrim-içi <https://www.nytimes.com/2017/04/13/world/middleeast/assad-syria-video-faked.html> Erişim tarihi: 12 Temmuz 2021].

Ataman, M. (2012). *Suriye'de iktidar mücadelesi: Baas rejimi, toplumsal talepler ve uluslararası toplum*. SETA Rapor. . [Çevrim-içi: www.setav.org. Erişim tarihi: 4 Aralık 2020.]

Ataman, Muhittin (2012). *Suriye'de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler Ve Uluslararası Toplum*. SETA RAPOR, s27-30.

Atay, M. (2000). Arap Baas Sosyalist Partisi Üzerine. *Avrasya Dosyası*, 6 (1), 136.

Atlıoğlu, Y. (2007). *Beşar Esad Suriye'sinde reform demokratikleşme ve güvenlik ikilemi*. Tasam Yayınları, İstanbul, s.32-33

Atlıoğlu, Y. (2009). Suriye dış politikasında güç ve güvenlik ilişkisi. *Bilge Strateji*, 1(1).

Aydos, V. ve Duran, M. (2000). *Suriye ülke etüdü*. İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul.

Backzo, A., Gilles, D. ve Quensay, A. (2018). *Suriye: Bir İç Savaşın Anatomisi*. İletişim Yayıncılık, İstanbul.

Baglione, J. M. (18 Ekim 2017). The not lost generation. *The Harvard Gazette*, [Çevrim-içi <https://news.harvard.edu/gazette/story/2017/10/syrian-asylees-release-documentary-to-highlight-struggles-of-child-refugees/> Erişim tarihi: 30 Ağustos 2021].

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Baier, B. (11 Ocak 2017). After Obama says farewell—looking to Eisenhower for wisdom from the past. *Fox News*. [Çevrim-içi <https://www.foxnews.com/opinion/bret-baier-after-obama-says-farewell-looking-to-eisenhower-for-wisdom-from-the-past> Erişim tarihi: 31 Ağustos 2021].

Bank R. B (2015). *Gramsci'nin Devlet Ve Hegemonya Kavramlarının Kuramsal Çözümlemesi*. Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), s. 20-31.

Bannerman, M. G. (1995). Syrian Arab Republic. D. E. Long ve B. Reich (eds.), *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, Boulder, (198-219). Westview Press, Boulder, Colorado.

Bashar al-Assad's inner circle. (2012, July 30). *BBC News*. [Çevrim-içi: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-13216195>, Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].

Baylis, J. ve Smith, S. (2006). *The globalization of world politics: an introduction to international politics*, Oxford University Press, Londra. ss.95, 773-774.

Benard C. (2004) Civil democratic Islam, partners, resources, and strategies, *RAND National Security Research Division*, Syf 25-65.[Çevrim-içi https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1716.html Erişim tarihi: 9 Ağustos 2021].

Benhorin, Y. (23 Ağustos 2008) Biden in 2007 interview: I am a Zionist, *YT News*. [Çevrim-içi <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3586542,00.html> Erişim tarihi: 30 Haziran 2021].

Benli Altunışık, M. (2009). Ortadoğu ve ABD: yeni bir döneme girilirken. *Ortadoğu Etütleri*. 1(1) ss. 69-81.

Biden, J. (2019). The Power Of America's Example: The Biden Plan For Leading The Democratic World To Meet The Challenges Of The 21st Century, *Joe Biden* . [Çevrim-içi: <https://joebiden.com/americanleadership/> Erişim tarihi: 17.04.2022].

Biden'dan kanlı Kongre baskının birinci yıl dönümüne ilişkin açıklama: ABD'nin önceki başkanı sadece kendini düşündü (06.01.2022). *NTV Haber* [Çevrim-içi: <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/bidendan-kanli-kongre-baskinin-birinci-yil-donumune-iliskin-aciklama-abdnin-onceki-baskani-sadece-kendini-dusundu,mctfT9oWsUe41wREK9CBGg/cM1ub8xU40-rME6eKjYW6g> Erişim tarihi: 07.01.2022].

Birleşmiş Milletler'den Suriye'de fırınları bombalayan Rusya'ya teşekkür. (13 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/birlesmis-milletlerden-suriyede-firinlari-bombalayan-rusyaya-tesekkur-45001h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

BM: Kim-Trump görüşmesinin 2. yıl dönümü yaklaşırken nükleer müzakereler için çabalar artırılmalı. (2020, 10 Haziran). *Sputniknews*. [Çevrim-içi <https://tr.sputniknews.com/20200610/bm-kim-trump-gorusmesinin-2-yil-donumu-yaklasirken-nukleer-muzakereler-icin-cabalar-artirilmali-1042227495.html> Erişim tarihi: 14 Ağustos 2021].

Bolton J. R. (28 Ağustos2017). How to get out of the iran nuclear deal. *National Review*, [Çevrim-içi <https://www.nationalreview.com/2017/08/iran-nuclear-deal-exit-strategy-john-bolton-memo-trump/> Erişim tarihi: 17 Nisan 2022].

Borger, J. (2013, 10 Eylül). Syria pledges to sign chemical weapons treaty and reveal scale of stockpile. *The Guardian*. [Çevrim-içi <https://www.theguardian.com/world/2013/sep/10/russia-un-syrian-chemical-weapons> Erişim tarihi: 10 Temmuz 2021].

Bozboğa, R. (2012) Suriye Kürtleri'nin fotoğrafı, Ed: Ü. Özdağ. *Küçük Ortadoğu Suriye*. Kripto Yayınları, Ankara. s. 298.

Bozkurt, C. (2012) Suriye Kürtleri ve PKK. Ed: Ü. Özdağ, *Küçük Ortadoğu Suriye*. Kripto Yayınları, Ankara. s. 316.

Bridenthal R. (09 Aralık 2021). Sanctions as war: anti-imperialist perspectives on American geo-economic strategy. *Studies in Critical Social Sciences*, 212(19), 323–332.

Brown, W. (Aralık 2006) American nightmare: neoliberalism, neoconservatism, and de-democratization, *Political Theory*. 34(6), 690-714.

Bryce, T. (2014). *Ancient Syria: A three thousand year history*. New York: Oxford University Press.

Bulaç, Ali (2019). *Kuran'ı Kerim türkçe anlamı*. Çıra yayınları, İstanbul.

Buxton, N. ve Akkerman, M. (2016, 19 Aralık) The deadly consequences of Europe's border militarization. *Opendemocracy*. [Çevrim-içi <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/deadly-consequences-of-europe-s-border-militarization/> Erişim tarihi: 18 Ağustos 2021].

Byman, D. ve Speakman, S. (2016). The Syrian refugee crisis: bad and worse options. *Washington Quarterly*, 39(2), 45-60.

Can, A. ve Keskin, B. (2016). PKK'nın kuzey suriye örgütlenmesi PYD/YPG. SETA Yayınları Ankara. Sayfa: 29-33

Cantürk, C. (2012). Suriye Baas partisi: ideoloji, örgüt, iktidar. (Ed.) B.Adıbelli, *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Caplan, W. (13 Ekim 2021). Remembering Harold Pinter's anti-Iraq War Nobel Prize acceptance speech., *Literary Hub*, [Çevrim-içi: <https://lithub.com/remembering-harold-pinters-anti-iraq-war-nobel-prize-acceptance-speech/> Erişim tarihi: 28.12.2021].

Chauhan, S. (10 Ağustos 2012). An explanation for Russia's interest in Syria – Analysis, *Observer Research Foundation*. [Çevrim-içi <https://www.eurasiareview.com/10082012-an-explanation-for-russias-interest-in-syria-analysis/> Erişim tarihi: 14 Temmuz 2021].

Chávez, M. (2021). Democracy under assault, *Fabian Könings ve Amanda Weitekamp ve Katja Greeson ile röportaj*, [Çevrim-içi https://www.ejbweimar.de/workspace/dokumente/michelle-chavez_democracy-under-assault.pdf Erişim tarihi: 17 Ağustos 2021].

Chirciu, D. (9 Haziran 2021) Putin: Nato'nun sınırlarımıza yaklaşması, Rusya'nın güvenliğini etkileyecek kadar önemli bir husus, AA, [Çevrim-içi <https://www.Aa.Com.Tr/Tr/Dunya/Putin-Natonun-Sinirlarimiza-Yakinlasmasi-Rusyanin-Guvenligini-Etkileyecek-Kadar-Onemli-Bir-Husus/2268831> Erişim tarihi: 16 Ağustos 2021].

Chirol, V. (1903). *The middle eastern question; or, Some political problems of Indian defence*. J. Murray, Londra,

Chomsky: Amerikan entelektüellerine ABD'nin terör devleti olduğunu kabul ettiremezsiniz. (25 Ocak 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi:

<https://www.mepanews.com/chomsky-amerikan-entelektuellerine-abdnin-teror-devleti-oldugunu-kabul-ettiremezsiniz-42192h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Clausewitz, C. V. (2004) War As An Instrument Of Policy, (Ed:)K. A. Mingst ve J. L. Snyder. *The Tragedy of Great Power Politics Essential Readings in World Politics*, W. W. Norton Company, New York. 8. Bölüm, Syf:297-301.

Cleveland, W. L. (2004). *Modern ortadoğu tarih.*, Agora Kitaplığı, İstanbul. syf:7-18, 249-250, 441-460.

Cleveland, W. L. ve Bunton, M. (2013). *A history of the modern Middle East*. Westview Press, Boulder, Colorado.

Codesman, A. (2005). *Iraq's evolving insurgency and the risk of civil war*, Centre For Strategic Studies Working Draft, Washington D.C, [Çevrim-içi: <https://www.csis.org/analysis/iraqs-evolving-insurgency-and-risk-civil-war-0> Erişim tarihi: 16.02.2022].

Cohen, S, P. (2009). *Beyond America's Grasp*. Picador. New York. s.111.

Cohn, T.H., & Hira, A. (2020). *Global Political Economy: Theory and Practice*, Routledge, New York. s.27. [Çevrim-içi: <https://doi.org/10.4324/9781003056881> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Collelo, T. (2005). *Country Profile: Syria* Library of Congres, Federal Research Division , syf. 5. [Çevrim-içi: <https://www.loc.gov/item/87600488/>, Erişim tarihi: 19 Aralık 2020.]

Collinson S. (14 Ekim 2021). Biden's laid-back style helped him win the White House but may be starting to wear thin, *CNN News*. [Çevrim-içi: https://edition.cnn.com/2021/10/14/politics/president-joe-biden-agenda-democrats-congress/index.html?utm_content=2021-10-14T08%3A20%3A03&utm_source=twCNN&utm_medium=social&utm_term=link Erişim tarihi: 07.01.2022].

Cook, J. (24 Kasım 2021). ABD ve İsrail sivilleri öldürmeyi nasıl meşrulaştırıyor?. *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/abd-ve-israil-sivilleri-oldurmeyi-nasil-mesrulastiriyor-13730yy.htm?fbclid=IwAR2qhaJxjo69IOl5guXFoOMWL3wFt9QvtD65mVq6qDKffjmuuGx58RjJ1RY> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Cook: Blair Irak'ta kitle imha silahı olmadığını biliyordu. (2003). *Milliyet*. [!https://www.milliyet.com.tr/gundem/cook-blair-irakta-kitle-imha-silahi-olmadigini-biliyordu-5149441](https://www.milliyet.com.tr/gundem/cook-blair-irakta-kitle-imha-silahi-olmadigini-biliyordu-5149441) Erişim (08.09.2021).

Cordesman, A. H. (2007). *Syria and Israel: the changing military balance and the prospects of war*. The Center of Strategic And International Studies, Washington D.C.

Cox, R. W. ve Jacobson, H. K. (1977). Decisionmaking. *International Social Science Journal*, 29(1), ss. 127.

Crawford, N. C. ve Lutz, C. (1 Eylül 2021) Human cost of post-9/11 wars: direct war deaths in major war zones, Afghanistan & Pakistan (oct. 2001 – aug. 2021).; Iraq (march 2003 – aug. 2021).; Syria (sept. 2014 – may 2021).; Yemen (oct. 2002-aug. 2021). and other post-9/11 war zones, *Watson Institute For International And Public Affairs*, [Çevrim-içi: <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/WarDeathToll> Erişim tarihi: 05.01.2022].

Çağlar, M. T. (2020). *Yerelden uluslararası düzlemlere Suriye krizinin dönüşümü*. Nobel yayıncılık, Ankara, syf: 227-237.

Çelik, S. (2015). *Arap değişiminde İslamî grupların rolü -Mısır örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Çerkeşli, M. T. (2016). *2000 Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri ve Arap Baharı*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çetin Ş, Esen H., Bolelli Ş, Başay E., Özcan Y., Seçkin B. ve Aksünger S. (18.06.2020). Avrupa'nın kanlı sömürgeci geçmişi peşini bırakmıyor, AA. [Çevrim-içi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupanin-kanli-somurgeci-gecmisi-pesini-birakmiyor/1881215> Erişim tarihi: 04.01.2022].

Çetiner, S. (2020). Uluslararası toplumun kitlesel göçlere tepkisi ve uluslararası göç yönetimi: Suriye krizi örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(46).

Çeviker, A. ve Küçükbiltekin, H. (2011). Fransız Mandası Döneminde Suriye'nin Ekonomik Yapısı ve Türkiye ile Ticari İlişkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2), 3.

Çınar, S. (2013). *Parola: Suriye, İşaret: Türkiye*. Az Kitap Yayınları, İstanbul. s.20.

Dağ, A. E. (2013). *Suriye: Bilad-'i Şam'ın hazin öyküsü*. İnsani Yardım Vakfı, İstanbul, s.14

Damascus allows Iraq to hit ISIL targets in Syria: State media, (2018). *Aljazeera news* [Çevrim-içi

<https://www.aljazeera.com/news/2018/12/30/damascus-allows-iraq-to-hit-isil-targets-in-syria-state-media> Erişim tarihi:20 Ocak 2021].

Dario, L. (1 Ağustos 2020) John Mearsheimer: ‘A war between The United States and China in 2021 is possible’, *Buenos Aires Times*, [Çevrim-içi <https://www.batimes.com.ar/news/world/john-mearsheimer-a-war-between-the-united-states-and-china-in-2021-is-possible.phtml> Erişim tarihi: 16 Ağustos 2021].

Davutoğlu, A. (2012) *Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun TBMM Genel Kurulu'nda Suriye'deki Olaylar Hakkında Yaptığı Konuşma*, T. C. Dışişleri Bakanlığı: [Çevrim-içi http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-tbmmgenel-kurulu-nda-suriye-deki-olaylar-hakkinda-yaptigi-konusma_-26-nisan2012.tr.mfa , Erişim tarihi: 28 Ocak 2021].

Demircan, A. (2007). Tarih üzerine bazı düşünceler. *Milel ve Nihal*, 4(3), 69-89.

Destruction completed for Syria's declared chemical weapons. (2016, 4 Ocak). *Global Biodefense*. [Çevrim-içi <https://globalbiodefense.com/2016/01/04/syria-chemical-weapons-opcw/> Erişim tarihi: 10 Temmuz 2021].

Destruction of declared Syrian chemical weapons completed. (2016, 4 Ocak). *OPCW News*. [Çevrim-içi <https://www.opcw.org/media-centre/news/2016/01/destruction-declared-syrian-chemical-weapons-completed> Erişim tarihi: 10 Temmuz 2021].

Deutsch, A. (2014, 23 Haziran). Syria hands over remaining chemical weapons for destruction. *Reuters*. [Çevrim-içi <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-chemicalweapons/syria-hands-over-remaining-chemical-weapons-for-destruction-idUSKBN0EY18T20140623> Erişim tarihi: 10 Temmuz 2021].

Devlin, J. F. (1991). The Baath Party: Rise and Metamorphosis, *The American historical review*, 96(5), 1396-1407.

Doğan, G. Ve Durgun, B. (2012). Arap Baharı ve Libya: tarihsel süreç ve demokratikleşme kavramı çerçevesinde bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 62.

Doğru, İ. (08 Ocak 2021). ABD'de yaşanan Kongre baskını 'Trumpizm'in sonunun başlangıcı olabilir mi?', *AA*, [Çevrim-içi <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abdde-yasanan-kongre-baskini-trumpizmin-sonunun-baslangici-olabilir-mi/2102830> Erişim tarihi: 17 Ağustos 2021].

Doster, B. (2012). Arap Baharı Özelinde Rusya'nın Suriye Politikası. (Ed.) B. Adıbelli, *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye..* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul. Ss 58-59.

Duffin E. (10 Kasım 2021). U.S. military spending from 2000 to 2020, *Statista*. [Çevrim-içi: <https://www.statista.com/statistics/272473/us-military-spending-from-2000-to-2012/> Erişim tarihi: 30.12.2021].

Edwards B. M. (2011). *Contemporary Politics in the Middle East*, Polity, Cambridge. ss.260- 267

Ehrenberg, J., McSherry, J. P., Sanchez, J. R. ve Sayej, C. M. (2010). *The Iraq Papers*. Oxford University Press, New York.

Elarzo, H. M. (2014). Arap Baharı: problemler ve çözüm önerileri. *Ortadoğu Analiz*, 6(62), 22-23.

Emerson, S. (1996). *Syrian Terrorism and US Policy*. United States House of Representatives.

Eminue, O. ve Dickson, M. (2013) The United Nations resolutions on Syria: exploration of motivation from Russia and China, *International Affairs and Global Strategy*. cilt 10, 5-14.

Ensari, C. E. (28 Aralık 2021). Kapitalizm'i yıkmak: Gazalici bir bakış açısı, *MEPA News*, [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/kapitalizmi-yikmak-gazalici-bir-bakis-acisi-13749yy.htm> Erişim tarihi: 04.01.2022].

Erdoğan: ABD 'ÖSO'yu birlikte kuralım' dedi. (2016). *Gazeteduvar*. [Çevrim-içi <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2016/12/29/erdogandan-abdye-bunlari-yutmuyuz> Erişim tarihi:16 Nisan 2021].

Eriş M. (2006). Rüstem'e gönderilen elçi Rib'î İbni Amr El-Ensârî, *Altınoluk Dergisi*, Sayı: 363. (İsâbe, I, 503; Hayatü's-sahâbe, I, 157; Taberî, III, 518-524.)

Erkmen, S. (2012). Türkiye ve Suriyeli Kürtler: güven bunalımı tıkanmışlık ve bir arada yaşama. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(47), 24.

Ertaş, H. (2006). *1990 Sonrası Bölgesel Gelişmeler Işığında Suriye*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Esed rejimi 620 Filistinliyi işkenceyle öldürdü. (29 Mayıs 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/esed-rejimi-620-filistinliyi-iskenceyle-oldurdu-44646h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Esed rejimi Batı kaynaklı insani yardımları kendisi için harcadı. (23 Ekim 2021). *MEPA News*, [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/esed-rejimi-bati-kaynakli-insani-yardimlari-kendisi-icin-harcadi-48072h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Esed rejimi Interpol'e yeniden üye yapıldı. (05 Ekim 2021) *Mepa News*. [Çevrim-içi <https://www.mepanews.com/esed-rejimi-interpole-yeniden-uye-yapildi-47603h.htm> Erişim tarihi: 19 Ekim 2021].

Esed rejimi yüzlerce Filistinliyi işkenceyle öldürdü. (29 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/esed-rejimi-yuzlerce-filistinliyi-iskenceyle-oldurdu-45341h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Evans, T. ve Wilson, P. (Kış 1992). Regime Theory and the English School of International Relations: A Comparison. *Millennium: Journal of International Studies*, 21(3), sayfa. 330.

Fayda, M. ve Küçükaşçı, M. S. (2019). Hz. Peygamber Sonrasında Hilafet.M. S. Küçükaşçı, A. Satan ve A. Macit (ed.), *Geçmişten günümüze hilafet*, (35- 114). İlem Yayınları, İstanbul.

Friedman, M. (1953). *Essay in positive economics*. University of Chicago Press, Chicago.

Frye, R. N. (2012). Asur ve Suriye: eş anlamlı kelimeler (Mustafa Alican, Çev.), *Tarih Okulu*, 8, 195-201. (Orijinal eserin yayın tarihi 1992).

Fukuyama, F. (2006) *America at the crossroads: democracy, power and the neoconservative legacy*, Yale University Press, New Haven. syf:39.

Fuller G. F. (2013). *İslamsız dünya*, Profil Yayınları, İstanbul. ss.282-283.

Galtung, J. (1971). A structural theory of imperialism. *Journal of peace research*, 8(2), 81-117. [Çevrim-içi <http://www.jstor.org/stable/422946> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Gani, J. (2008). Pan-Arabism vs. US Exceptionalism: Ideology in US-Syrian Relations. *Political studies association 58th annual conferance*. University of Swansea, Swansea. s.3

Gerges, F. A. (2016). *ISIS: A history*. Princeton University Press, New Jersey.

Ghorbannejad, M. (2010, September 17). *The Other Natural Resource – Syria Today*. Environment And Climate In The Middle East. [Çevrim-içi:

<https://mideastenvironment.apps01.yorku.ca/2010/09/the-other-natural-resource-syria-today/>, Erişim tarihi: 19 Aralık 2020.]

Ghosh, P. (2009). *International Relations*. PH1 Learning Private Ltd. Yeni Delhi. (Bölüm 4). ss 78-94.

Gibbons-Neff, T. ve Schmitt, E. (21 Ekim 2019). "Despite vow to end 'endless wars,' here's where about 200,000 troops remain," *New York Times*, [Çevrim-içi <https://www.nytimes.com/2019/10/21/world/middleeast/us-troops-deployments.html> Erişim tarihi: 19 Eylül 2021].

Gill, S. R. (1991) *American hegemony and the trilateral commission*, Cambridge University Press, syf 57-89.

Gilpin, R., & Gilpin, J. M. (2001). *Global political economy: understanding the international economic order*. Princeton University Press. [Çevrim-içi <https://doi.org/10.2307/j.ctvc4j53> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Gittleston, B. (28 Ekim 2021). "Allies unsure of Biden's policies, clout as he takes world stage," *ABC News*, [Çevrim-içi: <https://abcnews.go.com/Politics/allies-unsure-bidens-policies-clout-takes-world-stage/story?id=80789245> Erişim tarihi: 07.01.2022].

Glennon, M. J. (2004). "Why the Security Council Failed." (Ed:)K. A. Mingst ve J. L. Snyder. *The Tragedy of Great Power Politics Essential Readings in World Politics*, W. W. Norton Company, New York, 7. Bölüm, Syf: 208-219.

Goldstein, J. S. ve Pevehouse, J. C. (2003). *International Relations*, Pearson, Londra. s.58-59.

Government assessment of the Syrian Government's use of chemical weapons on August 21, 2013. (2013, 30 Ağustos,). *The White House President Obama*. [Çevrim-içi <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/30/government-assessment-syrian-government-s-use-chemical-weapons-august-21> Erişim tarihi: 10 Temmuz 2021].

Göngen, Mehmet. (2014). *Arap Baharı Karşısında ABD'nin Tutumu*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 33, ss.1-18 [Çevrim-içi: https://www.researchgate.net/publication/340721355_Arap_Bahari_Karsisinda_ABD%27nin_Tutumu Erişim tarihi: 12.04.2022].

Griffiths, M. ve O'Callaghan, T. (2004). *International relations: the key concepts*. Routledge, London.ss.137-138.

Hadi H. (4 Mart 2021) Cross-section of citizens oppose division of Iraq, AA, [Çevrim-içi <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/cross-section-of-citizens-oppose-division-of-iraq/2165007> Erişim tarihi: 30 Haziran 2021].

Harman, Ö. F. (2010). Süleyman. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 38, 60-62. Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Harris, M. (2012). International response to the Syrian uprising: March 2011 – June 2012, *Parliament of Australia*, ss. 6. [Çevrim-içi <https://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/download/library/prspub/1775369/uploadBinary/1775369.pdf;fileType=application/pdf> syf:1-7. Erişim tarihi: 13 Temmuz 2021].

Hearst D. (27 Aralık 2021). America's 'Suez moment': Another strategic mistake would be its last, *Middle East Eye*, [Çevrim-içi: <https://www.middleeasteye.net/opinion/us-suez-moment-strategic-mistake-would-be-its-last> Erişim tarihi: 07.01.2022].

Hinnebusch, R. (2001). *Syria: revolution from above*. Routledge, New York.

Hinnebusch, R. (2012). Syria: from ‘authoritarian upgrading’ to revolution? *International Affairs*, 88(1), 95-113.

Hinnebusch, R. A. (1993). State and Civil Society in Syria. *Jstor*, 47(2), 243–257. <https://www.jstor.org/stable/4328570> .

Hinnebusch, R. A. (1996). State, Civil Society, and Political Change in Syria. (Ed.) A. R. Norton, *Civil society in the Middle East*. Brill, New York.

Hinnebusch, R. ve Zartman, I. W. (Mart 2016). UN Mediation in the Syrian Crisis: From Kofi Annan to Lakhdar Brahimi. *International Peace Institute*, New York. İndirme linki: [Çevrim-içi https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2893359 Erişim tarihi: 20 Ağustos 2021].

Hinnebusch, R. (2008). Defining the hegemon: Syria and the Iraq war. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*, 2(3).

Hobsbawm, E. (2002, 23 Şubat). War and peace. *The Guardian*. [Çevrim-içi <http://eyahistory20.pbworks.com/w/file/111470281/war%20and%20disease%20readings%20packet.pdf> Erişim tarihi: 13 Ağustos 2021].

Hobsbawm, E. (2008). *War, peace and hegemony at the beginning of the twenty-first century*. (Ed.) C. Chari. *War, Peace and Hegemony in a Globalized*

World The changing balance of power in the twenty-first century, 15-25. Routledge advances in international relations and global politics, New York.

Hopwood, D. (1988). *Syria, 1945–1986: politics and aociety*. Boston. Sf 90

Human Rights Watch. (2005, 5 Haziran). Military crimes. *Human Rights Watch*. [Çevrim-içi <https://www.hrw.org/news/2005/06/05/military-crimes> Erişim tarihi: 4 Eylül 2021].

Human Rights Watch. (2008) *Syria: Investigate Sednaya Prison Deaths*. [Çevrim-içi: <https://www.hrw.org/news/2008/07/21/syria-investigate-sednaya-prison-deaths> Erişim tarihi: 23 Aralık 2020.]

Human Rights Watch. (2010, 4 Kasım). *Syria: jailed rights defender assaulted, punished in prison*. [Çevrim-içi <https://www.hrw.org/news/2010/11/04/syria-jailed-rights-defender-assaulted-punished-prison> Erişim tarihi: 4 Eylül 2021].

Human Rights Watch. (2014, 23 Aralık). *Syria: escalating assault on rebel-held district*. [Çevrim-içi <https://www.hrw.org/news/2014/12/23/syria-escalating-assault-rebel-held-district> Erişim tarihi: 4 Eylül 2021].

Human Rights Watch. (2014, 9 Aralık). USA and torture: a history of hypocrisy. *Human Rights Watch*. [Çevrim-içi https://www.hrw.org/news/2014/12/09/usa-and-torture-history-hypocrisy#_ftn4 Erişim tarihi: 4 Eylül 2021].

Human Rights Watch. (2015, 18 Mayıs). US: military sexual assault survivors suffer retaliation. *Human Rights Watch*. [Çevrim-içi <https://www.hrw.org/video-photos/video/2015/05/18/us-military-sexual-assault-survivors-suffer-retaliation> Erişim tarihi: 4 Eylül 2021].

Hussain, M. (1 Eylül 2021) Over two decades, U.S.'S global war on terror has taken nearly 1 million lives and cost \$8 trillion, *The Intercept*, [Çevrim-içi https://theintercept.com/2021/09/01/war-on-terror-deaths-cost/?utm_source=twitter&utm_campaign=theintercept&utm_medium=social Erişim tarihi: 3 Eylül 2021].

Interview with Bashar Al-Assad. (2011, 31 Ocak). *The Wall Street Journal*. [Çevrim-içi: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703833204576114712441122894.html> Erişim tarihi: 18 Aralık 2021].

Interview with Bashar Al-Assad. (2012, Ocak 5). *The Wall Street Journal*. [Çevrim-içi: <https://blogs.wsj.com/washwire/2012/09/05/audio->

[replaying-the-wsjs-2011-interview-with-syrias-assad/](#) Erişim tarihi: 18 Aralık 2021].

İbas, S. (2004). Türkiye Suriye İlişkilerinin Tarihi. T. Yılmaz ve M. Şahin, (ed.), *Ortadoğu siyasetinde Suriye*. Platin Yayınları, Ankara. Sf 4

İnal, T. (2011). Savaş hukukunda tecavüz ve yağmayı yasakla(ma)yan rejimler Lahey sözleşmeleri (1899, 1907). *Uluslararası İlişkiler*, 8(29), 27-47.

İstanbul'da Suriye Ulusal Kurtuluş Konferansı düzenlendi (2011). *Hürriyet*. [Çevrim-içi <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbulda-suriye-ulusal-kurtulus-konferansi-duzenlendi-18273730> Erişim tarihi:16 Nisan 2021].

İyiat, B. (2018) Suriye İç Savaşında Kürtler ve PYD Terör Örgütü, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), syf: 2-11.

Jaber, K. A, (1970). *Arap Baas Sosyalist Partisi*. Altınok Matbaası, Ankara.

Jacobson, J. (1994). When the soviet union entered world politics. Berkeley: University of California Press, California.

Jessop, B. (2008). *Devlet teorisi: kapitalist devleti yerine oturtmak*. Epos Yayınları, Ankara. ss.279.

Johnson, C. (2005). *Amerikan emperyalizminin son baharı*. Küre Yayınları, İstanbul. ss. 253–254.

Kaarbo, J. ve Ray J. L. (2011). *Global politics*. Wadsworth, Boston, s.192.

Kagan, R. (2012, 11 Şubat). Why the world needs America. *Brookings*. [Çevrim-içi [URL:https://www.brookings.edu/articles/why-the-world-needs-america/](https://www.brookings.edu/articles/why-the-world-needs-america/) Erişim tarihi: 30 Haziran 2021].

Kalemdaroğlu, S. (2013). *Suriye'de isyanın kronolojisi*. Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, Ankara. s.2

Karabulut, B. (2007). Karadeniz'den Ortadoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye- Rusya İlişkileri. *Karadeniz araştırmaları*, 15, 67-68.

Karaman H., Çağrıcı M., Dönmez İ., ve Gümüş S.(2003). *Kur'an yolu türkçe meâl ve tefsir*, Cilt 3 Diyanet Yayınları, Ankara. Sf: 667.

Katz, C. (1 Şubat 2021) After Trump, What Prospects for Biden in the Global Imperial Disorder?. *The Bullet*. ss. 1-20. [Çevrim-içi

<https://socialistproject.ca/2021/02/after-trump-what-prospects-for-biden-global-imperial-disorder/#more> Erişim tarihi: 23 Temmuz 2021].

Katz, C. (2020, 28 Temmuz). El Resurgimiento Americano Que No Logró Trump, <https://katz.lahaine.org/b2-img/ELRESURGIMIENTOAMERICANOQUENOLOGRTRUMP.pdf> (Aktaran kaynak: 293)

Kaya, E. (2010). *ABD-Suriye İlişkileri:Beklentiler ve Muhtemel Gelişmeler*. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Keiswetter, A. L. (2012). *The Arab Spring: Implications for US Policy and Interests*. Middle East Institute, Washington D.C. [Çevrim-içi: <https://www.mei.edu/publications/arab-spring-implications-us-policy-and-interests> Erişim tarihi: 12.04.2022].

Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press, New Jersey. ss.31 [Çevrim-içi <http://www.jstor.org/stable/j.ctt7sq9s> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Kerman, İ. ve Efeğil, E. (2017). Terör örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de izlediği iç savaş stratejisinin değerlendirilmesi, *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 162-198

Khashan, H. (2011). The view from Syria and Lebanon. *Middle East Quarterly*, 18, 3.

Khedery, A. (Kasım-Aralık 2015) Iraq in pieces: breaking up to stay together, *Foreign Affairs* , 94(6) , Syf: 33-41.

Khoury, P. S. (1987). *Syria and the French mandate*.I. B. Taurus Co. Ltd. Publishers, London.

Kıran, A. (2014). Arap Baharı, Suriye ve demokratik dönüşüm beklentileri. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 97-115.

Kıymaz, A. (2012). *Arap baharında kışta açan çiçek Suriye*. Sarkaç Yayınları, Ankara.

Kilo, M. (2011) Syria.. the road to where? *Contemporary Arab Affairs* ,4(4).

Kirkpatrick, J. (2000). American Power - For What? *Commentary*. January 2000. syf: 34.

Kissenger H. (1994). *Diplomacy*. Simon&Schuster Rockefeller Centre, New York. ss 17-29, 804-837. [Çevrim-içi <http://jjevanlib.yzu.am/wp->

<content/uploads/2020/05/1f6300e67784b164a9857efd25ed325b.pdf> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. Simon and Schuster, New York. 703-733.

Kitle aldatma silahı olarak medya: Afganistan örneği. (02 Eylül 2021) *Mepa News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/kitle-aldatma-silahi-olarak-medya-afganistan-ornegi-13695yy.htm> Erişim tarihi: 19.04.2022].

Kohen, M. G. (2007). ABD'nin soğuk savaşın bitişinden sonra kuvvet kullanması ve bunun uluslararası hukuka etkisi. (Ed.) M. Byers ve G. Nolte. *ABD hegemonyası ve uluslararası hukukun temelleri*. Ankara: Siyasal Basın Yayım Dağıtım, Ankara. s.226.

Korybko, A. (02 Şubat 2020) Estados Unidos intenta contener a China y Rusia con la Guerra Híbrida, *Tiempo Argentino*. [Çevrim-içi <https://www.tiempoar.com.ar/mundo/andrew-korybko-estados-unidos-intenta-contener-a-china-y-rusia-con-la-guerra-hibrida/> Erişim tarihi: 10 Ağustos 2021].

Köroğlu, K. (2020). *Eski Mezopotamya tarihi başlangıcından Perslere kadar*. İstanbul, İletişim Yayınları.

Köylü, M. (2018). *Suriye'de PYD/YPG yapılanması ve zeytin dalı harekatı*. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM-UHAD), 11, 70-86.

Kristol, W. (2011) William Kristol, Q-A. (ed.) G. Himmelfarb. The neoconservative persuasion: selected essays, 1942-2009. *Hudson Institute*, ss 15-29. [Çevrim-içi <http://media.hudson.org.s3.amazonaws.com/files/publications/EditedTranscript/NeconservativePersuasion0211.pdf> Erişim tarihi: 17 Temmuz 2021].

Kristol, W., & Kagan, R. (1996). Toward a neo-reaganite foreign policy. *Foreign Affairs*, 75(4), ss. 18–32. [Çevrim-içi <https://doi.org/10.2307/20047656> Erişim tarihi: 17 Nisan 2022].

Kurt, V. (2019). *ABD ve Suriye Krizinin Dönüşümü*, Kadim yayıncılık, Ankara. Syf:45-103.

Kurtbağ, Ö. (2010). *Amerikan yeni sağ ve dış politikası*, USAK Yayınları, Ankara. s:332

Kutluay, M. ve Dinçer, O. B. (2011). Arap Baharı, ABD'nin hegemonik projesi midir? *Türkiye Günlüğü*, 107, 100-110.

Landis, J. (2010). The US-Syria Relationship: A Few Questions. *Middle East Policy*, 17 (3).

Landis, J. ve Pace, J. (2006). *The Syrian opposition*, The Washigton Quarterly, Washington, DC.

Lesch, D. W. (2012). *Syria: the fall of the house of Assad*. Yale University Press, New Haven.

Lewis, B. (2005). *Orta Doğu*. Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Lewis, B. (2009). *Tarihte Araplar*. Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul. syf 145, 146.

Lieber, R. J. (2005). *The American Era: power and strategy fort he 21st century*, Cambridge University Press, s.42.

Linebarger, C. ve Enterline, A. (2016). third party intervention and the duration and outcomes of civil wars. (ed.) T. D. Mason ve S. McLaughlin Mitchell. *What Do We Know About Civil Wars*. Rowman and Littlefield, Lanham. ss. 93–108.

Linklater, A. (2012). Marx ve Marxizm. (Ed.) S. Burchill vd. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Çev. Ali Aslan, Küre Yayınları, 2012, ss.151-182.

Londo, E. (2011, 29 Mayıs). Apparent torture of boy reinvigorates Syria's protest movement. *The Washington Post*. [Çevrim-içi:

Lucas, S. ve Doucouliagos, C. (2018). How Russia's UN vetoes have enabled mass murder in Syria. *The Conversation*. <https://theconversation.com/how-russias-un-vetoes-have-enabled-mass-murder-in-syria-103565> erişim (05.04.2022)].

Lyll S. (8 Aralık 2005). Playwright Takes a Prize and a Jab at U.S., *The New York Times*, [Çevrim-içi: <https://www.nytimes.com/2005/12/08/world/europe/playwright-takes-a-prize-and-a-jab-at-us.html> Erişim tarihi: 28.12.2021].

Mackey, R. (6 Eylül 2019) Joe Biden's plan to partition Iraq would have unleashed chaos, *The Intercept*, <https://theintercept.com/2019/09/06/joe-biden-defends-record-iraq-including-plan-divide-along-sectarian-lines/> . görüntülenme (30.06.2021)

Maddox, J.D. (2020). *The Day I Realized I Would Never Find Weapons of Mass Destruction in Iraq*, New York Times Magazine, [Çevrim-içi: <https://www.nytimes.com/2020/01/29/magazine/iraq-weapons-mass-destruction.html>, Erişim tarihi: 28 Aralık 2020].

Magdin, R. (2021). *Russian Propaganda in the Context of the Syrian Crisis*. The Syrian Crisis syf:195-211 [Çevrim-içi: https://www.researchgate.net/publication/343795009_Russian_Propaganda_in_the_Context_of_the_Syrian_Crisis Erişim tarihi: 06.04.2022].

Mahan, A. T. (1902). *Retrospect and prospect; studies in international relations, naval and political*. Little, Brown and Company, Boston.

Masterson J. ve Quinn L. (Mayıs 2021) *Timeline of Syrian Chemical Weapons Activity, 2012-2021*, Fact Sheets & Briefs, Arms Control Association, [Çevrim-içi <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Syrian-Chemical-Weapons-Activity> Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021].

Mearsheimer, J. (2004a). Anarchy and the Struggle for Power. (Ed.) K. A. Mingst ve J. L. Snyder. *The Tragedy of Great Power Politics Essential Readings in World Politics*. 54-73. W. W. Norton Company, New York.

Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*, Norton Press, New York. s.1

Mearsheimer, J. J. (2004b). The False Promise of International Institutions. (Ed:) K. A. Mingst ve J. L. Snyder. *The Tragedy of Great Power Politics Essential Readings in World Politics*, W. W. Norton Company, New York. 7. Bölüm, Syf: 283-297.

Mearsheimer, J. J. (23 Ekim 2020). The US Won't Tolerate China As Peer Competitor, Rodion Ebbighausen Röportajı, DW, [Çevrim-içi - <https://www.dw.com/en/chinas-rise-and-conflict-with-us/a-55026173> Erişim tarihi: 16 Ağustos 2021].

Mearsheimer, J. ve Walts, S.(2009). *İsrail lobisi ve Amerikan dış politikası*. Küre Yayınları, İstanbul.

Mingst, K. (2004). *Essentials of International Relations*. (3. basım) W.W.Norton & Company, New York. (Bölüm 8). syf: 4-11, 297.

Mueller, J. (10 Ağustos 2021). “Public Opinion on War and Terror: Manipulated or Manipulating?,” White Paper, *Cato Institute*, Washington, DC, [Çevrim-içi: <https://doi.org/10.36009/WP.20210810>. Erişim tarihi: 05.01.2022].

Mukhammadsidiqov, M. ve Turaev, A. (2020) Influence of us neoconservatism on formation of national security paradigm. *The Light of Islam*. konu: 3 , Makale 12. ss. 114-129. [Çevrim-içi <https://uzjournals.edu.uz/iiu/vol2020/iss3/12/> Erişim tarihi: 16 Temmuz 2021].

Murray, D. (26 Eylül 2009). A liberal mugged by reality. *The Spectator*. [Çevrim-içi <https://www.spectator.co.uk/article/-a-liberal-mugged-by-reality-> Erişim tarihi: 17 Temmuz 2021].

Nassif, H. B. (2015). Second-class: the grievances of Sunni officers in the Syrian armed forces. *Journal of Strategic Studies*, 38(5), 626-649.

Nassif, H. B. (2015). Second-class: The grievances of Sunni officers in the Syrian armed forces. *Journal of Strategic Studies*, 38(5), 626-649.

North, D. C. ve Thomas, R. P. (1970) An economic theory of the growth of the western world. *The Economic History Review*, 23(1), 5.

Norton. A. (11 Ekim 2005) *Leo strauss and the politics of American empire*, Yale University Press, New Haven, ss. 168-178. [Çevrim-içi <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300109733/leo-strauss-and-politics-american-empire> Erişim tarihi: 17 Temmuz 2021].

Nuriyev, E. (2012), *Suriye siyasi tarihi*. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. [Çevrim-içi: https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/suriye-siyasi-tarihi#_ftn9, Erişim tarihi: 4 Aralık 2020.]

Nye, J. S. (2003). Understanding international conflicts: theory and practice, Pearson, NewYork. s.60-62.

Obama, B. (Temmuz/Ağustos 2007), Renewing American Leadership. *Foreign Affairs*, [Çevrim-içi https://www.jstor.org/stable/20032411?refreqid=excelsior%3Ae841c7bae6b2985704f112936a9537d6&seq=9#metadata_info_tab_contents Erişim tarihi: 1 Eylül 2021].

Obama: ‘We Tortured Some Folks’ after 9/11. (2014, 1 Ağustos). *CBS News*. [Çevrim-içi <http://www.cbsnews.com/news/obama-we-tortured-some-folks-after-911/> Erişim tarihi: 4 Eylül 2021].

Oğuzlu, T. (2011). Ortadoğu’daki halk hareketleri ve büyük güçler. *Ortadoğu Analiz*,

Oktav, Ö. Z. (2008). *Limits of relations with the West: Turkey, Syria and Iran*. Beta Basım A. Ş., İstanbul.

Okur, M. A. (2009). Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye’de Fransız Mandası. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilim Dergisi*, 48, 140-141, 151-152.

Okur, M. A. (2015). *Gramsci, Cox ve Hegemonya: Yerelden Küresele, İktidarın Sosyolojisi Üzerine*. Uluslararası İlişkiler, 12(46)., s. 131-151.

Okur, M. A. ve Salık N. (2016). *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye: iç ve dış politika*. Ankara: NOBEL Yayınları. syf: 91.

Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons. (2014-2020). *Fact-Finding Mission*. [Çevrim-içi <https://www.opcw.org/fact-finding-mission> Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021].

Organski, A. F. K. (1996). *the power transition*, Prentice Hall, New Jersey. s.306.

Orhan, O. (2016). Türkiye PYD/YPG'yi Neden Vuruyor? ORSAM. [Çevrim-içi

Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat (1993) *hegemonya*. Türdav yayınları, İstanbul. 1993, s.360.

Oxford Reference. (2021). Neoconservatism. *Oxford Reference*. [Çevrim-içi <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100228203> Erişim tarihi: 17 Temmuz 2021].

Öcalan'dan Esad'a mektup. (24 Kasım 2011). NTV [Çevrim-içi: https://www.ntv.com.tr/turkiye/ocalandan-esada-mektup,aoeA8NJihUC_r7bXLLVcA Erişim tarihi: 05.04.2022].

Özay, N. (2019). *Suriye İç Savaşı ve devlet dışı silahlı aktörlerin sorumluluğu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özcan, E. E. (18.07.2020). Suriye İnsan Hakları Ağı: Rusya ve Çin'in vetoları, Suriye'deki rejimin yargılanmasına engel. AA, [Çevrim-içi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-insan-haklari-agi-rusya-ve-cinin-vetolari-suriyedeki-rejimin-yargilanmasina-engel-/1914424> Erişim tarihi: 05.04.2022].

Özcan, E. E. (2022). Suriye'deki iç savaş 11. yılını geride bıraktı. AA. [Çevrim-içi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-ic-savas-11-yilini-geride-birakti/2534367> Erişim tarihi: (06.04.2022)].

Özcan, N. A. (1999). *PKK: tarihi, ideolojisi ve yöntemi*. ASAM Yayınları, Ankara. ss 55-59, 96-128, 128-160, 243, 288-317, 317-323.

Özdem, A. G. (2016). Büyük devletlerin değişmeyen mücadele alanı: Ortadoğu. *Elazığ, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 4.

Özey, R. (1997). *Dünya denkleminde ortadoğu (ülkeler-insanlar-sorunlar)*. Öz-Eğitim Yayınları, İstanbul.

Özgen, Y. (2011). *Beşar Esad dönemi Suriye dış politikası ve Türkiye'nin güvenliğine etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. s.35.

Özkaya, A. N. (2007) Suriye Kürtleri: siyasi etkisizlik ve Suriye Devleti'nin politikaları. *USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu)*, 2(8), 90-116.

Özkoç, Ö. (2008). *Suriye Baas Partisi: kökenleri, dönüşümü, izlediği iç ve dış politika (1943-1991)*. Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara.

Özkoç, Ö. (2009). Savaş ve barış: doksanlı yıllarda Filistin-İsrail sorunu. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 64(3), 177.

Öztürk, M. E. (23 Aralık 2021). ABD: ölümcül dost, *MEPA News*, [Çevrim-içi <https://www.mepanews.com/abd-olumcul-dost-13744yy.htm> Erişim tarihi: 17.02.2022].

Palladino, R. ve Spokesperson, D. (2019, 7 Mayıs). OPCW FFM Report on investigation into CW use in Douma, Syria, on 7 April 2018. *U.S. Embassy in Syria*. [Çevrim-içi <https://sy.usembassy.gov/opcw-ffm-report-on-investigation-into-cw-use-in-douma-syria-on-7-april-2018/> Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021].

Path to Syria peace not a military one: Iranian official. (26 Eylül 2016). *Press Tv*. [Çevrim-içi: <https://www.presstv.ir/Detail/2016/09/26/486539/iran-syria-solution-jaberi-ansari> Erişim tarihi: 06.04.2022].

Pehlivanoğlu, Ö. (2004). *Ortadoğu ve Türkiye*. Kastaş Yayınları, İstanbul. s.97.

Petras, J. (11 Aralık 2018) *A World of Multiple Detonators of Global Wars*, *UZN*, [Çevrim-içi <https://www.unz.com/jpetras/a-world-of-multiple-detonators-of-global-wars/> Erişim tarihi: 10 Ağustos 2021].

Philipps, D. ve Schmitt, E. (15.11.2021). How the U.S. Hid an Airstrike That Killed Dozens of Civilians in Syria. *The New York Times*, [Çevrim-içi: <https://www.nytimes.com/2021/11/13/us/us-airstrikes-civilian-deaths.html?fbclid=IwAR0nSZmYWv52TfTfcx2Jin-ZumihaMy3vLqx0LeyuOGmIoIhLHtVJMIUUGY> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Phillips, C. (2016). *The battle for Syria: international rivalry in the new Middle East*. Yale University Press, Londra.

Posen, B. R. (2004) *The Security Dilemma and Ethnic Conflict*. (Ed:)K. A. Mingst ve J. L. Snyder. *The Tragedy of Great Power Politics Essential Readings in World Politics*, W. W. Norton Company, New York. 8. Bölüm, syf: 357-367.

Powers, J. (2010). *Oil Addiction: Fueling Our Enemies, Truman National Security Project*, [Çevrim-içi: <https://grist.org/wp-content/uploads/2011/03/oil-addiction-fueling-our-enemies-final.pdf> Erişim tarihi: 04.01.2022].

Pradhan, A. (2020). *The Failure of the United Nation (UN) in Syria*. Research Gate ss.3 [Çevrim-içi https://www.researchgate.net/publication/343529935_The_Failure_of_the_United_Nation_UN_in_Syria Erişim tarihi: 14 Eylül 2021].

PYD temsilcisi: ABD Suriye'den çekilmeden önce bizi uyarmalı. (11 Eylül 2021). *Köklü Değişim Medya*, [Çevrim-içi: <https://kokludegisim.net/haberler/pyd-temsilcisi-abd-suriyeden-cekilmeden-once-bizi-uyarmali?fbclid=IwAR0jxlr8LIBAlwBeFifmeLr2SgnNX-ZJMkPMpmPXyY3eOgw3zT8fA42tWQE> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Reinert, E. S. (2019). *How Rich Countries Got Rich .. and Why Poor Countries Stay Poor*, Public Affairs, New York, syf 165-203.

Richard, L. A. Joseph S. N., Jr. (2007). *CSIS Comission on a smart power: a smarter, more secure America*. Center for International and Strategical Studies, Washington D.C.

Richardson, J. L. (2009). *The ethics of neoliberal institutionalism*. The Oxford Handbook of International Relations, Londra. [Çevrim-içi <http://redmine.osdd.net/sites/default/files/RefrenceFile/oxfordhb-9780199219322-e-12.pdf> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Ridley, Y. (1 Eylül 2021) *The media's weapons of mass deception. Middle East Monitor*. [Çevrim-içi <https://www.middleeastmonitor.com/20210901-the-medias-weapons-of-mass-deception/> Erişim tarihi: 3 Eylül 2021].

Robinson, J. P. (2013). *Alleged use of chemical weapons in Syria*. Harvard Sussex Program Occasional Paper. [Çevrim-içi: http://www.sussex.ac.uk/Units/spru/hsp/occasional%20papers/HSPOP_4.pdf Erişim tarihi: 21 Aralık 2020.]

Rodgers, L., Gritten, D., Offer, J., ve Asare, P. (2016, Mart 16). *Syria: The story of the conflict*. BBC. [Çevrim-içi: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868> Erişim tarihi: 16 Nisan 2021].

Roth, K. (2004). *War in Iraq: Not a Humanitarian Intervention*. Human Rights Watch World Report. [Çevrim-içi: https://www.hrw.org/legacy/wr2k4/3.htm#_Toc58744952 Erişim tarihi: 11 Haziran 2022.]

Rubin, M. (Haziran 2011) After Bin Laden, *Commentary*, [Çevrim-içi: <https://www.commentarymagazine.com/articles/after-bin-laden/> Erişim tarihi: 17 Nisan 2022].

Rus senatör: Kuzey Kore, Güney Kore'yle ilişkileri gerginleştirerek ABD ile müzakerelerde çitayı yükseltmek istiyor. (2020, 17 Haziran). *Sputniknews*. [Çevrim-içi: <https://tr.sputniknews.com/20200617/rus-senator-kuzey-kore-guney-koreyle-iliskileri-gerginlestirerek-abd-ile-muzakerelerde-citayi-1042265785.html> Erişim tarihi: 14 Ağustos 2021].

Russian Federation request for circulation of a document. (26 Nisan 2019). *OPCW*. [Çevrim-içi: <https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/2019/05/ec90nat41%28e%29.pdf> Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021].

Russia defending Syria against terrorist groups: Expert Press. (26 Eylül 2016). *Press Tv*. [Çevrim-içi: <https://www.presstv.ir/Detail/2016/09/26/486530/US-Russia-Syria-James-Petras> Erişim tarihi: 06.04.2022].

Russia says Aleppo rebels used chemical weapons on Syrian army – TASS. (14 Kasım 2016) *Reuters*, [Çevrim-içi: <https://www.reuters.com/article/mideast-crisis-syria-russia-chemicalweapon/idINKBN1391MO> Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021].

Russia, Syria say West funding terrorists, preventing return of refugees. (19 Kasım 2021). *Press Tv*. [Çevrim-içi: <https://www.presstv.ir/Detail/2021/11/19/670933/Moscow,-Damascus-blast-West-over-hypocrisy-towards-ongoing-Syrian-conflict> Erişim tarihi: 06.04.2022].

Rusya İdlib kırsalındaki mülteci kampını bombaladı. (09 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/rusya-idlib-kirsalindaki-multeci-kampini-bombaladi-44904h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Rusya İdlib'de çocukları bombaladı. (19 Ağustos 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/rusya-idlibde-cocuklari-bombaladi-46563h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Rusya ve Esed rejimi 6 ayda 63 çocuğu öldürdü. (19 Kasım 2021). *MEPA News*, [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/rusya-ve-esed-rejimi-6-ayda-63-cocugu-oldurdu-48722h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Rusya ve Esed rejimi İdlib'i bombalamayı sürdürüyor. (15 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/rusya-ve-esed-rejimi-idlibi-bombalamayi-surduruyor-45027h.htm> Erişim tarihi: 24 Şubat 2022].

Rusya ve İran destekli Esed rejimi İdlib'de sivilleri vurdu: 2 ölü. (07 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/rusya-ve-iran-destekli-esed-rejimi-idlibde-sivilleri-vurdu-2-olu-44863h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Rusya ve İran destekli Esed rejimi İdlib'de sivilleri vurdu: 7 ölü 10 yaralı. (21 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/rusya-ve-iran-destekli-esed-rejimi-idlibde-sivilleri-vurdu-7-olu-10-yarali-45159h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Rusya ve İran destekli Esed rejimi siyasi tutukluları yakıp toplu mezarlara gömüyor. (12 Ağustos 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/rusya-ve-iran-destekli-esed-rejimi-siyasi-tutuklulari-yakip-toplu-mezarlara-gomuyor-46415h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Rusya ve rejim İdlib'i vurdu: 8 sivil hayatını kaybetti. (15 Temmuz 2021). *MEPA News* [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/rusya-ve-rejim-idlibi-vurdu-8-sivil-hayatini-kaybetti-45800h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Rusya, İdil'de sığınmacı kampını bombaladı. (08 Eylül 2021). *Köklü Değişim Medya* [Çevrim-içi: https://kokludegisim.net/haberler/rusya_idlibde_siginmaci_kampini_bombaladi?fbclid=IwAR20zZe40IA8gS59HjLJ6gXIY20e1GtUvDsVKw53M5InCHksThOA73jmsyY Erişim tarihi: 24.02.2022].

Salık, N. (2011). Suriye politik kültüründe tarihsel pragmatizm ve Beşar Esad dönemi Suriye dış politikası ve Türkiye-Suriye ilişkileri. *Ortadoğu Analiz*, 3(35), 14.

Salih Müslim: ABD bize silah veriyor. (2017, 9 Ocak). *Sabah*. [Çevrim-içi <https://www.sabah.com.tr/dunya/2017/01/09/salih-muslim-abd-bize-silah-veriyor> Erişim tarihi: 6 Temmuz 2021].

Sarı Ertem, H. (2017). Reflection of beliefs and worldviews of the turkish ruling elite on the syrian chrisis. (Ed.). F. Aksu ve H. Sarı Ertem. *Analyzing Foreign Policy Chrisis in Turkey*, s. 139. Cambridge Scholars Publising, UK.

Sarı, Ö. (2009). *Beşar Esad Dönemi'nde Suriye'nin Dış Politikası ve AB'nin Yeri*. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. [Çevrim-içi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1119/besar_esad_doneminde_suriyenin_dis_politikasi_ve_abnin_yeri Erişim tarihi: 16 Kasım 2020].

Saunders, H. (Şubat 2004) Yvonne Ridley: captured by Islam, *Emel Media*, [Çevrim-içi https://www.emel.com/article?id=3&a_id=1681 Erişim tarihi: 3 Eylül 2021].

Sayyid, S. (2015). *A fundamental fear: eurocentrism and the emergence of Islamism*, Zed Books, Londra. sayfa: 31-52., 127-155.

Scaruff, P. (2002, 23 Şubat). 160 million people died in wars during the 20th century. *The Guardian*. [Çevrim-içi <http://eyahistory20.pbworks.com/w/file/111470281/war%20and%20disease%20readings%20packet.pdf> Erişim tarihi: 12 Ağustos 2021].

Schmitt, E., Gordon, M. R. ve Sengupta S. (2016). U.S. Officials Say Russia Probably Attacked U.N. Humanitarian Convoy. *The New York Times*, [Çevrim-içi: <https://www.nytimes.com/2016/09/21/world/middleeast/syria-cease-fire.html> Erişim tarihi: 05.04.2022].

SDG'nin kaçan sözcüsü silo, ABD-PYD/PKK ilişkilerini anlattı. (02.02.2017). AA. [Çevrim-içi <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sdgnin-kacan-sozcusu-silo-abd-pyd-pkkiliskilerini-anlatti/987777> Erişim tarihi: 29 Haziran 2021].

Seale, P. (1991). *Asad: Between Institutions and Autocracy*. (Ed.) Richard T. Antoun, Donald Quataert, *Syria society, culture and policy*, State University of New York Press, New York. sf98.

Seale, P. (2005, February 23). Who killed Rafik Hariri? *The Guardian*. [Çevrim-içi: <https://www.theguardian.com/world/2005/feb/23/syria.comment> Erişim tarihi: 28 Aralık 2020].

Security Council- Veto List (1946-2022) *United Nations Online Library* [Çevrim-içi <https://research.un.org/en/docs/sc/quick> Erişim tarihi: 8 Eylül 2021].

Semin, A. (2015). *Suriye krizindeki iç dinamikler: ÖSO- İŞİD-PYD denklemi*. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) Analiz/Ortadoğu, 1234, s.1-8

Serdaroğlu, R., Köylü, M., Uçar, Z. ve Bulut, L. (2012). *Darağacı: (BOP) Türkiye-İran Suriye*. Bilim+Gönül Yayınları, İstanbul. s.4-5.

Seri numaraları siliniyor!. (21 Haziran 2017). *Milliyet* [Çevrim-içi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/seri-numaralari-siliniyor-2472008> Erişim tarihi: 05.04.2022].

Sevim, M. (2018). *Suriye iç savaşında iç ve dış aktörlerin politikaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Shaikh, M. S. Doran, Kenneth, M. P. and Salman. S. (2011). *Syria The Ghosts of Hama. The Arab Awakening America and the Transformation of the Middle East*. Brookings Institution Press, Washington D.C.

Shambrook, P. A. (1998). *French imperialism in Syria 1927-1936*. Ithaca Press, Lebanon.

Sharp, M. J. (2009). *Syria: Background and US Relations. CRS Report for Congress*. [Çevrim-içi https://www.everycrsreport.com/files/20090914_RL33487_4f0595d8826f82a9595cb665b51c7204985cfc5d.pdf Erişim tarihi:16 Nisan 2022].

Sharp, M. Jeremy ve Blanchard, Christopher M. (2011). *Unrest in Syria and US sanctions against the Asad Regime. CRS Report for Congress*. [Çevrim-içi <https://www.refworld.org/pdfid/4e96cfef2.pdf> Erişim tarihi: 16 Nisan 2022].

Shortridge, A. (7 Ekim 2021). *The U.S. war in Afghanistan twenty years on: public opinion then and now*, *Council on Foreign Relations*, [Çevrim-içi: <https://www.cfr.org/blog/us-war-afghanistan-twenty-years-public-opinion-then-and-now> Erişim tarihi: 05.01.2022].

Sırma, İ. S. (2017). *Müslümanların tarihi*. Beyan Yayınları, İstanbul. cilt:3, syf:63-96.

Smith, G. (2006) *Deadly dogma: How neoconservatives broke the law to deceive America*. Middle Eastern Policy, Washington, D.C.

Smith-Spark, L. ve Perry, J. (19 Nisan 2017) *What we know about Syria's chemical weapons*, *CNN News*. <https://edition.cnn.com/2017/04/05/middleeast/syria-sarin-chemical-weapons-explainer/index.html> Erişim tarihi: 18 Aralık 2021].

Smith-Spark, L. ve Wilkinson, P. (2013, Ağustos 28) *Bashar al-Assad: A ruler shaped by violence, indecision, say former insiders*. *CNN*. [Çevrim-içi: <https://edition.cnn.com/2013/08/28/world/meast/syria-assad-profile/index.html> Erişim tarihi: 16 Nisan 2021].

Snow, N. (2003). *Information War: American Propaganda, Free Speech and Opinion Control Since 9-11*, Seven Stories Press, New York, syf:21-35

Sparrow, A. (2018, Ekim 24). Bashar al-Assad Is Waging Biological War—By Neglect. *Foreign Policy*. [Çevrim-içi <https://foreignpolicy.com/2018/10/24/bashar-al-assad-is-waging-biological-war-by-neglect/> Erişim tarihi: 14 Eylül 2021].

Spykman, N.J. (1944). *The geography of peace*. New York: Harcourt, Brace and Company sf 3-8.

Standish, R. (18 Ocak 2018) Inside a European center to combat Russia's hybrid warfare. *Foreign Policy*. [Çevrim-içi <https://foreignpolicy.com/2018/01/18/inside-a-european-center-to-combat-russias-hybrid-warfare/> Erişim tarihi: 23 Temmuz 2021].

Statista Research Department, (29 Kasın2021). *The Syrian Civil War - Statistics & facts*. [Çevrim-içi: <https://www.statista.com/topics/4216/the-syrian-civil-war/#dossierKeyfigures> Erişim tarihi: 06.04.2022].

Sterling-Folker, J. (2016). 5. Neoliberalism. Şuradan alıntı: *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. 5. Bölüm.Oxford: Oxford University Press. [Çevrim-içi <https://www.oxfordpoliticstrove.com/view/10.1093/hepl/9780198707561.001.001/hepl-9780198707561-> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Stewart, M. (2021). Symposium on new challenges in weapons inspection defending weapons inspections from the effects of disinformation. *Cambridge*, 115, 106-110.

Stimson Study Group. (16 Mayıs 2018) Counterterrorism spending: protecting America while promoting efficiencies and accountability [Çevrim-içi http://stimson.org/wp-content/files/file-attachments/CT_Spending_Report_0.pdf Erişim tarihi: 19 Eylül 2021].

Strange, S. (1988). THE FUTURE OF THE AMERICAN EMPIRE. *Journal of International Affairs*, 42(1), 1–17. [Çevrim-içi <http://www.jstor.org/stable/24357198> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Sur, M. (2019). *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayınları, İstanbul, 2. Bölüm,3. Kesim, syf:196-199.

Suriye: İranlı Şii milisler YPG bölgesinde varlığını artırıyor (14 Ocak 2022). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/suriye-iranli-sii-milisler-ypg-bolgesinde-varligini-artiriyor-50025h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Suriye: 'YPG hapisanesindeki Kürt genç işkenceyle öldürüldü'. (30 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/suriye->

[ypg-hapishanesindeki-kurt-genc-iskenceyle-olduruldu-45374h.htm](https://www.mepanews.com/suriyede-10-yillik-bilanco-387-bin-olu-56-milyon-multeci-43053h.htm) Erişim tarihi: 24.02.2022].

Suriye’de 10 yıllık bilanço: 387 bin ölü, 5,6 milyon mülteci. (08 Mart 2021). *MEPA News*, [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/suriyede-10-yillik-bilanco-387-bin-olu-56-milyon-multeci-43053h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Suriye’de öfke günü: 62 ölü (2011, 29 Nisan) *NTV*. [Çevrim-içi: https://www.ntv.com.tr/dunya/suriyede-ofke-gunu-62-olu_o_o9J7icNEen4UKdq8nk5Q 16 Nisan 2021].

Suriye’de Rusya ve İran destekli Esed rejiminin sivillere saldırıları sürüyor. (06 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/suriyede-rusya-ve-iran-destekli-esed-rejiminin-sivillere-saldirilari-suruyor-44838h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Süer, B. (2012). Suriye’de değişim çabaları: bir bağlam ve süreç analizi. *Akademik Ortadoğu*, 12, 1-20.

Syria: 10 years of war has left at least 350,000 dead (24 Eylül 2021). *UN News* [Çevrim-içi: <https://news.un.org/en/story/2021/09/1101162> Erişim tarihi: 06.04.2022].

Syria: detention, harassment in retaken areas. (2019, 21 Mayıs). Syria: detention, harassment in retaken areas. *Human Rights Watch*. [Çevrim-içi: <https://www.hrw.org/news/2019/05/21/syria-detention-harassment-retaken-areas> Erişim tarihi: 4 Eylül 2021].

Syria’s president: OPCW ‘faked’ report on chlorine gas attack (10 Aralık 2019). *Al Jazeera News*. [Çevrim-içi: <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/10/syrias-president-opcw-faked-report-on-chlorine-gas-attack/?gb=true> Erişim tarihi: 12 Temmuz 2021].

Syrian Observatory for Human Rights (2021). Sohr: 3,746 Syrians Were Killed, Including Civilians, During 2021. [Çevrim-içi: <https://www.syriahr.com/en/231894/> Erişim tarihi: 06.04.2022].

Syrian troops leave Lebanese soil (26 April, 2005). *BBC News*, [Çevrim-içi: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4484325.stm Erişim tarihi: 16 Kasım 2020].

Syrian Troops Leave Lebanon After 29-Year Occupation. (2005, April 26). *New York Times*. [Çevrim-içi: <http://www.nytimes.com/2005/04/26/international/middleeast/syrian-troopsleave-lebanon-after-29year-occupation.html> Erişim tarihi: 16 Kasım 2020].

Şehirli, A. (2000) *Türkiye 'de bölücü terör hareketleri*. Burak Yayınları, İstanbul. s. 266-70.

Şen, A. (2016). *Yüzyılın en uzun tiyatrosu: tüm yönleriyle Suriye devrimi*. Yapı Bozum Yayınları, İstanbul. s.30-688, 477-513, 606-621.

Şen, A. (2018). *Yüzyılın en uzun tiyatrosu: Suriye vekalet savaşından asalet savaşına 2.cilt.*, Yapı Bozum Yayınları, İstanbul. s. 61-109.

Şen, S. (2004). *Ortadoğu'da ideolojik bunalım: Suriye Baas partisi ve ideolojisi*. Bir Yayınları, İstanbul. s.184- 192.

Şentürk, D. (2003). *Ortadoğu'da Arap birliği rüyası Saddam'ın Baas'ı*. Alfa Yayınları, İstanbul.

Şöhret, M. (2016). Uluslararası Politikada Suriye Krizi. (Ed.) Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım, *Suriyenin siyasal yapısı*. Beta Yayınları, İstanbul. s.40-61.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (15 Ekim 2019 – 20 Ocak 2020). Dünya ekonomisindeki son gelişmeler bülteni. Ekonomik modelleme ve konjonktür değerlendirme genel müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Araştırmaları Dairesi. 2019 – IV. [Çevrim-içi https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/02/DEG-Ekim-2019-Ocak-2020_iv_ceyrek.pdf Erişim tarihi: 14 Ağustos 2021].

Tang, S. (2010). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. A Theory of Security Strategy for Our Time*. Palgrave Macmillan, New York. Syf 73-96. [Çevrim-içi: https://doi.org/10.1057/9780230106048_3 . Erişim tarihi: 04.01.2022].

Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, USAK, İstanbul. ss.159-160.

TDK. (11 Temmuz 2002). *hegemonya*. Türk Dil Kurumu (11. baskı). Türk Dil kurumu Yayınları. [Çevrim-içi <https://sozluk.gov.tr> Erişim tarihi: 18.04.2022].

Tekin, M. (2014). *Eski Mezopotamya'da Coğrafi ve Etnik Yapı*. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. Sayı 2, s.111-125.

Terör örgütü PYD Moskova'da temsilcilik açtı. (2016, 10 Şubat). AA. [Çevrim-içi <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/teror-orgutu-pyd-moskovada-temsilcilik-acti/519352> Erişim tarihi: 6 Temmuz 2021].

Text of Annan's six-point peace plan for Syria. (4 Nisan 2012). Reuters. [Çevrim-içi <https://www.reuters.com/article/us-syria-ceasefire-idUSBRE8330HJ20120404> Erişim tarihi: 13 Temmuz 2021].

The US Department Of State (1955). 190. Report Prepared by the National Security Council, *National Security Office of The Historian*. [Çevrim-içi <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v09/d190> Erişim tarihi: 2 Eylül 2021].

The US Department Of State tarafından Suriye ile ilgili raporlar için Bkz. [Çevrim-içi <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v09p1/ch4> Erişim tarihi: 2 Eylül 2021].

The Whitehouse President Bush (Eylül 2006). President Discusses Global War on Terror, George Bush Whitehouse Archives, [Çevrim-içi: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/09/20060905-4.html> Erişim tarihi: 28.12.2021].

The Whitehouse President Obama (2009). The President's Speech in Cairo: A New Beginning. Obama White House Archives [Çevrim-içi <https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/presidents-speech-cairo-a-new-beginning> Erişim tarihi: 1 Eylül 2021].

The Whitehouse President Obama (Ağustos-Ekim 2013). Chemical Weapons Attack in Syria, Obama White House Archives, [Çevrim-içi: <https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/syria> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Tierley, D. (Bahar 2021). The future of Sino-US proxy war, *Texas National Security Review*, Cilt 4, Konu 2. ss 50-73.

Tirman, J. (2012). Why do we ignore the civilians killed in American wars?, *The Washington Post*. [Çevrim-içi: https://www.washingtonpost.com/opinions/why-do-we-ignore-the-civilians-killed-in-american-wars/2011/12/05/gIQALCO4eP_story.html Erişim tarihi: 05.01.2022].

Tolstoy, L. (1885). İnsana ne kadar toprak lazım. *İnsan Ne ile Yaşar*. Basım yılı:2009, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul. çev: Koray Karasulu.

Tomar, C. (2010). Şam. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 38, 311-315. Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Toraman, İ. (2015). *Arap baharı ve Suriye*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yalova. s.4.

Tosun, A. (2019). *PYD'nin Siyasi ve askeri faaliyetlerinin Türkiye'nin güvenliğine etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Trading Economics (2018, March). Syria GDP. *Trading Economics* [Çevrim-içi: <https://tradingeconomics.com/syria/gdp> Erişim tarihi: 23 Aralık 2020].

TricOntinental (2019). Venezuela y las guerras híbridas en Nuestra América, Dosya no: 17 [Çevrim-içi <https://thetricontinental.org/es/dossier-17-venezuela-y-las-guerras-hibridas-en-nuestra-america/> Erişim tarihi: 10 Ağustos 2021].

Trump'tan 'Kuzey Kore'nin füze deneme tesisinde yeni inşaat' iddiasına yorum: doğrusa hayal kırıklığına uğrarım. (2019, 7 Mart). *Sputniknews*. [Çevrim-içi <https://tr.sputniknews.com/20190307/trump-kuzey-kore-fuze-deneme-tesisi-insaat-iddiasi-yorum-hayal-kirikligi-1038057672.html> Erişim tarihi: 14 Ağustos 2021].

Turaev, A. S. ve Abdussamadov, F. (2020). The impact of changes in public administration on the development of neoconservative ideas in The United States. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(3), 8104-8114.

Türkiye İstatistik Kurumu (31 Ağustos 2020) *Yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2019*. [Çevrim-içi <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yillik-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2019-33671> Erişim tarihi: 3 Eylül 2021].

U.S. recognizes Syria opposition offices as 'foreign mission' (5 Mayıs 2014). *Reuters*. [Çevrim-içi: <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-idUSBREA440R220140505> Erişim tarihi: 17.02.2022].

Uluslararası Af Örgütü: ABD Afganistan'daki savaş suçlarının hesabını vermeli. (2021, 2 Eylül). *Mepa News*. [Çevrim-içi <https://www.mepanews.com/uluslararasi-af-orgutu-abd-afganistandaki-savas-suclarinin-hesabini-vermeli-46836h.htm> Erişim tarihi: 3 Eylül 2021].

Umar, Ö. U. (2002) Suriye'de Fransız emperyalizmi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1) Elazığ. s. 297

United Nations Refugee Agency Syria emergency. (2021). Syria emergency. [Çevrim-içi <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> Erişim tarihi: 14 Eylül 2021].

United Nations Security Council (2013). Resolution 2118. *United Nations Security Council*. [Çevrim-içi <http://unscr.com/en/resolutions/2118> Erişim tarihi: 10 Temmuz 2021].

United Nations Security Council (2015a). Resolution 2209 *United Nations Security Council*. [Çevrim-içi <http://unscr.com/en/resolutions/2209> Erişim tarihi: 10 Temmuz 2021].

United Nations Security Council (2015b). Resolution 2235 *United Nations Security Council*. [Çevrim-içi [https://undocs.org/S/RES/2235\(2015\)](https://undocs.org/S/RES/2235(2015)) Erişim tarihi: 10 Temmuz 2021].

United Nations Security Council. (26 Ekim 2017). Letter dated 26 October 2017 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council. *United Nations Security Council*. [Çevrim-içi <https://undocs.org/S/2017/904> Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021].

US Police Killings (16 Nisan 2022). *BBC News*, [Çevrim-içi: <https://www.bbc.com/news/topics/cr07gpl05emt/us-police-killings> Erişim tarihi: 07.01.2022].

Uzman, N. (2016). Türkiye'nin sınır güvenliği açısından Suriyeli sığınmacılar meselesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 5(15), 37.

Van Dam, N. (2000). *Suriye'de iktidar mücadelesi: Esad ve baas partisi yönetiminde siyaset ve toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. .60-62, 210-211

Varlık, A. B. (2009). *Suriye'deki gelişmeler ve Türkiye*, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Wallerstein, I. (1974). the rise and future demise of the world capitalist system: concepts for comparative analysis. *comparative studies in society and history*, 16(4), 387–415. [Çevrim-içi <http://www.jstor.org/stable/178015> Erişim tarihi: 18.04.2022].

West trying to kill chance for political end to Syria crisis after military defeat: Syrian FM. (24 Kasım 2021). *Press Tv*. [Çevrim-içi: <https://www.presstv.ir/Detail/2021/11/24/671268/West-jeopardizing-prospects-for-political-settlement-of-Syrian-conflict,-FM-Mekdad-says> Erişim tarihi: 06.04.2022].

Wing, M. (1946). *Power politics*. Royal Institute for International Affairs, Londra. Sf 46

Yalçinkaya, M. (2013). *Türk köşe yazarlarının değerlendirmeleriyle Arap Baharının bir yılı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yaphe, J. S. (2013) Next steps in Syria. *Strategic Forum*. [Çevrim-içi:

<https://inss.ndu.edu/Portals/68/Documents/stratforum/SF-283.pdf> 17 Aralık 2020].

Yavuz, C. (2005). *Geçmişten geleceğe suriye-türkiye ilişkileri*. Ankara Ticaret Odası Yay., Ankara.

Yetiş, M. (2012). Siyaset bilimi: kavramlar, ideolojiler, disiplinlerarası ilişkiler. (Ed.) G. Atılgan, A. Aytekin. *Hegemonya*. Yordam Kitap. s.87.

Yıldız, K. (2005). *The Kurds in Syria: the forgotten people*. Pluto Press, Londra.

Yolcu, R. (12 Ağustos 2013). Batının Demokrasi Yalanı. *Milli Gazete*, Aktaran Akaysam Haber [Çevrim-içi <https://www.akasyam.com/batinin-demokrasi-yalani-9260/> Erişim tarihi: 1 Eylül 2021].

Yorulmaz, Ş. (1998). Fransız Manda Yönetimi Döneminde İskenderun Sancağı (Hatay)'nın Sosyoekonomik ve Siyasal Durumuna İlişkin Bazı Kayıtlar (1918-1939). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 22, 233-234.

YPG'li Mazlum Abdi'den Batı'ya: Bize destek olun. (28 Haziran 2021). *MEPA News*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/ypgli-mazlum-abdiden-batiya-bize-destek-olun-45331h.htm> Erişim tarihi: 24.02.2022].

Yusuf, M. S. (21 Haziran 2019). Batı'nın Mursi'nin ölümü karşısındaki sessizliği demokrasi yalanlarını gün yüzüne çıkardı. AA. [Çevrim-içi <https://www.marmaragazetesi.com/batinin-mursinin-olumu-karsisindaki-sessizligi-demokrasi-yanlanlarini-gun-yuzune-cika-451298h.htm> Erişim tarihi: 1 Eylül 2021].

Zelikow, P. (4 Kasım 2021). The wars within Islam are not over, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2021-11-04/wars-within-islam-are-not-over> erişim (04.01.2022).

Zinn, H. (2005). Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi, İmge Kitabevi, Ankara. ss.316-321.

Zisser, E. (2005). *Bashar al-Assad: in or out of the new world order?*, The Washington Quarterly, Washington, DC, s.115

Zisser, E. (2007). *Commanding Syria: Bashar al-Asad and the first years in power*. I.B. Tauris, New York.

Zorlu, F. (2020). Russia, China vetoes in UN Security Council aided Assad. AA, [Çevrim-içi: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/russia-china-vetoes-in-un-security-council-aided-assad/1914580> Erişim tarihi: (05.04.2022)].

ÖZGEÇMİŞ

Tez çalışmasının müellifi Muhammed Ekrem Öztürk, İzmir’de başlayıp Kayseri’de devam eden ilköğretim hayatı bir senelik bir Riyad arasından sonra yine Kayseri’de tamamlanmıştır. Kayseri Nuh Mehmet Baldöktü Anadolu Lisesi’nden 2013 yılında mezun olmuştur. Yüksek öğretimini Bosna Hersek’te bulunan International University of Sarajevo’da (IUS) 2018 yılında tamamlamıştır. Lisans mezuniyeti İngilizce Sosyal ve Siyasal Bilimler bölümüdür. Daha sonra müellif Karabük Üniversitesinde 2019 yılında yüksek lisansa başlamış olup Temmuz 2020 itibari ile aynı kurumda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.